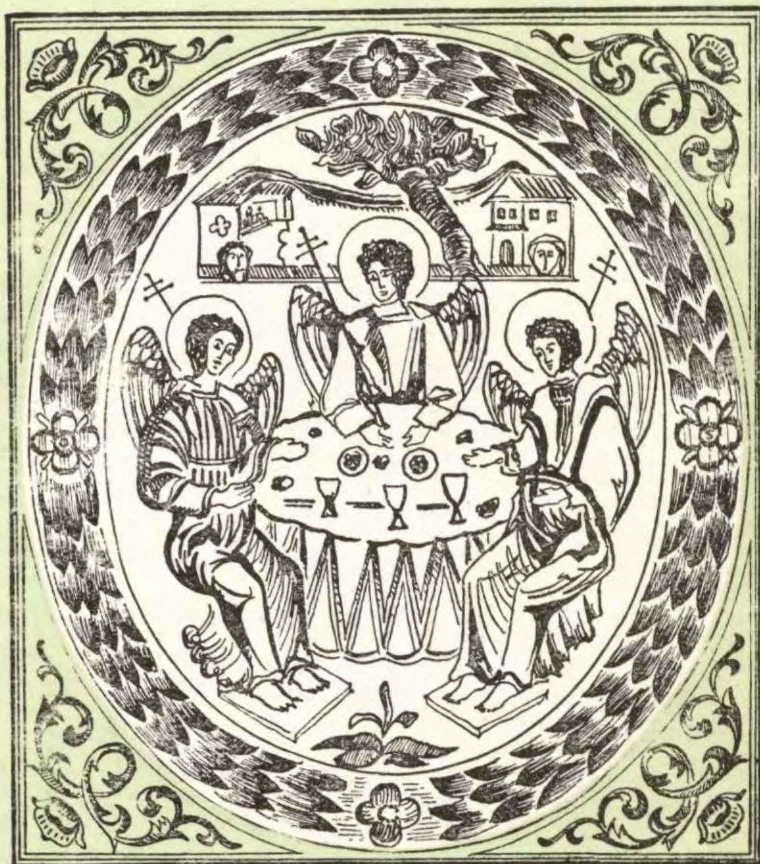

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI şi EPISCOPIEI ORADIEI

3

MAI—IUNIE
1990
ANUL XXXV
SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTĂ OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI şi EPISCOPIEI ORADIEI

CUPRINS

STUDII ŞI ARTICOLE

DIN SFINŢII PĂRINŢI

SPIRITUALITATEA ORTODOXĂ

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

ÎN VIAŢA CEA NOUĂ

DIN ACTUALITATEA PANORTODOXĂ ŞI ECUMENICĂ

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI ŞI EPISCOPIEI ORADIEI

ANUL XXXV, Nr. 3 MAI—IUNIE 1990

Redacţia şi Administraţia: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA

Arhiepiscopia ortodoxă română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

PREOTUL ŞI PASTORAŢIA CREDINCIOŞILOR DIN ORAŞE (II)
(continuare din numărul anterior)

6. Taina Sfintei Cununii

Taina Sfintei Cununii sau a Nunţii ne oferă un larg cîmp de activitate pastorală, mai ales în viaţa de oraş. Dacă în viaţa satului, tînăra familie îşi poate desfăşura viaţa mult mai intim, soţii avînd un cîmp de activitate mai apropiat sau chiar comun, în viaţa oraşului, cu furnicarul lui de lume, cu locurile de muncă atît de diverse, relaţiile de serviciu, în majoritatea cazurilor, îi distanţează pe tinerii familişti, urmînd să-şi petreacă o mare parte din viaţă, nu laolaltă, în atmosfera de familie, ci fiecare din ei, într-un alt mediu, cu diversităţile, cu tentaţiile şi nu de puţine ori cu anumite carenţe...

Şi cum în viaţa de oraş nu se mai prea ştiu rînduielile tradiţionale, preotul este îndatorat nu numai *să săvîrşească* şi mai ales, orice şi oricînd, *ci şi „...învăţîndu-i* să păzească toate cîte v-am poruncit vouă" (Mat. 28, 20), el însuşi fiind obligat, de conştiinţa proprie, să păzească rînduiala.[15] Deci, preotul nu trebuie să aştepte, pentru a fi surprins de evenimente şi de aranjamentele lor, dat fiind că în viaţa de oraş, programarea, e condiţionată şi de alţi factori ca: sală de ospăţ etc. De aceea, o cateheză generală a credincioşilor, se poate face, pe tema aceasta, anunţînd în sf. biserică şi învăţîndu-i asupra bunelor rînduieli, mai ales că „odată se cunună omul" şi nu trebuie dispreţuită şi călcată opreliştea canonică, chiar într-un moment de răscruce al vieţii lor, dispreţuind posturile rînduite.

După ce tinerii s-au hotărît să intre în viaţa de familie, prin Sf. taină a Cununiei, preotul e îndatorat să le susţină vrerea şi elanul, încurajîndu-i şi făcîndu-i să înţeleagă că o adevărată căsnicie e ca şi o haină nouă pe care te sileşti s-o păstrezi nepătată, indiferent pe unde trebuie să mergi cu ea. Şi haina cea nouă este unitatea de dragoste, respect şi grijă a căsniciei lor. Ca atare, după ce şi-au anunţat dorinţa, de acord cu ei, se va face programarea serviciului religios al Sf. Cununii, îndemnîndu-i ca să treacă mai întîi la taina Sf. Spovedanii, cu cîteva zile înaintea nunţii lor.

Prezentîndu-se mirii la scaunul spovedaniei, după citirea moliftelor, duhovnicul va sta mai întîi de vorbă cu ambii miri, deodată, dîndu-le sfaturi pentru

---

15 „Nu se cuvine să facem nuntă oricînd — zice Sf. Simeon al Tesalonicului — căci acest lucru este trupesc şi aducător de veselie trupească. Nu poate cineva să se îngrijească de ale trupului şi-n acelaş timp şi să postească; după cum nimeni nu poate să aibă şi gînduri lumeşti şi să plîngă totodată şi pentru suflet". De aceea Canonul 69 (tîlcuire) al Sfinţilor Apostoli, Canonul 25 al Sinodului Laodiceea, precum şi Sfinţii Părinţi, opresc nunta în zilele şi posturile arătate aici: În şi în ajunul tuturor praznicelor împărăteşti; în ziua tăierii capului Sfîntului Ioan Botezătorul (29 august); în ziua Înălţării Sfintei Cruci (14 septembrie); în toate miercurile şi vinerile de peste an; în Postul Mare şi în Săptămîna Luminată (dintre Paşti şi Duminica Tomii), *sub nici o formă!* În Postul Sfinţilor Apostoli; În Postul Sîntămăriei; În Postul Crăciunului şi în zilele dintre Crăciun şi Bobotează", vezi: Cartea de Rugăciuni pentru tot creştinul, tipărită cu binecuvîntarea Sfîntului Sinod şi prin stăruinţa Î. P. S. şi Prea Fer. Justinian Patriarhul României, Bucureşti 1951, p. 445. Vezi şi: Dr. Vasile Mitrofanovici: Liturghia Bisericii Dreptcredincioase Răsăritene, Cernăuţi, 1909, p. 762 şi Pr. Prof. E. Branişte: Liturghia Specială, Bucureşti, 1980, p. 405.

noua viață care le stă în față ca o mare călătorie pe care o vor face împreună, toată viața și în care, li se recomandă să nu ia cu ei povara păcatelor săvîrșite într-un fel sau altul, pînă la acest moment, după cum și orice călător înțelept, renunță la povară, în călătoria lui.

Ca și în alte ocazii, taina Sfintei Spovedanii nu implică și nu obligă la împărtășirea celor în cauză, decît în cazul cînd canonic se pot dezlega. In caz contrar, li se oferă după spovedanie, sf. anaforă, iar pentru Sf. Împărtășire vor fi amînați, cu mult tact, pînă la primul sau al doilea post ce urmează după data cununiei lor, îndemnîndu-i cum să se pregătească pe atunci, pentru o nouă spovedanie și pentru Sfînta Cuminecătură.

În timpul săvîrșirii Sfintei Cununii, preotul va acorda momentului de solemnitate, atenția cuvenită, ferindu-se de-a laiciza situația. Antrenînd, cu o deosebită delicatețe întreaga asistență, pentru a se integra într-o atmosferă de sublim și bucurie sfîntă, îi va determina să simtă că un Hristos contemporan participă la nunta lor, ca la o nouă Cana Galileei, ocrotindu-i cu divinitatea Sa prezentă și binecuvîntîndu-i pentru noua viață a căsniciei lor, viața unei familii creștine, integre, sacră și fericită.

Săvîrșirea Sfintei Taine, după rînduiala cărții, fără pripeală și cu tot patosul care se impune, treptat va converti întreaga asitență la o atitudine de rugăciune și sobrietate. Departe de-a fi rigid, nu se va recurge la glume, în momentul gustării din „paharul mîntuirii", cum se mai obișnuiește pe alocuri; glumele avîndu-și locul la ospăț și nicidecum în cadrul serviciului religios!

După săvîrșirea serviciului religios, se va rosti o alocuțiune adecvată momentului și prin care se va accentua importanța familiei, farmecul și frumusețea ei, clădită pe credință și o iubire curată. Nu se va scăpa din vedere responsabilitatea morală, reciprocă, a soților și implicațiile de ordin nu numai familial, ci și social, pe care le are familia. Se va evidenția raportul de rudenie spirituală între nași și miri — ca între părinți și copii — același respect și *aceeași sfințenie în raporturile dintre ei,* încheind cu îndemnul de-a nu-și uita de biserica, în care mîna lui Dumnezeu i-a unit pentru toată viața, făcîndu-le apoi urarea de fericire și viață îndelungată.

În cazul că preotul este rugat să facă dezlegarea și binecuvîntarea mesei, va participa cu aceeași cumințenie liturgică. Va rosti rugăciunea, citind și molifta de 8 zile după cununie, mai ales că la oraș, nu-i mai poți prinde ușor, la termenul respectiv și apoi binecuvîntînd masa, va ridica un pahar în cinstea tinerei familii, dorind bucurie la toți și se va retrage frumos întru ale sale, oferindu-le, mai întîi și după caz, o cărticică de rugăciuni, o cruce sau o iconiță, ca atenție și amintire.

În caz că este invitat la nunta respectivă ca duhovnic, sau ca naș — caz mai aparte — nu va uita nici o clipă că și acolo este tot *preot* care nu-și poate permite orice, ca un laic.

Tînăra familie intră apoi în evidența preotului-paroh, interesîndu-se pe mai departe de ei, prin nași, părinți sau direct, atunci cînd domiciliul lor se va stabili pe raza parohiei sale. Mai mult chiar, preotul are prilejul să intre în raporturi mai apropiate și cu părinții mirilor și chiar cu nașii lor, folosind astfel de prilejuri ca un început de-a comunica între olaltă, ca niște cunoscuți și binevoitori ai tinerei familii.

Cuvintele alese și învățătura potrivită situației, ajută la înscrierea tinerei familii pe noile coordonate ale vieții și chiar și alți participanți, ca membri devotați ai parohiei, sporind în mod cert raportul de comuniune între păstor și credincioși, pentru unitatea Bisericii.

De aceea, să nu se uite niciodată că, în astfel de ocazii, receptivitatea oamenilor și deschiderea lor sufletească este mai în vogă și ceasul dăruit săvîrșirii Sfintei Cununii, recompensează toată osteneala. Aureolarea momentului prin contribuția maximalizată a preotului, în toate, nu se va uita ușor și va rămîne ca un început de cristalizare a unor legături fructuoase, cu cei care au fost de față.

Și la taina Sf. Cununii, ca și la taina Sf. Botez, nu trebuie ignorată sau subestimată problema *nașilor,* care e de-o capitală importanță, Nașii, atît la Botez

cît şi la Cununie, nu pot fi decît ortodocşi![16]. Se pot ivi şi cazuri cînd cei care se oferă sau sînt luaţi ca naşi — să nu fie de credinţa mirilor sau a celui care se botează, în cazul primei taine.

Cu mult tact şi bunăvoinţă, cauza va fi tratată în prealabil cu părinţii celui care se botează, sau în cazul Sfintei taine a Cununiei, cu cei doi miri, atunci cînd se anunţă pentru programare. Neapărat, unul din naşi (soţ sau soţie), trebuie să fie de credinţă ortodoxă pentru ca să poată mărturisi credinţa celui care se încreştinează. Dacă ambii soţi sînt de altă credinţă, pentru ca să nu fie respinşi în mod categoric, li se acceptă prezenţa, dar neapărat şi în mod canonic va mai fi o persoană ortodoxă, în cazul botezului, lîngă cei de altă religie, pentru a mărturisi credinţa ortodoxă. În cazul Sfintei Cununii, de asemenea naşii trebuie să fie ortodocşi, iar pentru a nu rigidita „în extremis" relaţiile dintre ei, cei de altă credinţă la care s-ar fi gîndit pe considerente de prietenie, colegialitate sau alte interese, pot să asiste alături de naşi ortodocşi, ca simpli figuranţi. Cuvîntul de învăţătură rostit la sfîrşit, cu aleasă perspicacitate, va reuşi să stabilească o atmosferă de bucurie, între toţi şi care se va desfăşura în amploarea ei, în casa ospăţului.

Se pot ivi şi cazuri cînd cei care vor să fie naşi, nu sînt familişti prin taina Sfintei Cununii, după rînduiala canonică, ci cununaţi numai civil sau fiind numai „prieteni" (?!), în perspectivă de a se cununa şi ei. Nici într-un caz, o asemenea pereche de naşi nu poate servi cauza unei tinere familii, închegate după rînduiala canonică şi tradiţională a Sfintei Biserici. De aceea, vor fi evitaţi, sau dacă insistă, atunci vor fi sfătuiţi să se pună în rînduială canonică, acordîndu-li-se o zi cu avans, pentru propria lor cununie religioasă.

Se mai poate întîmpla ca unul dintre naşii care vor să cunune, să fie sincopat, respectiv într-un moment critic al căsniciei, cînd raporturile familiale dintre el şi soţie nu-s normale; unul sau altul din ei, pentru neînţelegeri, stupide de multe ori, abandonînd domiciliul şi atunci, vrea să-şi alăture un partener sau parteneră ca să poată fi pereche de naşi.

Investigînd situaţia, prin toate antenele posibile şi mai înainte de-a fi surprins în faţa sfîntului altar, va căuta să domolească ambiţiile personale ale unuia sau altuia din soţii care vor să fie naşi şi-i va determina, în numele primei lor iubiri, a copiilor pe care i-au născut, în numele lui Dumnezeu şi a propriei lor responsabilităţi, pentru cei doi tineri care aşteaptă un exemplu pozitiv de la ei, să se împace între-olaltă, ca soţii buni şi să purceadă astfel la bucuria finilor pentru a-i cununa. Să nu se uite că fiecare om e supus greşelii, dar om adevărat este cel care nu persistă în ea, ci ştie să se ridice, să ierte, să împace lucrurile, să nu se lase biruit de rău, ci să împace răul cu binele (Rom. 12, 21). Şi, printr-o atentă dăruire pastorală, se vor încerca satisfacţii directe care nu se pot uita nici de o parte şi nici de alta!

Pentru o colaborare cu administraţia statală, în mod disciplinar, preotul nu are dreptul să cunune nici o pereche care n-a satisfăcut mai întîi obligaţiile legale prevăzute de starea civilă.

În caz că unul din soţi este nebotezat, se va face catehizarea respectivă şi va fi botezat înaintea săvîrşirii Sfintei Cununii.[17]

---

16 „Clericii sînt obligaţi să nu oficieze taina cununiei, decît între ortodocşi, asistaţi de nuni ortodocşi. Cei de alt cult sînt obligaţi, înaintea căsătoriei, să îndeplinească formalităţile de trecere la Ortodoxie" (Art. 47 din Regulamentul

17 Art. 45 din Regulamentul de procedură cit. prevede pentru ambele cazuri pedeapsa dojanei pentru clericul care a făcut-o din neştiinţă sau neglijenţă şi chiar suspendarea din serviciu pe timp determinat, dacă s-ar dovedi că a făcut-o în deplină cunoştinţă de cauză.

de procedură — vezi: Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1953, p. 63. Vezi şi: Pr. Prof. E. Branişte: op. cit., p. 404.

„Nici un cleric nu va oficia taina cununiei, a doua oară, persoanelor divorţate numai de instanţele civile, dacă nu va face proba că acele persoane au obţinut desfacerea primei căsătorii religioase, din partea autorităţilor bisericeşti" Art. 46 din Regulamentul cit. mai sus.

7. *Taina Sfintei Preoţii.*

Dacă toate cele şase taine pe care le-am parcurs în aria pastoraţiei, ne sînt accesibile şi le putem săvîrşi integral, mai puţin Sf. Mir care e de competinţa canonică a ierarhiei superioare de-al sfinţi, dar pe care-l putem aplica, cea de-a şaptea taină, a *Sfintei Preoţii,* este integrală în săvîrşirea ei, de competenţa ierarhului.

Fiecare preot este un delegat al ierarhului său în misiunea preoţească, deci preot nu cu de la sine putere, ci cu trimitere ca mandatar, responsabil şi de şapte ori responsabil: în faţa lui Dumnezeu pe care-L slujeşte; în faţa ierarhului care l-a trimis; în faţa credincioşilor pe care-i păstoreşte; în faţa Bisericii — ca mare comunitate — pe care o reprezintă local; în faţa societăţii ca un om de referinţă; a neamului din care face parte ca o verigă din lanţ şi care nu trebuie să ruginească nici odată; precum şi în faţa propriei sale conştiinţe.

De aceea, cu mare şi neprecupeţită responsabilitate, preotul în pastoraţia sa, peste tot, trebuie să ia aminte!

Preoţia, această chemare dumnezeească, misiune pe cît de grea pe atît de sublimă, care mai presus de orice considerent e dăruire şi jertfă integrală, face din purtătorul ei conştient, *preotul* (πρεσβυτερος), un permanent purtător de Hristos, un exponat al Adevărului divin între oameni şi un mesager al voii lui Dumnezeu în lume.

Şi într-adevăr, preotul este omul de casă al lui Dumnezeu şi în acelaşi timp, slujitorul de zi şi noapte la poarta sufletească a credincioşilor săi. El e părintele sufletesc al parohiei, în toată amploarea cuvîntului. Preoţia lui este şi nu trebuie să fie altceva decît preoţia lui Hristos în mijlocul oamenilor. Lucrarea preotului este lucrarea lui Dumnezeu care a zis: „Cine vă primeşte pe voi, pe mine mă primeşte" (Mt. 1 0,40). Din izvorul nesecat al preoţiei lui Hristos, preotul Cel veşnic, s-a adăpat de-a lungul veacurilor, într-o neîntreruptă succesiune, preoţia slujitorilor lui Dumnezeu şi în acelaş timp, slujitori ai vieţii şi ai credincioşilor.

Viaţa lui Iisus Hristos, este pentru preotul slujitor, sursa de hrană şi orizontul desăvîrşirii sale, cheia legăturii sale sufleteşti cu toţi credincioşii şi a orientării sale spre adevărata viaţă. Şi cum „Iisus Hristos — ieri şi azi şi în veci — este acelaş" (Evr. 13, 8), preotul, ca mandatar al lui Hristos, nu poate fi decît acasă în toate împrejurările vieţii. El nu poate fi decît acelaş şi în concordanţă cu El.

Sfinţii Apostoli, ca martori ai prezenţei lui Hristos în lume şi ai lucrării Sale benefice şi mîntuitoare, au mers, cu toată convingerea, pe urmele Mîntuitorului; iar unii din ei, lăsînd şi îndrumări scrise, ne atenţianează în permanenţă, să fim mereu aceeaşi pe care i-a dorit Iisus Hristos atunci cînd i-a trimis pe apostoli, zicînd: „Drept aceea, mergînd învăţaţi toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh, învăţîndu-i să păzească toate cîte v-am poruncit vouă şi iată eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la sfîrşitul veacului. Amin" (Mt. 28, 19—20). Şi instituind taina apostolatului sfintei preoţii, le-a spus încă odată: „Pace vouă! precum m-a trimis pe mine Tatăl, vă trimit şi eu pe voi. Şi grăind aceasta, a suflat şi le-a zis: Luaţi Duh sfînt, cărora veţi ierta păcatele se vor ierta, cărora le veţi ţinea, vor fi ţinute" (Ioan 20, 21—23).

De aceea, sfîntul apostol Pavel, pătruns de întîlnirea sa cu Iisus pe drumul Damascului (F. Ap. 9) şi cutremurat pînă în cele mai adînci fibre ale fiinţei sale, devine nu numai un neînfricat apostol al lui Iisus şi vestitor neobosit al Evangheliei lui Hristos, pe care o socotea „puterea lui Dumnezeu, spre mîntuirea oricui care crede..." (Ro. 1, 16), ci şi un dascăl de dăscălie pentru slujitorii tuturor veacurilor. Epistolele sale pastorale, pot fi considerate, prin excelenţă, un cod al manierelor de fiecare zi, pentru toţi preoţii, mai ales că preoţia nu-i o îndeletnicire temporară sau conjuncturală. O haină o schimbi cu alta, dar nu te poţi detaşa de harul Sfintei Taine a Preoţiei, care întrepătrunde întreaga fiinţă a celui hirotonit, din momentul primirii şi pînă la sfîrşitul acestei vieţi vremelnice. De aceea, îndeamnă, aproape poruncind, marele apostol Pavel, zicînd: să „nu fii nepăsător faţă de darul ce este în tine, care ţi s-a dat... cu punerea mîinilor preoţiei..." şi „păzeşte-te pe tine însuţi şi învăţătura; stăruieşte în

ea, căci făcînd aceasta şi pe tine te vei mîntui şi pe cei ce te ascultă" (I Tim. 4, 14 şi 16). Şi *„să ţii aprins darul lui Dumnezeu,* cel ce este în tine, prin punerea mîinilor..." şi „nu te ruşina de mărturisirea Domnului nostru...", ci fii „lucrător cu faţa curată, drept îndreptînd cuvîntul adevărului" (II Tim. 1, 6 cu 8 şi 15).

Sfîntul apostol Petru, ca unul care a fost „martor al patimilor lui Hristos", îndeamnă cu stăruinţă, pe slujitorii Bisericii zicînd: „Păstoriţi turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetînd-o, nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru cîştig urît, ci cu osîrdie. Nu ca şi cum aţi fi stăpîni peste Biserici, ci pilde făcîndu-vă turmei..." (I Petru 5, 2—3). Cu alte cuvinte, fiecare preot este îndatorat să-şi consacre întreaga sa viaţă acestei sublime misiuni de slujire, de sacerdot, pînă cînd să poată spune, împreună cu celălalt corifeu: „luaţi-vă după mine, precum şi eu după Hristos" (I Cor. 4, 16).

C. Ierurgiile ca mijloc de pastoraţie

Un alt capitol important din activitatea preotului, privind pastoraţia credincioşilor, la oraşe, în cazul nostru, îl constituie săvîrşirea *ierurgiilor* — ιερουργια — lucrare (slujbă) sfîntă.

După rînduiala Bisericii Ortodoxe, ierurgiile „sînt slujbe împreunate cu rugăciuni pentru binecuvîntarea şi sfinţirea omului în diferite momemnte şi împrejurări din viaţa sa, ca şi pentru binecuvîntarea şi sfinţirea naturii înconjurătoare şi a diferitelor lucruri sau obiecte de folos omului".[18] Ele îmbogăţesc şi susţin viaţa religioasă a credincioşilor în spaţiul lor vital, fiind asistaţi duhovniceşte, pentru sporirea nădejdii de mîntuire şi sfinţirea a tot ce le aparţine şi-i înconjoară. Şi acestea, dăinuiesc, în majoritatea lor, încă de la începutul creştinismului.

Ierurgiile, de diferite feluri, se pot săvîrşi în sfînta biserică, sau în cadrul parohiei, la domiciliul credincioşilor, după caz şi solicitare.

Dacă pregătirea pentru primirea ierurgiilor de către credincioşi, e mai puţin exigentă ca la primirea Sf. Taine, săvîrşitorul lor, preotul, trebuie să se menţină în aceeaşi integritate de slujitor al lui Dumnezeu şi al oamenilor, de la cele mai simple şi scurte ierurgii pînă la cele mai extinse şi mai cu rezonanţă în viaţa credincioşilor noştri. O simplă rugăciune prevăzută în Molitfelnic, pentru diferite situaţii ale credinciosului, poate avea un efect deosebit, dacă e rostită cu toată convingerea şi simţirea religioasă a preotului.

Abstracţie făcînd de feluritele dezlegări, prevăzute în Molitfelnic şi care toate îşi au importanţa lor, pe lîngă obligativitatea de-a le promova cu sfinţenie, la cererea credincioşilor, cele mai frecvente ierurgii care nu trebuie neglijate, adevărate momente cheie în viaţa omului, sînt:

a) *Rînduiala în ziua dintîi la femeia lehuză,* împreunată şi cu sfinţirea apei (aghiazma mică). În viaţa tinerei familii, la oraş, mamele născute nu toate cunosc rînduiala şi majoritatea nu se mai pot încadra în staţionarea celor patruzeci de zile. După trei-patru săptămîni de la naşterea pruncului, sau chiar mai de vreme, în cel mai fericit caz, solicită să li se facă „ieşirea", respectiv molifta de mai sus, care nu se poate face în prima zi după naştere, fiind în maternitate şi nici nu i se poate pretinde să stea şase săptămîni *în casă,* în cazul cînd nu are cine-i aduce pîinea, laptele etc., neavînd rude, iar vecinii fiind angajaţi în muncă şi toţi plecaţi, inclusiv soţul!

În astfel de cazuri, preotul nu poate abuza de rigorile tradiţionale, care se puteau aplica, cu stricteţe, în viaţa satului unde erau la îndemînă, rudele, vecinele, etc. Aici, menajamentul trebuie să fie o expresie a realităţii, după caz, dublat de sfaturile necesare păstrării sănătăţii şi încreştinării pruncului nou născut. Acest prilej intim şi de mare folos familiei, folosit cu bunăvoinţă şi atenţie, poate fi ziditor pentru tînăra familie, adunată în frămîntul oraşului.

b) *Ierurgia de la şase săptămîni după naştere,* e bine să fie făcută îndată după botez în cazul cînd mama pruncului are termenul împlinit şi e cumva de

18 Pr. Prof. E. Branişte, op. cit., p. 437 ss.

față. În caz contrar, sînt sfătuiți nașii ca la timpul împlinit să amintească finei lor ca să se prezinte cu pruncul pentru îmbisericire. Acest moment de-o deosebită semnificație, poate fi folosit în pastorație, cu mult succes, apelînd la exemplul Maicii Domnului, care a îndeplinit cu sfințenie, prescripțiile Legii, la patruzeci de zile.

c) Nu trebuie uitate sau subestimate ierurgiile legate de anumite sărbători sau praznice calendaristice. Așa b.o. *Molifte la începutul anului civil* (Sf. Vasile cel Mare), ca de exemplu rugăciunea după Axion, care se poate citi cu glas tare, pentru bogăția conținutului și frumusețea ei, la sfîrșitul Sf. Liturghii.[19] Apoi binecuvîntarea salciei sau stîlpilor (în Duminica Floriilor, la utrenie după Ps. 50); binecuvîntarea ouălor roșii și alte daruri: caș, carne miel, cozonac (la Paști), a fructelor, mere fierte și crude (la Sf. Apostoli Petru și Pavel — 29 iunie), a strugurilor (la Schimbarea la față — 6 august).

d) De asemenea, în viața credincioșilor are o deosebită importanță modul cum se practică sfințirea apei — *Aghiazma mare* (la Bobotează — 6 ianuarie) și nu mai puțin ajunul Bobotezii, respectiv umblarea cu sf. cruce „Iordanul", pe la casele credincioșilor. Este o ocazie unică în an de-a te întîlni aproape cu fiecare familie a parohiei, la ei acasă! Ar fi de dorit ca acest prilej de mare valoare tradițională în pastorația credincioșilor, să nu fie bagatelizat ca ceva de toate zilele, pripit și condensat într-un timp limitat la extrem sau trimițînd în locul parohului, alți slujitori care poate n-au nici o corespondență cu parohia, sau interes de „zidirea" ei. Timpul de cercetare a credincioșilor, dat fiind că programul lor de muncă nu este uniform, e bine să fie extins în intervalul de zile din Ajun și pînă la odovania praznicului Bobotezii și aceasta, în funcție de numărul familiilor și posibilitățile parohului de-a le întîlni acasă, în orele lor libere de muncă. Credincioșii au marea satisfacție de-a se întîlni atunci cu parohul lor, care le cunoaște mai mult sau mai puțin, intimitatea lor de familie! Este vizita pastorală a preotului lor!

Un cuvînt cald, adus de el, părintele lor, pe lîngă stropirea cu Aghiazma mare, o întreținere cu bolnavul din casă, dacă este, o atenție acordată copiilor, în limbajul lor, o apreciere la frumusețea familiei, sînt tot atîtea repere care ajută la consolidarea și ancorarea vieții lor religioase, în condițiile vieții lor citadine.

e) Orientîndu-ne după rînduiala multiseculară a Bisericii străbune, se poate valorifica și chiar cu mult succes, datina *sfințirii apei mici,* la soroacele respective. Astfel, ca un semn de marcaj duhovnicesc în Postul Mare, e bine să nu se neglijeze tradiția de-a săvîrși sfințirea apei mici la duminica Sf. Cruci (a III-a din Păresimi). Faptul acesta e ca un stimulent pentru toți credincioșii, intrînd în preocuparea lor post liturgică, și ducînd spre casă vasele cu aghiazmă, ca un permanent meménto al rugăciunii.

Și pentru ei și pentru cei ce n-au putut fi de față, momentul sacramental rămîne ca un răboj pe inimă, ca un indicator al dreptei credințe strămoșești, un indicator duhovnicesc, de mare ajutor.

În săptămîna luminată, la Izvorul Tămăduirii, respectiv în Vinerea, după Sf. Liturghie, săvîrșirea aghiazmei mici, încadrată în rînduiala tipiconală a Canonului Sf. Învieri, ajută la realizarea unei atmosfere duhovnicești de înaltă bucurie și nădejde de izbăvire.

De asemenea, cu ocazia marelui praznic al Înălțării Domnului, e de folos sufletesc să se continue și în viața parohiei de oraș, rînduiala sfințirii apei (aghiazma mică), împreunată cu binecuvîntarea holdei, așa cum a fost tradiția de veacuri a credincioșilor noștri, pentru a nu se uita dragostea de glia străbună și de rodurile muncii agricole, care trebuie susținută între toți credincioșii. E un bun prilej de-a nu se uita că munca își are valoarea ei supremă pentru „pîinea cea de toate zilele", pîinea de pe tejghea, care-și are sudorile ei pînă ajunge în consum. Dragostea față de pămîntul străbun și respectul față de munca ogoarelor, se pot reactiva cu asemenea ocazii de impulsionare. Folosul menținerii acestei

---

19 Vezi: Liturghier, București, 1974, p. 181—183.

tradiţii este nu numai de ordin religios, ci şi social, trezindu-i pe oameni la realitatea vieţii, care nu se poate promova decît printr-o muncă susţinută de toţi. Dacă la unu august al fiecărui an se obişnuieşte şi trebuie respectată datina sfinţirii apei mici, în sf. biserică, apoi la Înălţarea Sf. Cruci (14 sept.) zi de ajun, săvîrşirea aghiazmei mici în sf. biserică, împreunată cu molitfele pentru ţarină şi pentru grîu, reînviorează viaţa religioasă a orăşanului, care altfel începe să-şi uite obîrşia şi, trezeşte în el nostalgia pămîntului străbun şi a muncii de ogor. Toate acestea îi fortifică simţirile şi-l înrolează sufleteşte în unitatea rugăciurii şi a muncii.

Nu se poate nesocoti, sub nici un motiv, săvîrşirea aghiazmei mici la ziua hramului bisericii parohiale, ca o binecuvîntare atentă, pentru întreaga obşte a parohiei. Împreunată fireşte, cu rînduiala de la hram: ocolirea sf. biserici, pomenirea ctitorilor, molitfa de mulţumire şi chiar Te-Deum cu polihroane, Ocazia festivă e o antrenare a credincioşilor în susţinerea Bisericii, fiind încredinţaţi că mama lor duhovnicească nu-i uită în rugăciunile ei „pe ctitorii şi binefăcătorii..., pe cei ce aduc daruri, pe cei ce se ostenesc şi cîntă şi pe poporul ce stă înainte şi aşteaptă mare şi multă milă... de la Dumnezeu" (Ect. mare din Liturghier...).

Aghiazma mică, respectiv sfeştania (luminare), se poate săvîrşi şi în casa credincioşilor noştri, la cererea lor, lunar sau la ocazii deosebite, fiind un bun prilej de pastoraţie, de cunoaştere mai apropiată a lor, atunci cînd preotul urmăreşte, mai presus de toate, sporirea ataşamentului de credinţa ortodoxă, sporirea evlaviei şi peste tot, a nădejdii de mîntuire. Pentru acest fapt, se şi recomandă credincioşilor să păstreze totdeauna aghiazma în casa lor, ca simbol al prezenţei darului lui Dumnezeu şi totodată ca o permanentă pază a sufletului şi a trupului, pentru ferirea de greşeli şi păcate.

Familiile în casa cărora se obişnuieşte această datină, sînt familii de avantgardă, pionii şi antenele păstorului în cunoaşterea credincioşilor şi nu mai puţin, puncte de consolidare a vieţii religioase din parohie. Prin ele, preotul e mereu prezent între credincioşii săi; le cunoaşte linia vieţii şi le poate fi de un real sprijin în năzuinţa lor spre o viaţă frumoasă cu adevărat.

E de menţionat ca niciodată preotul să nu fie numai cu o singură persoană în casa unde săvîrşeşte sfeştania! Dacă nu poate fi însoţit de cîntăreţ, să potrivească participarea şi a altor persoane, pentru a nu da ocazie la unele suspiciuni, care pot avea urmări negative în comentariul vecinilor. Prudenţa e necesară în toate împrejurările şi nu mai puţin tactul pastoral, peste tot.

f) Dacă intrarea şi petrecerea omului în viaţă e asistată, la momentele-cheie, cu atenţia de mamă duhovnicească a Sf. Biserici, nu mai puţin şi, în mod special, ieşirea omului din viaţa aceasta, cu tristeţi şi zguduituri profunde, nu poate fi lăsată la voia întîmplării. Tradiţia bisericească şi practica de veacuri, au confirmat mereu necesitatea acestor intervenţii duhovniceşti, ca un balsam peste rană şi totodată ca o mare consolare pentru membrii familiei respective şi o accentuare a nădejdii de mîntuire veşnică, într-un moment critic şi de mare depresiune sufletească.

Preotul nu poate fi în astfel de cazuri decît un „Pater familiae", încadrîndu-se în durerea şi atmosfera de doliu a familiei respective. Chiar înainte de deznodămîntul fatal, în cazul cînd muribundul chinuie prea mult, *slujba de ieşirea cu greu a sufletului*, e bine venită. Şi nu e lipsit de importanţă ca preotul însuşi să stea în genunchi lîngă patul suferindului, pînă cînd o citeşte, şi încheind cu un cuvînt de îmbărbătare pentru cei ai familiei, totul se constituie ca o contribuţie pastorală de neuitat.

g) După trecerea din viaţă, preotul va îndruma, acolo unde nu se cunoaşte, ca trupul mortului să fie spălat cu apă curată şi îmbrăcat în haine noi (rînduială specială şi cu atenţie pentru preoţii decedaţi!), urmînd ca în ziua morţii, dar mai practic în ajunul înmormîntării, preotul să săvîrşească chiar în casa mortului, slujba ce se zice pe alocurea *sărăcustă*, adică *panahidă*. Şi nu orice şi oricum şi nici ceea ce de obicei se repetă la slujirea înmormîntării!

Întrucît la oraş se face serviciul înmormîntării mai redus, pentru a te putea încadra în timpul programării pentru înhumarea mortului, e de preferat, pentru uniformizare, ca la panahida de seara, cînd peste tot e şi priveghi cu parti-

ciparea mai multor persoane, să se facă începutul obișnuit din slujba înmormîntării, inclusiv Ps. 90 și stările din Ps. 118, încadrînd una, două sau trei evanghelii, după caz; și una sau două din Idiomelele celor opt glasuri ale Sf. Ioan Damaschin, precum și prima rugăciune de iertare, otpust și veșnica pomenire, iar în ziua înmormîntării, ceea ce nu s-a făcut.

Prilejul deosebit de-a intra în contact cu oameni diferiți care vin în priveghi, se poate folosi și pentru a spune cîteva îndemnuri de respect al serii respective și de mîngîiere pentru familie. În cazuri speciale sau unde e pericol sectar, se pot citi și *„stîlpii"*, la capul mortului (pericope din Sf. Evanghelie pentru morți), sau cele unsprezece Evanghelii ale Învierii etc., fiind ocazie indirectă de-a combate discuții sterile, deplasate, sau chiar obiceiuri și jocuri pătimașe (de noroc, de trecere de vreme) etc., fortificînd, ca preot, învățătura de credință. O asemenea ocazie nu trebuie neglijată sau ratată, în pastorația credincioșilor.

h) Slujba înmormîntării sau prohodul se face de obicei, la domiciliul mortului, în fața locuinței, în sf. biserică,[20] sau chiar în capela cimitirului. Dar, ținînd cont de o asistență atît de diversă ca vîrstă și pregătire, serviciul religios nu trebuie pripit, ci să i se acorde un timbru de festivitate, iar preotul, cu maximă responsabilitate, fiind pregătit din ajun și informat din seara PANAHIDEI, va folosi prilejul respectiv ca un „unicat", sub toate aspectele: ținută, veșmintație adecvată și în culoarea ciclului calendaristic și nicidecum ca de toate zilele.

Pe lîngă sobrietatea prezenței, cuvîntul panegiric se cere să fie temeinic pregătit și rostit cu maximă demnitate sacerdotală, ne ingnorînd faptul că auditorul poate fi și este de obicei, de un colorit mai divers decît cel care participă la Sf. Liturghie și în același timp mai curios, mai atent, mai interesat și chiar mai exigent. Asigurîndu-se preotul de un „mozaic" al verbului, vehicularea ideilor trebuie să vibreze de spontaneitate și promptitudine. Evitînd demagogia cuvîntului, se va promova, neapărat, un temei dogmatic bine sistematizat, abordîndu-se și o parte parenetică adecvată, pentru a încheia, apoi, în toate cazurile, cu tradiționalul și legitimul cuvînt de despărțire care trebuie ridicat de-asupra mulțimei monotonii a numelor și suținut fără exagerări lamentabile. De aceea, glasul Sfintei Scripturi îndeamnă ca „vorbirea voastră să fie totdeauna plăcută, cu sare dreasă...". (Col. 4, 6), „căci din cuvintele tale vei fi găsit drept și din cuvintele tale vei fi osîndit" (Mt. 12, 37).

Desigur, comentarii se fac de către ascultători! Ele pot fi în favorul sau defavorul preotului predicator; dar nu trebuie uitat că ele vizează mai presus de persoana preotului, însăși instituția pe care o reprezintă și noi avem datoria de-a menține, în pas contemporan, demnitatea Bisericii ca instituție de cultură, evitînd compromisul, minimalizarea sau chiar criticarea ei.

Ocazia ce se oferă este deosebit de favorabilă înfiripării unor relații de apropiere, de cunoaștere și de respect pentru preotul slujitor ca și pentru ceea ce reprezintă el, într-un asemenea moment de grea cumpănă. Nu trebuie ratat! Și apoi, nu trebuie uitată familia încercată prin pierderea unui membru al ei, ci ocazional și chiar programatic, i se va rezerva o atenție cuvenită și în funcție de gravitatea durerii pentru cel decedat. Chiar dacă nu e solicitat, preotul va avea în rugăciunile sale, la Sf. Liturghie, cîtva timp, numele persoanei decedate. Faptul în sine, nu va trece neînregistrat de unii sau de alții din credincioșii parohiei, care, la rîndul lor, vor aprecia totul, ca o grijă și dăruire părintească a parohului lor, pentru toți.

1. Desigur, în majoritatea cazurilor, preotul va fi solicitat din partea urmașilor celui decedat, pentru săvîrșirea de rugăciuni, respectiv *pomeniri ale morților*[21], la soroace îndătinate care, de asemenea se cuvine să fie săvîrșite cu atenția cuvenită, respectînd atmosfera de doliu și compasiune, pentru cei în cauză.

Astfel sînt așa zisele parastase (παραστασις = înfățișare), mijlocire la Dumnezeu, pentru cei morți și care se săvîrșesc la cererea credincioșilor, la anumite

20 Clericii prohodiți în biserică vor fi așezați cu capul spre sf. altar, iar mirenii cu picioarele. Vezi: Dr. P. Procopovici: Ritualistica, Oradea, 1936, p. 161.

21 Vezi: Rugăciunile pentru cei adormiți și folosul lor în Îndrumări Misionare, București, 1986, p. 900—903.

soroace sau intervale de timp, după moartea unei persoane. Şi acestea sînt ocazii deosebite, pentru a se realiza o legătură fructuoasă, prin transpunerea sufletească a preotului în cazurile respective şi prin frumuseţea slujirii cu respect şi evlavie.

Şi pentru că aceste pomeniri sînt determinate de anumite soroace, e bine să se ştie că parastasele nu se pot sluji în orice timp şi zile din an. Şi cînd e cazul, se amînă! Şi acest fapt conferă şi mai mare valoare pomenirilor respective, cînd se aşteaptă cu dor, timpul indicat. Astfel, toţi preoţii dintr-un oraş şi peste tot, e bine să respecte, pentru prestigiul Bisericii, uniformitatea rînduielilor, ştiind că nu se fac parastase de la 20 decembrie şi pînă la 7 ianuarie (Sf. Ioan Botezătorul; la praznicile împărăteşti; de la Duminica Înfricoşatei Judecăţi pînă la Sîmbăta întîia din Postul Mare. În timpul Postului Mare, nu se fac parastase în zilele de rînd (de luni şi pînă vineri inclusiv)[22], decît în cazul că în zilele respective e o sărbătoare în care se săvîrşeşte Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur, în săptămîna Patimilor şi în toată Săptămîna Luminată, adică pînă la Duminica Tomii.

Respectarea, cu stricteţe, a acestor rînduieli, conduce pe credincios la mai mult respect şi ataşament faţă de preot şi faţă de Sf. Biserică, sesizînd că şi-n credinţă există o regulă şi că nu totul se poate face oricum şi oricînd. Buna rînduială e apreciată în orice sector al vieţii. Şi aici, cu atît mai vîrtos, nu-i permis să uităm că „Dumnezeu nu este al neorînduielii..." (I Cor. 14, 33). Pentru dreapta rînduială, preotul nu trebuie să fie îngrijorat că-şi va pierde credincioşii, ci dimpotrivă, împreună cu apostolul, să mulţumim Celui ce ne-a întărit, lui Hristos Iisus, Domnul nostru, care ne-a socotit credincioşi şi ne-a pus să-I slujim (cf. I Cor. 1, 12).

III. Preotul ca învăţător al comunităţii parohiale

Preotul nu poate fi numai un executant automat al cererilor credincioşilor, ci potrivit cuvintelor Mîntuitorului: „Mergînd, învăţaţi..." (mai întîi şi apoi) „botezîndu-i..." (Mat. 28, 20), este dator a-i învăţa pe credincioşi, în toate cazurile şi apoi, cu discernămînt, a le împlini cererile prin *slujire*. Nu odată se întîmplă ca omul, la necaz şi durere, să-i ceară preotului ca să-i facă „slujbe" pe care Biserica şi preoţii temători de Dumnezeu, nu le-au practicat niciodată, considerîndu-le brodate pe superstiţii şi alte practici oculte! De aceea, conştiinţa preoţească trebuie să premeargă oricăror interese, combătînd ignoranţa şi prejudecăţile, cu înţelepciune şi pricepere.

Fireşte, ca să poţi învăţa pe altul, trebuie ca preotul însuşi să fie *învăţat!* În asaltul spre o cît mai multă cunoaştere, a lumii contemporane, viaţa citadină oferă multiple căi de culturalizare şi progresul cunoaşterii galopează de la an la an. În toate domeniile, dacă omul nu *pune mîna pe carte* şi nu e la zi cu ultima informaţie de profesie, îşi ratează locul de muncă.

Ori, în concertul atîtor preocupări de-a şti, de-a cunoaşte, preotul nu mai poate rămîne numai la Molitftelnic"! Ca părinte al unei parohii urbane, preotul, pe lîngă pregătirea teologică, mereu-mereu împrospătată prin noi şi noi contribuţii, pe care e dator să le parcurgă; trebuie să fie orientat şi în cultura generală, ca un fel de enciclopedist, pentru a nu fi împins la marginea vieţii, ca pe unul de talie măruntă în propria sa profesie, respectiv *misiune*.

O discuţie întîmplătoare, cu persoane diferite, o predică *rostită în faţa* unui auditoriu mai select, mai exigent, sau chiar o întrebare diversă, care se poate pune, dacă nu-s acoperite cu un conţinut corespunzător şi o formă de exprimare competentă, toate acestea nu fac nici un serviciu unei bune şi reuşite pastoraţii. Respectul faţă de forţa cuvîntului este unul din mijloacele cele mai la îndemînă, pentru a pătrunde în inima oamenilor.

---

22 Vezi: Prof. E. Branişte, op. cit., p. 501—502.

De aceea, preotul ca învăţător, se autoinstruieşte şi aceasta, toată viaţa. Marele Mitropolit Nicolae Bălan avea o vorbă înţeleaptă, cu mult tîlc: „Cine se lasă de carte şi cartea se lasă de el!"

Preocuparea constantă cu noutatea cărţii şi în special abordarea gustului teologic pentru cunoaştere, conturează gîndurile şi ideile, sitematizîndu-le de la o zi la alta. Şi în primul rînd, Sfînta Scriptură, în lecutra ei zilnică, constituie fundaţia de argint pe care un preot conştient îşi construieşte armătura cunoaşterii, fireşte, urmată şi de lectura cărţilor, revistelor şi nu mai puţin lectura laică de tangenţă şi chiar diversă.

Preotul ca învăţător are posibilităţi multiple de procedură şi de comunicare cu credincioşii:

a) *Amvonul* .De aici, preotul poate să informeze pe linie de credinţă, să instruiască, să înveţe credincioşii, avînd la dispoziţie un fond inepuizabil de parcurs: Pericopele Sf. Evangheli din duminici şi sărbători; exegeza cultului divin, pe înţelesul tuturor; explicarea rugăciunilor fundamentale ale Bisericii Ortodoxe, în cadrul Sf. Liturghii; prezentarea istorică, în cadrul vecerniilor, a canonului liturgic şi imnografic, creaţii de-o rară frumuseţe poetică şi dogmatică; precum şi a Cărţii de Învăţătură a Bisericii Ortodoxe Române, sau mai pe scurt şi Catehismul; vieţile sfinţilor după sinaxar; explicarea Sf. Scripturi de la începutul Vechiului Testament şi pînă la Apocalipsa Noului Testament, împreună cu istoria fiecărei cărţi a Bibliei.

Toate acestea stîrnesc curiozitate şi interes direct între toţi credincioşii, pe lîngă faptul că acest tezaur se poate explora o viaţă întreagă, în favorul unei bune pastoraţii şi zidiri sufleteşti a enoriaşilor. Nu se pot neglija ocaziile împreunate cu săvîrşirea Sfintelor Taine şi ierurgii şi în mod special cu ocazia prohodirilor, panegiricul! Însăşi prezenţa preotului înţelept, e o lecţie paripatetică în parohia sa!

b) *Ora de catehizare* a tuturor vîrstelor,[23] inclusiv copiii. Se poate stabili cel puţin o oră săptămînal, în sf. biserică, în cadrul vecerniei şi adusă la cunoştinţa credincioşilor. E ca un ser dinamic care pătrunde în trupul parohiei şi o înviorează. Dacă Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a iniţiat organizarea şi desfăşurarea catehizării pentru toţi credincioşii noştri, încă din anul 1950, să nu uităm că orice neglijenţă din partea preotului, în această direcţie, va afecta, în mod negativ, pregătirea credinciosului ortodox, expunîndu-l la un fel de inferioritate, în raport cu alte culte.

Dacă totuşi nu se poate realiza un program sistematic de învăţături religioase, repartizat pe ore, în tot cazul, activarea cu zel a preotului, reuşeşte să ajute credincioşii, de toate vîrstele, să-şi însuşească cunoştinţele de bază, strict necesare pentru orientarea lor. Să sperăm o catehizare în şcoală!

c) *Convorbirile individuale şi de grup*, întîmplătoare sau intenţionat orînduite. Cuvîntul ocazional, în astfel de situaţii, va fi adecvat prezenţei sale şi misiunii pe care o reprezintă, cîştigînd auditorii prin acel „captatio benevolentiae", evitînd „hrana tare" sau cum zice Sf. apostol Pavel: „Ca unor prunci în Hristos, cu lapte v-am hrănit" I Cor. 3, 1—2), pentru ca apropirea să fie fără zguduiri, caldă şi ziditoare.

d) *Exemplul demnităţii.* Preotul învaţă pe alţii şi în mod special, nu numai prin cuvînt, ci şi prin propria sa viaţă şi a fomiliei sale, care are un rol preponderent în pastoraţia credincioşilor. Este icoana vie, cartea deschisă, ecranul care derulează gînduri, sentimente, acţiuni şi nu mai puţin orientări decisive pen-

---

23 Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în şedinţa din 13 decembrie 1969, a luat hotărîrea: pentru reactivarea şi aplicarea hotărîrii Sf. Sinod nr. 22638/ 1950, cu privire la catehizarea credincioşilor şi la cîntarea omofonă, publicată în Revista Biserica Ortodoxă Română nr. 10/1950. Punctul 2 prevede: „La fiecare vecernie, preoţii, diaconii şi cîntăreţii bisericeşti, vor pregăti pe credincioşii de ambele sexe şi de toate vîrstele pentru serviciul Vecerniei, Utreniei şi Liturghiei, învăţîndu-i citirile, rugăciunile şi cîntările despective din cărţile de cult, din cărţile de rugăciuni, din Psaltire, Cazanie, din cărţile de cîntări bisericeşti.

tru atîţia din enoriaşi şi chiar pentru alţii de dincolo de parohie. Căci dacă vorba rea se duce, nici cea mai bună nu stă pe loc! De aceea, responsabilitatea şi integritatea morală, constituie cel mai răspicat cuvînt de învăţătură.

IV. Preotul ca jertfitor

Jertfa reprezintă piscul efortului uman, în ascensiunea fiinţei noastre spre desăvîrşire. Adevărata jertfă reclamă maturitate, calitate şi frumuseţe. Mobilul jertfei este renunţarea la egoism, deschiderea persoanei propri spre alte inimi şi spre alte nobile împliniri. Cel mai mic dar pe care-l oferi cuiva, se înscrie ca o expresie a iubirii, a atenţiei, a preţuirii lui şi a renunţării la tine însuţi, în favorul persoanei căreia i se oferă. Jertfa nu poate fi făcută oricum şi nici din obligaţie. La baza unei jertfe curate stă iubirea! Cînd mama se jertfeşte pentru fiul său, nu se ghidează după un barem al ostenelilor şi dăruirii proprii. Toate eforturile ating cota maximă, lăsînd în urma lor nu revoltă şi cîrtire, ci cea mai deplină mulţumire sufletească şi fericire. Dragostea, angajată în eforturi, este inepuizabilă! „Dumnezeu aşa a iubit lumea, încît pe fiul Său Cel Unul Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică" (In. 3, 16).

Jertfa lui Hristos pentru propria noastră mîntuire, n-a fost o obligaţie, ci o dăruire a lui Dumnezeu, din nemărginita Sa iubire, El însuşi fiind iubire (I In. 4, 16). Şi pe cît de necuprinsă este iubirea lui Dumnezeu, pe atît de imensă a fost jertfa Sa pentru noi oamenii (vezi: Evr. 9).

Preotul fiind chipul lui Hristos, în mijlocul oamenilor, e dator să facă apel la Hristos în toate situaţiile, dăruindu-se pe sine, ca o contribuţie majoră, la lucrarea de mîntuire a credincioşilor. Sfîntul apostol Pavel, pătruns de conştiinţa datoriei, scrie Galatenilor, care erau destul de dificili: „M-am răstignit împreună cu Hristos; şi nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine" (II. 20).

Sînt tot atîtea repere pentru fiecare preot, ca să poată fi autentic în pastoraţia pe care o face credincioşilor. De altfel, însăşi slujirea cît mai deasă a Sf. Liturghii, întreţine dispoziţia de jertfă atît în cel ce slujeşte — preotul — cît şi în cei ce participă, credincioşii. „Toată Sfînta Liturghie este mişcarea comunităţii în duhul de jertfă a lui Hristos cel jertfit şi înviat şi spre jertfirea reciprocă între ei din puterea jerfei Lui"[24].

Identificarea preotului slujitor cu Preotul şi Arhiereul veşnic, deschide un larg cîmp de dăruire. Practic, în cadrul unei parohii, preotul nu-şi mai aparţine sie-şi; practic prea puţin şi propriei sale familii. El este la dispoziţia marii familii a parohiei. Trebuie să răspundă „p r e z e n t", la orice oră şi în orice situaţii. El nu are dreptul să refuze şi pe cît posibil nici să amîne. Ar fi un lucru de nedorit ca atunci cînd un credincios te solicită, după ce de comun acord s-a stabilit ora, preotul să neglijeze sau să uite, lăsîndu-se aşteptat sau căutat din nou! Dacă sînt cazuri de forţă majoră, preotul trebuie să facă tot ce e posibil ca să pună în cunoştinţă de cauză, amînarea sau imposibilitatea de-a se prezenta, la cererea credinciosului, stabilindu-se un nou termen, dacă nu e caz de urgenţă.

Sînt şi cazuri cînd credinciosul trebuie să se prezinte, la o oră stabilită în prealabil, pentru o sf. taină sau ierurgie şi respectivul nu vine la timp sau deloc! Atunci intră în acţiune răbdarea părintească a preotului, menajîndu-şi credincioşii şi cu tactul necesar căutînd explicaţii, dacă trebuie.

În ce priveşte grija faţă de bunurile materiale, casă etc., niciodată nu-i indicat ca preotul să-şi acorde prioritate pentru sine, în detrimentul bunurilor parohiale. Spiritul de sacrificiu, trebuie să prevaleze şi din acest punct de vedere.

Dacă fiecare om îşi chiverniseşte ale sale şi toţi sînt parcă într-un fel de competiţie spre frumos, cu locuinţa, casa, apartamentul, curte, grădină etc., parohia, cu toată mulţimea enoriaşilor săi, se angajează direct şi răspunzător în cauza

---

24 Dr. D. Stăniloae: Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă, Craiova, 1986, p. 139.

edificiului bisericii, a casei parohiale, a curții bisericii, a capelei și după caz, a cimitirului, acolo unde e proprietate.

Toate acestea tînjesc spre înnoire și ca toate lucrurile, ele rămîn inerte, fără mișcarea preotului. Toți trec pe lîngă ele așa cum sînt și așa rămîn, iar paragina sau patina vremii își lasă amprenta nedorită; edificii și locuri care nu se mai pot astfel înscrie în perimetrul de înnoire al zonei respective, cîtă vreme ar fi indicat să fie prioritare în noblțea și armonia lor.

Oare nu și acest sacrificiu din partea preotului, contribuie la o pastorație directă și indirectă a enoriei sale? Firește că da!

Spunea cineva că într-un oraș nu sînt parohii slabe, ci „slab" este preotul care, dat fiind ca păstor și învățător„ . . . la lucrul slujirii", nu se ridică „la starea bărbatului desăvîrșit . . ." (cf. Ef. 4, 11—13), antrenîndu-și enoriașii care, atunci cînd e vorba de o inițiativă bună și folositoare tuturor, ei nu precupețesc nimic și sînt gata la datorie pînă la sacrificiu. Poate nici nu ne dăm seama că bunul simț al credincioșilor și respectul pentru preoția în sine, îi rețin, în cele mai multe cazuri, ca să nu se amestece în rosturile adminstrative ale preotului, așteptînd ca doar, doar, părintele va zice ceva și va porni ca să se facă! Și atunci, ei, într-adevăr fac mai mult decît s-ar fi așteptat. De aceea, spiritul de inițiativă, de organizare și de antrenare a credincioșilor pe o cale constructivă, trebuie să facă parte din palmaresul de activtiate al fiecărui preot de parohie.

În toate sectoarele de viață, timpul ca măsură a lucrurilor, este ireversibil. Cel ce ocupă locul de răspundere într-o parohie, nu are dreptul să frîneze nici din punct de vedere economic-administrativ, calea spre progres, spre înnoire, spre frumos, a patrimoniului bisericesc și aceasta pentru că unde este el titular, concomitent nu poate fi altul în locul lui și, care ar fi în stare să facă! Iar timpul tace și trece cum zicea Democrit: πανταρει = Toate curg. Și sînt cazuri cînd într-o parohie sau alta, puține, dar sînt, *toate curg* și încă în mod lamentabil și în interior și în exterior. Ori, cu atari stări de delăsare, nu se mai poate zice că e o bună pastorație urbană.

Să nu se uite niciodată glasul Sfintei Scripturi care spune: „că sfînt este templul lui Dumnezeu . . . (I Cor. 3, 17) și atunci, pe măsura sfințeniei trebuie să fie și haina care o îmbracă, în mijlocul oamenilor, ca cea mai frumoasă! Păstorul sufletesc cîștigă astfel, noi carate în sacra misiune ce i s-a încredințat, dar mai ales pastorația sa atunci, devine o predică permanentă.

Și e bine să nu se uite că, în cadrul vieții sociale contemporane, cînd totul se înnoiește, de la o zi la alta, preotul, ca factor de răspundere, nu poate fi un retrograd, nici pe linia bunelor chiverniseli, ci trebuie să fie premergător cu exemplul său și stimulent totodată, pentru obștea parohială.

Cuvinte de admirație sau contrar, de critică necruțătoare se pot recepționa și astăzi și nu ne poate fi indiferentă categoria în care ne încadrăm. De altfel, preotul în pastorația sa, fie la sat, dar mai ales în pastorația din viața orașelor, nu se poate posta pe poziția de indiferentism, de frînare, de obstrucție în anumite situații, sau de tentație spre o linie negativă a vieții oamenilor; ci din tot ce face și realizează, inclusiv comportamentul deschis și ca cetățean, trebuie să fie un stimulent și el însuși un „lucrător cu față curată", (II Cor. 2, 15), oriunde se cere o mînă de ajutor. Căci zice Sf. Ioan Gură de Aur că „faptele valorează mai mult decît gălăgia cuvintelor".[25]

V. Preotul și colaboratorii săi

a) În pastorația credincioșilor din orașe, se poate întîmpla ca la aceeași biserică să fie *împreună slujitori doi sau mai mulți preoți de parohie.* E de o importanță fundamentală aducerea mereu aminte de cuvintele Mîntuitorului: „Că unde sînt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul

25 Vezi: Omilia XV la Predica de pe munte, P. G. 57, 231—233).

lor (Mt. 18, 20). Cînd Hristos este în mijlocul preoţilor, aşa cum oficiind se întîmpină slujitorii: „Hristos în mijlocul nostru!... „Este şi va fi!", atunci armonia în toate şi colaborarea frăţească, fără supralicitări şi subminări, fără concurenţe ostile şi mai ales fără imixtiuni într-o parohie sau alta decît în parohia proprie, conduc la respect reciproc şi frăţesc şi nu mai puţin la o conştiinţă curată. Altfel, avertismentul Mîntuitorului Hristos: Că „Nu oricine care-Mi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăţia cerurilor" (Mt. 7, 21), rămîne ca un stop în activitate, o zguduire şi o trezire la realitate!

Unii credincioşi au preferinţele lor şi dintr-un motiv sau altul, invită; te pun chiar în cumpănă zicînd: „veniţi, nu ştie nimeni etc.". Dar, o conduită corectă şi demnă, fără critică sau clevetiri la adresa unuia sau altuia dintre colaboratorii direcţi în preoţie, atrage după sine şi mai mult respect şi încredre. Iar omului i se spune frumos şi convingător că noi, preoţii slujim lui Dumnezeu şi oamenilor, nu în ascuns, ci sub privirea pururea vie a lui Dumnezeu. Mai mult, adăugînd un cuvînt bun, la adresa celuilalt, nu aduce pagubă după sine, ci şi mai mult ataşament faţă de preoţie şi faţă de Sf. Biserică.

E mare lucru ca un preot de oraş, să nu caute să-şi formeze o falsă aureolă, avînd termen de comparaţie cu confraţii şi alimentînd, cu orice preţ, naivitatea, ignoranţa, nepriceperea în cauză, sau chiar sincera apreciere sau preferinţă a cuiva. Sfîntul Apostol Pavel zice că „prin harul lui Dumnezeu sînt ceea ce sînt" (I Cor. 15, 10) şi cu acel har sîntem ceea ce sîntem fiecare preot, pe măsura ostenelilor şi a credinţei! Şi apostolul zice mai departe: „dar nu *eu*, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine". Şi atunci, credincioşii trebuie obişnuiţi să fie ataşaţi nu atît de persoana preotului X, Y, ca om care este trecător, ci să fie ataşaţi de Sf. Biserică, acea fîntînă nesecată a harului dumnezeiesc.

Liturghisind împreună, la acelaş Sf. Altar, în respect şi frăţietate, credincioşii au posibilitatea, ca nişte iscusiţi observatori, să înregistreze, cu minuţiozitate, comportamentul preoţesc care, să le fie spre zidirea lor sufletească. Dar şi invers! Pastoraţia poate fi deci şi indirectă şi chiar cu mare efect.

b) Unii *credincioşi de excepţie*, pătrunşi de spiritul de dăruire, ca o echipă de asalt, pot fi de mare folos în pastoraţia urbană, atunci cînd preotul ştie cum să-i recruteze, să-i apropie şi să-i stimuleze. Ei pot avea alt acces în unele situaţii şi o înţeleaptă colaborare cu ei, ajută la cunoaşterea mai intensivă şi chiar extensivă a parohiei. Ei pot contribui la apropierea de unele cazuri mai dificile sau care păstrează unele reticenţe, sau ajutînd la o pregătire prealabilă, printr-o informaţie sigură şi promptă. Stimularea lor depinde de tactul preoţesc şi modul de-a le aprecia contribuţia în cauză, care nu trebuie nesocotită.

d) *Membrii Consiliilor şi Comitetelor parohiale*, organisme oficiale ale parohiilor. Dacă sînt antrenate în lucrarea de colaborare cu preotul fiecărei parohii, ele nu rămîn numai nişte evidenţe figurative, ci se pot conjuga în lucrarea de pastoraţie, printr-un cuvînt bun care-l duc şi-l aduc, printr-o informare corectă şi necesară, a tot ce se petrece în viaţa religioasă a parohiei şi mai ales prin mandatul ce li s-a încredinţat de a fi stîlpi de sprijin ai preotului, în păstorirea fructuoasă a tuturor credincioşilor.

Bunele raporturi de respect, de stimă şi apreciere, care se edifică între preot şi aceşti colaboratori, au un ecou de profundă rezonanţă în inima tuturor credincioşilor.

e) Am lăsat de încheiere un cuvînt în legătură cu *oamenii de casă* ai preotului: *cîntăreţul bisericesc* şi *angajaţii parohiei*, de unde se pot naşte raporturi de o deosebită colaborare în pastoraţia credincioşilor, sau de dărîmarea lor sufletească.

Aproape totul depinde de înţelepciunea, dragostea şi mărinimia preotului, de modul de-a-i trata şi stimula în acţiunea de colaborare, pentru o bună reuşită pastoraţie a tuturor credincioşilor. Neatenţia faţă de aceştia, duritatea comportamentului sau rigiditatea comunicărilor de serviciu, pot împietri inima lor şi-i pot desocia de misiunea sacră ce li s-a încredinţat pentru colaborare. De aceea, să nu se uite că un text biblic spune că: „duşmanii omului (vor fi) casnicii lui" (Mt. 10, 36). Şi într-adevăr, ca unii care trăiesc în intimitatea relaţiilor de muncă şi de serviciu cu preotul, ei pot fi de mare ajutor în pastoraţie, dar pot

fi şi pietre de scandal, dacă alegerea lor n-a fost bine chibzuită şi mai ales dacă n-au fost pregătiţi competent pentru locul lor sau n-au fost trataţi în mod echitabil, fără să le fie prejudiciate drepturile, ori supraîncărcate sarcinile.

Atenţia preotului şi grija sa părintească pentru ei, ca şi pentru proprii săi fii, recompensează o astfel de dăruire şi contribuţia lor la efortul pastoral al preotului, poate fi optimă.

f) Dacă unii credincioşi de excepţie, se pot dovedi de un real folos, colaborînd cu preotul în pastoraţia urbană, nu de mai puţină importanţă este şi atenţia preotului faţă de *copiii din parohie*. Adeseori se întîmplă în mediul urban, ca după terminarea orelor de şcoală, unii copii, lipsiţi de supravegherea necesară a părinţilor lor, angajaţi la locurile de muncă, ajung să folosească timpul liber cum nu trebuie. Tentaţi de libertate fără opelişti, se pot antrena în rele deprinderi ca: jocuri periculoase sau chiar de noroc, tentîndu-i un „bănuţ", iar alţii mai extremişti, coalizînd gînduri şi fapte ilicite, pot să se trezească la un pas de vagabondaj.

Fondul lor sufletesc, uşor poate fi alterat şi cîte-o dată chiar irecuperabil, dacă nu e surprins la timp şi corectat cu atenţie. Ei pot fi cei mai ataşaţi prieteni ai preotului, dacă *Părintele*, trecînd pe străzile parohiei, ştie să se apropie de ei cu un tact pedagogic deosebit. Frînînd rele deprinderi, acolo unde le întîlneşte şi interesîndu-i, prin mici atenţii-surpriză şi sfaturi înţelepte, sau chiar scurte întîmplări de vîrstă, relatate din viaţa copilăriei, se reuşeşte să-i determine să renunţe, uitînd relele deprinderi şi să se încadreze între copiii buni ai parohiei.

Aceştia, şi cînd vor fi maturi, îşi vor aduce cu drag aminte de întîlnirea cu *părintele*, de norocul ce l-au avut, la timp potrivit, ca să nu-şi rateze drumul vieţii lor de mai tîrziu. Un indicator la răspîntie, are o valoare covîrşitoare!

Din structura de vîrste a unei parohii, nu ne este iertat să ignorăm tocmai pe acei care au mai multă lipsă de un cuvînt bun, de o atenţie caldă şi de o iubire cu adevărat părintească. Direct şi indirect, prin părinţii lor recunoscători, ca preot te-ai apropiat de inima tuturor, nu urmărind interese meschine, de ordin material, ci contribuind la promovarea unei linii umanitare, de interes obştesc, pentru prestigiul şi demnitatea oricărei fiinţe umane.

VI. Postfaţă

Am spus aici lucruri, poate cunoscute de toţi, dar cu gîndul curat de-a le rememora împreună, asociind cu tot sufletul, în misiunea sacerdotală, preamărirea lui Dumnezeu cu cinstirea şi slujirea conştiincioasă a credincioşilor noştri.

Sub flacăra nestinsă a rîvnei pentru tot lucrul bun, am îngemînat aici doar o seamă de gînduri care-l frămîntă pe un preot al lui Hristos, în truda pastoraţiei sale, cunoscut sau chiar necunoscut. Şi dincolo de o argumentaţie culeasă din străini, am încercat să prezint o diagramă, succintă, a unei experienţe pastorale, trecute prin ani, verificată şi continuată, în duhul dragostei faţă de Dumnezeu şi faţă de credincioşii Bisericii noastre Ortodoxe, care adeseori ne depăşesc prin rîvna, osteneala şi sincera lor dăruire şi credinţă în Dumnezeu.

Într-o viaţă de om, nu se pot epuiza bunele intervenţii şi contribuţia nobilă pe care un preot o poate aduce în evoluţia fiinţei umane, pe vîrste, atunci cînd ştie să facă din preoţia sa o prezenţă reală a lui Hristos, în mijlocul oamenilor. Şi o astfel de preoţie, în toate veacurile, nu poate fi decît o integrare în problematica vieţii sufleteşti a tuturor credincioşilor, slujindu-i, aşa cum a zis Iisus Hristos că „n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească El şi să-şi dea viaţa răscumpărare pentru mulţi" (Mt. 20, 28).

Preot *Nichifor Todor*

PARTICIPAREA EPISCOPULUI ANDREI ŞAGUNA LA REVOLUŢIA DE LA 1848

Ziua de 21 august/2 septembrie 1846 a marcat pentru arhimandritul Andrei Şaguna, noul vicar al episcopiei greco-ortodoxe din Ardeal, începutul unei noi perioade a activităţii sale ecleziastice.[1] Venise în Transilvania animat de cele mai nobile simţăminte, însă aspiraţiile sale generoase erau frînate de un sistem feudal perimat, potrivnic propăşirii românilor transilvăneni, unde asuprirea socială se împletea cu cea naţională.

1848 a reprezentat pentru arhiereul Andrei Şaguna un an de răscruce, datorită evenimentelor ce s-au succedat într-un mod vertiginos. Confirmarea sa de episcop, prin decretul imperial din 24 ianuarie/5 februarie 1848, s-a dovedit extrem de oportună, întrucît evenimentele ulterioare au demonstrat cît de necesar era un prelat tînăr, energic, perspicace, care pe lîngă o vastă cultură mai trebuia să fie înzestrat şi cu fler politic, însă din păcate intenţiile arhiereului, de multe ori, n-au fost înţelese de contemporanii săi.

După primirea decretului imperial se dezlănţuie revoluţia în Europa, ce-a cuprins şi Imperiul habsburgic, un stat multinaţional realizat prin cuceriri, unde revendicările naţionale se situau pe primul plan. Episcopul Andrei Şaguna se străduia să se informeze cît mai amănunţit asupra evenimentelor europene şi asupra situaţiei din Transilvania, în vederea adoptării unei poziţii care să se afle în concordanţă cu deziderateie româneşti.

Într-o asemenea conjunctură încordată s-a îndreptat la începutul lunii aprilie spre Carloviţ, unde la 18/30 aprilie 1848 mitropolitul Rajacici l-a hirotonit episcop. În cuvîntarea rostită cu acel prilej — în limba sîrbă — se desprind simţămintele alese ale arhiereului Andrei. „Se cere de la mine, ca prin ocîrmuirea mea, să se pună în lucrare reînvierea diecezei noastre transilvane şi că reînvierea aceasta să corespundă trebuinţei bisericii, mîntuirii poporului şi spiritului timpului. ... Mai pe urmă iarăşi înaintea Ta Doamne cad şi zic: Tu Doamne scii, către scopul meu doresc a alerga, pe românii transilvăneni din adîncul somn să-i deştept, şi cu voie cătră tot ce e adevărat, plăcut şi bun să-i atrag".[2]

În ziua sfinţirii sale, tot de Duminica Tomii, a avut loc la Blaj prima adunare naţională a românilor transilvăneni, ţinută fără aprobarea guberniului şi a episcopului Lemenyi.[3] În timpul cît a stat la Carloviţ, episcopul Andrei a primit trei ştafete din partea generalului Puchner, comandantul armatei din Transilvania, prin care era anunţat să se reîntoarcă cît mai repede, deoarece la 3/15 mai guberniul aprobase o adunare a românilor la Blaj, unde împreună cu episcopul Lemenyi urma să o prezideze.[4] Datorită unei asemenea situaţii, chiar în după-amiaza hirotonirii a plecat spre Sibiu, aici ajungînd în ziua de 24 aprilie/6 mai 1848.[5] Spre deosebire de episcopul Lemenyi, care în urma procesului intentat grupului de studenţi şi profesori în frunte cu Simion Bărnuţiu,[6] îşi pierduse popularitatea, Andrei Şaguna fusese primit cu multă însufleţire de românii ambelor confesiuni. Ba şi mai mult, pe lîngă românii care l-au întîmpinat cu miile începînd de la Miercurea Sibiului, i-au ieşit înainte aproape de Sibiu o companie din garda săsească şi delegaţi ai patriciatului. După aceea magistratul oraşului, în corpore, l-a vizitat la reşedinţă.[7] Cum de s-a ajuns la o asemenea colaborare româno-săsească?

---

1 Ioan Lupaş, *Mitropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, 1909, p. 47.

2 Nicolae Popea, *Arhiepiscopul şi Metropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, 1879, p. 40.

3 Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară*, tomul II, Viena, 1852, p. 142—146, 152.

4 *Arhiepiscopul şi Mitropolitul Andrei Şaguna, Memorii din anii 1846—1871*, Sibiu, 1923, p. 13.

5 „Gazeta de Transilvania", nr. 35 din 29 aprilie 1848.

6 Radu Pantazi, *Simion Bărnuţiu*, Bucureşti, 1967, p. 19.

7 Victor Cheresteşiu, *Adunarea naţională de la Blaj*, Bucureşti, 1966, p. 412.

În cele patru săptămîni cît lipsise episcopul ortodox, orașul de pe Cibin devenise un important centru revoluționar. Încurajați de opoziția săsească, la Sibiu au venit revoluționari români din comitate, dar și de dincolo de Carpați. În acest centru activa principalul ideolog al revoluției românești din Transilvania, Simion Bărnuțiu, fost profesor la Blaj și acum student în ultimul an la Academia de drept săsească din Sibiu. La 3 aprilie Universitatea săsească (dieta) a recunoscut românilor ce locuiesc pe pămîntul crăiesc (fundus regius) o serie de drepturi.[8] Cu ocazia unui spectacol la teatrul german s-a strigat din public: Trăiască a patra națiune a Transilvaniei[9] (n.n. românească). Tot în aprilie s-a ținut la Sibiu o consfătuire mixtă româno-săsească, în locuința concepistului de la Tezauriat, P. Dunca, unde sașii le-au cerut românilor să se opună în adunarea de la Blaj uniunii Transilvaniei cu Ungaria, iar în schimbul acestei poziții ei îi vor susține să devină a patra națiune. În principiu românii au fost de acord, însă cînd le cer să se aleagă în fiecare scaun și cîte un delegat de-al lor, sașii nici nu vor să audă de așa ceva. Consfătuirea se încheie fără să se ajungă la o înțelegere.[10] De asemenea, cînd episcopul Andrei se afla la Carloviț, cele două consistorii au căzut de acord ca românii să se întrunească într-o singură adunare la Blaj și nu în două localități, pe confesiuni, după cum preconizau oficialitățile.[11]

După adunarea de la Duminica Tomii, ținută fără aprobare, guvernatorul Iosif Teleki a sosit pe 3 mai la Sibiu, pentru a discuta cu generalul Puchner și cu opoziția la fața locului. Declarația sa categorică cu privire la votarea necondiționată a uniunii Transilvaniei cu Ungaria de către dieta din Cluj, a stîrnit o consternare generală. În acest context, o delegație săsească se prezintă în audiență la guvernator, pentru a cere lămuriri suplimentare în legătură cu recunoașterea autonomiei lor tradiționale și după votarea uniunii, revendicare respinsă categoric de Teleki. Răspunsul i-a mîhnit, așa cum sublinia și G. Barițiu în lucrarea sa. „Deputațiunea sașilor ieși de la gubernatoru ca opărită cu apă fierbinte; nicidecum însă disperată. Nu numai comitele lor Francisc Salmen, ci și alți mai mulți patricieni ținuseră bine în minte exemplele protopărinților, mulțimea luptelor pe care le purtaseră aceia cu aristocrația feudală".[12]

Tocmai o asemenea nemulțumire a generat primirea cordială organizată și de sași episcopului Șaguna, ei intuind în arhiereu pe principalul conducător în lupta grea ce urma să se desfășoare. În mai puțin de doi ani, de cînd se stabilise la Sibiu, A. Șaguna prin cultura sa (absolvent eminent al facultăților de drept, filozofie și teologie, cunoscător al multor limbi străine), mult tact și farmec personal, s-a impus ca un leader de necontestat.

La 8 mai a avut loc la Sibiu o consfătuire sub conducerea profesorului Simion Bărnuțiu, la care au participat reprezentanții celor două consistorii; din Blaj venise canonicii Cipariu și Sereni, prof. A. T. Laurian ce se reîntorsese din Țara Românească, avocatul Buteanu, cancelistul Papiu și alții, în vederea definitivării programului viitoarei adunări naționale.[13] Din motive strategice episcopul Andrei n-a luat parte la consfătuire, însă a permis ținerea ei în consistoriul ortodox. Ordinul guberniului era categoric și anume românii să se întrunească în două adunări separate, pe confesiuni, însă consistoriile împreună cu conducătorii laici au acționat contrar, stabilind un singur loc Blajul, iar arhiereul a aprobat tacit și în același timp s-a străduit să nu intre în dispută cu autoritățile. Așa după cum afirmă G. Barițiu, în 7 și 8 mai au fost primite două decrete de la gubern în care episcopii deveneau răspunzători de desfășurarea adunării și se mai cerea ca

---

8 Carl Göllner, *Die Siebenbürger Sachsen in den Revolutionsjahren 1848—1849*, Bukarest, 1967, p. 48—49.

9 I. Pușcariu, *Notițe despre întîmplări contemporane*, Sibiu, 1913, p. 16.

10 *Documente privind revoluția de la 1848 în țările române C. Transilvania*, vol. II, București, 1979, p. 374.

11 *Ibidem*, vol. III, București, 1982, p. XIII.

12 George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, volumul II, Sibiu, 1890, p. 50—51.

13 Dan Berindei, *1848 în țările române*, București, 1984, p. 45.

aceasta să se ţină în biserică, iar protopopii să vină singuri, neînsoţiţi.[14] Pentru a evita unele instrucţiuni din partea guvernatorului Teleky în legătură cu desfăşurarea adunării naţionale, episcopul Andrei nu s-a prezentat la Cluj pentru depunerea jurămîntului, raţionament ce s-a dovedit logic.

După cum relatează o gazetă săsească din Sibiu, în seara zilei de 11 mai tinerii români, fără deosebire de confesiune, au organizat o retragere cu torţe în onoarea episcopului Andrei. Coloana impunătoare a plecat din cartierul Iosefin, cu muzica în frunte, în ordine perfectă, a parcurs strada principală, ajungînd în faţa reşedinţei episcopeşti. Din partea manifestanţilor a vorbit cu înflăcărare Simion Bărnuţiu. În încheiere cînd era pe punctul să pronunţe numele împăratului Ferdinand, mulţimea ca un tunet a strigat: Trăiască! A răspuns vădit emoţionat episcopul, mulţumind pentru acest omagiu. În manieră religioasă a sfătuit pe cei prezenţi să aştepte în pace, căci dreptatea o va oferi împăratul, care doreşte binele naţiunii. Şi episcopul invocă pe împăratul Ferdinand, iar mulţimea ovaţionează îndelung.[15] Românii credeu sincer în sprijinul împărătesc, însă Curtea imperială îşi făcuse alte calcule, în cadrul cărora ei nu erau incluşi.

Pentru desfăşurarea în bune condiţiuni a viitoarei adunări naţionale conta foarte mult cine e comandantul trupelor. În vederea prevenirii exceselor, episcopul Andrei a intervenit la Comandamentul general, generalul Tuchner, pentru a fi desemnat generalul Schurter [16], intervenţie ce s-a dovedit extrem de oportună.

Sîmbătă 1/13 mai s-au îndreptat spre Blaj, sibienii şi braşovenii, în frunte cu episcopul Şaguna. La Mănărade le-a ieşit înainte o delegaţie condusă de doi canonici, invitîndu-l pe arhiereu la reşedinţa episcopului Lemenyi. „Am ajuns către seară la Blaj şi am descălecat în reşedinţă, unde am fost primit cu dragoste." [17]

Duminică dimineaţa, după liturghie, ambii arhierei au ieşit în faţa mulţimii, unde episcopul Andrei le-a vorbit „că Preasfinţiile Sale sînt fraţi în Hristos, fraţi români, fraţi care provoacă pe tot românul a uita orice neplăcere, greutate şi a se privi cu toţii de fraţi, pre cum sunt ai lor episcopi." [18] Apariţia celor doi arhierei alături, în faţa mulţimii, entuziasmează masele sosite din toate părţile Transilvaniei, fiind făcut primul pas pe tărîmul unităţii româneşti în lupta pentru drepturi politice, sociale şi culturale.[19]

În aceeaşi zi de 2/14 mai, ora 10, are loc în catedrală o consfătuire, cu ocazia căreia Simion Bărnuţiu a rostit memorabilul său discurs cu conţinut social, politic, bisericesc şi cultural. La sfîrşitul cuvîntării, toţi erau copleşiţi, şi chiar aceia care şovăiau sau pactizau cu uniunea se răzgîndesc şi trec de partea majorităţii.[20] La ora 17 continuă consfătuirea, de data aceasta participînd şi cei doi arhierei. Între cele discutate punctul cel mai important a fost cererea de eliberare a avocatului Michiş, închis la Tg. Mureş.

Luni, 3/15 mai, în piaţa din faţa Catedralei din Blaj, sub preşedinţia celor doi arhierei s-a deschis adunarea naţională, ce se ridica la peste 30.000 de români. În prezenţa comisarilor imperiali, episcopul Andrei citi decretul pentru ţinerea adunării şi explică instrucţiunile cu privire la desfăşurarea ei." a) Consultarea adunării va fi liberă. b) Cuvîntările celor ce vor vorbi în adunare să purceadă din credinţa către monarh şi respect către mai mari, insuflînd poporului buna sperare că naţiunea română din principiul dreptăţii, libertăţii, egalităţii şi frăţietăţii va dobîndi în scurt timp, ceea ce doreşte de la înaltul împărat." [21] „Tot

14 George Bariţiu, *Părţi alese*..., vol. II, Sibiu, 1890, p. 115.

15 „Der Siebenbürger Bote", nr. 44 am 12 Mai 1848.

16 *Arhiepiscopul şi Mitropolitul Andrei Şaguna, Memorii*..., p. 14.

17 *Ibidem*, p. 15.

18 „Gazeta de Transilvania", nr. 39 din 13 mai 1848.

19 N. Iorga, *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, II, Bucarest, 1916, p. 282.

20 G. Bogdan-Duică, *Viaţa şi ideile lui Simion Bărnuţiu*, Bucureşti, 1924, p. 90; Victor Cheresteşiu, *op. cit.*, p. 429.

21 Nicolae Popea, *Memorialul Archiepiscopului şi Metropolitului Andrei baron de Şaguna sau luptele naţionale-politice ale românilor (1846—1873)*, tomul I, Sibiu, 1889, p. 57.

în prima şedinţă episcopul Şaguna — după cum se relatează în protocol „înainte de toate îndreptă rugăciuni fierbinţi cătră Dumnezeu, pentru împăratul Ferdinand şi pentru naţiunea română, ca să lumineze mintea a toată naţiunea şi să-i îndrepteze paşii pe calea înţelegerii şi amoarei frăţeşti, pînă va ajunge la scopul său cel dorit, libertatea naţională".[22] Tot la propunerea sa comisarii guberniali n-au participat la dezbateri, ci s-au prezentat numai la deschiderea şi închiderea adunării.[23]

Pentru a participa în bune condiţiuni la dezbateri adunarea s-a mutat pe cîmpul Rîtul grecilor. S-a adoptat programa adunării, care cuprindea patru puncte: 1) Locul unde s-a ţinut această adunare generată a naţiunii române transilvane, adică pratul din susul Blajului, se va numi totdeauna Cîmpul Libertăţii. 2) Naţiunea română s-a declarat că vrea să rămînă pururea credincioasă înălţatului împărat al Austriei şi marelui principe al Transilvaniei, augustei case austriece. 3) Naţiunea română s-a declarat şi s-a proclamat naţiune de sine stătătoare şi parte întregitoare a Transilvaniei pe temeiul libertăţii egale. 4) Naţiunea română a depus jurămîntul credinţei către împăratul, către patrie şi către naţiunea română." [24] Fidelitatea exprimată faţă de împărat se explică prin aceea, că acesta în calitate de mare principe al Transilvaniei avea puterea să convoace dieta, ţinînd seama de situaţia etnică.[25]

De asemenea în prima zi o comisie redactează un protest adresat guberniului, prin care se condamnă statariul şi arestările, fiind adoptată de adunare şi semnată de cei doi preşedinţi: episcopii Şaguna şi Lemenyi. În finalul ei se spunea: „Adunarea naţională română vede în arestarea lui Micaş, în publicarea statariului, în ridicarea spînzurătorilor — măsuri ordonate de guberniul regesc — instaurarea unui sitem teroristic, care e desăvîrşită contrazicere cu spiritul de libertate ce domneşte în Europa. Aceste măsuri nu se împacă nicidecum cu ideea egalităţii şi fraternităţii, idee care ar trebui să domnească în relaţiile dintre naţiunile din Ardeal".[26]

A doua zi sub impulsul radicalismului impus de masele largi populare s-a redactat Petiţia de 16 puncte, citită şi explicată de A. T. Laurian, ce conţinea revendicări politice, bisericeşti, sociale, economice şi culturale,[27] de o mare însemnătate pentru propăşirea românească. În petiţie, în ordinea dezideratelor, problema agrară ocupa locul al III-lea, chestiune ce trebuia rezolvată fără întîrziere, întrucît iobagii erau foarte nerăbdători, iar de soluţionare depindea antrenarea ţărănimii în revoluţie. În ce priveşte latura socială cei doi conducători principali ai revoluţiei româneşti din Transilvania, atît episcopul Andrei Şaguna cît şi Simion Bărnuţiu şi nu numai ei s-au situat pe aceeaşi poziţie şi anume ei erau de acord cu desfiinţarea iobăgiei, fără despăgubire, însă aceasta să se înfăptuiască pe cale legislativă, iar pînă la legiferare iobagii să-şi îndeplinească toate obligaţiile. Poziţia lor modernă a nemulţumit masele ţărăneşti prezente la adunare, mulţi plecînd acasă.[28] Moderaţia conducătorilor în problema agrară se explică, pe de o parte, prin acordare de întîietate cauzei naţionale, iar pe de altă parte strădania lor de a se evita calea violentă, deoarece se ştia obstinaţia nobilimii maghiare care intenţiona prin orice mijloace să-şi menţină privilegiile.

În vederea eliminării exceselor li s-a cerut celor doi episcopi elaborarea unei circulare, pentru ca ţăranii să aştepte în linişte reglementarea situaţiei lor. „In a doua zi a adunării naţionale inteligenţa ne-a provocat pe noi, ambii arhierei, să emitem un circular colectiv către eparhioţii noştri, prin care să le dăm îndreptare pentru purtarea lor". Textul redactat de Iacob Bologa, secretarul episcopesc, n-a fost aprobat de episcopul Lemenyi, pe motiv că va întocmi altul separat.[29]

22 Nicolae Popea, *Archiepiscopul şi metropolitul*..., p. 206.
23 *Arhiepiscopul şi Mitropolitul Andrei Şaguna, Memorii din anii*..., p. 14.
24 Victor Cheresteşiu, *op. cit.*, p. 436—444.
25 I. Moga, *Luttes des Roumains de Transylvanie*, Bucarest, 1938, p. 10.
26 *Biblioteca Academiei R.S.R.*, mss. 1060, f. 195.
27 „Organul Naţional", nr. I din 12 mai 1848, p. 3.
28 G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 94.
29 *Memoriile archiepiscopului şi mitropolitului*..., p. 15.

Această circulară semnată de arhiereul Şaguna făcea cunoscut, că la viitoarea dietă ce se va deschide la Cluj în ziua de 17/19 mai, se va reglementa şi situaţia ţăranilor, prin „ştergerea iobăgiei şi încetarea robotelor", însă pînă atunci „să fiţi cu ascultare către domnii voştri pămîntesci".[30] Evident circulara n-a fost în întregime pe placul iobagilor, însă a contribuit la temperarea lor.

Din cauza unei ploi torenţiale adunarea şi-a continuat lucrările în catedrală, unde s-au ales două delegaţii (deputaţiuni): una trebuia să meargă la Viena sub conducerea arhierului Şaguna pentru a prezenta împăratului petiţia, iar cealaltă care avea în frunte pe episcopul Lemenyi urma să plece la dieta din Cluj.

Delegaţia pentru Viena avea următoarea alcătuire: episcopul Andrei Şaguna ca preşedinte, fostul comite suprem al Hunedoarei, Noptsa, vicepreşedinte, canonicul Vasile Raţ, canonicul Timotei Cipariu, vicarul Alex. Şterca Şuluţ, protopopul Moise Fulea, prot. Iosif Ighian, prot. Ioan Popasu, asesorul montanistic Gh. Anghel, prof. A. Treboniu Laurian, redactorul George Bariţiu, prof. Demetriu Boer, prof. Vasile Maiorescu, av. Constantin Ioan, av. Ioan Bran Pop de Lemenyi, av. Ioan Bardoşi, Dimitriu Făgăraş, Aug. Lădoi, av. Constantin Săcăreanu, canc. Vasile Lacea iun., maorul Tulbaşiu, căpitan Clococeanu, căpitan Mihailaş, sublocotenentul Ursul, sublocotenentul Murgu, căpitan Leon Pop, sublocotenentul Leon Luchi, sublocotenentul Novac, protopop Verza, Gh. Vasiu, Gh. Făgăraşi, Ioan Iuga, Rudolf Orghidan, Vasile Pop, Nicolae Dima, Ioan Brotea, Ioan Jipa, I. Balcheş, Dimitrie Borcea, ţăranul Şerban Giurculeţ (Răşinari), parohul Sava Popovici Barcian, Teodor Teoc (Cîmpeni), Oprea Tîrca, prof. Martinovici, Dionisiu Tobias, Iancu Ionuţ, Porea, Ioan Pauleti şi alţii.[31].

În continuare a fost ales Comitetul Naţional Român: episcopul Andrei Şaguna, preşedinte; Simion Bărnuţiu, vicepreşedinte; prot. Moise Fulea, prot. Ioan Moga, prot. Ioan Panovici, prot. Ioan Bădilă, concip. Petru Maniu, concip. Paul Dunca (ambii funcţionari la tezauriat), pr. Nicolae Maniu, prof. Aron Pumnu, canc. Al. Papiu-Ilarian, av. Ioan Buteanu, av. Avram Iancu, can. Ioan Pipoş, jurist Ioan Puşcaş (mai tîrziu Puşcariu), prof. Alex. Bătrîneanu, av. N. Avram, canc. Gavril Vaida, pr. Sava Popovici, prof. Nicolae Bălăşescu, canc. Ioan Suciu, Ştefan Moldovan, prof. Const. Roman, canc. Vasiliu Tămaş, av. Florin Micaş.[32]

În a treia zi adunarea s-a ţinut în faţa catedralei, verificîndu-se protocolul şi punctele Petiţiei. Episcopul Andrei Şaguna în calitate de preşedinte anunţă că punctele petiţiei devin hotărîri ale adunării naţionale. În continuare cei doi arhierei rostesc cuvîntări prin intermediul cărora îndemnau poporul să aştepte pînă cînd deziderat ele lor vor fi aprobate de dietă şi împărat. În final au fost invitaţi comisarii, care s-au declarat mulţumiţi de felul cum s-a desfăşurat adunarea, aceasta încheindu-se în mod solemn, prin tragerea tuturor clopotelor şi a salvelor de artilerie.

Din cele prezentate reiese că atît în fruntea delegaţiei ce avea mandatul să meargă la Viena, cît şi în conducerea Comitetului permanent se afla episcopul Andrei Şaguna, încredinţîndu-i-se două misiuni extrem de dificile, ce trebuiau duse la îndeplinire în pofida conjuncturii încordate din imperiu. Prin aprobarea şi susţinerea Petiţiei naţionale (recunoaşterea românilor ca naţionalitate, reînfiinţarea mitropoliei, desfiinţarea iobăgiei fără despăgubire, libertatea industrială şi comercială, libertatea cuvîntului şi personală, desfiinţarea cenzurii şi a privilegiilor, înfiinţarea de gărzi naţionale româneşti, cercetarea hotărniciei moşiilor şi pădurilor, dotarea clerului român din visteria statului, fondarea de şcoli româneşti de toate gradele, o nouă constituţie, iar *uniunea* să nu o discute în dietă „pînă cînd naţiunea română nu va fi naţiune costituită şi organizată cu vot deliberativ şi decisiv în camera legislativă") episcopul Andrei Şaguna se identifica cu năzuinţele maselor largi populare româneşti, situîndu-se pe o poziţie progresistă, de necontestat. Ca reprezentant al clerului nu putea propăvădui violenţa,

30 Gh. Tulbure, *Mitropolitul Şaguna, Scrisori pastorale*, Sibiu, 1938, p. 139—140.

31 Victor Cheresteşiu, *op. cit.*, p. 470.

32 Teodor V. Păcăţean. *Cartea de Aur sau luptele politice-naţionale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. I, ed. a II-a, Sibiu, 1904, p. 338.

ci era adeptul căii paşnice de dezvoltare, prin reformarea vechiului regim feudal perimat.

După încheierea adunării membrii delegaţiei au plecat direct la Viena, însă episcopul Andrei nu putea proceda similar, întrucît trebuia să se prezinte la Cluj pentru depunerea jurămîntului. Din cauza evenimentelor şi îndeosebi a agitaţiilor naţionaliste maghiare din Cluj, ce urmăreau unirea necondiţionată a Transilvaniei cu Ungaria, la care se adăugau nemulţumirile magnaţilor şi îndeosebi ale gubernatorului Teleky, generate de hotărîrile adunării naţionale de la Blaj, s-a tergiversat primirea mai multe zile.[33] După depunerea jurămîntului în faţa gubernatorului, episcopul Andrei se reîntoarce la Sibiu, pe 28 mai, pentru a se pregăti în vederea călătoriei. Înainte de plecare, luni, 30 mai, a convocat pe membrii comitetului cîţi se mai aflau, hotărînd împreună necesitatea deplasării la Viena, în ciuda interdicţiei gubernatorului. Tot în cadrul aceleiaşi şedinţe s-a decis expedierea unei adrese gubernatorului, prin care episcopul să ceară recunoaşterea Comitetului permanent ales la Blaj.[34]

La 30 mai delegaţiei române i se acordă audienţă la împăratul Ferdinand, fiind reprezentată de patru membri: A. T. Laurian, T. Cipariu, I. Popazu şi Ioan Bran. În rezoluţia împărătească din 7 iulie şi comunicată patru zile mai tîrziu li se promiteau românilor toate drepturile locuitorilor Ardealului, fără deosebire de naţionalitate, limbă şi religie, în cadrul uniunii votate de dieta din Cluj.[35] Prin urmare dezideratele românilor exprimate clar în adunarea naţională de la Blaj, prin petiţia de 16 puncte, erau în totalitate ignorate. Episcopul Andrei Şaguna ajunsese la Viena abia la 12 iunie, declarînd că prezentarea a fost precipitată şi lipsită de prevedere, deoarece la primire asistase şi prinţul Eszterházi, ministrul Ungariei, primindu-se răspunsul abia în 11 iulie, după ce la 10 iulie împăratul confirmase uniunea.[36]

În urma insistenţelor sale, episcopul Andrei Şaguna obţinuse în ziua de 18 iunie o audienţă la monarh, ce a avut loc la Insbruck.[37] Atît în scris cît şi verbal în noua petiţie se protestează împotriva uniunii, ce s-a hotărît fără consimţămîntul românilor, deoarece prin aceasta nu li se garanta naţionalitatea. In mod normal uniunea trebuia să se discute într-o viitoare dietă, unde deputaţii să se aleagă proporţional cu numărul locuitorilor naţionalităţilor.[38]

La 23 iunie împăratul prin o nouă rezoluţie îi asigura, că naţionalitatea română va primi drepturi printr-o lege specială. De asemenea se vor înfiinţa un număr corespunzător de şcoli româneşti subvenţionate din bugetul statului. Românii vor beneficia de aceleaşi drepturi ca şi ceilalţi cetăţeni.[39] Acesta a fost al doilea succes politic al episcopului Şaguna, după desfăşurarea adunării naţionale de la Blaj.

Intuind arhiereul, că deocamdată nu se mai poate obţine nimic mai mult de la cercurile imperiale, se deplasează la Pesta, unde urma să-şi continue activitatea politică, în conformitate cu programul revoluţinar adoptat la Blaj. In capitala ungară primeşte o înştiinţare de la autorităţi, prin care i se cere să participe la lucrările dietei, iar dacă nu se va prezenta va fi pedepsit.[40] Datorită acestei situaţii a participat la cîteva şedinţe.[41]

---

33 G. Bariţiu, *Părţi alese*..., II..., p. 135.

34 *Arhiepiscopul şi Mitropolitul Andrei Şaguna, Memorii din anii*..., p. 16—17.

35 *Die Rumänen der österreichischen Monarchie,* Wien, 1849, p. 13; Vasile Maciu, *Le caracter unitaire de la revolution de 1848 dans les pays Roumains,* în „Revue Roumains d'Histoire", VII (1967), nr. 5, p. 19.

36 Silviu Dragomir, *Studii şi documente privitoare la revoluţia românilor din Transilvania 1848—1849,* vol. I, Cluj-Sibiu, 1944, p. XX—XXI.

37 Ioan Lupaş, *op. cit.*, p. 71.

38 T. V. Păcăţean, *op. cit.*, vol. I, p. 369—370.

39 *Die Rumänen der österreichischen Monarchie,* Wien, 1849, p. 16—17.

40 *Biblioteca Astra Sibiu,* Colecţia specială, mss. Cutia V/5.

41 Ioan Lupaş, *op. cit.*, p. 72.

Dar în acelaşi timp episcopul Andrei Şaguna a luat parte şi la dezbaterile comisiei regnicolare, fiind ales membru de către dieta din Cluj,[42] comisie ce urma să definitiveze amănuntele cu privire la uniunea Transilvaniei cu Ungaria. În cele cîteva luni cît a activat la Pesta, episcopul Andrei a ţinut legătura cu cei de-acasă, fie prin intermediul scrisorilor-pastorale şi circulare, fie cu ajutorul corespondenţei.

Într-o lungă scrisoare-pastorală din 18/30 iunie 1848 expediată din Pesta şi adresată consistoriului, arhiereul făcea cunoscut rezultatul audienţei la împărat, inclusiv rezoluţia împărătească.[43] De subliniat că pe spatele documentului păstrat la Biblioteca Astra se află următoarea consemnare: „Episcopul Andrei către diecezanii săi. Decepţiune amară".[44] Scurta adnotare se referă la ignorarea de către Curte a Petiţiei blăjene.

Deşi arhiereul era bine intenţionat, totuşi unii membri ai Comitetului naţional nu aprobau rămînerea sa la Pesta, socotind că o dată cu încheierea misiunii la împărat, a încetat şi mandatul încredinţat de naţiune.[45] Pentru înlăturarea confuziei, episcopul Andrei a trimis la Sibiu pe Ioan Bran, pentru a le explica situaţia reală a deputaţilor, care la Pesta apărau cauza naţională românescă. „...Dar descurcîndu-se mai pe urmă treaba şi clasificîndu-se situaţiunea, toată neînţelegerea dispăru şi scrisoarea din cestiune însă rămase fără valoare, nefiind expediată... Scrisoarea care se făcuse de Bariţiu pentru rechemarea noastră de la Pesta şi se grămădise cu mulţime de semnături a rămas jos, însă m-au îndatorat, ca eu fără zăbavă să mă întorc la Pesta".[46]

În pofida interdicţiei prin cele două decrete de desfiinţare din 21 mai şi 8 iunie, Comitetul a continuat să activeze, fără să ţină seama de deciziile luate,[47] încurajat şi de opoziţia săsească. În vara anului 1848 între preşedintele Comitetului şi unii membri au existat deosebiri de opinii, dar cu mult tact ele au fost aplanate (neplata dijmelor pe pămîntul crăiesc, împotrivirea înrolării în armată, mişcările săliştenilor şi poplăcenilor), arhiereul sfătuindu-i să evite calea violentă, căci toate neajunsurile se vor realiza pe calea legiuită.[48]

La Pesta, în convorbirile avute cu personalităţile politice marcante, episcopul Andrei a apărat pe conducătorii revoluţiei româneşti din Transilvania: S. Bărnuţiu, A. Iancu, G. Bariţiu, Al. Papiu şi alţii, deoarece Guberniul ardelean expediase aici rapoarte, prin care cei amintiţi erau învinuiţi ca tulburători ai ordinei publice.[49]

La 10/22 august 1848 românii aflaţi la Pesta s-au constituit într-un club politic intitulat „Societatea naţională română", sub preşedinţia episcopului Andrei. Conform statutelor trebuia să se ţină legătura cu toate societăţile româneşti de pretutindeni şi să editeze un organ de presă.[50]

În această perioadă activitatea comisiei regnicolare a fost ignorată de guvern, iar în dietă românilor nu li se acordau drepturi naţionale, determinîndu-i

---

42 *Arhivele statului Sibiu*, Fondul Brukenthal, DD 152, f. 35.

43 Gh. Tulbure, *op. cit.*, p. 143—145.

44 *Biblioteca Astra Sibiu*, mss. C. V/7.

45 Keith Hitchins, *Orthodoxy and Nationality, Andrei Şaguna and the Rumanians of Transylvania, 1846—1873*, Harvard University Press Cambridge, Massachusetts and London, England, 1977, p. 61.

46 Nicolae Popea, *Memorialul Archiepiscopului şi Metropolitului Andrei baron de Şaguna sau luptele naţionale-politice ale românilor*, tomul I, Sibiu, 1889, p. 151; 155.

47 Liviu Maior, *Naţional şi social în vara anului 1848 în Transilvania* în Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie Cluj-Napoca, XXIII (1980), p. 291—292.

48 T. Bodogae, *După întoarcerea de la Cîmpia Libertăţii* (Documente inedite din vara anului 1848) în Studia et acta musei Nicolae Bălcescu 1970—1971, Bălceşti pe Topolog, 1971, p. 440—458.

49 *Arhiepiscopul şi Mitropolitul Andrei Şaguna, Memorii...*, p. 221.

50 Gelu Neamţu, *Deputaţii români în dieta de la Pesta*, în Anuarul Institutului de istorie din Cluj, XIII (1970), p. 133.

să intre în pasivitate față de lucrări.[51] Naționaliștii maghiari nu luau în considerare cerințele mișcării naționale românești,[52] ducînd în cele din urmă la pierderea încrederii românilor față de conducătorii revoluției maghiare.[53]

În comisia regnicolară alături de episcopul Șaguna au mai participat la lucrări: Cipariu, Dunca, Bran și Moldovan.[54] Față de protocolul Comisiei regnicolare, la 31 august 1848, arhiereul Andrei a protestat printr-o moțiune separată, arătînd incompatibilitatea uniunii Transilvaniei cu Ungaria, fără să se țină seama de hotărîrile adunării de la Blaj. În continuare a condamnat introducerea în protocol a rezoluției împărătești din 7 iunie, și nu cea din 23 iunie care era mai favorabilă românilor.[55]

Datorită conflictelor din vara anului 1848 în Transilvania, în urma cărora au murit mulți țărani nevinovați, a arestării în august a doi membri ai Comitetului național — A.T. Laurian și N. Bălășescu au fost eliberați în urma presiunii maselor populare românești —[56] în septembrie are loc a treia adunare de la Blaj, unde s-a protestat împotriva uniunii și s-a hotărît organizarea militară a românilor. În noua conjunctură, cînd s-a decis opoziția militară, președinte al Comitetului național a fost ales Simion Bărnuțiu.[57]

La mijlocul lunii septembrie 1848, episcopul Andrei s-a convins de nesinceritatea lui Kossuth Ludovic, care nu intenționa să acorde drepturi naționale românilor, încît negocierile de la Pesta deveniseră pur formale. Văzînd, că nu se poate ajunge la nici o înțelegere în problema națională, arhiereul se reîntoarce acasă, ajungînd la Sibiu la începutul lunii octombrie 1848.

Imediat după sosire, generalul Puchner l-a întrebat dacă mai este devotat imperialilor, iar dacă nu se conformează proclamației sale din 18 octombrie, va da ordin să fie arestat și întemnițat la Alba Iulia.[58] În acea perioadă românii continuau să colaboreze cu imperialii în schimbul apărării naționalității lor, întrucît revendicările lor democrate nu au fost luate în seamă, nici de clasa conducătoare din Transilvania și nici de guvernul liberal de la Pesta.[59] Comandantul armatei imperiale, baronul Puchner, nu avea încredere în români din cauza programului lor avansat, opunîndu-se înarmării gloatelor.

După reîntoarcerea acasă, simțindu-se jignit de neîncrederea unor membri ai Comitetului național față de activitatea desfășurată la Pesta, episcopul Andrei a rupt orice legături cu Comitetul. De altminteri mulți români îl acuzau pe arhiereu că ar nutri simpatie față de revoluționarii maghiari. În fond șederea sa la Pesta a fost cauzată de dubla calitate: de deputat în dietă și membru al comisiei regnicolare. Strînsele legături cu guvernul din Pesta le întrerupe, în momentul, cînd își dă seama că nu se pot obține drepturi naționale pentru români.

Pentru a sprijini pe generalul Puchner, care dăduse o proclamație în 6/18 octombrie prin intermediul căreia anunța că a luat frînele conducerii Transilvaniei în numele împăratului, episcopul Andrei a dat o circulară la 7/19 octombrie, îndemnîndu-i pe români să se înarmeze, dar să nu săvîrșească abuzuri.[60] Pînă la acea dată români suportaseră multe nedreptăți din partea nobilimii maghiare, ce nu se împ ăca cu pierderea vechilor privilegii.

---

51 *Ibidem*, 134.

52 *Magyarország története*, I, Budapesta, 1964, p. 503.

53 Constantin Rusu, *Din gîndirea democrat revoluționară transilvăneană la 1848*, în Anuarul Institutului de istorie din Cluj, XIII (1970), p. 119.

54 N. Popea, *Memorial...*, p. 145.

55 I. Lupaș, *op. cit.*, p. 74—75.

56 Costin Feneșan, *Informații noi privind revoluția din Transilvania în vara anului 1848*, în Sargeția (XIV) 1979, p. 389—391.

57 Liviu Maior, *Contribuții la istoria revoluției de la 1848. A treia adunare de la Blaj*, în Revista de istorie, 34 (1981), nr. 9, p. 1722—1730.

58 G. Barițiu, *Părți alese...*, vol. II, p. 374—375, 377.

59 Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, 1965, p. 76—77.

60 N. Popea, *Memorial...*, p. 197.

La 2 decembrie împăratul Ferdinand abdică în favoarea nepotului său Francisc Iosif. Noul monarh dă un manifest, prin care promitea egala îndreptăţire a tuturor popoarelor din imperiu, egalitatea tuturor cetăţenilor în faţa legii, precum şi participarea poporului la legislaţie. Manifestul este dătător de speranţe pentru naţionalităţile asuprite.

În urma înaintării trupelor revoluţionare maghiare în Transilvania, sub conducerea generalului Iosif Bem, la 9 decembrie 1848 generalul Puchner printr-o adresă oficială îi cere episcopului Andrei Şaguna să convoace o adunare românească, unde să se discute viitoarea orientare politică.[61] Aceasta s-a ţinut la Sibiu în ziua de 16/28 decembrie,[62] participînd 250 de delegaţi de ambele confesiuni, sub preşedenţia episcopului Şaguna.[63] În discursul său de deschidere înfierează terorismul împotriva românilor şi condamnă falsul naţionalism.[64] ... „De aceea noi la adunarea naţională de la Blaj... am promis şi celorlalte naţiuni, că vom respecta naţionalitatea lor, însă cu acel adaos, ca şi ele să respecteze a noastră... Fraţii mei! Numai religiunea şi moralitatea ne pot face fericiţi. Dacă vom împlini totdeauna dorinţele acestea, atunci Dumnezeu şi împăratul vor fi cu noi, şi cu ajutorul lor vom sfărîma lanţurile sclăviei noastre şi le vom lăsa de suvenire următorilor noştri celor liberi." [65]

În urma discuţiilor se redactează o petiţie naţională de 13 puncte, care cuprindea următoarele revendicări mai importante: Gardă mobilă românească înarmată cu arme de foc, cu un efectiv de 15 000, deschiderea de şcoli româneşti, nu se recunoaşte uniunea, menţinerea autonomiei Ardealului, recunoaşterea Comitetului permanent, viitoarea dietă să cuprindă toate naţionalităţile, iar românii să aibă un conducător naţional confirmat de monarh.[66] Se alege o nouă delegaţie, care sub conducerea episcopului Şaguna urma să înmîneze împăratului o nouă petiţie.[67]

La adunarea de la Sibiu ar fi participat şi bănăţenii, însă din cauza precipitării evenimentelor ei n-au putut fi anunţaţi. „Pentru succes trebuie să se unească toţi românii ardeleni, bănăţeni, români din Ungaria şi Bucovina",[68] scria arhimandritul de la Hopovo episcopului Şaguna. Cîteva zile mai tîrziu o delegaţie alcătuită din A. T. Laurian şi I. Popazu în drum spre Viena a avut o întîlnire la Lugoj cu fruntaşii bănăţeni (Andrei şi Petru Mocioni, Petriciu Popescu).[69]

La 30 decembrie generalul Puchner, datorită înaintării trupelor maghiare, convoacă o consfătuire mixtă româno-săsească. În prealabil episcopul Andrei îi invită la reşedinţă pe Simion Bărnuţiu şi A. T. Laurian, pentru a-i informa asupra intenţiei generalului Puchner de a chema în ajutor trupele ţariste.

La această întrunire arhiereul Andrei Şaguna a susţinut aducerea în ajutor a trupelor ruseşti, întrucît se temea de represalii din partea armatei maghiare. Opoziţia celorlalţi — saşi şi români — îl determină să-şi scoată crucea episcopească de la gît s-o pună pe masă şi să declare: „Sunt păstoriu sufletesc peste cîteva sute de mii de credincioşi, răspunzător prin urmare pentru fericirea lor. Văzînd eu această rezistenţă puternică a Dumneavoastră, cu care întîmpinaţi propunerea excelenţei sale comandantul general, eu nu mai poci lua răspunderea pentru relele, care vor mai veni preste ţară şi popor, deci renunţ la scaunul meu episcopesc".[70] Poziţia categorică a arhiereului s-ar explica prin execuţiile îndreptate

61 *Arhiepiscopul şi Mitropolitul Andrei Şaguna, Memorii...*, p. 24.

62 *Arhivele statului Sibiu*, Fondul Brukenthal, Colecţia Rosenfeld, 74, f. 11.

63 Cornelia Bodea, *1848 la români*, vol. II, Bucureşti, 1982, p. 952.

64 N. Popea, *Arhiepiscopul şi Mitropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, 1879, p. 223.

65 T. V. Păcăţean, *Cartea de aur...*, vol. I, p.

66 *Die Rumänen der österreichischen Monarchie*, Wien, 1849, p. 137—140.

67 N. Popea, *op. cit.*, p. 223.

68 *Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ardealului*, Fondul Şaguna, 85/1848.

69 Liviu Maior, *Adunarea de la Sibiu (28 dec. 1848). Reafirmarea programului revoluţiei române din Transilvania*, în Stat, societate, naţiune, Cluj-Napoca, 1982, p. 325.

70 G. Bariţiu, *Părţi alese...*, vol. II, p. 403.

împotriva românilor şi uciderea preoţilor, atrocităţi care l-au impresionat profund. Atitudinea sa se explică prin dorinţa de a apăra naţionalitatea românească în faţa intoleranţei fruntaşilor revoluţiei maghiare. În timpul şederii sale la Pesta încercase o mediere cu conducătorii revoluţiei maghiare, dar fără nici un rezultat. Prin apelul din 10 octombrie 1848 adresat populaţiei româneşti şi semnat de Kossuth, românii erau îndemnaţi să adere la programul revoluţiei maghiare, deşi nu li se recunoscuse existenţa naţională. În caz contrar „vai şi amar de fiecare răsculitor, iară de trei ori vai de întărîtători. Atunci ar fi mai bine de nu v-aţi fi născut, căci nimănui dintre cei ce s-au sculat în contra patriei nu se va ierta". Dacă ei se vor împotrivi va porunci „să şteargă de pe suprafaţa pămîntului pe fieştecare vînzător de patrie şi rebel, care nu voieşte a asculta şi a primi cuvîntul cel bun." [71] Iată rădăcinile poziţiei arhiereului la consfătuirea româno-săsească, iar atitudinea sa a fost decisivă în chemarea armatei ruseşti.[72]

La 1 ianuarie 1849 delegaţia condusă de episcopul A. Şaguna şi profesorul Gottfried Müller a plecat la Bucureşti, fiind ajutată la trecerea munţilor de oierii din Răşinari şi Sălişte. Acolo au cerut audienţă la generalul Lüders, pentru a primi ajutor armat.[73] În acel moment, ruşii duceau tratative cu imperialii, aşa încît Lüders avea alte instrucţiuni privitoare la intervenţie, promiţînd că va trimite unele efective.[74] Pentru că era însoţit de Dionisie Romano, cunoscut ca revoluţionar în Muntenia, arhiereul e somat să părăsească principatul în 48 de ore, îndreptîndu-se spre Viena prin Moldova, Bucovina şi Galiţia.[75]

După reîntîlnirea tuturor delegaţilor la Viena, episcopul Şaguna obţine o nouă audienţă la Olmütz, în ziua de 25 februarie 1849, înmînîndu-i împăratului o nouă petiţie prin intermediul căreia cereau: unirea tuturor românilor din Imperiul habsburgic într-o singură naţiune independentă, cu un conducător al lor, administraţie independentă, politică şi bisericească, alegerea unui cap bisericesc cu episcopi subordonaţi, introducerea limbii române în administraţie, românii să fie reprezentaţi în dietă în proporţie cu numărul lor, iar împăratul să poarte titlul „Mare duce al românilor." [76] Monarhul îi asigură că va rezolva favorabil dezideratele din petiţie, semnată de reprezentanţi ai românilor din toate provinciile Imperiului habsburgic.[77]

La 4 martie 1849 împăratul sancţionează noua constituţie prin care se garanta fiecărei naţiuni drepturi egale, promiţîndu-se conservarea naţionalităţii şi cultivarea limbilor naţionale.[78] Marele Principat al Transilvaniei rămînea independent faţă de Ungaria, deci uniunea era contramandată, însă existenţa românilor nu se menţiona. În această constituţie imperială se făceau vagi promisiuni privitoare la garantarea fiinţei naţionale a popoarelor.[79]

Memoriul românilor din 25 februarie 1849, care urmărea unirea lor într-o singură provincie, nu a fost satisfăcut, ei fiind împărţiţi în ducatul Bucovinei şi Marele principat al Transilvaniei. încorporîndu-se în cadrul lui comitatele Crasna, Solnocul de mijloc, Zărand şi districtul Cetatea de piatră (Chioar).[80] Ca un ecou al publicării Constituţiei din 4 martie,[81] românii sub conducerea episcopului A. Şa-

71 *Biblioteca Astra Sibiu,* Colecţia specială, V/14.

72 G. Bariţiu, *op. cit.*, p. 404.

73 N. Popea, *Memorial...*, p. 241.

74 G. Bariţiu, *op. cit.*, p. 406.

75 N. Streza, *Clerici români participanţi la revoluţia din 1848,* în Mitropolia Ardealului, nr. 4—6/1978, p. 214; I. Lupaş, *op. cit.*, p.

76 *Die Rumänen der österreichischen Monarchie,* III, Wien, 1851, p. 5—6.

77 *Ibidem,* p. 7; Mihail Popescu, *Documente inedite privitoare la istoria Transilvaniei între 1848—1859,* Bucureşti, 1929, p. 18.

78 T. V. Păcăţean, *op. cit.*, p. 524, 527.

79 Keith Hitchins, *Studii privind istoria modernă a Transilvaniei,* Cluj, 1970, p. 18; I. Lupaş, *op. cit.*, p. 87—88.

80 T. V. Păcăţean, *op. cit.*, p. 524.

81 Constantin C. Giurescu, *La Transylvanie dans l'histoire du peuple Roumain,* Bucarest, 1968, p. 105.

guna au continuat protestele lor, înaintînd împăratului petiţii la 5, 12, 23 martie şi 5 aprilie, prin intermediul cărora îşi apărau cu fermitate drepturile, revendicînd egalitatea cu celelalte naţionalităţi şi să fie uniţi într-o singură provincie dependentă de monarh. Nu sînt de acord cu unele formulări şi anume nici cu denumirea de pămînt săsesc, unde românii formau majoritatea şi nici cu încorporarea întregului Banat la Voivodina sîrbească.[82]

Pe cînd arhiereul Andrei conducea activitatea diplomatică pentru drepturi democratice, similară celei de la Pesta din vara anului 1848, în Munţii Apuseni românii sub conducerea lui Avram Iancu luptau cu îndîrjire, urmărind acelaşi ţel, dar concomitent duceau tratative şi cu revoluţionarii maghiari.[83]

Numeroasele petiţii ale românilor înaintate Curţii primesc răspuns abia la 18 iulie 1849. Printr-o adresă semnată de ministrul Bach şi adresată episcopului Şaguna, li se comunica laconic, că toate solicitările românilor sînt cuprinse în constituţia din 4 martie 1849. Românii nemulţumiţi cu răspunsul primit înaintează la 30 iulie o replică, prin care se arată nedreptatea ce li s-a făcut, deoarece ei fiind peste trei milioane ar fi avut dreptul să fie uniţi într-o singură provincie.[84]

Cercurile imperiale ţineau seama tot mai puţin de deziderατele românilor din imperiu, în urma întîlnirii din mai 1849 de la Varşovia dintre Francisc Iosif şi ţarul Nicolae I. Datorită intervenţiei ţariste, la 13 august 1849 armata revoluţionară maghiară capitulează în faţa celei ruseşti, la Şiria lîngă Arad.[85] Căderea revoluţiei maghiare a fost cauzată de neînţelegerea problemei naţionale. Revoluţionarii maghiari luptau pentru propria libertate, dar nu respectau existenţa naţională a celorlalte popoare.[86]

Iată care au fost motivele pentru care episcopul Andrei Şaguna a chemat trupele ruseşti în Transilvania. Dacă românii ar fi încetat lupta, Kossuth ar fi fost în stare să amnistieze pe toţi românii, cu excepţia episcopului A. Şaguna, declarînd: ... „a jucat un rol făţarnic, mincinos, pentru că în mijlocul păcatelor sale trădătoare de patrie, să adoarmă cu cuvinte dulci atenţiunea şi privegherea mea şi a soţilor mei de guvern ... şi de aceea nu poate avea parte de iertare pe acest pămînt." [87] Or, la acea dată era de notorietate publică votul separat al episcopului Şaguna din 31 august 1848 la comisia regnicolară de la Pesta, unde a apărat drepturile naţionale româneşti.[88] Cînd episcopul a ajuns la concluzia că nu se găseşte înţelegere în problema naţională a plecat din Pesta, iar cînd s-au înteţit atrocităţile în Transilvania a fost nevoit să cheme trupele ruseşti, însă nu din iniţiativa sa.

Armatele imperiale se reîntorc în Transilvania din Ţara Românească, iar comandantul lor, contele Clam-Galles dă o proclamaţie la Braşov, adresîndu-se numai saşilor, ceea ce a nemulţumit pe români. Ei îi scriu episcopului Şaguna la Viena, determinîndu-l să intervină la împărat şi ministrul preşedinte Schwarzenberg, încît Clam-Gallas nu mai este numit guvernator al Transilvaniei, aşa cum se preconizase, ci Ludovic Wohlgemuth.[89]

Înainte de a pleca spre Sibiu, arhiereul şi-a dat seama de rolul ce-l vor juca comisarii de pe lîngă comandanţii supremi de armate, atunci cînd se vor face anchete asupra activităţii cetăţenilor din timpul revoluţiei, obţinînd numirea în Banat a lui Andrei Mocioni.[90]

La 28 august 1849 guvernatorul Wohlgemuth îi scria episcopului Andrei să se reîntoarcă acasă însă la acea dată se afla pe drum,[91] mergînd prin Galiţia,

82 *Die Rumänen...*, III, p. 8—23.
83 Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Bucureşti, 1965, p. 132—135.
84 *Die Rumänen...*, p. 37.
85 T. V. Păcăţean, *op. cit.*, p. 609.
86 Ernst Fischer, *Österreich 1848*, Wien, 1946, p. 7.
87 N. Popea, *Memorial...*, p. 306.
88 Marki Sándor, *Az erdély uniobizottság*, 1897, p. 32.
89 Ioan Lupaş, *op. cit.*, p. 94.
90 N. Popea, *Arhiepiscopul şi metropolitul Andrei baron de Şaguna*, Sibiu, 1879, p. 251.
91 *Arhiva Bibliotecii Mitropolitului Ardealului*, Fond A. Şaguna, 150/1849.

Bucovina şi Principate spre reşedinţa episcopească. Pretutindeni pe unde trecea în Transilvania i se făcea o primire triumfală, iar „eu plîngeam amar, căci prevedeam necazurile noastre." [92]

Primeşte numeroase scrisori prin care este felicitat pentru activitatea desfăşurată la Viena şi Olmütz, dar atenţiile şi elogiile îl mîhnesc profund, ştiind că nimeni altul cît va fi de neputincios în faţa absolutismului instaurat. „Scrisorile acestea au căşunat inimii mele numai săgeţiuni dureroase, căci vedeam într-însele nişte aspiraţiuni, care nu se vor realiza şi presimţeam apropierea unei furtuni viscoloase şi asupra cauzei noastre naţionale şi a bărbaţilor noştri binemeritaţi." [93]

După înăbuşirea revoluţiei se dau decrete privitoare la predarea tuturor armelor, desfiinţarea comitetelor şi a întrunirilor mai numeroase de cinci persoane. Transilvania se împarte în şase districte militare.[94] Se introduce starea de asediu şi cenzura, iar germana devine limba oficială în administraţie, justiţie.[95]

La 10/22 septembrie episcopul Şaguna prezidează prima şedinţă a consistoriului, înregistrîndu-se toate distrugerie, culminînd cu reşedinţa ce fusese crunt devastată.[96] Prin circulara din 11/23 noiembrie 1849 îndemna pe credincioşi să-şi ajute semenii, care pătimeau în urma incendierii caselor. Ca exemplu arhiereul a donat 500 florini din care să se cumpere bucate, ce se vor împărţi la nevoiaşi.[97] Din ordinul guvernatorului militar a întocmit o listă privitoare la numărul văduvelor, orfanilor şi infirmilor în urma ostilităţilor din 1848—1849.[98]

În toamna anului 1949 arhiereul Şaguna a oficiat un parastas în memoria celor căzuţi în timpul revoluţiei, luînd parte şi guvernatorul Wohlgemuth, deşi nu simpatiza pe români. Tot în amintirea celor care s-au jertfit pentru cauza naţională, episcopul ortodox a propus înălţarea unui monument în Munţii Apuseni, argumentînd că „faptele glorioase, nu numai prin trecerea în cuprinsul cărţilor de istorie, cetite numai de învăţaţi..., ci şi pe altă cale au să fie eternizate, prin monumente, ...prin ele în continuu rămîn în memoria poporului, îndemnîndu-l să meargă pe urmele strămoşilor săi, care au făptuit fapte atît de mărețe." [99] Evenimentele ulterioare au împiedicat materializarea acestei idei.

Pe cînd mulţi români ardeleni deprimaţi de instaurarea absolutismului părăsesc Imperiul habsburgic, iar alţii deprimaţi îşi pierd cu timpul minţile — Avram Iancu, Andrei Mureşanu, Al. Papiu-Ilarian — episcopul Andrei Şaguna rămîne să conducă lupta pe un alt făgaş şi ame cel cultural, impunîndu-se prin clarviziunea sa. Arhiereul prin intermediul bisericii caută să consolideze naţionalitatea, stimulînd în primul rînd dezvoltarea învăţămîntului confesional.[100] Apoi fondează tipografia arhidiecezană şi înfiinţează „Telegraful Român". O dată cu încetarea absolutismului (1859) episcopul A. Şaguna se va avînta iarăşi în vîltoarea luptelor politice, sprijinind cu devotament cauza naţională românească.

Anul 1848 a însemnat un moment culminant al activităţii sale politice, iar realizarea programului de la Blaj a fost idealul ce l-a slujit cu abnegaţie, înfiinţarea mitropoliei fiind unul din punctele istoricelor hotărîri de pe Cîmpia Libertăţii.

Mihai Sofronie

---

92 *Arhiepiscopul şi mitropolitul Andrei Şaguna, Memorii...*, p. 28.

93 *Ibidem*, p. 32—33.

94 I. A. Grimm, *Die politische Verwaltung im Grossfürstertum Siebenbürgen*, Hermannstadt, 1856, p. 14—15; G. Bariţiu, *op. cit.*, p. 626.

95 *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, Bucureşti, 1961, p. 133.

96 *Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ardealului*, Fond A. Şaguna, 150/1849, f. 1.

97 *Biblioteca Astra Sibiu*, Colecţia specială, Cutia V/8.

98 *Ibidem*, VI/11.

99 T. V. Păcăţean, *op. cit.*, p. 639.

100 *Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ardealului*, Fond Şaguna, 709/1852.

SFÎNTUL GRIGORIE PALAMA

CUVÎNT DESPRE ICONOMIA CEA DUPĂ TRUP A DOMNULUI ȘI MÎNTUITORULUI NOSTRU IISUS HRISTOS ȘI DESPRE HARURILE EI CELOR CE CRED ÎN EL

1. Cuvîntul lui Dumnezeu, Cel mai înainte de veci și necuprins, Atoatețiitor și Fiu atotputernic al Tatălui, putea desigur să mîntuiască pe om din moarte și din robia diavolului și fără întruparea Sa; căci pe toate le ține cu cuvîntul puterii Lui, toate se supun stăpînirii Lui dumnezeiești, iar după cum zice și Iov,[1] El pe toate le poate și Lui nimic nu-I este cu neputință, iar puterea zidirii nu poate să înfrunte stăpînirea Ziditorului și nimic nu este mai puternic decît El, Cel ce ține toate. Dar modul cel mai potrivit după firea și neputința noastră și care se cuvenea cel mai bine și Celui care îl lucra, era întruparea Cuvîntului lui Dumnezeu. Acest fapt era și drept din partea lui Dumnezeu, căci El nu face nimic care să nu fie și drept. Dumnezeu este drept și a iubit dreptatea și nu este întru El nedreptate, după cum zice și psalmistul profet.[2]

Dacă la început omul a fost părăsit de Dumnezeu, aceasta s-a petrecut după dreptate, deoarece omul a fost acela care prin neascultare a părăsit pe Dumnezeu și a alergat de bună voie spre diavolul cel începător de răutate, a crezut aceluia care sfătuiește cu viclenie cele potrivnice și astfel, tot după dreptate, a ajuns în robia lui. Prin invidia celui rău și prin lipsa binelui care urma în mod drept, moartea a intrat în lume. Și astfel, prin răutatea cea mare a începătorului răutății, moartea a devenit dublă, nu numai cea fizică, ci și cea veșnică se întîmplă prin lucrarea acestuia.

2. Pentru că după dreptate a ajuns omul să fie dat în robia diavolului și morții, trebuia ca și readucerea neamului omenesc la libertate și viață să fie înfăptuită după dreptate de către Dumnezeu. Dar nu numai omul, după dreptatea cea dumnezeiască, a ajuns să fie dat vicleniei vrăjmașului, ci chiar vrăjmașul îndepărta de la sine orice dreptate și a devenit în chip nedrept un doritor de putere și stăpînire, sau mai bine spus, un doritor de tiranie care, luptînd contra dreptății, folosea puterea împotriva omului. Tocmai de aceea a voit Dumnezeu ca mai întîi diavolul să fie răpus după dreptatea împotriva căreia el se lupta continuu, iar după aceea, prin puterea învierii și a judecății viitoare. Aceasta era cea mai bună rînduială, ca dreptatea să fie înaintea puterii și este cu adevărat lucrarea stăpînirii celei bune și dumnezeiești, nicidecum făcută cu tiranie, ca puterea să fie supusă dreptății.

3. Precum dintru început ucigătorul de oameni[3] s-a răzvrătit din invidie și ură împotriva noastră, tot așa și Începătorul vieții[4] a fost mișcat de nemărginită iubire de oameni și bunătate pentru noi. Precum acela în chip nedrept iubea pierderea făpturii lui Dumnezeu, așa și Creatorul a iubit mîntuirea creaturii Sale. Precum acela prin nedreptate și viclenie a reușit biruirea și căderea omului, tot așa Cel ce ne-a slobozit prin dreptate și înțelepciune, a lucrat înfrîngerea totală a începătorului răutății și înnoirea creaturii Sale. A lăsat Dumnezeu, ca să zic așa, ceea ce putea să facă, pentru ca să lucreze ceea ce trebuia mai întîi, ca să fie mai vădită dreptatea, de vreme ce a fost mai dinainte aleasă de Cel ce are

---

1 Iov cap. 37; 38.
2 Cf. Ps. 10, 7.
3 Ioan 8, 44.
4 F. Ap. 3, 15.

putere nebiruită; trebuia ca şi oamenii să fie învăţaţi să dovedească, prin fapte dreptatea aici, în acest timp trecător, pentru ca luînd putere, să o păstreze neclintită în cel nemuritor.

4. Mai mult, trebuia ca biruitorul să fie biruit de către firea cea biruită la început, trebuia ca înjositorul să fie înjosit. Pentru aceasta trebuia să existe un om care să nu aibă gustul păcatului, fapt ce era cu neputinţă, căci zice Scriptura: „nimeni nu este fără de păcat, chiar dacă numai de o zi ar fi viaţa lui"[5] şi „cine se va lăuda că are inima curată"[6] sau „nimeni nu este bun, decît numai Dumnezeu".[7] De aceea Dumnezeu Cuvîntul, Cel ce este din Dumnezeu şi în Dumnezeu din veşnicie, pentru că nu este cu putinţă să gîndim pe Dumnezeu fără de Cuvînt, fără să fie împreună cu Cuvîntul, tot aşa precum strălucirea soarelui nu este o lucrare diferită de soare şi nici raza de soare nu este un soare diferit de cel unul existent. De aceea zic, El, Fiul şi Cuvîntul lui Dumnezeu, se face Fiul Omului, singurul fără de păcat, neschimbat după dumnezeire şi fără de prihană după umanitate. El este, aşa cum a vestit mai înainte Isaia „singurul care nu a săvîrşit păcat şi nu s-a aflat vicleşug în gura Lui"[8]; Şi mai mult, este singurul care nu a fost zămislit în păcat, cum zice David în psalmii săi despre sine şi despre fiecare om.[9] Deoarece mişcarea care răscoleşte trupul este fără voie, se opune clar legii minţii, cu toate că poate să fie ţinută supusă de către cei mai cuminţi şi lăsată numai spre naşterea de prunci şi, deci, aduce la arătare osîndirea dintru început şi este numită corupţie a firii şi naştere spre stricăciune şi este o mişcare împătimită. Mai ales pentru cel care nedîndu-şi pe deplin seama de valoarea pe care o are firea de la Dumnezeu, se aseamănă prin asta dobitoacelor.[10]

5. De aceea, Dumnezeu nu numai că a venit între oameni, ci şi, după cum au spus profeţii, se naşte din Fecioară sfîntă şi curată de orice cugetare trupească întinată; zămislirea nu a fost din poftă trupească, ci prin venirea Duhului Sfînt, nu prin acceptarea şi încercarea dorinţei pătimaşe, ci prin buna-vestire şi prin credinţa în arătarea lui Dumnezeu. Cu adevărat, fiind departe de această dorinţă, prea curata Fecioară a zis către îngerul cel binevestitor, cu rugăciune şi veselie duhovnicească: „iată, roaba Domnului sînt, fie mie după cuvîntul tău"[11] Şi a luat în pîntece şi a născut pe Dumnezeu-Omul, pe Biruitorul diavolului, Care ca Om să-şi tragă rădăcina din neamul omenesc, dar nu şi din păcat. Şi asta pentru că dintre toţi era singurul nezămislit în păcat, adică prin plăcerea trupului şi prin dorinţa şi gîndurile împătimite ale firii contaminate prin călcarea poruncii. S-a petrecut deci, aşa ca să fie cu desăvîrşire curat şi neîntinat şi să nu aibă nevoie de curăţire pentru El însuşi şi ca să accepte, în mod înţelept, pe toate pentru noi şi astfel, să devină Noul Adam, să rămînă puternic şi nou, fără îmbătrînire şi să rezidească în Sine şi prin Sine pe Vechiul Adam şi să-l aşeze pururea nou, cu putere să înlăture orice învechire. Căci şi primul Adam a fost la început creat de Dumnezeu neîntinat şi era tînăr, pînă cînd a crezut de bună voie diavolului şi s-a întors spre plăcerile trupului şi a căzut astfel în stricăciunea păcatului şi a îmbătrînit şi a ajuns să cadă în cele contrare firii.

6. Dar acum Stăpînul nu numai cu mîna, ca atunci, în chip negrăit îl înnoieşte pe om, ci şi îl ţine la Sine, neluînd simplu firea omenească şi ridicîndu-o din cădere, ci se îmbracă cu ea în chip negrăit şi se uneşte cu ea în chip negrăit şi nedespărţit şi se naşte din femeie, deodată ca Dumnezeu şi Om, ca să-şi asume din această Fecioară firea cea zidită de El. ca astfel să-l înnoiască pe om. Dacă ar fi fost din sămînţă, nu ar fi fost om nou, nu ar fi fost începătorul şi dătătorul vieţi celei noi şi neîmbătrînitoare şi nu ar fi putut, dacă ar fi fost din sămînţă veche, să poată locui în Sine plinătatea cea nestricăcioasă a dumnezeirii[12] şi să-şi facă trupul izvor nesecat de sfinţire şi să spele întinăciunea strămoşilor şi să ajungă sfinţirea la toţi urmaşii lor. Pentru aceea, nici înger, nici om, ci numai

5 Iov 14, 4—5; 25, 4.
6 Pilde 20, 9.
7 Marcu 10, 18.
8 Isaia 53, 9; I Petru 2, 22.
9 Ps. 50, 7.
10 Ps. 48, 12.
11 Luca 1, 33.
12 Col. 2, 9.

Domnul însuşi, din milostivire a binevoit să ne mîntuiască şi să ne rezidească, rămînînd neschimbat Dumnezeu şi venind la noi ca Om desăvîrşit.

7. Se naşte deci din Fecioară sfîntă singurul care ca om putea fi fără vină, singurul care sub nici o formă nu putea fi părăsit de Dumnezeu. Şi mai înainte ca să cunoască răul, cum zice profeţia lui Isaia,[13] alege binele şi trăieşte o viaţă fără de păcat întru toate. Nu putea deci să fie părăsit de Dumnezeu, pentru că El însuşi nu a părăsit pe Dumnezeu prin vreo călcare de poruncă, aşa cum a făcut primul Adam, şi S-a făcut plinirea sfintei porunci şi a legii celei dumnezeieşti şi a fost liber cu dreptate de orice robie din partea vrăjmaşului. În felul acesta este biruit de către om diavolul care la început a biruit pe om, a biruit firea cea care era după chipul lui Dumnezeu şi se semeţea pentru acest fapt. Acum este doborît din trufia lui, iar omul îşi revine din moartea sufletească în care exista, din moartea aceea cu care a murit de îndată ce a gustat din pomul oprit, din moartea aceea cu care au fost prevestiţi Adam şi Eva înainte de neascultarea lor, cînd le-a zis Dumnezeu: „în ziua în care veţi mînca din pom, de moarte veţi muri."[14] Cu moartea trupului am fost pedepsiţi după neascultare, atunci cînd a zis Dumnezeu către Adam: „pămînt eşti şi în pămînt te vei întoarce."[15] Precum despărţirea sufletului de trup înseamnează moartea trupului, tot şa şi părăsirea lui Dumnezeu de către suflet, deci depărtarea unuia de altul, înseamnează moartea sufletului, chiar dacă într-un fel sufletul rămîne nemuritor; despărţindu-se de Dumnezeu îşi pierde cinstea şi devine nefolositor, sau chiar mai mort decît trupul şi nu se descompune ca acela, căci nu are o existenţă compusă.

8. Ar putea vedea cineva acest lucru şi la corpurile cele neînsufleţite, căci şi cele mai simple înlemnesc în starea lor, atunci cînd mor. Însă sufletul cel raţional, dacă se desparte de lucrarea cea bună a lui Dumnezeu nu numai că intră într-un repaus trîndav, ci devine chiar lucrător împotriva lui însuşi, înclinînd tot spre mai rău şi trăind, fără pocăinţă, starea lui ticăloasă şi după despărţirea lui de trup; iar la vremea judecăţii, împreună cu trupul va fi dat legăturii grele şi de nedezlegat a chinurilor iadului, pe care Dumnezeu a pregătit-o diavolului şi îngerilor lui.[16] Aceştia sînt morţi, chiar dacă după răutate sînt lucrători, şi cu dreptate au fost părăsiţi de Domnul vieţii celei adevărate. Acestui tip de moarte, diavolul a fost supus primul, căci prin nesupunere a fost părăsit de Dumnezeu şi pe urmă ne-a făcut şi pe noi părtaşi acestei părăsiri, trăgîndu-ne cu el în jos spre neascultare, prin sfătuire vicleană. Dar Hristos a izbăvit firea noastră de această moarte, arătînd prin lucrare în viaţa Sa omenească toată ascultarea.[17]

9. Se cuvenea deci să facă nemuritoare nu numai firea omenească pe care şi-a asumat-o în Sine, ci, prin asta, trebuia să facă nemuritor întreg neamul omenesc şi să-l conducă la viaţa cea nemuritoare, care la vremea cuvenită va da şi trupului viaţă veşnică, tot aşa cum acea moarte a sufletului a adus apoi şi moartea cea după trup. De aceea era mai necesar şi mai de folos să fie arătată această iconomie şi viaţa Lui să fie dată spre a fi urmată. A fost o vreme cînd Dumnezeu S-a oferit ca model de urmat atît omului cît şi îngerilor. Dar pentru că am căzut jos noi înşine, am căzut şi din vederea aceea ce o aveam, iar El acum Se coboară la noi, din marea Sa iubire de oameni, coboară fără să coboare din dumnezeirea Sa şi vieţuind împreună cu noi, Se oferă pe Sine însuşi drept model de urcare din nou spre viaţă.

10. Dar nu numai atît, ci devine şi Învăţătorul nostru, arătînd cu cuvîntul Său drumul care duce la viaţă şi adeverind cuvîntul învăţăturii Sale cu minuni mari. Astfel este îndreptăţită şi firea omenească, întrucît nu are răutatea în ea însăşi prin creaţie, iar pe de altă parte, este îndreptăţit şi Dumnezeu, căci nu este cauza sau făcătorul vreunui rău. Dacă nu se întrupa Cuvîntul Cel împreună veşnic Tatălui păcatul s-ar fi arătat că există în om din firea lui, de vreme ce dintre oameni nimeni nu s-ar fi arătat fără de păcat. Şi aceasta ar fi însemnat să-I aducem reproş Ziditorului, că nu este Creatorul celor bune, că nici El în-

13 Isaia 7, 15.
14 Fac. 2 17.
15 Fac. 3, 19.
16 Matei 25, 41; 22, 13.
17. Filip. 2, 8.

suşi nu este bun şi, mai mult, că este şi un nedrept judecător, condamnînd nu cu dreptate pe omul care a devenit din firea lui vrednic de pedeapsă.

11. De aceea, şi-a asumat Dumnezeu firea omenească, ca să o arate pe aceasta şi fără de păcat şi să poată fi unită cu El în chip ipostatic şi să rămînă în veci nedespărţită Lui, şi în felul acesta să se arate prin lucrare că Dumnezeu este bun şi drept, făcătorul tuturor bunurilor şi Cel ce dă judecată dreaptă. Atunci cînd a căzut din cer Satana [18] şi îngerii lui, datorită îngerilor buni care şi-au ţinut locul, se poate înţelege clar că nici la îngeri răul nu este din fire, ci dimpotrivă binele este din fire în aceştia şi deci, Ziditorul lor este Creatorul unei firi bune, iar Satana cu dreptate a fost condamnat cu pedeapsa întunericului cel veşnic, pentru că prin abaterea lui necuviincioasă de la bine, s-a făcut pe sine însuşi creator de răutate. Iar după ce a căzut şi Adam în această abatere de la bine spre rău, nu a mai rămas nimeni să fie nemişcat spre rău şi nici nu s-a arătat nimeni după Adam.

12. De aceea S-a arătat Hristos, Noul Adam, care, aşa cum zice Isaia, n-a făcut păcatul şi nu s-a aflat în gura lui vicleşug.[19] Nu a zis profetul din gura Lui, ci în gura Lui, ca să sublinieze pînă şi curăţia gîndurilor Lui, aşa cum zice în altă parte că, „a ales binele, înainte de a cunoaşte răul." [20] Astfel, cum am mai spus, S-a arătat îndreptăţit Dumnezeu şi a dovedit că este cu adevărat făcătorul binelui şi al faptelor bune, de vreme ce S-a făcut Om fără de păcat şi astfel s-a putut vindeca în El firea şi s-a putut vedea în El curăţia ei.

13. Atunci cînd trebuia să se arate şi să intre în lucrare în chip deschis această tainică iconomie, este trimis de Dumnezeu Ioan cel din pustie, ca un Înaintemergător, după cum îl arată şi numele de Prodromul, care boteza pe cei care veneau la el şi le poruncea să fie gata să creadă în Cel ce va să vină, de care şi zicea că Acela îi va boteza cu foc şi cu Duh Sfînt [21] şi că El este mai mare, tot aşa cum este mai mare Duhul faţă de apă. Şi mărturisea pe Acela ca fiind Stăpîn şi Făcător al tuturor, cu putere peste îngeri şi peste oameni şi că toţi oamenii alcătuiesc aria Lui cea înţelegătoare, iar El este Cel ce are în mîna şi în stăpînirea Sa lopata, adică puterile cele slujitoare. Dar Înaintemergătorul nu mărturisea numai de la sine că aşa va fi Cel ce va veni, ci arată că şi Isaia profetul L-a prevestit ca Domn [22] şi că el însuşi a fost trimis să vestească venirea Aceluia şi să îndemne pe cei care cred, să pregătească întîmpinarea Lui, zicînd: „eu sînt glasul celui ce strigă în pustie, gătiţi calea Domnului." [23]

14. Şi mărturiseşte şi aceasta, că Acela există mai înainte de a fi zămislit şi înainte de a se fi născut, căci zicea despre El: „înaintea mea a fost, căci mai înainte de mine era," [24] şi asta cu toate că zămislirea şi naşterea Lui s-au petrecut după Ioan. Deci dacă era primul, nu după trup, înseamnă că desigur exista înainte de trup. Iar Ioan, continuu mărturiseşte că El este „Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii," [25] vestind, deci, mai dinainte jertfa şi junghierea Lui pentru iertarea păcatelor noastre. Mărturiseşte că El este Cel de sus, Care S-a coborît din cer şi este atotputernic, ca unul care nu a luat cu măsură Duhul de la Tatăl. Celor care cred în El, li se făgăduieşte viaţa cea veşnică, iar pe cei ce nu vor să se pocăiască, îi aşteaptă urgia lui Dumnezeu.[26] Iar cînd a fost întrebat de ucenicii lui despre Acela, a arătat zicînd că: „Acela trebuie să crească, iar eu să mă micşorez" [27] şi arată şi motivul pentru care nu numai el, ci toate sînt mult mai mici în comparaţie cu El, tot aşa cum este pămîntul faţă de ceea ce este mai presus de ceruri, căci şi zice: „Cel ce vine de sus, este deasupra tuturor." [28] Deci este mai mare decît toate şi are superioritate pe pămînt şi în calitate de Fiu prea iubit, pentru că: „Tatăl iubeşte pe Fiul şi toate le-a dat în mîna Lui." [29] Cel care crede în Dumnezeu are viaţă veşnică, iar cel care nu crede Fiului nu va vedea viaţa, şi mînia lui Dumnezeu va rămîne peste el"[30]

18. Luca 10, 18.
19. Isaia 53, 9.
20. Isaia 7, 15.
21. Matei 3, 11.
22. Isaia 40, 3—4.
23. Luca 3, 3—5.
24. Ioan 1, 15.
25. Matei 3, 8—12.
27. Ioan 3, 30.
28. Ioan 3, 31.
29. Ioan 3, 35.
30. Ioan 3, 36.

15. Vine deci Iisus spre Botez, pe de-o parte din ascultare spre Cel ce l-a trimis pe Ioan, după cum şi zicea El însuşi: „aşa se cuvine nouă să împlinim toată dreptatea",[31] iar pe de altă parte, pentru arătarea Sa, sau mai mult, ca să înceapă povăţuirea Sa mîntuitoare şi să încredinţeze pe cei ce se botează, precum El însuşi a arătat şi a dispus, că se dă Duhul Sfînt, iar Botezul să fie astfel instituit prin El ca medicament curăţitor de întinăciunile instalate în noi prin naşterea şi vieţuirea păcătoasă. Şi chiar dacă nu avea nevoie de curăţire nici ca Om, căci S-a născut din Fecioară prea curată şi a trăit fără de păcat, vine totuşi la Botez, pentru noi, pentru că S-a născut ca să ne curăţească.

16. Şi este botezat de către Ioan, şi în timp ce ieşea din apă, I s-au deschis cerurile şi s-a auzit de acolo glasul Tatălui: „Acesta este Fiul Meu Cel iubit, în care am binevoit," [32], iar Duhul Sfînt ca un porumbel coboară peste El, arătînd celor prezenţi pe Cel mărturisit de sus. Astfel, Se arată ca Fiu adevărat, este arătat şi Tatăl ca Tată adevărat şi Duhul Sfînt că îşi are existenţa din Tatăl, şi se odihneşte peste Fiul Cel adevărat al Tatălui. Acum apa devine apă, a Botezului prin harul Fiului, al Tatălui şi al Sfîntului Duh, aşa încît cei ce vor veni după aceea la Botez şi se vor atinge de ea, după exemplul Lui, să fie renăscuţi în chip dumnezeiesc, să-i înnoiască şi să-i rezidească în mod tainic, aşa încît să nu mai fie sub vechiul Adam şi să fie ridicat blestemul, şi să aibă naşterea din Adam Cel Nou, să aibă binecuvîntarea, să nu mai fie fii ai trupului, ci fii ai lui Dumnezeu, care aşa cum zice Ioan, „nu s-au născut din sînge şi din pofta trupească sau din cea bărbătească, ci de la Dumnezeu," [33] prin Hristos Iisus.

17. Şi chiar dacă spre luptă ascetică, spre încercare, spre îndreptate din ocuparea de grijile veacului acesta, sînt îngreuiaţi cu povara aceasta pămîntească a trupului supus stricăciunii, în chip nevăzut sînt îmbrăcaţi cu Hristos, aşa încît de aici să poată urma, după strădanie viaţa Lui, iar după mutarea de aici, să participe la fericirea, strălucirea şi nestricăciunea Lui. Precum prin intermediul unuia, al lui Adam, vinovăţia morţii a trecut în urmaşii lui, tot aşa, prin intermediul unuia, al Cuvîntului Cel întrupat, trece la toţi cei renăscuţi din El harul vieţii celei veşnice şi cereşti. Pentru aceasta şi cerul este deschis lor, ca la vremea potrivită să fie primiţi, dacă au devenit moştenitori ai lui Dumnezeu, dezvoltînd credinţa în El şi dreptatea care este din aceasta; căci au luat această putere de a fi împreună moştenitori cu Hristos, participînd la viaţa cea nestricăcioasă şi nemuritoare, vieţuind Lui în chip nedespărţit şi însulîndu-se din slava Lui. Căci mai înainte cerul era închis pentru noi şi eram fii ai mîniei lui Dumnezeu,[34] iar din cauza păcatului şi a neascultării noastre eram cu dreptate părăsiţi de Dumnezeu. Dar prin nepăcătoşenia firii noastre în Hristos şi prin ascultarea noastră faţă de Dumnezeu, toţi cîţi ne alipim Lui, devenim fii ai Lui preaiubiţi, fii ai bunei voiri; cerul s-a deschis şi pentru noi, încît Duhul Sfînt să coboare şi să rămînă peste noi şi în noi, şi la timpul potrivit să ne urce şi la cer, căci Cel ce a înviat pe Hristos din morţi, ne va face vii şi după trupurile noastre muritoare, din cauza Duhului care locuieşte în noi, prefăcînd trupul smereniei noastre şi făcîndu-l asemenea trupului slavei lui Hristos, prin care ne-am îmbogăţit cu nemurirea şi am fost chemaţi la cer şi firea noastră stă pe scaunul măririi din ceruri, dincolo de orice putere şi stăpînire.

18. O, adînc al iubirii de oameni, al bogăţiei şi al înţelepciunii dumnezeieşti! Aşa ştie Dumnezeu, cu înţelepciunea, cu puterea şi cu iubirea Sa de oameni să prefacă alunecările cele din neascultarea noastră cea de voie, înspre bine şi într-un mod neasemănat. Într-adevăr, dacă nu cobora din cer Fiul lui Dumnezeu, am fi rămas fără nădejdea urcării la cer; dacă nu se întrupa El, dacă nu pătimea cu trupul, dacă nu învia şi nu Se înălţa pentru noi, nu am fi cunoscut marea iubire a lui Dumnezeu către noi. Dacă nu S-ar fi întrupat şi nu ar fi suferit patima pentru noi, cînd noi eram încă necredincioşi Lui, nu ne depărtam de căderea în semeţie, chiar şi aşa cum eram înălţaţi de El. Iar acum, cînd ne-am înălţat cu El, fără să fi dat nimic, rămînem în smerenie şi căutînd cu înţelepciune la măreţia

31. Matei 3, 15.
32. Matei 3, 16—17.
33. Ioan 1, 13.
34. Efes. 2, 3.

binefacerii şi făgăduinţei, vom rămîne totdeauna smeriţi. Şi de aici, vom avea şi mîntuirea.

19. S-a făcut deci Om Fiul lui Dumnezeu, pentru ca să arate la ce înălţime ne va urca pe noi, ca să nu ne trufim că am biruit căderea luptîndu-ne noi singuri, ca să arate că El este cu adevărat Mijlocitor,[35] avînd două firi şi potrivind bine fiecare parte spre cealaltă. De asemenea, S-a făcut Om, ca să desfiinţeze legătura păcatului, ca să curăţească trupul de întinăciune, ca să arate iubirea Lui Dumnezeu către noi, ca să ne arate în ce adînc de răutate eram căzuţi, încît a fost necesară întruparea lui Dumnezeu; ca să devină pentru noi model de smerenie care cuprinde trupul şi pătimirea lui şi, vindecare de mîndrie. A arătat că firea noastră a fost creată bună de Dumnezeu, că El devine Începătorul şi chezăşia învierii şi vieţii veşnice, desfiinţînd disperarea ce o aveam; a arătat că îi face pe oameni fii ai lui Dumnezeu, făcîndu-i pe aceştia părtaşi nemuririi dumnezeieşti. De vreme ce El însuşi S-a făcut Fiul Omului şi a primit moartea, a arătat că firea omenească, din toate cele create, a fost făcută după chipul lui Dumnezeu şi că înrudirea noastră cu Dumnezeu a fost aşa de mare, încît a fost posibilă unirea cu El într-un singur ipostas. S-a arătat şi preţuire faţă de trup, chiar dacă este muritor; să nu se socotească că au fost mai preferate omului duhurile cele cereşti, socotindu-le dumnezeieşti numai din cauza lipsei lor de trup şi a relativei lor nemuriri. S-a arătat, ca să-i unească pe cei despărţiţi, pe omul cu Dumnezeu, devenind Mijlocitor cu fire dublă. Şi ce ar trebui să zic mai mult decît aceasta? Dacă nu s-ar fi întrupat Cuvîntul lui Dumnezeu, nu s-ar fi arătat Tatăl ca Tată adevărat, nici Fiul ca Fiu adevărat, nici Duhul Sfînt că este din Tatăl; nu ar fi fost Un Dumnezeu cu fiinţă şi în ipostasuri, ci ar fi fost Dumnezeu o energie oarecare observată în creaturi, după cum susţineau înţelepţii vechi, cei fără socoteală, iar acum cei de acelaşi glas cu Barlaam şi Akindin.

20. Pentru acestea toate S-a arătat Domnul după iconomia Sa, aşa cum am mai arătat şi înainte pe cît a fost cu putinţă. A arătat Tată cu adevărat pe Tatăl Cel de sus; a arătat la toţi cîţi erau atunci în viaţă şi la toţi cîţi vor fi după aceia, urcarea către El, îndemnînd chemînd şi îndrumînd prin viaţă şi învăţătură, prin profeţie şi facere de minuni, prin înţelepciune şi cunoştinţă, prin ceea ce este mai presus de fire şi dumnezeiesc şi în care nu este nimic îndoielnic, nici faţă de cele ce sînt şi nici faţă de cele ce se mişcă în adîncul inimilor. Se cuvenea ca să fie eliberaţi din robia diavolului cei care ar fi ascultat. Deoarece omul, încercat de pedeapsa dumnezeiască, a ajuns în robia lui, pedeapsă cu dreptate fiind lipsa binelui, trebuia ca acesta să fie eliberat din acea robie.

21. Prin urmare trebuia jertfa care să împace pe Tatăl cu noi şi să ne sfinţească, căci eram întinaţi din comuniunea cu cel rău. Trebuia deci o jertfă care curăţeşte şi, deci, curată, şi un preot curat şi fără de păcat. Aveam trebuinţă de de înviere, nu numai sufletească ci şi trupească, nu numai pentru noi, ci şi pentru cei care vor fi după noi. Deci se cuvenea ca să ne fie dăruită, dar şi asigurată, libertatea şi învierea; iar împreună cu acestea şi înălţarea şi viaţa cea nesfîrşită în ceruri. Erau deci necesare toate acestea, nu numai pentru noi cei care eram atunci şi pentru cei ce urmau să fie, ci mai mult, şi pentru cei ce erau din veac şi erau în iad şi erau mai mulţi decît cei ce vor crede şi vor fi în viitor. Din cauza aceasta socotesc că Hristos a venit ca să aducă cu Sine şi sfîrşitul veacurilor. Trebuia deci ca să fie vestită Evanghelia şi celor din iad,[36] să le fie arătată şi lor marea iconomie a lui Dumnezeu şi să li se dea şi lor, în sfîrşit, eliberarea din robia vrăjmaşilor, sfinţirea şi făgăduinţa bunurilor viitoare. Trebuia deci oricum ca Hristos să coboare şi la iad, şi toate acestea după dreptatea fără de care, nu se săvîrşeşte nimic de către Dumnezeu.

22. În afară de cele spuse, trebuia ca să fie surpat după dreptate înşelătorul, ca să piardă bogăţia pe care a răpit-o şi pe care a dobîndit-o cu înşelăciune, iar prin înţelepciune să fie surpată viclenia cu care se trufea începătorul răutăţii. Nu ar fi alungat trufia aceasta dacă ar fi supus-o dumnezeieşte cu forţa şi nu ar fi înlăturat stăpînirea acestuia cu înţelepciune şi după dreptate. Întrucît toţi oa-

35. I Tim. 2, 5.

36. I Petru 3, 19.

menii, abătîndu-se spre rău cu cuvîntul, cu gîndul şi cu fapta (cu una sau cu toate din acestea), întinau curăţia firii umane care le-a fost dată de Dumnezeu şi, deci, aveau nevoie de sfinţire, care nu se făcea decît prin aducere şi închinare lui Dumnezeu. Se cuvenea deci ca această dăruire să fie curată, dar o astfel de dăruire noi nu puteam aduce lui Dumnezeu. Pentru aceasta S-a arătat Hristos, singurul fără de pată şi S-a dăruit pe Sine ca aducere şi jertfă Tatălui pentru noi, aşa încît cei care Îl vedem şi credem în El şi ne alipim Lui prin ascultare şi ne înfăţişăm prin El în faţa Tatălui, aflînd ispăşire, să fim sfinţiţi toţi. Aceasta este ceea ce a zis Domnul în Evanghelie: „pentru aceştia Eu Mă sfinţesc pe Mine însumi, ca ei să fie sfinţiţi în adevăr".[37] Căci nu numai jertfa care se oferea trebuia ca să fie curată, ci şi arhiereul care o aducea trebuia să fie curat şi fără de păcat, după cum zice şi apostolul: „un astfel de arhiereu se cuvenea să avem, sfînt, fără răutate, fără pată, deosebit de cei păcătoşi, fiind mai presus de ceruri".[38]

23. Pentru unele ca acestea Cuvîntul lui Dumnezeu nu numai că „S-a făcut trup şi S-a sălăşluit între noi",[39] şi S-a arătat pe pămînt şi cu oamenii a petrecut, ci a luat un trup ca al nostru, chiar dacă era curat foarte, ca să poată pătimi şi muri. Cu acest trup, prin Cruce, S-a apropiat şi a fost ademenit cu o momeală demnă de înţelepciunea lui Dumnezeu, şarpele cel începător de răutate şi a eliberat întreg neamul omenesc, cel ce era robit de acesta. Iar căzînd tiranul, tot neamul cel tiranizat este de acum liber. Şi aceasta este ceea ce s-a zis de Domnul în Evanghelie: „a fost legat cel tare şi s-au prădat lucrurile lui".[40] De către Hristos au fost prădate lucrurile lui, atunci cînd au fost eliberate, cînd au fost îndreptăţite, cînd s-au umplut de lumină şi cînd s-au îmbogăţit de darurile cele dumnezeieşti. De aceea cîntă şi David: „Te-ai suit la înălţime, adică pe cruce, sau la cer, ai robit robime şi ai dat daruri oamenilor".[41]

24. În felul acesta a fost nimicit diavolul prin trupul şi jertfa lui Hristos, pe care le-a adus jertfă neprihănită şi preasfîntă Tatălui şi L-a împăcat cu noi, cei care eram de un neam cu El. Pentru că a suferit patima după voia Tatălui, S-a făcut pentru noi model, pentru noi cei care eram pierduţi prin neascultare, dar care am fost mîntuiţi prin ascultare. O, pînă unde poate ajunge ascultarea cuiva! A arătat, de asemenea, că mai de preţ este moartea aceasta, decît nemurirea care există în diavol, căci o moarte ca aceasta aduce cu adevărat viaţa cea nemuritoare, pentru că nu mai este vorba a suferi a doua şi veşnica moarte, mult mai grea decît alte morţi, în iadul ce va să fie, ci este vorba de a petrece cu Hristos în lăcaşurile cele cereşti. Cînd a înviat din morţi a treia zi şi S-a arătat pe Sine ucenicilor Săi, S-a înălţat apoi la ceruri şi rămîne nemuritor. Ne-a dăruit şi ne-a asigurat învierea şi nemurirea şi viaţa cea fericită, veşnică şi nestricăcioasă în ceruri, de vreme ce prin moartea şi învierea trupului Său ne-a vindecat de cele două morţi şi ne-a slobozit dintr-o îndoită robie, a trupului şi a sufletului.

25. Cu adevărat duh mort s-a făcut vicleanul, fiind cu adevărat şi după dreptate părăsit de Dumnezeul vieţii celei adevărate. Şi fiind plinătatea răutăţii, începător viclean şi înşelător, mai marele răutăţii, nu a suferit să vadă viaţa omului în locul desfătării, adică al paradisului, şi înşelîndu-l cu sfatul cel distrugător l-a făcut părtaş păcatului şi morţii celei sufleteşti. Şi, astfel, acestei morţi sufleteşti, după duh adică, i-a urmat şi cu necesitate i-a fost alipită şi cea după trup. În felul acesta vicleanul, printr-o singură moarte a sa, ne-a adus nouă îndoită moarte şi după ce ne-a prăbuşit jos şi chiar mai jos decît el, se credea pe sine mare şi măreţ, lăudîndu-se cu trufie că ne-a înjosit şi ne-a înrobit. Şi s-a crezut a fi chiar dumnezeu, vai, închipuindu-se nemuritor şi după moarte; s-a făcut şi moştenitorul sufletelor noastre părăsite de Dumnezeu, coborîndu-le în iad şi zăvorîndu-le acolo în închisori care i se păreau a fi fără scăpare.

26. Milostivindu-Se deci Dumnezeu, Creatorul nostru, faţă de o aşa de mare nenorocire, a binevoit ca să coboare şi acolo, aşa cum am spus, ca să ne cheme

37. Ioan 17, 19.
38. Evrei 7, 26.
39. Ioan 1, 14.
40. Matei 12, 29.
41. Ps. 67, 19.

de acolo, El singurul care s-a arătat liber între cei morţi, căci S-a coborît acolo cu duh viu, şi nu numai atît, ci a străfulgerat acolo cu lumină dumnezeiască, avînd putere făcătoare de viaţă, ca să lumineze pe cei ce stăteau în întuneric şi să-i facă vii după duh şi pe cei care credeau acolo în El, să-i facă vii şi să aducă la viaţă trupurile tuturor în ziua în care a rînduit să judece întreg neamul omenesc, după cum ne-a învăţat şi corifeul apostolilor în epistolă, zicînd: „spre aceasta s-a binevestit şi morţilor ca să fie judecaţi ca oameni, după trup, dar să trăiască cu duhul după Dumnezeu".[42] Puţin mai sus în epistolă, arătînd cine este Cel care a vestit Evanghelia şi morţilor în iad, zice: „Hristos odată a pătimit pentru cei păcătoşi, Cel drept pentru cei nedrepţi, ca să ne aducă pe noi lui Dumnezeu, omorît fiind cu trupul, viu dar cu duhul, în care a binevestit şi duhurilor celor din închisoare",[43] adică sufletelor celor de veacuri morţi.

27. Precum cel rău, prin singura lui moarte, cea după duh, ne-a adus nouă îndoită moarte, tot aşa Cel Bun, prin singura Lui moarte cu înviere a trupului Său, ne-a dăruit nouă îndoită înviere, desfiinţînd prin moartea trupului Său pe cel care avea stăpînirea morţii sufletului şi a trupului, şi izbăvindu-ne, după amîndouă, din robia aceluia. Căci vicleanul şi-a făcut jocul sub chipul şarpelui, ca aşa să înşele pe om, iar Cuvîntul lui Dumnezeu îşi asumă firea omenească ca prin ea să-l dejoace pe înşelător. Dar o ia neînşelată şi curată şi o păstrează aşa pînă la sfîrşit, aducîndu-o Tatălui ca pîrgă a noastră, spre sfinţirea noastră. Dacă ar fi luat Cuvîntul un trup care nu era pătimitor şi muritor, cum ar fi fost călcat vicleanul? Şi cum ar fi putut să atace atotvicleanul?

28. Tocmai de aceea nici nu l-a atacat, pînă cînd nu şi-a dat seama că are un trup ce poate să pătimească. Căci a postit 40 de zile în pustiu şi nu a flămînzit, pentru că chiar dacă era îmbrăcat cu trup pătimitor, lucra şi pătimea cele ale trupului numai cînd încuviința dumnezeirea cea atotputernică coexistentă în El. A postit 40 de zile, cum zice în Evanghelie, şi după aceea a flămînzit.[44] Exact atunci a îndrăznit să atace întîi începătorul răutăţii. A primit ispitirea, dar îndată a găsit izbăvire de ea în duh.[45] Iar după ce a fost respins cu tărie, atacînd din nou prin cele ale plăcerii, a fost biruit cu puterea. Şi atunci, a fugit repede agitat şi ruşinat. Dar de ce oare a fost respins, de vreme ce avea curaj de la pătimirea trupului şi a putut ataca? Pentru că încerca să introducă păcat în Omul Cel fără de păcat. Fuge deci ruşinat, după ce a fost respins; dar Hristos nu încetează să-l urmărească, căci îl scoate din cei ce erau demonizaţi, vindecînd pe cei care erau stăpîniţi de el cu neputinţe şi înviind pe cei morţi, nu numai de curînd, ci şi pe cei aflaţi deja în descompunere[46]; şi nu numai cu cuvîntul făcea asta, iar mai mult l-a izgonit din suflete, predicînd pocăinţa şi arătînd că s-a apropiat împărăţia cea cerească,[47] conducînd sufletele la credinţă şi la o vieţuire de luptă cu cel potrivnic, primind şi schimbîndu-i pe cei păcătoşi, şi dînd şi ucenicilor Săi putere asupra demonilor.

29. Dar putea oare să sufere aceste lucruri Satana şi îngerii care au căzut împreună cu el? Oare dacă credea că ar putea să se împotrivească unei aşa de mari puteri ce venea contra lui, ar fi neglijat el acest fapt? Ar fi răbdat el să trăiască între oameni Acela care îl scotea din oameni şi alunga tirania cea de mulţi ani care era asupra lor? Era înfuriat pentru aceasta împotriva lui Hristos, căci îşi dădea seama din experienţă că sufletul acela teandric este deasupra oricăror pătimiri, al căror începător fusese el, că este cu desăvîrşire nesusceptibil de moartea care, numai prin el, s-a adus oamenilor. Şi chiar dacă trupul era muritor şi pătimitor, nu putea aduce singur o astfel de moarte. De aceea, mişcă spre uciderea Lui cugetarea necredincioşilor iudei, care făţarnici au fost numiţi şi respinşi de Hristos, şi ridică împotriva Lui invidie şi furie nestăpînită. Mişcă şi convinge spre uciderea Lui, şi încă ucidere de necinste care se potrivea numai necredincioşilor şi răufăcătorilor, crezînd că în felul acesta îl alungă de aici şi va face de ocară numele Lui pe pămînt. Îndrăznea a crede că prin moartea Lui, îi va închide şi sufletul în iad, precum de veacuri sufletele tuturor oamenilor.

---

42. I Petru 4, 6.
43. I Petru 3, 18—19.
44. Matei 4, 2.
45. Matei 4, 4.
46. Ioan 11, 39.
47. Matei 4, 17.

30. În felul acesta a fost derutat înșelătorul atunci cînd a atacat trupul cel pătimitor și muritor al lui Hristos, și fără să vrea, a dus Lumina în ascunzișurile lui cele întunecate și înfricoșate, și pe Dătătorul vieții L-a prezentat acolo sufletelor ținute de el în tiranie, prin moarte spirituală. Și nu numai aceasta, ci și a amestecat cu cei morți trupul cel aducător de înviere și nemurire, și s-a grăbit să-l dea morții și îngropării. Domnul ar fi putut să respingă și aceste uneltiri ale lui, dar nu a vrut, ci a vrut să Se supună pătimirii pentru noi, pentru care S-a și făcut Om. Căci dacă nu era și Om, nu ar fi putut pătimi, iar dacă nu era și Dumnezeu, nu ar fi putut fi fără de patimă cu Dumnezeirea, și nu ar fi suportat pentru noi moartea trupului, aducîndu-ne prin aceasta înviere sau sculare din morți și nemurire. De asemenea, nu ar fi fost crezut că poate și să nu pătimească și că de bună voie a primit a pătimi și că smerenia Lui avea să ne elibereze și să ne înalțe, învățînd că prin fapte trebuie să luptăm pentru dreptate, și dacă va trebui, să nu precupețim nici moartea. Și a făgăduit celor ce cred, prin înviere, puterea nemuririi, să rămînă nu numai nemuritori, ci și departe de chinul cel veșnic al iadului, viețuind cu îngerii și bucurîndu-se de împărăția cea veșnică și nestricăcioasă.

31. De aceea, fără să fie cu nimic dator morții, a suportat-o pentru noi, cei care eram supuși ei, ca să ne mîntuiască atît din robia diavolului cît și a morții. Și gîndesc de moartea trupului și a sufletului, de cea temporală și de cea veșnică. Și a dat preț de răscumpărare pentru noi, care eram vinovați din cauza păcatului, Sîngele Său cel nevinovat și fără de păcat,[48] izbăvindu-ne de vinovăție, iertînd păcatele noastre și rupînd pe cruce zapisul acestora,[49] izbăvindu-ne de tirania diavolului. Acesta fiind ademenit, s-a arătat gata să îmbuce și să verse răscumpărarea noastră, adică sîngele acela al Stăpînului, care nu era numai nevinovat, ci era și plin de putere dumnezeiască. Dar nu s-a îmbogățit cu așa ceva, căci a fost legat puternic și pedepsit în Crucea lui Hristos. Astfel, noi am putut fi eliberați din robia lui și mutați în împărăția Fiului lui Dumnezeu și din vase ale mîniei, cum eram mai înainte,[50] ne-a făcut vase ale milei Sale. Și a legat pe cel ce era puternic împotriva noastră și a prădat de la el toate lucrurile lui. Căci El cu dreptate împărățește peste noi, pe cînd în chip nedrept a fost dat morții prin uneltirea diavolului. Iar după ce cu dreptate, în chip tainic, a biruit pe începătorul răutății, a dovedit și la arătare atotputernicia Sa, căci a biruit moartea și trupește și a înviat a treia zi din morți și S-a înălțat apoi la cer și șade de-a dreapta Tatălui împreună cu trupul pe care l-a purtat pentru noi și cu care a murit, învrednicindu-ne și de învierea cea din morți, de reașezarea noastră și de moștenirea împărăției în ceruri. Aceasta desigur, dacă și noi, urmîndu-L pe El după putere, vom birui cu dreptate pe începătorul păcatului, respingînd atacurile lui și îndemnurile spre patimile cele rele și răbdînd cu bărbăție ispitele.

32. Cu toate că Domnul ne-a renăscut pe noi prin dumnezeiescul Botez și ne pecetluiește cu harul Sfîntului Duh pentru ziua izbăvirii,[51] lasă însă să avem trup muritor și pătimitor, și cu toate că a scos din adîncurile sufletului pe stăpînul răutății, îl lasă să ne ispitească din afară, așa încît cel ce este înnoit după Noul Legămînt, adică după Evanghelia lui Hristos, trăind în pocăință și în facere de bine, disprețuind plăcerile vieții, răbdînd necazurile și întărit în exercițiu cu ispitele vrăjmașului, să fie gata pentru primirea nestricăciunii și a bunurilor viitoare, în veacul cel nou.

33. Trebuie deci ca să se bucure cu nădejde cel credincios și, pentru că viața aceasta are sfîrșit, să fie mulțumit cuminte, așteptînd cu credință fericirea cea fără de sfîrșit a vieții celei veșnice. Trebuie de asemenea, cu conștiința credinței, să suporte cu răbdare necazurile cu care a fost învrednicită viața aceasta de aici și cu răbdare să se împotrivească păcatului, chiar pînă la sînge, începătorului și tuturor lucrătorilor acestuia, căci în afară de păcat, nici un lucru din viața aceasta nu este rău cu adevărat, chiar dacă aduce adesea necazuri, fie și moarte.

---

48. I Petru 1, 18—19.
49. Col. 2, 14.
50. Efes. 2, 3.
51. Efes. 4, 30.

De aceea avem ceata cuvioşilor care au suferit în ei necazurile şi durerile trupului, a mucenicilor care prin moartea lor au fost făcuţi plini de slavă şi li s-a dat viaţa, slava şi împărăţia cea veşnică şi cerească şi, astfel, s-au folosit de moarte într-un fel bineplăcut lui Dumnezeu. De aceea Domnul, după ce a surpat moartea prin învierea Sa, a lăsat-o ca să rămînă încă, şi cu ea şi alte necazuri, astfel încît, cel ce se luptă cu acestea, după Hristos, pentru adevăr în viaţă şi în credinţă, să fie pregătit pentru veacul cel pururea nou al Noului Legămînt.

34. Deci, folosesc aceste necazuri celor care le primesc şi le rabdă cu credinţă, spre îndreptarea păcatelor, spre exerciţiu ascetic, spre încercare, spre a pricepe strîmtorile acestei vieţi, spre povaţă ca să dorească şi să ceară cu stăruinţă mîntuirea şi înfierea care sînt veşnice, fericirea şi viaţa cea nouă cu adevărat. Întrucît înfierea şi înnoirea noastră în Hristos au multiple aspecte, au adică început, au pe cele de mijloc, şi au desăvîrşire, începutul îl face în noi harul Botezului, aducînd iertarea păcatelor şi a vinovăţiei din blestemul cel de demult, şi de aceea se şi numeşte „baia naşterii din nou".[52] Desăvîrşirea o aduce apoi învierea cea nădăjduită de cei credincioşi şi făgăduinţa cea cu privire la veacul viitor. Iar pe cele de mijloc, le dă viaţa cea după Evanghelia lui Hristos, prin care se hrăneşte, creşte şi se înnoieşte zi cu zi omul lui Dumnezeu, înaintînd în cunoaşterea lui Dumnezeu, în dreptate şi sfinţenie, micşorînd încet, încet şi tăind de la sine toată aplecarea spre cele de jos, mutîndu-şi toată dorirea de la cele trupeşti, văzute şi trecătoare, spre cele înţelegătoare, spirituale şi veşnice.

35. Învăţîndu-ne această scară a înnoirii în Hristos, văzătorul tainelor celor negrăite ale Duhului, vasul cel ales, marele Pavel, scrie în Epistola sa către Romani: „cîţi în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat şi ne-am îngropat cu El în moarte, prin Botez".[53] Acesta este începutul mîntuirii noastre, căci Hristos a desfiinţat prin Cruce zapisul păcatelor noastre şi a făcut nevinovaţi pe cei care s-au îngropat cu El, prin Botez. Auzi acum şi cele de mijloc, după acest început: „pentru ca, precum Hristos a înviat din morţi, aşa şi noi să umblăm întru înnoirea vieţii".[54] Şi adaugă pe urmă şi desăvîrşirea înnoirii arătînd că: „dacă am crescut împreună cu El întru asemănarea morţii Lui, vom fi părtaşi şi învierii Lui".[55] Iar în continuare, arătînd mai clar începutul şi sfîrşitul înnoirii şi înfierii noastre, zice: „şi cei care au pîrga Duhului şi noi înşine suspinăm, aşteptînd înfierea".[56] Pîrga Duhului numeşte aici sfinţirea şi harul Duhului pe care le primim la Botez, deci sîntem izbăviţi de păcate, înnoiţi şi îndreptaţi în darul harului Lui Hristos, fapt ce reprezintă şi începutul bunurilor viitoare. Zicînd însă „aşteptînd înfierea", nu zice de înfierea care o luăm la Botez, ci înţelege pe cea viitoare, desăvîrşită şi fără de cădere, căci adaugă: „răscumpărarea trupului nostru",[57] adică izbăvirea lui de patimi şi de stricăciune, pentru că din înfierea de acum poate cădea de multe ori, dar cea care este prin învierea morţilor şi readucerea lor la viaţă, este sigură şi desăvîrşită.

36. Acelaşi, scriind către filipeni, înfăţişează mai clar sfîrşitul acestei înnoiri, zicînd: „Mîntuitor aşteptăm pe Domnul Iisus Hristos, care va schimba trupul smereniei noastre, spre a deveni asemenea trupului slavei Sale".[58] Căci precum Hristos a murit în neputinţa şi necinstea trupului, a înviat întru putere şi slavă dumnezeiască, tot aşa şi cei ce trăiesc după Hristos, se seamănă prin moarte, ca să zicem iară cu Pavel, întru slăbiciune şi necinste, dar înviază întru putere şi slavă,[59] luînd trup slăvit şi nepătat, ca şi al lui Hristos după înviere, cînd a devenit „primul născut din morţi"[60] şi începătură a învierii celor adormiţi".[61] Dar această înnoire în trup se vede acum numai prin credinţă, nu şi la arătare, prin nădejde, nu încă împlinită, pe cînd cea a sufletului îşi află începutul, aşa cum a zis, în dumnezeiescul Botez, prin iertarea păcatelor, iar prin credinţă şi dreptate se hrăneşte şi creşte, înnoindu-se mereu prin cunoaşterea lui Dumnezeu şi prin

52. Tit. 3, 5
53. Rom. 6, 3—4.
54. Rom. 6, 4.
55. Rom. 8, 23.
57. Rom. 8, 23.
57. Rom. 8, 23.
58. Filip. 3, 20—21.
59. I Cor. 15, 43.
60. Col. 1, 18.
61. I Cor. 15, 20.

virtuţile ce sînt din aceasta, şi va lua şi desăvîrşirea prin vederea în viitor a lui Dumnezeu faţă către faţă, deoarece acum vedem „ca printr-o oglindă, în ghicitură".[62]

37. De aceea şi Ioan, ucenicul cel preaiubit al lui Hristos care a luat amîndouă aceste înnoiri, după trup şi după suflet, zice: „acum sîntem fii lui Dumnezeu" — arătînd începutul înfierii, şi continuă: „dar ceea ce vom fi, nu s-a arătat încă, dar ştim că atunci cînd se va arăta, vom fi asemenea Lui, căci Îl vom vedea aşa cum este".[63] Iar aceasta zice de desăvîrşirea înfierii şi a înnoirii după Dumnezeu dăruite nouă prin Hristos. Despre aceasta se zice şi în Evanghelie că „Hristos a dat putere celor ce cred în numele Lui, să devină fiii lui Dumnezeu".[64]

38. Unii ca aceştia nu s-au născut din sînge şi nici din dorinţa trupească sau bărbătească, cum zice, ci de la Dumnezeu. Zicînd că nu ne-am născut din trup, ci de la Dumnezeu, arată înnoirea şi înfierea care sînt prin dumnezeiescul Botez, şi prin care sîntem fii ai lui Dumnezeu. Dar zicînd că „ne-a dat puterea ca să devenim", arată că încă nu sîntem, că încă nu avem desăvîrşirea înfierii, Precum copilul cel de curînd născut are putere prin firea lui ca să devină înţelept, şi poate fi, cînd va înainta cu vîrsta şi va progresa în cele folositoare spre ştiinţă, cu adevărat şi în lucrare, într-un fel asemănător este şi cel înnoit prin dumnezeiescul Botez; a luat puterea să devină asemenea trupului slavei Fiului lui Dumnezeu. Iar dacă va umbla întru înnoirea vieţii, după Hristos şi după Evanghelia Sa, atunci cînd prin înviere puterea aceasta va deveni realitate, nu în credinţă sau în nădejde va avea trup slăvit şi nepătat, ci în adevăr şi în fapt real, ca şi cel al Domnului după înviere. Dacă va avea un astfel de trup, cu atît mai mult va fi duhul. Vor învia însă şi trupurile cele moarte ale necredincioşilor, dar nu spre slava cerească, căci nu vor fi asemenea cu trupul slavei lui Hristos şi nu vor avea parte de vederea lui Dumnezeu, promisă celor credincioşi, care se şi numeşte împărăţie a lui Dumnezeu, căci zice: „se va lua cel necredincios, ca să nu vadă slava lui Dumnezeu".[65] Iar cei care s-au născut şi au crescut după Hristos şi, după putere, au ajuns la vîrsta deplinătăţii lui Hristos,[66] vor dobîndi în chip fericit dumnezeiasca strălucire şi, cum zice Scriptura, vor străluci ca soarele în împărăţia Tatălui lor.[67]

39. Acestei luminări şi străluciri era părtaş şi Adam înainte de călcarea poruncii, şi era gol, fiind îmbrăcat cu veşmînt de slavă, şi nu se ruşina că ar fi fost gol, ci era mai împodobit cum nu se poate spune, mai mult decît cei care poartă diademe împodobite cu aur şi pietre preţioase. Pe această fire a noastră, dezbrăcată prin încălcarea cea ruşinoasă de strălucirea şi luminarea cea dumnezeiască, a miluit-o Cuvîntul lui Dumnezeu şi şi-a însuşit-o, şi mai strălucit înveşmîntată o a arătat iară ucenicilor pe Tabor, arătînd la toţi, ce eram odinioară şi ce vom fi prin El în veacul viitor, noi cei ce credem şi cei ce vom dobîndi desăvîrşirea întru El.

40. Arvuna acestei desăvîrşiri, a celor ce trăiesc după Hristos, o vei găsi dată în chip arătat încă de aici sfinţilor lui Dumnezeu, celor care rodesc deja de aici, cum zice, bunătatea veacului viitor. A arătat-o şi Moise, luînd-o mai înainte, în strălucirea feţii sale, la care nu se puteau uita fiii lui Israel,[69] iar mai minunat a arătat-o însuşi Domnul în munte,[69] străfulgerînd cu o lumină dumnezeiască atît de strălucitoare, încît nici ucenicii aleşi care au luat putere duhovnicească pentru aceasta, nu au putut sta privind spre strălucirea aceea. Şi faţa lui Ştefan s-a arătat, precum este scris, ca faţă de Înger,[70] ca unul care privea de pe pămînt cele ale cerurilor, unde stătea Hristos de-a dreapta măririi şi vedea slava cea mai presus de ceruri a lui Dumnezeu.[71] Ar fi însă prea lung cuvîntul ca să număr şi să cuprind la rîndul lor pe toţi ceilalţi care au luat încă de aici arvuna bunurilor viitoare şi au dobîndit în chip fericit strălucirea aceea dumnezeiască şi acea luminare.

62. I Cor. 13, 12.
63. I Ioan 3, 2.
64. Ioan 1, 12—13.
65. Isaia 20, 10.
66. Efes. 4, 13.
67. Matei 13, 43.
68. Iesire 34, 30.
69. Matei 17, 2.
70. F. Ap. 6, 15.
71. F. Ap. 7, 55—56.

41. Fie dar ca aceasta să o dobîndim şi noi, cu harul şi cu iubirea de oameni a Celui care S-a întrupat şi a pătimit, S-a îngropat şi a înviat şi a înălţat la ceruri firea noastră cea căzută, cinstindu-o cu împreuna şedere cu Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, căruia I se cuvine slava, cinstea şi închinăciunea, împreună cu Tatăl Cel fără de început şi cu Preasfîntul şi de viaţă făcătorul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor, Amin.

Traducere de diac. *Eugen Moraru* (Atena)

Notă:

Traducerea s-a făcut după lucrarea: *Grigoriu toû Palamâ, Âpanta tá érga, tômus IX — Omilies, Tessalonic, 1985,* serie care apare sub îngrijirea unei comisii de reeditare a lucrărilor Sf. Părinţi în volume cu traducere paralelă neogreacă, condusă de *Prof. Panaghiotis Hristou.* Acest cuvînt al Sf. Grigorie Palama a fost rostit în timpul păstoririi sale la Tessalonic, probabil în Sîmbăta Mare. În colecţia de omilii editate are şi următorul subtitlu: „Deşi Dumnezeu ar fi putut în multe feluri să izbăvească pe om din tirania diavolului, a găsit mai bună calea acestei iconomii".

CUVIOSUL SILUAN ATONITUL (1866—1938)

ÎNSEMNĂRI DUHOVNICEŞTI DESPRE PĂSTORI, ASCULTARE ŞI LUPTA DUHOVNICEASCĂ PENTRU CÎŞTIGAREA SMERENIEI*

Despre păstorii de suflete

După Înălţarea Domnului, Apostolii s-au întors, cum se spune în Evanghelie, cu bucurie mare (Luca 24, 52).

Domnul ştia ce bucurie le-a dat şi sufletul lor simţea intens această bucurie. Prima lor bucurie era de-a cunoaşte pe adevăratul Domn, Iisus Hristos. A doua bucurie, de a-L iubi.

A treia bucurie, de a cunoaşte viaţa cea veşnică şi cerească.

Iar a patra bucurie, de a dori mîntuirea pentru lume ca şi pentru ei înşişi.

În sfîrşit, ei se bucurau pentru că cunoşteau pe Duhul Sfînt şi vedeau cum lucra întru ei.

Apostolii străbăteau pămîntul şi grăiau poporului despre Domnul şi Împărăţia cerurilor, dar sufletele lor tînjeau şi năzuiau să vadă pe Domnul. Deasemenea, ei nu se temeau de moarte, ci mergeau cu bucurie în întîmpinarea ei, şi, dacă doreau să trăiască pe pămînt, era numai din iubire faţă de oameni.

Apostolii iubeau pe Domnul şi de aceea nu se temeau de nici un necaz. Ei iubeau pe Domnul, dar iubeau şi pe oameni, şi această iubire le înlătura orice frică. Nu se temeau nici de chinuri nici de moarte, şi de aceea Domnul i-a trimis în lume ca să lumineze pe oameni.

*

Pînă în zilele noastre există monahi care au experienţa iubirii dumnezeieşti şi năzuiesc după ea ziua şi noaptea. Ei slujesc lumea prin rugăciunea şi scrierile lor. Dar această sarcină apasă mai cu seamă asupra păstorilor Bisericii care poartă în ei un har atît de mare că, dacă oamenii i-ar putea vedea strălucirea, lumea

---

* Traducere după: arhimandrite Sophrony, *Starets Silouane. Moine du Mont du Mont Athos (1866—1938). Vie — Doctrine-Ecrits*, traduit du russe par hiéromoine Symeon, Editions Présence, Paris, 1973, p. 363—369 (despre păstori), p. 380—382 (despre ascultare), p. 383—396 (despre lupta duhovnicească pentru cîştigarea smereniei). O succintă prezentare a vieţii Cuv. Siluan Atonitul, cu ocazia canonizării lui de către Patriarhia ecumenică în mai 1988, în medalionul nostru din „Mitropolia Ardealului" nr. 5/1988, p. 47—52.

Însemnările privitoare la rolul decisiv al „smereniei" — alături, implicit, de cel al „ascultării", ca şi cele de realizare a ei, şi al exemplului „păstorilor" adevăraţi de suflete ca povăţuitori experimentaţi ai ei — în dobîndirea mîntuirii şi realizarea desăvîrşirii creştine în Ortodoxie exprimă simplu şi memorabil „esenţa" mesajului spiritual al Cuv. Siluan şi adeveresc pilduitor „actualitatea" nedepăşită a spiritualităţii Părinţilor şi Filocaliei în realizarea procesului de înnoire reală, duhovnicească, a Bisericii ca manifestare a sfinţeniei lui Hristos în toate mădularele ei.

întreagă ar fi în uimire; dar Domnul a ascuns-o ca slujitorii Lui să nu se trufească, ci să se mîntuiască în smerenie.

*

Domnul cheamă episcopi să pască turma Sa și le dă în dar harul Sfîntului Duh. Duhul Sfînt a așezat în Biserică episcopi și în Duhul Sfînt au ei puterea de a lega și dezlega păcatele. Cît despre noi, noi sîntem oile Domnului, pe care El le-a iubit pînă la capăt și ne-a dat pe sfinții noștrii păstori.

Ei sînt moștenitorii Apostolilor și prin harul care le-a fost dat, ne conduc la Hristos. Ei ne învață să păzim poruncile Domnului. Ne împărtășesc cuvîntul Domnului ca să cunoaștem pe Domnul. Ne arată calea mîntuirii și ne ajută să ne ridicăm la înălțimea dumnezeieștii smerenii a lui Hristos. Ei adună în staulul Bisericii oile Domnului care sufere și rătăcesc, ca sufletele lor să-și găsească odihna în Dumnezeu.

Ei se roagă pentru noi ca toți să ne mîntuim. Ei pot, ca prieteni ai Domnului, să roage pe Domnul și să ceară pentru cei vii, smerenia și harul Sfîntului Duh, pentru cei morți, iertarea păcatelor lor, în sfîrșit, pentru Biserică, pacea și libertatea.

Ei poartă în ei pe Duhul Sfînt și prin Duhul Sfînt ne iartă păcatele noastre. Ei au cunoscut pe Domnul prin Duhul Sfînt și, ca niște îngeri văd pe Dumnezeu în duh. Ei sînt destul de tari ca să desfacă și mintea noastră de pămînt și să o statornicească în Domnul.

Ei suferă cînd văd că noi supărăm pe Domnul și împiedicăm pe Duhul Sfînt să viețuiască întru noi. Asupra lor apasă suferințele întregului pămînt. Sufletele lor sînt atrase de iubirea dumnezeiască și se roagă neîncetat ca să dobîndim mîngîiere în necazurile noastre și pace pentru întreaga lume.

Prin rugăciunile lor fierbinți ei ne atrag și pe noi să slujim lui Dumnezeu cu smerenie și iubire.

Pentru smerenia lor și pentru iubirea lor de oameni îi iubește Domnul. Ei intră într-o mare luptă și în nevoință (asceză) și de aceea sînt umpluți de cunoștința proprie Sfinților pe care-i iau ca modele al vieților lor.

Domnul ne-a iubit atît de mult încît a pătimit pentru noi pe Cruce. La fel, și păstorii noștri suferă pentru noi, deși adeseori nu vedem suferințele lor. Cu oile, trebuie să înțelegem aceasta și să-i iubim și cinstim pe păstorii noștri.

Fraților, să rămînem în ascultare față de păstorii noștri. Atunci va domni peste tot pacea, și Domnul va rămîne în fiecare din noi prin Duhul Sfînt.

*

Mare om este preotul, slujitorul altarului lui Dumnezeu. Cel ce-l supără, supără pe Duhul Sfînt Care este în el.

Ce să spunem atunci de episcop? Episcopilor li s-a dat un mare har al Duhului Sfînt. Ei sînt așezați mai sus decît toți; ca vulturii ei se ridică în înălțimi și de acolo văd întinzîndu-se spații nesfîrșite. Prin cunoașterea lui Dumnezeu (a teologiei) pasc ei turma lui Hristos.

*

Duhul Sfînt, se spune, a așezat în Biserică episcopi ca să pască turma lui Hristos (F. A. 20, 28). Dacă credincioșii și-ar aduce aminte de aceasta, ei i-ar iubi pe păstorii lor cu o mare iubire și s-ar bucura din toată inima la vederea unuia dintre ei. Cel ce are în el harul Sfîntului Duh știe despre ce vorbesc.

Un om smerit și blînd mergea cu femeia sa și cei trei copii ai săi pe o cale și au întîlnit un arhiepiscop care călătorea într-o trăsură. Atunci cînd țăranul s-a închinat cu respect înaintea lui, l-a văzut pe arhiepiscopul care-l binecuvînta învăluit de focul harului.

Dar poate ne vom întreba: „Dacă Duhul Sfînt a așezat pe episcopi și-i călăuzește, de ce n-avem pace și nu înaintăm duhovnicește“?

Pentru că n-avem o dreaptă înțelegere a ceea ce e puterea așezată de Dumnezeu și din această pricină devenim neascultători. Dar, dacă ne-am preda voii lui Dumnezeu, am înainta repede, pentru că Domnul iubește sufletul smerit și ascultător și-l conduce El Însuși. Dar dacă sufletul este neascultător, El așteaptă cu răbdare și bunătate ca el să se îndrepte. Cu înțelepciune povățuiește Domnul sufletul prin harul Său ca un bun învățător și un adevărat părinte. Dar chiar și

un părinte face greşeli, în vreme ce Domnul nu se înşală niciodată, iar un învăţător nu ştie totul, dar Domnul este atotştiutor.

*

Toate nenorocirile noastre provin din aceea că nu cerem sfatul bătrînilor care au fost aşezaţi să ne călăuzească, iar pe de altă parte, păstorii nu întreabă pe Domnul cum trebuie să lucreze. Dacă Adam ar fi întrebat pe Domnul atunci cînd Eva i-a dat să guste din fructul oprit, Domnul l-ar fi luminat şi Adam n-ar fi păcătuit. Şi pot să spun despre mine însumi: toate păcatele mele şi toate greşelile mele au venit din aceea că, în ceasul ispitei şi greutăţilor, n-am chemat pe Domnul, dar acum am învăţat să cer harul dumnezeiesc şi Domnul mă păzeşte prin rugăciunile părintelui meu duhovnicesc.

La fel, episcopii: deşi au darul Duhului Sfînt, nu înţeleg drept totul şi, de aceea, în caz de greutăţi, ei trebuie să ceară Domnului să-i lumineze. Ori, în realitate, ei urmează propria lor inspiraţie, fapt prin care supără mila lui Dumnezeu şi seamănă tulburarea. Serafim de Sarov spune că atunci cînd dădea sfaturi bazîndu-se pe mintea sa proprie, se întîmpla să se producă greşeli şi greşelile pot fi uşoare dar pot fi şi grave.

Astfel noi toţi trebuie să învăţăm să recunoaştem voia lui Dumnezeu. Dar dacă nu ne străduim să o aflăm, nu vom cunoaşte niciodată această cale.

Domnul a zis: „Cheamă-Mă în ziua necazului şi Eu te voi izbăvi şi tu Mă vei preamări" (Ps. 49, 16). Domnul luminează pe om prin Duhul Sfînt. Dar, lipsit de Duhul Sfînt, nici un om nu poate gîndi drept. Înainte de venirea Duhului Sfînt apostolii înşişi nu erau nici tari, nici înţelepţi, într-atît încît Domnul le-a spus odată: „Pînă cînd vă voi mai răbda?" (Mt. 17, 17).

*

Domnul a dat păstori în Sfînta Biserică. În chipul lui Hristos ei săvîrşesc Sfînta Liturghie şi lor le-a fost dată puterea de ierta păcatele prin Duhul Sfînt.

Poate că vei gîndi: cum poate avea pe Duhul Sfînt cutare episcop, părinte duhovnicesc sau preot, pentru că îi place să mănînce şi are atîtea slăbiciuni? Dar eu îţi voi spune: este cu putinţă, cu condiţia să nu primească gînduri rele, astfel încît, deşi are unele defecte, acestea nu împiedică harul să rămînă în sufletul lui, aşa cum un pom verde poate avea ramuri uscate fără ca aceasta să-l vateme şi el aduce roadă; sau într-un cîmp în care este mult grîu, chiar dacă este amestecat cu neghină, aceasta nu-l împiedică să crească.

Despre Părinţii duhovnici

În timpul Postului Mare, în timpul vecerniei la Vechiul Russikon, Domnul i-a dat unui monah să vadă pe ieromonahul Avraam în chipul lui Hristos. Venerabilul părinte duhovnicesc îmbrăcase epitrahilul şi se pregătea să-l mărturisească. Cînd acest monah a venit în locul unde se fac mărturisirile, el l-a văzut pe duhovnic, un bătrîn cu părul alb, şi a observat că faţa lui era ca cea a unui băiat tînăr. Duhovnicul însuşi iradia în întregime lumină şi era asemenea lui Hristos. Atunci monahul a înţeles că părintele duhovnicesc stă (îşi împlineşte slujirea) în Duhul Sfînt şi că prin Duhul Sfînt îi sînt iertate păcatele celui ce pocăieşte.

Dacă oamenii ar putea vedea în ce slavă se află un preot care săvîrşeşte Sfînta Liturghie, atunci la această vedere ar cădea la pămînt. Şi dacă preotul însuşi s-ar vedea în ce strălucire dumnezeiască stă ar deveni un mare ascet (nevoitor) ca să nu întristeze cu nimic harul Duhului Sfînt care este întru el.

Scriu aceste rînduri şi mintea mea se bucură de aceea că păstorii noştri sînt asemenea Domnului Iisus Hristos. Dar şi noi, oile, deşi nu avem decît un har slab, sîntem, totuşi, asemenea Domnului. Oamenii nu cunosc aceste taine, dar Sf. Ioan Teologul a spus limpede: „vom fi asemenea Lui" (I In. 3, 2) şi aceasta nu numai după moarte, ci încă de acum, căci Domnul Cel milostiv a dat pe pămînt pe Duhul Sfînt iar Duhul Sfînt este viu în Biserica noastră, este viu în sfinţii Păstori, este viu în inima credincioşilor, îndeamnă sufletul să lupte împotriva

patimilor, dă puterile necesare împlinirii poruncilor Domnului, ne conduce la tot adevărul, îl face pe om atît de frumos că el devine asemenea Domnului.

*

Trebuie să ne aducem aminte pururea că un părinte duhovnicesc își împlinește slujirea sa în Duhul Sfînt și de aceea trebuie să-i fie arătată cinstire. Credeți fraților, că dacă s-ar întîmpla cuiva să moară în prezența unui părinte duhovnicesc și cel ce moare îi spune: „Părinte sfinte, dă-mi binecuvîntarea de a vedea pe Domnul în Împărăția cerurilor" și duhovnicul îi spune: „Du-te, fiul meu, și vezi pe Domnul", i se va întîmpla după binecuvîntarea părintelui duhovnicesc pentru că Duhul Sfînt este Același, în cer și pe pămînt.

*

Rugăciunile unui părinte duhovnicesc au o mare putere. Eu am suferit mult din partea demonilor din pricina mîndriei mele, dar Domnul m-a smerit și s-a milostivit de mine datorită rugăciunilor părintelui meu duhovnicesc. Și acum Domnul mi-a descoperit că Duhul Sfînt odihnește asupra părinților duhovnicești și de aceea am o mare evlavie pentru ei. Prin rugăciunile lor primim harul Sfîntului Duh și bucuria în Domnul Care ne iubește și ne-a dat tot ce e necesar pentru mîntuirea sufletelor noastre.

*

Dacă omul nu spune totul părintelui său duhovnicesc, calea sa e plină de chinuri și nu duce la mîntuire, dar cel ce spune totul va merge drept în Împărăția cerurilor.

Un monah m-a întrebat: „Spune-mi ce să fac să-mi îndrept viața mea"? Îi plăcea să mănînce mult și în afara orelor rînduite. I-am spus: „Scrie în fiecare zi cît de mult ai mîncat și care au fost gîndurile tale, iar seara citește-le părintelui tău duhovnicesc". El însă mi-a zis: „Nu pot să fac aceasta". Astfel, el n-a putut depăși mica rușine de a-și mărturisi slăbiciunea și a murit de un atac. Domnul să-l ierte pe fratele nostru și să ne păzească de o asemenea moarte.

*

Cel ce vrea să se roage neîncetat trebuie să fie curajos și înțelept și să ceară pentru toate sfat părintelui său duhovnicesc. Întreabă-l chiar dacă părintele tău duhovnicesc n-a trecut el însuși prin experiența rugăciunii și Domnul se va milostivi de tine și te va păzi de orice rătăcire. Dar dacă-ți spui: „Acest părinte duhovnicesc trebuie să fie neexperimentat, căci este prea ocupat; mă voi conduce eu însumi cu ajutorul cărților", ești pe o cale primejdioasă și într-o amăgire duhovnicească. Cunosc pe foarte mulți care s-au înșelat astfel în gîndurile lor și din pricina disprețului lor față de părintele lor duhovnicesc, n-au înaintat (progresat spiritual). Ei uită că în Sfînta Taină lucrează harul Sfîntului Duh și el (harul) ne mîntuiește. Astfel, vrăjmașul înșeală pe asceți ca să nu mai existe adevărați oameni de rugăciune, dar Duhul Sfînt luminează mintea noastră atunci cînd urmăm sfaturile păstorilor noștri.

În Sfînta Taină (a Mărturisirii) Duhul Sfînt e Cel ce lucrează prin intermediul duhovnicului. Atunci cînd revine de la părintele lui duhovnicesc sufletul simte înnoirea lui printr-un sentiment de pace și iubire față de aproapele, dar dacă pleci tulburat de la părintele tău duhovnicesc, înseamnă că nu te-ai mărturisit cum se cuvine și n-ai iertat din toată inima ta greșeala fratelui tău.

*

Un părinte duhovnic trebuie să se bucure atunci cînd Domnul conduce spre el un suflet care vrea să se pocăiască și, după harul care i-a fost dat, trebuie să poarte de grijă de acest suflet, și pentru aceasta va primi de la Dumnezeu răsplată mare, ca un bun păstor al oilor lui.

Despre ascultare

Rari sînt cei ce cunosc taina ascultării. Cel ce ascultă este mare înaintea lui Dumnezeu. El merge pe urmele paşilor lui Hristos Care ne-a dat în El Însuşi pilda ascultării. Domnul iubeşte sufletul celui ascultător şi-i dă pacea Lui; atunci totul este bine şi sufletul simte dragoste pentru toţi.

Cel ce ascultă şi-a pus toată nădejdea în Dumnezeu şi de aceea sufletul său este pururea în Dumnezeu. Domnul îi dă harul Său şi acest har învaţă sufletul tot ceea ce este bun şi-i dă puterea de a rămîne în bine. El vede răul, dar acest rău n-are nici o putere asupra lui, căci harul Sfîntului Duh este cu el şi-l păzeşte de tot păcatul. Şi se roagă lui Dumnezeu în pace, fără efort.

Duhul Sfînt iubeşte sufletul celui ce ascultă şi, de aceea, el cunoaşte repede pe Domnul şi primeşte darul rugăciunii inimii.

Cel ce ascultă s-a predat voii lui Dumnezeu şi, de aceea, îi sînt date libertatea şi odihna în Dumnezeu şi se poate ruga cu *minte curată*. Dar cei mîndrii şi neascultători nu se pot ruga în chip curat, chiar dacă ar face mari eforturi ascetice. Ei nu ştiu nici cum lucrează harul, nici dacă Domnul le-a iertat păcatele. Dar cel ce ascultă ştie limpede că Domnul i-a iertat păcatele, căci el aude pe Duhul Sfînt în sufletul lui.

*

Ascultarea este necesară nu numai monahului, ci oricărui om. Însuşi Domnul a fost ascultător. Cei mîndri şi care nu lucrează decît după voia lor proprie nu lasă harul să fie viu întru ei şi, de aceea, n-au niciodată pace în suflet. Dar harul Duhului Sfînt intră cu uşurinţă în sufletul celui ce ascultă şi-i dă bucurie şi odihnă.

Toţi caută pacea şi bucuria, dar puţini sînt care ştiu unde să găsească această bucurie şi această pace şi ce trebuie făcut pentru a le atinge. De treizeci şi cinci de ani, iată, văd un monah mereu vesel şi a cărui faţă e mereu primitoare, deşi e bătrîn, şi aceasta pentru că iubeşte ascultarea şi sufletul său s-a predat voii lui Dumnezeu şi nu se îngrijeşte de nimic, ci sufletul său iubeşte pe Domnul şi-L vede (contemplă) pe El.

Cel ce a fost, fie şi numai uşor, atins de har, se supune cu bucurie oricărei stăpîniri. El ştie că Domnul guvernează cerul, pămîntul şi iadul, viaţa sa şi treburile lui şi tot ce este în lume şi de aceea rămîne în pace.

Cel ce ascultă s-a predat voii lui Dumnezeu şi nu se teme de moarte, pentru că sufletul lui s-a obişnuit să vieţuiască cu Domnul şi-L iubeşte pe El. El şi-a tăiat voia proprie şi, de aceea, nici în sufletul nici în trupul lui nu există această luptă care îl chinuie pe cel ce nu ascultă şi pe cel ce lucrează după voia sa proprie.

Adevăratul ascultător urăşte voia sa proprie şi îl iubeşte pe părintele lui duhovnicesc. Datorită acestui fapt el primeşte putinţa de a se ruga cu o minte curată. Sufletul lui vede pe Domnul liber, fără gînduri, şi rămîne paşnic întru El. El atinge repede iubirea de Dumnezeu datorită smereniei sale şi rugăciunilor părintelui său duhovnicesc.

*

Viaţa noastră e simplă, dar ea are nevoie de înţelepciune. Maica Domnului a spus Sfîntului Serafim de Sarov: „Dă-le lor (monahiilor) o ascultare şi cele ce vor păzi ascultarea şi înţelepciunea vor fi cu tine şi la mine".

Vedeţi cît de simplă e mîntuirea. Dar înţelepciunea nu se cîştigă decît printr-o lungă experienţă pe care Dumnezeu o dă celui ce e ascultător. Domnul iubeşte sufletul ascultător şi, dacă El îl iubeşte, îi dă tot ceea ce el Îi cere. Ca şi odinioară şi astăzi Domnul ascultă rugăciunile noastre şi aude cererile noastre.

*

De ce Sfinţii Părinţi au pus ascultarea mai presus de post şi rugăciune?

Pentru că dacă facem eforturi ascetice, dar fără ascultare, aceasta sporeşte duhul slavei deşarte. Cel ce ascultă, dimpotrivă, face totul aşa cum i-a fost spus

şi nu are motiv să se trufească. Pe de altă parte, cel ce ascultă şi-a tăiat în toate lucrurile voia sa proprie şi ascultă de părintele său duhovnicesc. De aceea mintea lui e liberă de orice grijă şi primeşte darul rugăciunii curate. În mintea celui ce ascultă nu e decît Dumnezeu şi cuvîntul bătrînului (stareţ-ului) său. Dar mintea celui neascultător e ocupată de tot felul de lucruri şi de critica bătrînului (stareţ-ului), şi de aceea n-ajunge la vederea lui Dumnezeu.

Am văzut un frate care făcea o ascultare neplăcută şi grea. El avea darul rugăciunii inimii şi Domnul îi dădea lacrimi să plîngă pentru lumea întreagă. Egumenul Andrei i-a spus: „Aceasta ţi s-a dat pentru ascultarea ta".

Prin ascultare se păzeşte omul de mîndrie. Prin ascultare se dă rugăciunea. Prin ascultare se dă harul Duhului Sfînt. Iată de ce ascultarea e mai înaltă decît postul şi rugăciunea.

Dacă îngerii căzuţi ar fi păzit ascultarea, ar fi rămas în ceruri şi ar fi cîntat lauda Domnului. Şi Adam, dacă ar fi păzit ascultarea, atunci el şi urmaşii lui ar fi rămas în rai.

Totuşi, chiar şi acum este cu putinţă să aflăm iarăşi raiul prin pocăinţă. Domnul ne iubeşte în ciuda păcatelor noastre, numai să devenim smeriţi şi să-i iubim pe vrăjmaşii noştri.

Dar cel ce nu iubeşte pe vrăjmaşii lui nu poate avea pace, chiar dacă ar fi pus în rai.

Despre lupta duhovnicească pentru cîştigarea smereniei

Toţi cei ce urmează pe Domnul nostru Iisus Hristos sînt prinşi într-un război duhovnicesc. O îndelungată experienţă a harului Duhului Sfînt i-a învăţat pe Sfinţi să ducă acest război. Duhul Sfînt îi călăuzea şi lumina şi le dădea puterea de a birui pe vrăjmaşi. Căci, lipsit de Duhul Sfînt, sufletul nu poate nici măcar începe această luptă, nu ştie şi nu înţelege cine şi unde sînt vrăjmaşii lui.

Fericiţi sîntem noi, creştinii ortodocşi, căci noi trăim sub harul lui Dumnezeu. Ne este uşor să luptăm: Domnul s-a milostivit de noi şi ne-a dat pe Duhul Sfînt, Care este viu în Biserica noastră. Un singur lucru ne întristează: că printre oameni nu toţi cunosc pe Dumnezeu, nu ştiu cum ne iubeşte El. Această iubire se face simţită în sufletul celui ce se roagă, iar Duhul Sfînt dă mărturie sufletului de mîntuirea lui.

*

Lupta noastră se duce în fiecare zi şi în fiecare ceas.

Cînd faci reproşuri fratelui tău, dacă îl judeci sau îl superi, îţi pierzi pacea proprie, Dacă cedezi slavei deşarte şi te înalţi deasupra fratelui tău, vei pierde harul. Dacă-ţi vine un gînd necurat şi nu-l respingi îndată, sufletul tău va pierde dragostea de Dumnezeu şi încredinţarea în rugăciune. Dacă iubeşti puterea sau banii, nu vei cunoaşte niciodată dragostea de Dumnezeu. Dacă-ţi faci voia ta proprie, eşti biruit de vrăjmaşul şi întristarea se va strecura în sufletul tău. Dacă urăşti pe fratele tău, aceasta arată că te-ai desfăcut de Dumnezeu şi un duh rău a pus stăpînire pe tine.

Dar dacă faci bine fratelui tău, atunci vei afla liniştea conştiinţei. Dacă-ţi tai voia ta proprie, vei izgoni pe vrăjmaşi şi vei dobîndi pace în sufletul tău.

Dacă ierţi fratelui tău supărările lui şi iubeşti pe vrăjmaşii tăi, atunci vei primi iertarea păcatelor tale şi Domnul îţi va da să cunoşti dragostea Sfîntului Duh.

Iar cînd te vei fi smerit pe deplin, vei afla odihna desăvîrşită în Dumnezeu.

*

Cînd sufletul e smerit şi Duhul lui Dumnezeu este în el, atunci mintea omului se cufundă în fericirea iubirii de Dumnezeu. Cînd simte milostivirea Domnului, sufletul nu se mai teme de nimic, de nici o nenorocire de pe pămînt, ci doreşte să fie pururea smerit înaintea lui Dumnezeu şi să iubească pe fratele lui.

Dar dacă sufletul cade în slava deșartă, sărbătoarea lui ia sfîrșit, căci harul îl părăsește; de acum el nu se mai poate ruga cu curăție, ci gînduri rele vin și îl tulbură.

*

Pentru ce suferă omul pe pămînt, îndură chinuri și suferă rele?

Suferim pentru că nu avem smerenie. Într-un suflet smerit este viu Duhul Sfînt și El îi dă libertatea, pacea, iubirea și fericirea.

Suferim pentru că nu iubim pe fratele nostru. Domnul zice: „Iubiți-vă unii pe alții și veți fi ucenicii Mei". Cînd iubim pe fratele nostru, iubirea de Dumnezeu vine în noi. Iubirea de Dumnezeu e o mare dulceață, e un dar al Duhului Sfînt și nu e cunoscută în plinătate decît prin Duhul Sfînt. Dar există și o iubire mai mică, cea pe care omul o cîștigă cînd se străduiește să împlinească poruncile lui Dumnezeu și se teme să nu supere pe Dumnezeu; și aceasta e bine. În fiecare zi însă, trebuie să ne străduim spre bine și să învățăm, din toate puterile smerenia lui Hristos.

*

Domnul a zis ucenicilor Lui: „Pacea Mea dau vouă". (In, 14, 27).

Această pace a lui Hristos trebuie cerută lui Dumnezeu și Domnul o va da celui ce o cere. Cînd o primim, trebuie să veghem cu sfințenie asupra ei și să o facem să crească.

Cel ce în necazurile lui nu se predă voii lui Dumnezeu nu poate cunoaște milostivirea lui Dumnezeu. Dacă te lovește o nenorocire nu te lăsa abătut, ci adu-ți aminte că Domnul te privește cu bunătate. Nu primi gîndul: „Va mai arunca Domnul o privire asupra mea atunci cînd eu Îl supăr?", căci Domnul este prin firea Sa Bunătate; ci întoarce-te cu credință spre Dumnezeu și spune ca și fiul cel risipitor: „Nu sînt vrednic să mă numesc fiul tău". Vei vedea atunci cît de drag ești Tatălui și sufletul tău va cunoaște o bucurie negrăită.

*

Oamenii nu învață smerenia și, din pricina mîndriei lor, nu pot primi harul Duhului Sfînt și astfel lumea întreagă e cufundată în suferință. Dar dacă oamenii ar cunoaște pe Domnul și ar ști cît de blînd, smerit și dulce este El, *într-un ceas* fața întregii lumi s-ar schimba și toți oamenii s-ar umple de bucurie și de iubire.

Domnul Cel milostiv ne-a dat pocăința și prin pocăință totul se repară. Prin pocăință cîștigăm iertarea păcatelor, prin pocăința noastră vine harul Duhului Sfînt și astfel cunoaștem pe Domnul.

Dacă cineva și-a pierdut pacea și suferă, să se pocăiască și Domnul îi va da pacea Sa.

Dacă un popor și un stat sufere, trebuie ca toți să se pocăiască și atunci totul va fi restabilit de Dumnezeu.

*

Scopul întregii noastre lupte este de a afla smerenia. Vrăjmașii noștri (demonii), au căzut din mîndrie și ne atrag și pe noi în căderea lor. Dar noi, fraților, să ne smerim și atunci vom vedea slava Domnului încă de aici pe pămînt (Mt. 16, 28), căci celor smeriți Domnul Se face cunoscut prin Duhul Sfînt.

Sufletul care a gustat dulceața iubirii dumnezeiești este în întregime renăscut și devine cu totul diferit de mai înainte, el iubește pe Domnul lui și tinde din toate puterile sale spre El, ziua și noaptea. Pînă la o vreme el rămîne în Dumnezeu, apoi începe să sufere pentru lume.

Domnul Cel milostiv dă sufletului cînd odihna în Dumnezeu, cînd o inimă dureroasă pentru întreaga lume, ca toți oamenii să se pocăiască și să ajungă în rai .Sufletul care a cunoscut dulceața Duhului Sfînt dorește pentru toți oamenii aceeași cunoștință, căci dulceața Domnului nu îngăduie sufletului să fie egoist, ci îi dă iubire care țîșnește din inimă.

Să iubim, deci, pe Domnul, El Care ne-a iubit dintîi și a pătimit pentru noi.

Nu vă voi ascunde ceea ce-l face pe Domnul să ne dea harul Său. Nu vreau să scriu pe larg, ci vă cer numai aceasta: iubiți-vă unii pe alții și a-

tunci veți vedea milostivirea lui Dumnezeu. Să iubim pe fratele nostru și Dumnezeu ne va iubi. Nu gîndi că Domnul te iubește dacă te uiți la cineva cu dușmănie. O, nu. Mai degrabă te iubesc demonii, căci te-ai făcut slujitorul lor. Dar nu întîrzia, pocăiește-te, cere Domnului puterea de a iubi pe fratele tău și vei vedea pace în sufletul tău.

Din toate puterile cereți Domnului smerenia și iubirea frățească căci în schimbul iubirii pentru fratele nostru Domnul ne dă în dar harul Său. Fă această încercare în tine însuți: într-o zi cere lui Dumnezeu iubirea pentru fratele tău, și într-alta trăiește fără iubire, și atunci vei vedea deosebirea. Roadele duhovnicești ale iubirii sînt vădite: pace și bucurie în suflet, și toți oamenii vor fi pentru tine ca niște prieteni preaiubiți; vei vărsa lacrimi din belșug pentru aproapele tău, pentru toată suflarea și pentru întreaga zidire.

Adeseori pentru un simplu salut, sufletul simte în el o schimbare binefăcătoare, și dimpotrivă, pentru o singură privire dușmănoasă, pierde harul și iubirea dumnezeiască. Atunci pocăiește-te cît mai repede ca pacea dumnezeiască să revină în sufletul tău.

Fericit sufletul care iubește pe Domnul și care a învățat de la El smerenia. Domnul iubește sufletul smerit care nădăjduiește cu tărie în Dumnezeu. In fiecare clipă el simte milostivirea Sa; chiar și cînd vorbește cu oamenii, el este înainte de toate preocupat de Domnul pe Care-l iubește. Din pricina îndelungatei sale lupte împotriva patimilor, sufletul preferă la toate smerenia și nu lasă pe vrăjmași să-l lipsească de iubirea lui pentru frații săi.

Dacă încercăm din toate puterile noastre să-l iubim pe fratele nostru și să smerim sufletul nostru, biruința noastră e asigurată, căci Domnul dă harul Său mai cu seamă pentru iubirea fratelui nostru.

*

Mult timp am suferit necunoscînd calea Domnului dar acum după mulți ani petrecuți în multe încercări și datorită Sfîntului Duh am recunoscut voia lui Dumnezeu. Trebuie împlinit întocmai tot ceea ce a poruncit Domnul (Mt. 28, 20), căci aceasta este calea care duce spre Împărăția cerurilor în care vom vedea pe Dumnezeu. Totuși, nu-ți închipui că vezi pe Dumnezeu, ci smerește-te și gîndește-te că după moarte vei fi azvîrlit în temniță în care te vei mistui de durere și vei tînji după Domnul. Cînd plîngem și smerim sufletul nostru, harul lui Dumnezeu ne păzește, dar dacă lepădăm plînsul, smerenia, riscăm să ne lăsăm amăgiți de gînduri sau de vedenii. Sufletul smerit nu are vedenii și nu le dorește, ci se roagă cu *mintea curată;* o minte îngîmfată, dimpotrivă, nu este la adăpost de gînduri și de închipuire și poate chiar să ajungă să vadă demoni și să vorbească cu ei. Scriu aceasta pentru că eu însumi am căzut în această nenorocire.

*

Îi rog fierbinte pe toți oamenii: să facem pocăință și atunci vom vedea îndurarea Domnului. Pe cei ce au vedenii și se încred în ele îi rog să înțeleagă că aceasta iscă în ei mîndria ca și bucuria tulbure a slavei deșarte care alungă smerenia și pocăința; și aici e nenorocirea, căci fără smerenie nu putem birui pe vrăjmași.

Eu însumi m-am înșelat de două ori. Prima dată, vrăjmașul mi-a arătat o lumină și gîndul mi-a zis: „Primește-o, e harul". A doua oară, am primit o vedenie și am avut mult de suferit din pricina ei. Era la sfîrșitul privegherii, cînd se cîntă „Toată suflarea să laude pe Domnul"; am auzit cum regele David în cer cînta un imn de laudă lui Dumnezeu. Stăteam în strană și mi se părea că nu mai era nici acoperiș nici cupolă și vedeam cerul deschis. Am vorbit de aceasta cu patru bărbați duhovnicești, dar nimeni nu mi-a spus că era vrăjmașul care-și bătea joc de mine. Eu însumi credeam că demonii nu puteau slăvi pe Dumnezeu și, prin urmare, această vedenie nu provenea de la vrăjmașul. Dar amăgirea slavei deșarte mă chinuia și iarăși am ajuns să văd demoni. Atunci am recunoscut că m-am înșelat. M-am destăinuit întru totul părintelui meu duhovnicesc și i-am cerut să se roage pentru mine; și datorită rugăciunilor lui sînt acum salvat și rog neîncetat pe Domnul să-mi dea duh umilit. Și dacă m-ar întreba: „Ce

dorești tu de la Dumnezeu, ce dar?" aș răspunde: „Duhul smereniei care, mai mult decît orice, place Domnului". Datorită smereniei sale Fecioara Maria a devenit Maica lui Dumnezeu și este preamărită mai mult decît toți Sfinții în cer și pe pămînt. Ea s-a predat în întregime voii lui Dumnezeu: „Iată, roaba Domnului", a spus ea; și noi toți trebuie să urmăm exemplul Sfintei Fecioare.

*

De două ori m-am aflat în *amăgire* duhovnicească. Prima dată, chiar la început, a fost din lipsă de experiență, pe cînd eram încă un tînăr frate, și atunci Domnul a avut repede milă de mine. Dar a doua oară a fost deja din mîndrie și atunci am fost îndelung chinuit înainte ca Domnul să mă vindece prin rugăciunile părintelui meu duhovnicesc. A fost după ce primisem o anumită vedenie. Am destăinuit aceasta la patru bărbați duhovnicești, dar nici unul din ei nu mi-a zis că ea venea de la vrăjmașul, și totuși amăgirea slavei deșarte mă ataca neîncetat. Dar apoi am înțeles eu însumi greșeala mea, pentru că demonii au început din nou să mi se arate nu numai noaptea dar încă și ziua. Sufletul meu îi vedea dar nu se temea pentru că simțeam și prezența harului dumnezeiesc. Și astfel am pătimit din partea lor mulți ani. Dacă Domnul nu mi-ar fi dat să-L cunosc prin Duhul Sfînt și n-aș fi avut ajutorul Prea Sfintei Maici a lui Dumnezeu, aș fi deznădăjduit de mîntuirea mea. Dar acum, sufletul meu nădăjduiește cu tărie în milostivirea lui Dumnezeu, deși după faptele mele sînt vrednic de chinuri și pe pămînt și în iad.

Multă vreme n-am reușit să înțeleg ce mi se întîmpla. Îmi spuneam: nu judec pe nimeni, nu primesc gînduri rele, îmi fac conștiincios ascultarea mea, mă restrîng în hrană, mă rog neîncetat, de ce și-au luat demonii acest obicei de a veni la mine? Văd că sînt în greșeală, dar nu-mi pot da seama de ce. Cînd mă rog, ei dispar pentru o vreme, dar apoi vin din nou. Mult timp sufletul meu a fost în această luptă. Am destăinuit aceasta unor bătrîni. Ei au tăcut. Eram tulburat și răvășit.

Într-o noapte, pe cînd ședeam în chilia mea, au venit la mine demonii umplîndu-mi chilia. Mă rugam intens. Domnul i-a alungat, dar ei au venit din nou. Atunci m-am ridicat ca să fac metanii înaintea icoanelor, dar eram înconjurat de demoni. Unul din ei stătea în fața mea în așa fel încît nu mă puteam închina icoanelor fără să mă închin înaintea lui. Atunci m-am așezat din nou jos și am zis:

„Doamne, Tu vezi că vreau să mă rog Ție cu *minte curată*, dar demonii mă împiedică. Spune-mi ce trebuie să fac ca să se depărteze de la mine".

Și atunci am primit în sufletul meu acest răspuns de la Domnul: „Cei mîndri pătimesc pururea aceasta din partea demonilor".

Am zis atunci: „Doamne, Tu ești milostiv. Sufletul meu Te cunoaște. Spune-mi ce trebuie să fac ca sufletul meu să devină smerit".

„Ține mintea ta în iad și nu deznădăjdui!"

*

O milostivirea lui Dumnezeu! Sînt un ticălos înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor. Dar Domnul mă iubește, mă luminează și mă vindecă. El Însuși învață sufletul meu smerenia și iubirea, răbdarea și ascultarea, și revarsă toate binefacerile Lui peste mine.

Din acea clipă țin mintea mea în iad și ard în focul cel întunecos. Doresc pe Domnul și-L caut plîngînd și zic:

„Curînd voi muri și voi merge să petrec în întunecata temniță a iadului. Acolo eu singur voi arde și voi tînji după Domnul și voi plînge. Unde ești Tu, Domnul meu, pe Care sufletul meu Te cunoaște?"

Și acest gînd mi-a fost de mare folos: mintea mea s-a curățit și sufletul meu a aflat odihna.

*

Lucru uimitor: Domnul mi-a poruncit să țin mintea mea în iad și să nu deznădăjduiesc! E atît de aproape de noi: „Iată Eu sînt cu voi pînă la sfîrșitul veacurilor" (Mt. 28, 20), și încă: „Cheamă-Mă în necazul tău. Eu te voi izbăvi și tu Mă vei preamări" (Ps. 49, 15).

Cînd Domnul se atinge de un suflet, el devine cu totul nou, dar aceasta e de neînţeles pentru cel ce n-a făcut experienţa lui. Cel ce n-a primit pe Duhul Sfînt nu poate cunoaşte ceea ce este în cer, dar acest Duh a fost dat de Domnul pe pămînt.

Cine va zugrăvi bucuria de a cunoaşte pe Domnul şi de a tinde neîncetat spre El ziua şi noaptea?

Ah, cît de fericiţi şi privilegiaţi sîntem noi creştinii! Nu e nimic mai preţios decît a cunoaşte pe Domnul şi nu e nimic mai rău decît a nu-L cunoaşte. Dar fericit şi cel care nu cunoaşte, dar totuşi crede.

*

M-am pus să lucrez şi să fac cum m-a învăţat Domnul meu şi sufletul meu a cunoscut odihna în Dumnezeu şi acum, ziua şi noaptea, cer de la Dumnezeu smerenia lui Hristos. O, smerenia lui Hristos! O cunosc, dar nu ajung s-o dobîndesc. O cunosc prin harul lui Dumnezeu dar nu o pot zugrăvi. O caut ca pe un mărgăritar scump şi scînteietor. E mai plăcută sufletului şi mai dulce decît lumea întreagă. Am cunoscut-o din experienţă. Şi nu vă miraţi de aceasta. Duhul Sfînt este pe pămînt, trăieşte în noi şi ne luminează. El ne dă să cunoaştem pe Dumnezeu. El ne dă să iubim pe Domnul. El ne dă să ne gîndim la Dumnezeu. El ne dă darul cuvîntului. El ne dă să preamărim pe Domnul. El ne dă bucuria şi veselia.

Duhul Sfînt ne dă puterea de a duce lupta împotriva vrăjmaşilor şi de a-i birui.

*

Prin smerenie, sufletul îşi găseşte odihna în Dumnezeu, dar pentru a păstra această odihnă el trebuie să facă o lungă ucenicie. Ne pierdem această odihnă pentru că nu sîntem înrădăcinaţi în smerenie. Şi pe mine vrăjmaşii m-au înşelat mult. Gîndeam în mine însumi: sufletul meu cunoaşte pe Domnul, ştie cît este de bun şi cît de mult ne iubeşte; cum se face deci că-mi vin gînduri rele? Şi multă vreme n-am putut să mă regăsesc pînă în ziua în care Domnul m-a luminat, atunci am recunoscut că din mîndrie vin gîndurile rele.

Un monah lipsit de experienţă suferea din partea demonilor; cînd îl atacau, el fugea dinaintea lor, dar ei îl urmăreau.

Dacă ţi se întîmplă ceva asemănător nu avea teamă şi nu fugi, ci ţine-te tare, curajos: smereşte-te şi zi: „Doamne, ai milă de mine că sînt un mare păcătos" şi demonii vor dispare. Dar dacă fugi în chip laş, ei te vor urmări pînă-n adînc. Adu-ţi aminte că în cazul în care te atacă demonii, Domnul te priveşte şi El să vadă dacă-ţi pui în El nădejdea.

Chiar dacă vezi limpede pe Satan că te arde cu focul lui şi că vrea să înrobească mintea ta, nu te teme ci nădăjduieşte cu tărie în Dumnezeu şi spune: „Sînt mai rău decît toţi" — şi vrăjmaşul se va depărta de tine.

Nu te lăsa speriat nici dacă simţi că un duh rău lucrează întru tine, ci mărturiseşte-te îndată şi din toată inima ta cere Domnului un duh umilit şi negreşit Domnul ţi-l va da. Atunci pe măsura smereniei tale vei simţi harul întru tine; cînd sufletul tău va ajunge smerit, atunci vei afla pacea desăvîrşită.

Aşa este războiul pe care omul îl duce toată viaţa.

Chiar dacă sufletul cade în amăgire după ce a cunoscut pe Domnul prin Duhul Sfînt, să nu se înfricoşeze ci, aducîndu-şi aminte de iubirea lui Dumnezeu şi ştiind că lupta cu vrăjmaşii e îngăduită din pricina mîndriei lui şi a slavei lui deşarte, să se smerească şi să ceară Domnului să-l tămăduiască. Şi Domnul vindecă sufletul uneori repede alteori încet, puţin cîte puţin. Ucenicul ascultător care are încredere în părintele lui duhovnicesc, se vindecă repede de orice rău pe care i l-au pricinuit vrăjmaşii, dar cel ce nu ascultă nu se va îndrepta.

*

Lupta sufletului împotriva vrăjmaşilor durează pînă în mormînt. Şi dacă la războiul obişnuit este ucis numai trupul, războiul nostru e mult mai greu şi mai primejdios pentru că însuşi sufletul poate pieri în el.

Din pricina mîndriei mele, Domnul a lăsat de două ori pe vrăjmașul să atace sufletul meu în așa fel încît el să se găsească în iad. Îndrăznesc să spun că dacă sufletul este tare și curajos, el nu va cădea, dar dacă nu e, riscă să piară pentru totdeauna. Scriu către toți cei care, ca și mine, vor cădea într-o nenorocire asemănătoare: fiți curajoși, aveți o încredere nezdruncinată în Dumnezeu și vrăjmașii nu vor rezista, căci Domnul i-a biruit. Prin harul lui Dumnezeu am recunoscut că Domnul are grijă de noi cu bunătate și că nici o rugăciune, nici un gînd bun nu se pierde înaintea lui Dumnezeu. Adeseori ni se pare că Domnul nu ne aude. Singurul motiv este că sîntem mîndri și că aceasta nu ne este de folos. Este greu de deosebit mîndria în ea însăși. Dar Domnul lasă pe cel mîndru să se zbată în neputința sa pînă ce se smerește. Cînd sufletul devine smerit, vrăjmașii sînt biruiți și sufletul își află o odihnă adîncă în Dumnezeu.

*

De două ori am fost în Duhul Sfînt; și de două ori am fost într-o mare încercare, supus unei ispite zdrobitoare. Altădată, din pricina mîndriei mele, a trebuit să îndur ca harul Sfîntului Duh să mă părăsească și să mă simt ca un animal în trup omenesc. Îmi aduceam aminte de Dumnezeu, dar sufletul meu devenise gol ca cel al unui animal. Am început să mă pocăiesc și harul a revenit. Aceasta a durat trei zile.

Mi s-a dat, de asemenea, la ceasul rugăciunii, să nu mai știu dacă eram în trupul meu sau în afară de trupul meu, dar sufletul meu vedea pe Dumnezeu.

Și iată că acum știu din experiență ce înseamnă a fi în Duhul Sfînt și ce înseamnă să fi lipsit de El.

*

O, fraților, dacă ați putea înțelege spaima sufletului care a avut în el pe Duhul Sfînt, dar care apoi L-a pierdut. Această spaimă este cumplită. Atunci sufletul se află într-o întristare și o mîhnire de nedescris.

Este chinul lui Adam după izgonirea lui din rai.

*

Cine poate înțelege raiul? O poate în parte cel ce are în el pe Sfîntul Duh. Într-adevăr, raiul este Împărăția Duhului Sfînt și Duhul Sfînt e Același în cer și pe pămînt.

Gîndeam: „Sînt un ticălos și merit toate pedepsele". Dar în loc de pedepse Domnul mi-a dat pe Duhul Sfînt. O, Duhul Sfînt e mai dulce decît tot ce e pe pămînt. Este hrana cerească, e bucuria sufletului.

Dacă vrei să ai în mod simțit harul Duhului Sfînt, atunci smerește-te, ca și Sfinții Părinți. Ava Pimen a zis ucenicilor lui: „Credeți-mă, copiii mei, unde e Satana acolo voi fi azvîrlit și eu". Un curelar care trăia la Alexandria gîndea: „Toți se vor mîntui, eu singur voi pieri" și Domnul a descoperit Sfîntului Antonie cel Mare că n-a ajuns încă la măsura curelarului. Părinții au dus o luptă încrîncenată împotriva demonilor și s-au obișnuit să aibă o părere smerită despre ei înșiși și pentru aceasta i-a iubit Domnul.

Și Domnul mi-a dat să înțeleg puterea acestor cuvinte. Și eu, cînd țin mintea mea în iad, sufletul meu are pace, dar cînd uit aceasta, atunci îmi vin gînduri care nu plac lui Dumnezeu.

*

Gîndeam: „Sînt pămînt, pămînt păcătos". Dar Domnul mi-a dat mărturie de imensa Sa bunătate și m-a umplut de harul Său. Mintea mea se bucură pentru că, cu toată nevrednicia ei, Domnul mă iubește.

Și sufletul meu năzuiește fără a se sătura după El. Și cînd Îl voi întîlni, voi zice sufletului meu: privește-L, nu-L pierde „de frică să nu ți se întîmple ceva mai rău". Căci sufletul îndură mari chinuri cînd pierde harul Duhului Sfînt.

Credeți-mă, scriu înaintea feței Domnului, pe care sufletul meu Îl cunoaște. Pentru a păstra harul trebuie să ne smerim neîncetat.

Iată, Domnul învață cu milostivire smerenia pe cei ce-I slujesc Lui. Sfîntul Antonie credea că era cel mai bătrîn, cel mai desăvîrșit dintre toți nevoitorii

pustiei, dar Domnul l-a îndreptat spre Pavel Tebeul, şi Antonie a văzut pe cel ce era mai bătrîn şi mai desăvîrşit decît el.

Sfîntul Zosima îşi spunea că era monah din copilărie şi că nu mai era nimeni care să-l poată învăţa ceva nou, dar a fost smerit de Maria Egipteanca, şi a văzut că era departe de a fi atins măsura ei.

Sfîntul Tihon Zadonski a fost smerit de un „nebun în Hristos" care i-a dat o palmă şi-a zis: „Nu fă pe grozavul".

Astfel Domnul Cel milostiv smereşte pe Sfinţi ca ei să fie smeriţi pînă la sfîrşit. Cît despre noi, trebuie să ne smerim cu atît mai mult. De aceea, ziua şi noaptea cer şi eu smerenia lui Hristos. Duhul meu însetează să o dobîndească. Ea este darul cel mai înalt al Duhului Sfînt. În smerenia lui Hristos e iubire, pace, blîndeţe, trezvie, ascultare, îndelungă-răbdare şi toate virtuţile sînt cuprinse întru ea.

*

Un suflet smerit care poartă în el harul Sfîntului Duh din belşug şi-l păstrează are puterea necesară pentru a suporta o arătare dumnezeiască; dar pe cel ce are puţin har, o vedere îl face să cadă cu faţa la pămînt căci puterea harului din el e prea puţină.

Aşa pe muntele Taborului, cînd Domnul S-a schimbat la faţă, Moise şi Ilie stăteau în picioare şi vorbeau cu El, dar Apostolii au căzut la pămînt; dar, mai tîrziu, cînd harul Duhului Sfînt a sporit în ei, şi ei au rămas în picioare la arătările Domnului şi au putut vorbi deopotrivă cu El.

Dacă sufletul poartă în el harul, nu se teme cînd vede demonii, pentru să simte în el prezenţa puterii dumnezeieşti.

Acum e ceasul al patrulea din noapte. Şed în chilia mea ca într-un palat, în pace şi iubire, şi scriu. Dar cînd vine harul cel mare, atunci, nu pot scrie.

*

Cît trăim pe pămînt trebuie să învăţăm să ducem lupta împotriva vrăjmaşilor. Cel mai greu este să ne omorîm trupul din iubire de Dumnezeu şi să ne biruim iubirea de sine.

Pentru a birui iubirea de sine este absolut necesar să ne smerim statornic. Este o *mare ştiinţă* aceasta şi nu ajungem să o cîştigăm repede.

Trebuie să ne socotim mai răi decît toate făpturile şi să ne osîndim la iad. Prin aceasta sufletul află smerenia şi cîştigă lacrimile pocăinţei din care se naşte bucuria. Este bine să ne obişnuim sufletul să gîndească: „În focul iadului voi arde". Dar, din nefericire, puţini şi rari sînt cei ce înţeleg aceasta. Mulţi cad în deznădejde şi merg spre pierzania lor. Se învîrtoşează şi nu mai vor nici să se roage, nici să citească, nici chiar să se mai gîndească la Dumnezeu.

Trebuie să ne osîndim pe noi înşine, dar să nu deznădăjduim de mila şi iubirea lui Dumnezeu. Trebuie să dobîndim duh umilit şi înfrînt şi atunci vor dispărea toate gîndurile şi mintea va deveni curată. Dar în această lucrare trebuie să ne cunoaştem limitele ca să nu ne zdrobim sufletul. Învaţă să te cunoşti pe tine însuţi şi nu încărca sufletul tău dincolo de puterile lui.

*

Nu toate sufletele au aceeaşi rezistenţă: unele sînt tari ca piatra, altele slabe ca fumul. Asemenea fumului sînt sufletele celor mîndri; căci aşa cum poartă vîntul fumul, aşa le trage şi pe ele vrăjmaşul acolo unde vrea el pentru că n-au răbdare sau se lasă înşelate cu uşurinţă de el. Dar sufletele smerite păzesc poruncile Domnului şi se ţin de ele fără a se clătina ca o stîncă în mare de care se sparg valurile. Ele s-au predat voii lui Dumnezeu, mintea lor Îl vede (contemplă) şi Domnul le dă harul Duhului Sfînt.

Traducere de
Pr. Prof. Dr. *Ioan I. Ică*

PREDICĂ LA DUMINICA A VI-A DUPĂ PAŞTI

HRISTOS — LUMINA LUMII

Şi a zis Domnul: „Cît sînt în lume, Eu sînt lumina lumii" (Ioan 9, 5)

Sf. Evanghelie citită astăzi la Sf. Liturghie ne istoriseşte una dintre cele mai mari minuni săvîrşite de Hristos-Domnul: vindecarea orbului din naştere. Acel biet nefericit din părţile Ierusalimului care nu văzuse pînă atunci lumina soarelui şi a chipului uman, fiind vindecat de Domnul, se bucura de frumuseţile acestei lumi. Ba mai mult întunericul vieţii sale şi al necunoştinţei de Dumnezeu a fost înlocuit cu strălucirea şi lumina credinţei în Fiul lui Dumnezeu întrupat. Nu doar ochii săi trupeşti au fost deschişi, ci şi viaţa sa sufletească s-a aureolat cu puterea credinţei. Căci a mărturisit înaintea Mîntuitorului şi a celor prezenţi: *„Cred Doamne. Şi s-a închinat Lui"* (Ioan 9, 38).

În această duminică numită a orbului se cuvine să medităm împreună cum este Hristos lumina lumii şi a vieţii noastre şi cum putem să ne împărtăşim de această lumină.

*

Fiul lui Dumnezeu este Lumină, căci prin El s-au făcut toate (Ioan 1, 3): soarele, luna şi stelele, El a zidit ochii oamenilor şi ai tuturor vieţuitoarelor. Logosul divin întrupîndu-se a descoperit în chip suprem adevărul despre Dumnezeu, despre lume şi despre om.

Hristos-Domnul ne-a revelat că Dumnezeu este Tatăl nostru al tuturor şi pe acest Părinte iubitor ni L-a făcut nouă cunoscut (Ioan 1, 18). *„Dumnezeu este iubire"* (I Ioan 4, 8) şi în marea Sa milostivire L-a trimis pe unicul Său Fiu să recreeze lumea: *„Aşa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut l-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţa veşnică"* (Ioan 3, 16).

Hristos, Lumina lumii, prin întreaga Sa învăţătură şi activitate ne-a învăţat că lumea aceasta este bună, în sensul ei adînc, căci ea a fost zidită de Dumnezeu şi tot Dumnezeu o ţine întru fiinţă. Lumea aceasta materială ne conduce cu mintea la Dumnezeu, creatorul şi proniatorul. Această lume este spaţiul în care noi lucrăm sfinţirea sau desăvîrşirea noastră, este locul obţinerii mîntuirii noastre.

Logosul divin, Dumnezeu-Cuvîntul venind şi vieţuind între noi a revelat valoarea omului şi sensul vieţii noastre. Căci Hristos: *„Lumina cea adevărată luminează pe tot omul, care vine în lume"* (Ioan 1, 9). Fiul lui Dumnezeu întrupat a dat răspunsul cel mai profund întrebărilor existenţiale, ale omului: cine sîntem, de unde venim şi încotro ne îndreptăm?! Omul este chipul slavei divine, este mai valoros decît lumea întreagă, pentru că are un suflet nemuritor: *„Căci ce-i foloseşte omului să cîştige lumea întreagă, dacă-şi pierde sufletul? Sau ce va da omul, în schimb, pentru sufletul său?"* (Marcu 8, 36—37). Pentru mîntuirea omului, care este făptura cea mai însemnată în lumea materială, Dumnezeu s-a făcut om, ca pe om să-l facă dumnezeu, precum spune Sf. Maxim Mărturisitorul.

Fiul lui Dumnezeu venind în chip de om în lume era lumina tuturor faptelor bune, era lumină și sfințire pentru toți cei credincioși. Hristos-Domnul a descoperit Sf. Apostoli și celor prezenți că este Lumina lumii și îndată a arătat aceasta prin faptă, că este Făcătorul lumii, Luminătorul orbilor și Cel care împărtășește oamenilor lumina cea adevărată.

Omul ca ființă psiho-fizică are o vocație ontologică după lumină în dubla ei dimensiune: fizică și spirituală. Goethe în preclipa morții îndemna și exclama: „Mehr Licht!" = „mai multă lumină!" Căutăm — în mod firesc — mai multă lumină pentru că: „Dumnezeu este lumină" (I Ioan 1, 5) și noi avem întru noi chipul Ziditorului nostru Dumnezeu. *„Că la Dumnezeu este izvorul vieții,* întru lumina Sa vom vedea lumină" (Psalmul 35, 9).

În măsura în care păstrăm chipul nostru divin neîntinat de păcate și urmăm lui Hristos vom fi „fii ai luminii" sau „ai împărăției". Păcatele duc pe om la orbirea sufletească, la scăderea sau chiar pierderea capacității de a vedea și a distinge binele de rău. Din pricina patimilor se încețoșează și se întunecă privirea și înțelegerea adevărului. La unii ca aceștia se referă Dumnezeu în profeția lui Isaia: *„Vai de cei ce zic răului bine și binelui rău; care numesc lumina întuneric și întunericul lumină"* (Isaia 5, 20). Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat aducînd *„lumina care luminează întru întuneric și întunericul nu a cuprins-o"* (Ioan 1, 5). *„Eu lumină am venit în lume, ca tot cel ce crede în Mine să nu rămînă în întuneric"* (Ioan 12, 46). Lumina harului, adevărului și a vieții este mai puternică decît tenebrele păcatelor și fărădelegilor sau decît întunericul morții. Așa precum o cameră întunecoasă prin deschiderea ușii este inundată de lumina strălucitoare ce pătrunde din camera luminată de soare și lumina ei nu se împuținează. Împlinirea în viața noastră a voii lui Dumnezeu este mărturia petrecerii întru lumină, de aceea Dumnezeu, prin înțeleptul vechitestamentar, îndeamnă: *„Păzește sfaturile mele ca să le vezi și orînduielile mele ca lumina ochilor tăi"* (Pilde 7, 2).

În calitate de slujitori ai Bisericii sau ca simpli credincioși trebuie să strălucească faptele noastre. Mîntuitorul ne numește: *„lumina lumii"* și îndeamnă stăruitor: *„Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl nostru Cel din ceruri"* (Matei 5, 14, 16).

*

Cum putem să ne împărtășim de lumina lui Hristos? Prin săvîrșirea faptelor bune, prin primirea harului dumnezeiesc împărtășit în Sfintele Taine, prin participarea la sfintele slujbe ale Bisericii și prin rugăciune. Noi ne rugăm chiar, ca să primim lumină reală: Hristoase, Lumina cea adevărată, Care luminezi și sfințești pe tot omul ce vine în lume, să se însemneze peste noi lumina feței Tale, ca într-însa să vedem lumina cea neapropiată. Îndreptează pașii noștri spre lucrarea poruncilor Tale..." (Ceasul întîi).

Într-o perioadă ca aceasta, cînd ne aflăm, încă, sub razele binefăcătoare ale luminii Învierii Domnului, se cuvine mai mult ca oricînd să venim la biserică să luăm lumină din Lumina lui Hristos. Această lumină a lui Hristos luminează tuturor. Lumina lui Hristos este lumina adevăratei cunoașteri a lui Dumnezeu, este dreapta și reala înțelegere a noastră și a vieții, dar este și trăirea în lumina cea neînserată a lui Hristos, Soarele dreptății. Și ne vom afla mai mult în lumina binefăcătoare a lui Hristos dacă vom fi mai apropiați în iubire și bunătate față de semenii noștri. Căci și razele soarelui cu cît sînt mai distanțate între ele, cu atît sînt mai îndepărtate de discul solar.

În Biserica cea adevărată primim Lumina adevărului, și a vieții, dar pentru a putea să ne împărtășim din această Lumină se cuvine: *„Să lepădăm dar lucrurile întunericului și să ne îmbrăcăm cu armele luminii"* (Romani 13, 12).

Preot Asist. *Nicolae Dura*

PREDICĂ LA ÎNĂLȚAREA DOMNULUI

Trupul nostru este templu al Duhului Sfînt

Sf. Ioan Gură de Aur zice că Sf. Înălțare cu trupul la cer a Mîntuitorului Hristos a readus între oameni pacea, înfrățirea și bună voirea. Dacă pînă la Înălțare, omul era departe de Dumnezeu din cauza păcatului lui Adam, după ea, omul este ridicat pe tronul lui Dumnezeu prin Fiul Său și își pune la dispoziție puterea Sa, ca să lucreze toate după voia Sa, pentru binele și fericirea sa.

Prin Înălțarea la cer, noi oamenii am devenit frați și ne-am idealizat cu El și din moarte, pierduți și nevrednici, căci eram păcătoși, am devenit nevinovați și regăsiți, prețuiți și sfinți, dotați cu puteri harice să ne urcăm la cer cu sufletul și cu trupul nostru, să devenim pe pămînt îngeri în trup omenesc.

Sf. Înălțare descoperă adevărul că prin har și voința sa, omul cel mai păcătos și împovărat se poate ridica integral — trup și suflet, la cea mai înaltă preamărire, la îndumnezeirea sa.

În persoana divino-umană a Fiului lui Dumnezeu devenit Fiul Omului, firea omenească a făcut supremul salt calitativ, s-a ridicat la demnitatea sa de coroană a creațiunii, la așezarea sa — și cu trupul — pe tronul dumnezeiesc și de acolo participă la conducerea cosmosului în veacul de acum și va judeca lumea în cel viitor.

Praznicul Înălțării este prilej de adîncă meditație creștină pentru că el, pe de-o parte, ne revelează măreția omului în microcosmos, domnul și stăpînul universului, așa cum l-a rînduit Dumnezeu din faptul creațiunii. Pe de altă parte arată originea divină a trupului care este creat de El, cu mîna Sa (Fac. I, 27), la fel ca și sufletul. El nu provine de la diavol, din materia rea, cum ziceau chiar unii mari filozofi păgîni, ca Platon, sau unele secte gnostice, filozofice, iudeo-păgîne în vechime, ex. maniheii, sau unele secte religioase contemporane, călăuzite de un bigotism întunecat și misticism bolnăvicios condamnabil. Toate aceste secte, părăsind credința luminată a Bisericii întemeiată pe doctrina Sf. Scripturi și Sf. Tradiții, învață că trupul este temnița sufletului, instrumentul rău de tortură pentru suflet care a greșit într-o preexistență cosmică, și acum, își ispășește păcatul. În consecință, după ele trupul trebuie maltratat, disprețuit, supus caznelor, lovirii, coborît la fapte nedemne, imorale, la tot felul de privațiuni, neîngrijit etc., cu scopul ca să fie distrus repede și odată cu moartea sa sufletul să fie eliberat de patimile păcătoase.

Această concepție, de-a vedea în trup un dușman al vieții omului, este absurdă din punct de vedere creștin, căci nu poți alunga păcatul din om prin alt păcat, este imorală, antisocială și antimodernă, contrară oricărei judecăți sănătoase.

Ridicîndu-se categoric împotriva acestei doctrine și practici sectare din toate vremurile, Sf. Ap. Pavel redă în chip clar și luminos învățătura creștină despre demnitatea, valoarea și sfințenia trupului omenesc, scriind corintenilor: „Nu știți că sînteți templul lui Dumnezeu și Duhul său locuiește în voi?" (I Cor. 3, 16).

Cu aceasta dumnezeiescul Apostol al neamurilor deschide o perspectivă infinită, superioară și cerească despre sensul vieții și rostului omului pe pămînt, cu deosebire asupra semnificației divine a trupului său.

După învățătura creștină trupul nu trebuie înjosit, disprețuit, chinuit, batjocorit, spurcat cu vorbe și fapte murdare. El nu trebuie făcut instrument al celui rău, al poftelor și plăcerilor inferioare. Nu trebuie făcut izvor de păcate și fărădelegi în viață. Dimpotrivă, el trebuie îngrijit, curățit, prețuit și sfințit. El trebuie ridicat din imperiul forțelor tenebre din omul păcatului, scos din dictatura instinctelor barbare, animalice care-l degradează și toate dorințele, aspirațiile și pasiunile lui trebuiesc canalizate rațional, normal, ca să devină instrument al slujirii trupului în chip docil, să devină templu în care intrînd Domnul Iisus Hristos prin Sf. Cuminecătură — să locuiască Dumnezeu și să se îndumnezeiască.

Dacă prin creațiune trupul este al lui Dumnezeu, iar prin taina Sf. Botez se seamănă în suflet Hristos-Domnul, cum zice Sf. Marcu Ascetul — prin voința

noastră, prin virtute trebuie să devenim hristofori, să ne ridicăm pînă la plinirea vîrstei „bărbatului desăvîrşit“ care este Hristos (Ef. 4, 13). Sf. Botez ne altoieşte pe trupul tainic al Domnului care este Biserica Sa, deci trebuie să devenim una cu El, adică mădularele noastre să fie ale lui Hristos, să-I slujească numai Lui, şi nu desfrîului, fărădelegilor (Rom. 6, 11—14).

De aceea Sf. Pavel ne porunceşte tuturor credincioşilor să fugim de beţie şi desfrînare, să nu mai păcătuim în trupul nostru, pentru că el este biserica lui Dumnezeu, este templul Sf. Duh care locuieşte în noi, iar noi aparţinem lui Dumnezeu (I Cor. 6, 19—20). Deci gura, limba, ochii, urechile, inima, picioarele şi mîinile etc. toate trebuiesc puse numai în slujba lui Dumnezeu. Ele să audă, să vadă, să vorbească şi să se bucure de tot ce este bun, frumos, drept, adevărat, să facă numai voia lui Dumnezeu, să-l laude şi să-l preamărească pe El. Ele să fie numai izvor de virtute şi nu instrumente ale păcatului şi fărădelegilor... Să nu clevetim sau să bîrfim, să batjocorim şi să îndemnăm la ceartă, la bătaie sau alt rău asupra oamenilor. Trupul să ne fie curat, loc sfînt în care sufletul să slujească lui Iisus, aducîndu-i rugăciuni şi cinstire spre slava Lui. Rostul acesta al tuturor organelor şi membrelor omeneşti îl arată Sf. Biserică de la începutul vieţii creştineşti. Astfel la taina Sf. Mir, preotul — după ce a botezat pruncul — unge toate aceste simţuri şi membre ale trupului, rostind: „pecetea darului Duhului Sfînt“ — simbolizînd astfel că toate acestea le supune să slujească numai lui Dumnezeu şi nu diavolului — să facă poruncile Lui, nu ale celui rău.

Iată, deci chemarea noastră pe pămînt, poruncită de Hristos-Dumnezeu şi de Apostolii Săi. Să omorîm răul din mădularele trupului nostru în toată viaţa, pentru ca astfel răul să nu mai trăiască în noi. El să nu ne mai robească gura ca să clevetim şi să aprindem focul urii şi al vrăjmăşiilor dintre oameni, mintea şi simţurile să rămînă curate, afară de orice ispită şi poftă, voinţa, cugetul şi atenţia să ne fie mereu treze, mereu vigilente cu gîndul, cu vorba şi cu fapta, ca „toată viaţa lui Hristos Dumnezeu să o dăm“ — ca să putem da răspuns în ziua judecăţii lui Hristos.

Pe scurt, Praznicul Înălţării să ne trezească viaţa noastră din somnolenţa păcatului, pe cei mulţi, care numai cu numele ne mai numim azi creştini. El ne mai porunceşte ca trupul nostru, curat din Botez, ca şi sufletul nostru, să nu-l îmbrăcăm în haina murdară şi zdrenţuită a păcatului, să nu-l facem pătimaş fărădelegilor, ci să-l păstrăm curat, să fie vas ales, în care să locuiască Hristos să stăpînească în noi, împlinind porunca Sf. Ap. Pavel care zice: „Preamăriţi pe Dumnezeu în trupul vostru şi în duhul vostru, care sînt ale lui Dumnezeu“ (I Cor. 6, 20).

Spunînd acestea ne amintim multe scene dureroase pe care le-am văzut — ca mulţi alţii — cînd semeni de-ai noştri îşi batjocoresc trupul prin patima beţiei, şi rămîn ca morţi... aruncaţi în şanţuri, în groapă, la margine de drum, pe trotuare, în pragul birturilor, în grădini publice, coborîndu-se mai jos decît animalele. Şi ce este şi mai trist, în această stare de josnicie spiritual-morală şi fizică, îi auzi înjurînd şi suduind numele bunului Dumnezeu, să te îngrozeşti şi te gîndeşti că acum-acum, El îi poate pedepsi cu luarea graiului, ca să nu mai fie batjocorit — de aceste fiare cu chip de om.

În faţa acestei degradări, ne-am oprit cutremuraţi şi ne-am zis: Iată cum îşi bate joc satana de om şi-l face să uite că este chipul lui Dumnezeu şi nu animal. Acest lucru trebuie să ne dea de gîndit mult tuturor, să vedem că umblăm pe un drum greşit, nu sîntem creştini. Unii ca aceştia sînt pierduţi pentru împărăţia lui Dumnezeu. Ce vom face? Vom trece pe lîngă ei nepăsători ca şi preotul şi levitul din Evanghelie? Nu — de o mie de ori nu! Căci păcatul lor este şi păcatul nostru, al tău, al său, al nostru al tuturor. De aceea trebuie să-i căutăm, să-i ajutăm şi să-i îndreptăm, dacă nu putem în ziua beţiei, să încercăm să stăruim a doua zi, a treia zi etc. Cînd sînt trezi. Să facem apel la simţul demnităţii de om, al ruşinii de oameni, la conştiinţa păcatului, că sînt chipul lui Dumnezeu. Despre asemenea situaţii, — şi alte multe la fel — Sf. Ap. Iacob zice pentru noi: „Fraţii mei, de se va rătăci cineva dintre voi de la adevăr, — de la Hristos şi poruncile Lui — sînteţi datori să-l îndreptaţi...“ Cel ce trece pe lîngă cel păcătos, cel căzut în robia diavolului, face păcat mare şi va

răspunde în ziua judecății, că nu l-a ridicat pe cel căzut, n-a căutat pe cel pierdut, nu l-a ajutat la necaz pe fratele său, n-a avut milă de el. Dimpotrivă, zice același Sf. Apostol Iacob: „... Cel care a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui își va mîntui sufletul din moarte și va acoperi mulțime de păcate" (5, 20).

Apoi să nu uităm că acest trup așezat în mormînt va *învia* la învierea de obște, cînd va veni Domnul Hristos a doua oară, să judece viii și morții. Atunci trupul se va uni cu sufletul pe care l-a avut și împreună vor veni în fața dreptului Judecător, care — cu trupul Său preaslăvit, cu care azi s-a înălțat la cer — va veni pe norii cerului și va judeca lumea, pe fiecare după faptele sale. Atunci, pe cei ce s-au sfințit și îndumnezeit — după modelul Său și al sfinților Săi — îi va așeza de-a dreapta, iar pe cei răi, împotmoliți în mocirla păcatelor și fărădelegilor — în iad.

De aceea trupurile morților — și cimitirele în care se găsesc — trebuiesc îngrijite frumos, ca să nu mai fie profanate de animale, pradă rîmătorilor, cum am văzut.

Înnoiți-vă în credința că Domnul cel Înălțat este cu noi, că șade cu Trupul de-a dreapta Tatălui și ne cheamă la El ca să ne sfințim sufletul și trupul și să rămînem ai Săi pe veci.

Prot. stavr. prof. Dr. *Simion Radu*

DESPRE JUDECATA PARTICULARĂ

Învățătura Sfintei noastre Biserici este că omul va fi judecat de Dumnezeu de două ori. Prima judecată se face îndată după moartea fiecărui om. Sf. Ap. Pavel ne zice: „Rînduit este oamenilor ca odată să moară, iar după aceea să fie judecata" (Evrei 9, 27). Această judecată se numește judecata particulară. Scopul principal al acestei judecăți este de a stabili un loc provizoriu sufletului pînă la judecata Universală.

La sfîrșitul lumii va avea loc învierea tuturor morților și judecata Universală a întregii omeniri, primindu-și fiecare dreapta răsplată, care, conform felului trăirii sale pe pămînt, e bună sau rea. Această judecată va fi veșnică în hotărîrea sa, atît pentru cei de-a dreapta, cît și pentru cei de-a stînga.

Despre felul cum se va desfășura judecata, după cum ne învață Sf. Părinți, aș dori să ne oprim în duminica de azi.

Sf. Părinți ne spun că fiecare om, odată cu primirea botezului, capătă din partea lui Dumnezeu un înger păzitor, care ține cont de toate faptele lui bune. Influența îngerului este puternică asupra omului, dacă el are o credință vie și lucrătoare. La fel și din partea iadului trimite un diavol, care îi ține toată evidența faptelor rele.

Ajuns omul în agonia morții, dacă sufletul lui a fost mai mult bun și acesta este pregătit de a avea un sfîrșit creștinesc, îngerul cel bun pune stăpînire pe suflet, cu care trebuie să se prezinte în fața lui Dumnezeu, spre a-i hotărî dreapta lui răsplată. Iar dacă omul este în agonie și nu se pregătește nici în ceasul al 11-lea pentru o moarte creștinească, pe sufletul lui pune stăpînire îngerul cel întunecat, pe care l-a slujit mai mult.

Indiferent care pune stăpînire pe suflet, ei trebuie să se prezinte cu el în fața lui Dumnezeu spre a-l judeca hotărîndu-i locul, pînă la judecata Universală a întregii lumi.

De la patul muribundului și pînă în fața lui Dumnezeu, sufletul trebuie să parcurgă o cale lungă și foarte grea avînd să treacă pe la cele 24 de vămi ale văzduhului, unde se cercetează faptele omului și cele bune și cele rele. Cele bune sînt pentru apărare, iar cele rele pentru acuzare.

În această grea călătorie, trei factori vor avea un rol deosebit de important: 1) Conștiința noastră; 2) Îngerul bun; 3) Îngerul rău.

Acestea vor forma adevărata cumpănă a judecății noastre.

Conștiința. Ea va fi luminată de Dumnezeu, încît în cîteva clipe va vedea întreg trecutul nostru și le va recunoaște văzînd locul și momentul facerii. În

toată viața noastră, conștiința a avut rolul de judecător al faptelor noastre dîndu-și sentința că e bine ce-am făcut, sau e rău. Conștiința e tipul judecății adevărate. Pe ea n-o poți intimida, de ea nu poți ascunde, știe toate, nu o poți cumpăra, nu se poate înșela sub nici o formă.

Îngerul cel bun ni-l trimite Dumnezeu din bunătatea Sa, să ne apere pe noi de cel rău prin faptele cele bune.

Îngerul cel rău îl îngăduie Dumnezeu spre a se convinge iadul de o judecată dreaptă; el mereu ne amenință cu faptele cele rele.

Dreptul Judecător va fi Iisus Hristos. „Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului" (Ioan 5, 22).

El ne este evidența sufletelor noastre. El s-a pogorît din cer descoperindu-ne voia și legea lui Dumnezeu Tatăl.

El a primit să sufere în cel mai dureros și rușinos mod, în crucificare, El cunoaște toate neputințele noastre omenești.

Sufletul ajuns în fața Judecătorului, Mîntuitorului atîta îi revine: să confirme judecata conștiinței noastre, pe baza celor dovedite de Îngerul bun și de cel rău.

După această dreaptă judecată, dacă sîntem hotărîți pentru rai, împreună cu îngerul păzitor vom vizita iadul, spre a vedea de ce mare rău am scăpat. In lumina îngerului vom vedea toate chinurile iadului. Apoi vom fi stabiliți în fericirea cea mare a raiului, pe care noi pămîntenii n-o putem înțelege.

Sf. Apostol Pavel, cel care a fost ridicat cu trupul pînă la al 3-lea cer, zice: „Cele ce ochiul n-a văzut, nici urechea n-a auzit, nici în inima omului nu s-au suit, acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El" (I Corinteni 2, 8).

La fel se va petrece și cu cei păcătoși. Vom vedea frumusețile raiului, ca să vedem ce mare pierdere ne-am făcut, și acest mare regret va aprinde în noi focul cel nestins și viermele cel neadormit; ce înșelare mare ne-am făcut, ce-am pierdut și pentru ce!

E atît de grea această cale. E atît de înfricoșător ceasul judecății!

Cuprinde atîta frumusețe și dulceață privirea raiului. E atît de groaznică privirea iadului.

Ca să le putem înțelege mai bine acestea, vă dau un exemplu petrecut în viețile Sfinților:

Un om bogat era atît de rău și nemilostiv încît nici nu putea să-i sufere pe săraci, nici să-i vadă. Dar într-o zi, trecînd pe drum cu o trăsură încărcată cu pîine, îi iese înainte un sărac cerîndu-i să-i dea și lui o pîine. Cel bogat a luat o pîine și cu dușmănie i-a aruncat-o, lovindu-l pe sărac.

Acesta a luat pîinea și a plecat. Dumnezeu, care nu voiește moartea păcătosului, s-a arătat celui bogat în vedenie. Vedea că moare și este dus cu sila la Judecată, unde diavolii îl învinovățesc de toate răutățile făcute.

Cînd îngerul a căutat să-i pună în balanță faptele bune, n-a aflat decît pîinea aceasta. Văzîndu-și mulțimea păcatelor, sufletul lui a fost judecat pentru muncile iadului. Bogatul s-a înspăimîntat și se tînguia. Îngerul i-a zis: „Dacă aș mijloci pe lîngă Dumnezeu ca să te poți întoarce pe pămînt, ai face fapte bune?" Și el a răspuns: „Da".

Deșteptîndu-se din această vedenie, omul a făcut atîta milostenie și fapte bune, încît a împărțit la săraci toată averea sa.

Totuși a crezut că este prea puțină, s-a vîndut pe sine rob și prețul de pe el l-a împărțit săracilor.

Ne punem întrebarea: de ce sînt două judecăți? Răspunsul este: pentru trei motive!

1. La judecata particulară se prezintă numai sufletul, fără confratele său trupul, cu care împreună a săvîrșit și desfătările și nevoințele.

2. Pentru suflet este rînduit să se facă după moarte anumite rînduieli ca Sfînta Liturghie și milostenie. Acestea pentru sufletul celui adormit fiind de mare folos.

În mod deosebit sărindarul, care este compus din 40 de Sf. Liturghii este o cunună importantă de rugăciuni, mai ales în timpul acelor zile de după moarte.

3. Fiecare din noi lăsăm în urma noastră o pildă a vieții, binele sau răul făcut, care au avut o anumită influență asupra celor din jur din care un strop ni se cuvine și nouă.

Un Sfînt Părinte zice așa de frumos: Tot ce noi descoperim în Taina Sfintei Mărturisiri nu va descoperi Dumnezeu în momentul judecății. Dar și noi dacă am lăsat în Taina Mărturisirii lucruri nedescoperite, Dumnezeu ni le va descoperi la judecată în fața lumii întregi.

Cu toții știm cîte ascunderi păcătoase se petrec pe acest pămînt, dar trebuie să fim încredințați că va veni odată acea zi cînd toate se vor descoperi și își vor lua cuvenita și dreapta răsplată.

Deci, atît Judecata particulară cît și Judecata obștească toate le va descoperi. Să avem o mare mîngîiere că toate cele ce s-au dezlegat de preot s-au șters. Să fim convinși și mîngîiați că cheile cerului sînt în Biserică.

Mîntuitorul a suflat peste Sfinții Apostoli zicîndu-le: „Luați Duh Sfînt. Cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate, și cărora le veți ține, ținute vor fi". (Ioan 20, 22—23).

Cum pe acest pămînt nu este cu putință ca cineva să scape de moarte, așa și dincolo este cu neputință ca cineva să scape de dreapta judecată.

Nu. Nimic nu este așa de sigur pe pămînt ca moartea, dar nimic nu este așa de ascuns ca timpul și felul venirii ei.

Moartea este poarta ce ne duce spre veșnicia cea nesfîrșită.

Arhim. *Serafim Man*

CUVÎNT LA CUNUNIE

SMERENIE ȘI DRAGOSTE

„Supuneți-vă unul altuia
întru frica lui Dumnezeu".
(Gal. 5, 21)

Smerenia a fost întotdeauna și este și astăzi o virtute felurit înțeleasă.

Unii susțin că a fi umilit, a fi smerit, nu este o virtute, ci o slăbiciune. Este o renunțare la datoria de-a lupta în viață. Te îndeamnă să capitulezi în fața încercărilor. În viața socială paralizează activitatea creatoare, lupta pentru existență și pentru afirmare, înfrînge încrederea în sine și instaurează timiditatea bolnăvicioasă. Se mai susține că în familie îngăduie dezordinea, lenea, anarhia, căci descalifică demnitatea de soț, de tată, de conducător, atenuează autoritatea, suferind prin aceasta disciplina, singura capabilă a garanta climatul armonios al conviețuirii.

Aceasta este o reminiscență din concepția antică despre societate și despre familie. Atunci se promova sclavia, asperitățile și luptele intestine ale societății. Se știe că șeful familiei, soțul, avea prin lege dreptul de viață și de moarte asupra soției și a copiilor. Dar creștinismul a revoluționat această părere despre virtutea smereniei, începînd din familie și prin ea în întreaga societate umană.

Smerenia ca virtute creștină, departe de a fi slăbiciune care paralizează viața, devine o luptă și încă o luptă care nu cunoaște înfrîngeri. Pe temeiul iubirii ea a devenit tocmai condiția adevăratului progres social, nu renunțare, ci luptă, nu lenevie, ci vie activitate, nu somnolență, ci pururea trezvie, căci taina acestui miracol este Hristos, iubirea dinamică.

Apostolul Pavel, cînd zice: „Supuneți-vă unul altuia", nu se referă la supunerea care impune renunțarea la viață, ci la acea supunere nu de frica oamenilor, ci a lui Dumnezeu; dar iarăși, nu de frica acelui Dumnezeu care înfioară și tună, care stă la o parte, inaccesibil, care bate și ucide pentru a-și apăra despotismul, ci de frica lui Dumnezeu, Părinte iubitor de oameni, care atît de mult a iubit lumea și pe noi, că S-a făcut om, jertfindu-se pe Sine pentru noi (Ioan 3, 16). De frica acestui Dumnezeu să ne supunem unul altuia și în dragostea lui

Dumnezeu la mijloc, şi dragostea noastră între noi, frica nu ne amenință, ca ceva urgisitor şi înfricoşător, El fiind Părintele nostru şi noi copiii Lui, ca orişicare părinte ne vrea să fim în pace, în armonie, aşa ca fraţii. Ştiind cîte atacuri se îndreaptă împotriva noastră, din partea celui rău şi cît de firavă este rezistenţa noastră în faţa atacurilor lui, frica de Dumnezeu devine expresia dorinţei şi a încrederii noastre în dragostea lui Dumnezeu, sub ocrotirea căruia vom putea învinge orice ispită, şi, prin aceasta, întărind atenţia noastră şi grija deosebită de a promova climatul de bună înţelegere care creează mai ales, între soţi, aplecarea şi sensibilitatea unuia spre altul. Această sensibilitate este sinonimă cu fineţea, cu delicateţea, prin care unul sesizează dorinţele celuilalt, ceea ce este acelaşi lucru cu supunerea unuia către celălalt, sub autoritatea dragostei lui Dumnezeu.

Soţii, smerindu-se unul în faţa celuilalt, întîmpină crizele morale între ei, abolesc surexcitarea nervilor, nu permit trufiei să-şi descarce urgiile, dînd loc autocontrolului gîndurilor, a cuvintelor şi a faptelor proprii, bineştiind că vom da socoteală de orice încălcare a acestora în faţa Marelui Judecător. Toate acestea ţin în alertă atenţia şi grija de-a nu deranja dragostea, care este rodul Duhului Sfînt, Acela care a sfinţit astăzi hotărîrea voastră.

Fericite consecinţe decurg din acestea. Cel ce iubeşte preţuieşte pe cel iubit, îl stimează, îl apără împotriva oricăror negative, îl ajută, luînd asupra sa slăbiciunile lui, (Gal. 6, 2), chiar cu riscul de-a cădea el înfrînt în locul celuilalt.

Familia voastră, ca familie creştină, trebuie să devină mediul cel mai prielnic pentru cultivarea acestor virtuţi. Astfel, bărbatul imită smerenia lui Hristos, căci fiind instituit cap al familiei sale, se avîntă în lupta de-a sluji, de-a se jertfi fără a considera o coborîre în faţa celuilalt. Credeţi oare că ar fi posibil a se realiza o viaţă familială fericită în această lume plină de greutăţi şi răutăţi, fără cultivarea acestor virtuţi? Credeţi că e posibil a trăi în familie lăsîndu-te pradă exploziilor trufiei, a amorului propriu deşănţat, slujind cultului semeţiei personale şi sfidînd tot ceea ce nu este „eul tău"?

Familia este convieţuire, ceea ce înseamnă colaborare în toate aspectele de viaţă, prin bucurie şi preţuirea celuilalt, într-un grad care depăşeşte preţuirea propriei tale persoane. Înscrierea fiecărui membru al familiei în disciplina smereniei, în care să se aprecieze pe sine numai atît cît merită, nu mai mult, ajută la instaurarea unei vieţi liniştite, scutite de larma clocotitoare a patimilor. În această linişte se aude unul pe altul, îşi pot, cu uşurinţă, sesiza lipsurile, dorinţele, elanurile, care deschid unul către altul, uşile spre slujire, spre jertfă, fiecare poate fără tulburare a asculta glasul lui Dumnezeu în inima sa. Aceasta înseamnă a se supune unul altuia de frica lui Dumnezeu.

Iată, climatul cel mai potrivit în care vor fi crescuţi şi educaţi copiii, se va desfăşura cu succes şi mulţumire munca, şi veţi fi pururea întîmpinaţi de fericite prilejuri, în care rugăciunea voastră să fie apreciată atît în cererile, în mulţumirile voastre, cît şi în slava pe care o exprimaţi pentru Dumnezeu, pe care astăzi cu toţii L-am rugat să vă sfinţească dragostea, spre aşezarea familiei voastre pe temelii puternice şi durabile, întru ani fericiţi. Amin!

Pr. *Cornel Dascăl*

În viața cea nouă

ASPECTE DIN LUCRAREA BISERICEASCĂ DESFĂȘURATĂ ÎN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Continuînd firul celor relatate în numerele anterioare ale revistei noastre: „Mitropolia Ardealului", ne simțim îndatorați să subliniem din nou munca uriașă care stă în fața Bisericii noastre, ca de altfel în fața tuturor Bisericilor, aceea de cît mai intensă luptă împotriva păcatului, a răului de orice fel, și pentru ca binele să crească cît mai mult pe planeta noastră, prin cît mai dreapta cunoaștere a lui Dumnezeu și a voii Sale pentru noi oamenii.

De aceea, ori de cîte ori ne întîlnim noi clericii, preocuparea centrală pe care trebuie s-o avem este aceea de a ne consulta reciproc asupra mijloacelor pe care să le folosim în a fi cît mai eficienți în munca noastră de zidire religios-morală a noastră și a credincioșilor noștri și mai puțin asupra a ceea ce ni se cuvine, asupra „drepturilor noastre", cum auzim că s-ar fi discutat la unele întruniri preoțești. Apreciem că în munca noastră trebuie mereu să primeze îndatoririle noastre, dacă ni le împlinim și cum ni le împlinim, și mai puțin drepturile noastre, înțelegînd cele materiale, care, în general, nu ne-au fost refuzate.

Pe linia acestui făgaș de intensificare a activității pastorale este dirijată munca si la Centrul și în întreaga Arhiepiscopie a Sibiului.

Astfel, în ultima perioadă s-au înființat următoarele parohii: Sibiu — Mihai Viteazu I, Sibiu — Valea Aurie, Sibiu — Sf. Arhangheli III, Sibiu — Ștrand, Sibiu — Terezian, Sibiu — Spitale, Sibiu — Cimitir, Sibiu — Lazaret IV, Sibiu — Turnișor II; Brașov — Valea Cetății, Brașov — Tractorul III, Brașov — Blumăna VI și VII, Brașovul Vechi III, Brașov — Tocile II (Poiana Brașov); Agnita III; Rupea II ș.a.

Se știe că Biserica noastră are, mai ales la orașe și în alte localități, mare lipsă de lăcașuri de cult. De aceea s-a declanșat un susținut curent de ridicare de biserici noi în Sibiu, Brașov, Mediaș, Făgăraș, Or. Victoria, Mîrșa, Predeal, Prejmer ș.a., necesare fiind astfel de construcții în Poiana Mărului — prot. Brașov, Avrig, Tohanul Vechi — blocuri, Stupinii Prejmerului, Covasna, Vama Buzăului — Buzoel ș.a.

În Sibiu de pildă s-a reluat slujirea în capela fostei Școli normale „Andrei Șaguna", ridicată de mitropolitul Bălan, în capela Spitalului de Psihiatrie, ca și în alte spitale, unde slujesc mai ales profesori de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu.

Consemnăm de asemenea faptul că, pe lîngă catehizarea pe care preoții noștri o fac, în sfîrșit, în biserici, acest lucru se face și în tot mai multe școli, la ore stabilite cu conducerile acestora, în Sibiu, de pildă, în peste cinci școli în momentul de față, unde predau preoți și diaconi din oraș și de la Centrul nostru mitropolitan, profesori de la Institutul Teologic sibian etc.

*

Sîmbătă, 12 mai 1990, a avut loc ședința de constituire și de lucru în același timp a Consiliului eparhial, ales de Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului din 28 aprilie 1990.

Participarea a fost maximă, prezenți fiind și P.C. protopopi din Arhiepiscopie, P. Cuv. stareț al Mînăstirii Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus, iar lucrările au fost conduse de I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului. În cuvîntul de deschidere, după ce îl declară valid constituit, mulțumește vechiului Consiliu eparhial și permanenței sale, care vreme de peste două mandate a lucrat cu

roade foarte frumoase. I.P.S. Sa a dat apoi citire textului din statutul B.O.R., unde sînt specificate îndatoririle Consiliului eparhial, căruia îi aduce în atenţie cîteva din problemele imediate pe care le are de rezolvat, legate îndeosebi de viaţa şi lucrarea din parohii.

În continuare, Î.P.S. Sa arată că este necesar să se treacă de la permanenţa interimară la cea stabilă, în care scop, potrivit legislaţiei noastre bisericeşti, supune Consiliului eparhial spre confirmare pe P.C. pr. Aurel Răduleţ (Sibiu) în postul de vicar administrativ, pe P.C. pr. Simion Săsăujan (Agnita II) în postul de consilier administrativ-bisericesc, pe P.C. arhid. Gheorghe Papuc în postul de consilier cultural şi pe P.C. arhid. Ezechil Oancea (Sibiu) în postul de consilier economic. Consiliul eparhial a aprobat în unanimitate aceste propuneri.

Î.P.S. Sa a specificat apoi unele din măsurile luate pentru o mai corespunzătoare lucrare pastorală în Eparhie, subliniind, între altele, grija specială pe care Consiliul eparhial trebuie s-o aibă faţă de abaterile disciplinare care se ivesc în Eparhie.

Î.P.S. Sa a amintit de asemenea că, pentru nevoile credincioşilor noştri, s-au tipărit, fiind în curs de distribuire, peste 80 000 cărţi de rugăciuni, extrem de cerute, alte 30 000 ex. fiind în curs de broşare, peste 120 000 de icoane, extrem de cerute şi acestea, fiind în curs de tipărire 30 000 de catehisme, altele două variante fiind în pregătire, s-a mărit tirajul la Telegraful Român, care, spre deosebire de anii trecuţi cînd tirajul ne era limitat, poate fi trimis acum tuturor celor ce îl cer.

Î.P.S. Sa a subliniat totodată că este necesar ca toate problemele mai importante ale Eparhiei să fie rezolvate în colectiv.

Consiliul arhiepiscopesc a rezolvat apoi o seamă de probleme curente: completări de parohii vacante, aprobări de devize, burse, ajutoare diverse etc., care intră în competenţa Consiliului eparhial, la toate cele trei sectoare: bisericesc, cultural şi economic.

*

Miercuri, 9 mai 1990, cu prilejul împlinirii a 45 de ani de la Victoria asupra fascismului şi a 113 ani de la Războiul pentru independenţă, în Piaţa Revoluţiei din Sibiu s-a săvîrşit un parastas în memoria tuturor ostaşilor români căzuţi pe toate cîmpurile de luptă pentru apărarea şi libertatea Patriei. Parastasul a fost oficiat de P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi.

Plecînd de la textul: „Cu aşa eroi un neam e greu să piară", un scurt dar cald cuvînt de pioasă evocare a tuturor eroilor noştri, inclusiv a celor căzuţi în Revoluţia Română din decembrie 1989, a rostit cu acest prilej d-l colonel de stat major în rezervă Nicolae Stoenescu, vicepreşedintele Asociaţiei veteranilor de război.

Oficialităţi civile şi militare din Sibiu au depus coroane de flori.

Tot cu acest prilej, preoţi de la catedrala mitropoltiană din Sibiu au făcut rugăciuni de pomenire la cimitirul şi monumentul eroilor din Sibiu, la cimitirul eroilor din 1916—1918 din Dealul Dăii, precum şi la crucea lui Mihai Viteazul de la Şelimbăr, prezenţi fiind reprezentanţi ai armatei, ai municipiului şi ai judeţului Sibiu.

Rugăciuni de pomenire s-au făcut desigur şi în alte localităţi din Arhiepiscopia Sibiului.

*

Din încredinţarea Î.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, luni, 21 mai 1990, Sf. Constantin şi Elena, P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, a oficiat slujba punerii pietrei de temelie pentru biserica nouă care urmează să se construiască în Piaţa Prahovei din Sibiu şi, unde, în momentul de faţă, Sf. Liturghie se săvîrşeşte sub cerul liber. Erau de faţă şi reprezentanţi ai autorităţilor locale.

După Sf. slujbă, P.S. Sa a rostit un scurt cuvînt în care s-a referit la semnificaţia evenimentului.

În continuare s-a săvîrşit Sf. Liturghie, răspunsurile fiind date de corul bisericii Sibiu — Iosefin şi obştea credincioşilor prezenţi în mare număr.

La priceasnă, P.C. pr. prof. M. Păcurariu a predicat despre Sfinţii împăraţi întocmai cu apostolii Constantin şi mama sa Elena.

Cuvînt de învăţătură a rostit la sfîrşitul Sf. Liturghii P.S. Episcop-vicar Serafim, iar P.C. pr. A. Răduleţ, ca paroh, a mulţumit tuturor pentru participare.

*

Tot din încredinţarea Înalt Prea Sfinţiei Sale, joi, 24 mai 1990, Înălţarea Domnului, P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul, ajutat de un sobor de preoţi şi diaconi, a săvîrşit slujba punerii pietrei de temelie unei alte biserici din Sibiu şi anume în cartierul Hipodrom, care se va ridica la întretăierea b-dului Mihai Viteazul cu str. Kolarov, la care vor gravita credincioşi din parohiile Hipodrom I—III şi Mihai Viteazul I.

Sub cerul liber şi cu participarea unui mare număr de credincioşi s-a oficiat apoi Sf. Liturghie arhierească, în cadrul căreia, la priceasnă, a vorbit P.C. prot. onor. N. Todor, de la parohia Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril din Sibiu, iar la sfîrşitul Sf. Liturghii cuvînt de învăţătură a rostit P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul. A mulţumit C. pr. paroh I. Sârbu.

Încolonaţi apoi într-o frumoasă procesiune, preoţi şi credincioşi s-au deplasat în Piaţa Revoluţiei unde s-a oficiat un parastas în amintirea eroilor români, prin aceasta reînnodîndu-se o veche tradiţie existentă la poporul nostru, potrivit căreia Înălţarea Domnului era şi „Ziua eroilor".

La sfîrşitul parastasului, la care răspunsurile au fost date de un cor restrîns al studenţilor teologi, importanţa evenimentului a fost subliniată de P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul.

*

Joi, 31 mai 1990, la reşedinţa mitropolitană din Sibiu a avut loc o şedinţă a permanenţei interimare şi a noii permanenţe a Consiliului arhiepiscopesc Sibiu, care intra în funcţiune a doua zi, 1 iunie 1990.

Î.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului a mulţumit P.C. părinţi profesori care de peste două luni au făcut parte din această permanenţă şi anume: P.C. pr. prof. M. Păcurariu ca vicar ad-tiv, P.C. pr. prof. V. Mihoc ca consilier ad-tiv-bisericesc, P.C. pr. prof. L. Streza ca consilier economic şi P.C. pr. prof. I. Moldovan ca inspector eparhial, reliefînd cîteva din problemele cărora au trebuit să le facă faţă.

Î.P.S. Sa a făcut apoi o prezentare a celor trei sectoare: bisericesc, cultural şi economic ale Consiliului arhiepiscopesc, cu specificarea îndatoririlor pe care noii consilieri şi vicar le au a le împlini în acest context de multiple solicitări, urînd tuturor mult spor în munca ce îi aşteaptă.

În această ordine de idei, Î.P.S. Sa a insistat asupra reluării de către membrii permanenţei a activităţii de teren, stabilindu-se în acest sens ca P.C. vicar A. Răduleţ să se ocupe în chip special de protopopiatele Sibiu, Agnita şi Avrig, P.C. cons. S. Săsăujan de protopopiatele Făgăraş şi Rupea, P.C. cons. Gh. Papuc de protopopiatele Braşov şi Sf. Gheorghe şi P.C. cons. Ezechil Oancea de protopopiatele Mediaş şi Sălişte.

În numele consiliului interimar a vorbit P.C. pr. prof. M. Păcurariu, iar în numele noului Consiliu P.C. vicar A. Răduleţ.

În prezenţa tuturor lucrătorilor de la Centrul arhiepiscopesc din Sibiu, a doua zi, 1 iunie 1990, P.S. Episcop-vicar Serafim a prezentat pe cei trei noi membri ai Consiliului eparhial, după care a adus în atenţie o seamă de aspecte legate de buna desfăşurare a activităţii acestui Centru, ca de exemplu punctualitatea şi munca conştiincioasă la serviciu, ţinuta vestimentară, conduita ireproşabilă în timpul serviciului şi în afară etc.

*

În aceste zile ale lui iunie la Centrul nostru arhiepiscopesc din Sibiu a apărut, cu oarecare întîrziere, din pricini binecuvîntate, „Îndrumătorul bisericesc", editat de Arhiepiscopia Sibiului pe anul 1990, al 138-lea an de apariţie neîntreruptă a acestei venerabile publicaţii care, după Revoluţia Română din

decembrie 1989, a pășit și ea într-o eră nouă, în care adevărurile noastre de credință și morală pot fi mărturisite fără îngrădiri de nici un fel. Conținutul bogat și variat al Îndrumătorului arătat confirmă acest lucru.

Preoții, cîntăreții bisericești, credincioșii noștri găsesc în Îndrumător sau „Calendar", cum i-a zis la început ctitorul său, mitropolitul Andrei Șaguna, un variat material de zidire religios-morală și cetățenească, de experiențe pastorale, istorioare morale, versuri vibrante legate de Legea și pămîntul nostru străbun, întîmplări diverse, toate răsplătind pe cititor cu un plus de lumină și dragoste de bine.

Îndrumătorul bisericesc pe anul 1990 se poate găsi la parohiile din Arhiepiscopia Sibiului. El poate fi comandat și ramburs la: Librăria eparhială, str. 1 Mai nr. 35, Sibiu.

Gh. P.

Rugăciune pentru eroi pe vîrful Augur

Joi, 24 mai 1990, întreaga creștinătate dreptmăritoare a prăznuit INALȚAREA LA CER a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos — la 40 de zile după slăvita Sa Înviere.

În protopopiatul Sibiu acest praznic împărătesc a fost marcat de evenimente deosebite. Așa de pildă, în municipiul de pe rîul Cibin a avut loc punerea pietrei de temelie a noii biserici din cartierul Hipodrom în intersecția M. Viteazul — Kolarov.

Soborul de preoți și diaconi l-au avut în mijlocul lor pe Prea Sfințitul Episcop-vicar Serafim Făgărășanul care în urmă cu trei zile a pus o altă piatră de temelie bisericii din Piața Prahovei.

La slujba de sfințire a acestui loc ca și la Sf. Liturghie au luat parte un mare număr de credincioși, care, după slujbă, împreună cu soborul de slujitori s-au îndreptat încolonați spre centrul orașului, în Piața Revoluției, unde au căzut primele jertfe din orașul nostru. Aici s-au făcut rugăciuni de pomenire în amintirea și spre pomenirea tuturor celor care cu prețul jertfei supreme în decursul veacurilor au luptat pentru apărarea patriei, iar cei din decembie 1989 ne-au deschis drumul spre demnitate, democrație și libertate.

După slujba de pomenire, P.S. Sa Serafim Făgărășanul, însoțit de C. diac. Achim Băcilă, s-a îndreptat în grabă spre satul Fîntînele (Cacova), unde un grup de preoți și un număr mare de credincioși l-au întîmpinat cu tradiționala urare: „Bine ați venit pe meleagurile noastre". Împreună ne-am îndreptat spre vîrful Augur situat la poalele Munților Cindrel, cota 824 m, acolo unde își dorm somnul de veci cei 75 de ostași căzuți eroic împreună cu comandantul lor, sublocotenentul Vasile Godan, în luptele crîncene ale primului război mondial, ca și cei 41 eroi căzuți pentru apărarea gliei strămoșești în cel de al doilea război mondial.

Pomenirea acestora constituie de atunci și pînă astăzi o îndatorire sacră de cinstire a lor din partea sătenilor, deși au fost ani de obstrucționare a oricăror manifestări religioase în amintirea eroilor.

Anul acesta procesiunea de Înălțare s-a bucurat de prezența unui sobor de preoți, între care amintim pe P.C. pr. prof. Ilie Moldovan, P.C. pr. prof. Liviu Streza, C. pr. Aurel Hîrșan — preotul paroh, etc., care, împreună cu P.S. Episcop Serafim Făgărășanul, au oficiat slujba de sfințire a apei și cea a parastasului, aducînd, la monumentul comemorativ, veșnica pomenire a celor care și-au dat viața pentru libertate și neatîrnare. N-au lipsit generațiile de mîine, copiii, care, îmbrăcați în frumoasele și inegalabilele costume naționale, specifice zonei din Mărginimea Sibiului, au prezentat un scurt și variat moment cultural-artistic-religios.

Răspunsurile în cadrul serviciului religios le-a dat corul de femei condus de vrednica și sufletista fostă presbiteră a satului, Mogoș Maria. În încheierea programului corul a interpretat mai multe bucăți cu un pronunțat caracter pa-

triotic în memoria celor căzuți, între care reprezentativ a fost „Versul eroilor căzuți în vîrful Augur", din care reproducem cîteva stihuri:

Aceasta ne-a fost soarta
Și aici am fost chemați
Să dezrobim pe veci
Iubiții noștri frați.

A urmat apoi în sat desfășurarea unui obicei tradițional vechi, bimilenar, cu fete și flăcăi îmbrăcați în costume naționale specifice zonei, băieți (junii satului), călări pe cei mai frumoși cai (expoziționali), făceau ocolul troițelor străjuite de fetele strînse în grup și care interpretau doine și balade strămoșești avînd ca idee centrală reabilitarea calului, în urma așa-zisului blestem făcut de Maica Domnului la Nașterea Fiului său.

În timp ce, pe nesimțite, amurgul inunda peste acea „gură de rai", luînd locul soarelui care se retrăgea spre piscurile îndepărtate ale munților, ne-am îndreptat pașii spre sf. biserică, trecînd pe sub brîul frumos sculptat al porții, spre oficierea slujbei de seară (a vecerniei), care a finalizat bogăția acestei zile încărcată de semnificații creștine.

Punerea pietrei de temelie la biserica Sf. Constantin și Elena din Brașov

Așezat sub sprînceana Tîmpei, străjuit se pare de mii de ani de Vf. Piatra Mare (1834 m) înspre partea de S—E, iar înspre S—V de Vf. Omul (2 505 m), cetatea Brașovului a fost duminică, 10 iunie 1990, gazda bună a unui eveniment deosebit — punerea pietrei de temelie în tînărul și frumosul cartier din Valea Cetății.

După eforturi îndelungate și stăruințe pe la multe uși, pe care P. C. pr. Cornel Gîrbacea le știe, s-a reușit anul trecut înființarea unei noi parohii în Brașov, în cartierul Valea Cetății. Avînd nevoie acum și de o biserică, preotul împreună cu bunii săi credincioși au făcut demersurile cuvenite la organele locale de stat pentru obținerea unui teren. Acest lucru a fost imposibil înainte de Revoluția din decembrie 1989.

Rod al beneficei Revoluții, obținerea terenului pentru ridicarea unei sf. biserici atît de necesară pentru nevoile spirituale ale credincioșilor din această zonă industrială a municipiului, a prilejuit participarea Prea Sfințitului Episcop-vicar Serafim Făgărășanul din partea Arhiepiscopiei Ortodoxe Române Sibiu, la punerea pietrei de temelie a noului lăcaș de cult.

Din partea Ministerului Cultelor a participat Dl. ministru N. Stoicescu. Au luat parte de asemenea organele locale ale puterii de stat, alături de un mare număr de credincioși.

Într-un spațiu potrivit amenajat, s-a oficiat Sf. Liturghie arhierească, P. S. Episcop-vicar Serafim fiind înconjurat de un mare sobor de preoți și diaconi, între care amintim: P.C. pr. prof. M. Păcurariu, P. C. pr. Grindu Gheorghe, C. pr. N. Chifor, C. diaconi A. Băcilă și D. Duna etc., răspunsurile fiind date de întreaga obște a credincioșilor.

La momentul cuvenit din Sf. Liturghie, P. C. pr. prof. M. Păcurariu a vorbit despre semnificația Duminicii Tuturor Sfinților, arătînd că sfințenia vieții noastre va fi un focar de înnoire și muncă creatoare, va fi în slujba progresului moral și social, dacă fiecare se străduiește să facă din faptele sale o rugăciune.

După Sf. Liturghie a vorbit P. S. Sa Serafim Făgărășanul care, după ce a exprimat bucuria mare de a fi în mijlocul bunilor credincioși din Țara Bîrsei, în prima duminică „după dogoarea Duhului Sfînt care s-a pogorît asupra bisericii", eveniment mare în viața acestei parohii, a făcut o prezentare a situației generale din parohiile arhiepiscopiei noastre insistînd asupra vieții religioase noi din patria noastră.

În chip special, a reliefat că biserica este locul unde putem sta de vorbă cu Dumnezeu prin rugăciune, în care sens au fost aduse în atenție cele cîteva

feluri de rugăciuni pe care le avem. În partea finală P. S. Sa a îndemnat pe fiecare credincios să contribuie cu obolul său la ridicarea acestui lăcaş, deoarece, pe lîngă faptul că vor fi trecuţi în rîndul ctitorilor, deci vor fi pomeniţi la fiecare slujbă, se vor întîlni cu ceea ce au dat aici, în viaţa de apoi. În continuare, a mai arătat că un alt motiv al bucuriei zilei îl constituie prezenţa la acest mare eveniment a D-lui prof. N. Stoicescu — care prin aportul său deosebit faţă de lumea creştină din România s-a făcut un adevărat mesager al Cuvîntului întrupat. În cuvîntul său, dl. ministru a exprimat bucuria sa de a fi în mijlocul concetăţenilor săi ca şi sprijinul pe care îl va oferi construcţiei noii biserici.

În încheiere P.C. pr. Corneliu Gîbarcea a mulţumit „bunului, milostivului şi iubitorului de oameni" Dumnezeu care le-a îndeplinit rugămintea stăruitoare de a-i face vrednici să se închine în propriul lor locaş de rugăciune.

În aceeaşi zi Prea Sfinţia Sa, Serafim Făgărăşanul a vizitat mai multe biserici între care amintim: Braşov-Blumăna, Braşov-Groaveri, Braşov-Tocile, Braşov-Noua, unde înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi a oficiat slujba vecerniei. A asistat alături de familia sa şi de un număr mare de credincioşi, dl. ministru N. Stoicescu, mulţumind P. S. Sale pentru osteneala depusă de a fi şi în mijlocul acestor buni credincioşi şi a prezentat în continuare personalitatea proeminentă a P. S. Sale.

I-au mulţumit, de asemenea P. C. preoţi Cibian Simion şi Popiţa Ioan — ctitorul acestui sfînt locaş cu hramul Sf. Ioan Botezătorul.

În încheiere, Prea Sfinţia Sa a ţinut un scurt şi cuprinzător cuvînt de învăţătură, a mulţumit pentru cuvintele adresate şi a împărţit copiilor prezenţi la slujbă frumoase iconiţe de la Sf. Munte.

Diac. *Achim Băcilă*

IMPLICAŢI ÎN ACTUALITATE...

La data de 25 mai 1990 P. S. episcop vicar dr. Serafim Făgărăşanul, împreună cu un sobor de preoţi şi diaconi, a oficiat slujba de punere a pietrei de temelie a bisericii cu hramul Înălţarea Domnului, închinată memoriei martirilor şi eroilor neamului. Ea va fi înălţată la intersecţia B-dului Mihai Viteazul cu str. Kolarov. (Ion Onuc Nemeş, *In memoriam*, Tribuna, nr. 123, 25 mai 1990; Nicu Duicu, *Lacrimi de bucurie*, Dimineaţa, nr. 113, 25 mai 1990).

*

Institutul Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române a editat un disc cu colinde creştine româneşti. La realizarea acestui disc şi-a adus aportul Corala Patriarhiei Române, dirijată de Pr. Iulian Cârstoiu. Apariţia mult aşteptată a acestui disc a fost primită cu vii elogii. Din ziarul sibian Tribuna, nr. 126 din 30 mai 1990, din scurta prezentare făcută de către d-l Ion Onuc Nemeş, aflăm următoarele: „Colindele de pe acest disc reprezintă o parte a moştenirii şi a dimensiunii spirituale ale poporului român. Ele au fost selectate şi armonizate pentru muzică corală de către compozitori remarcabili: D. G. Kiriac, Gh. Cucu, Nicolae Ursu, I. Cârstoiu, V. I. Popovici, Sabin Drăgoi, Nicolae Lungu. T. Brediceanu, I. Chirescu, Anton Pann, Gh. Budiş.

Purtate peste timp din generaţie în generaţie şi adînc înrădăcinate în sufletele oamenilor, colindele exprimă geniul anonim al unui popor care s-a zidit pe sine în intimitate cu durata şi existenţa propriei sale naturi şi ţări.

Cea mai mare parte din selecţia oferită pe disc (O, ce veste minunată, Bună seara lui Crăciun, Iisus împărat, Florile dalbe, Sus în vîrful muntelui, Veniţi voi toţi, Trei păstori, Domnul Sfînt cînd s-a născut ş.a.) ne prilejuiesc fascinaţia bucuriei descoperirii sau redescoperirii unor texte de o rară măreţie literară, cu adînci semnificaţii şi sensuri filosofice".

*

În „Adevărul de Duminică", din data de 3 iunie 1990, sub titlul *„Onestitatea citării sau recitind pe Iorga"*, Pr. Ioan Turcu (Sibiu) evidenţiază folosirea tendenţioasă, (în foaia uniată „Viaţa creştină" nr. 1/1990), a unui citat din marele nostru istoric Nicolae Iorga, în legătură cu Blajul, cărturarii, bisericile şi şco-

lile sale. Pr. Turcu afirmă că scoaterea din context a acelor rînduri scrise de Iorga în volumul *„Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal și Banat"*, Editura Minerva, București, 1977, s-a făcut „cu intenția foarte abil voalată, dar, în același timp, foarte străvezie, de a duce gîndul cititorilor neavizați la o concluzie falsă pe traseul tacit insinuat: dacă astfel se exprimă marele Iorga despre Blaj și despre școlile lui de odinioară, ați înțeles, desigur, că aceste afirmații se referă, prin extensiune, la uniatism în genere, în sinea și în întregul lui...".

Observațiile pertinente pe care Pr. Turcu le face în cadrul acestei luări de poziție, cu scopul de a releva numai adevărul, sînt făcute în raport cu paragraful din care a fost preluat textul și în raport cu poziția de bază a lui Iorga față de uniatism. După cum relevă autorul „marele Iorga definește în rădăcinile ei „unirea" de la 1697—1701 — *sfîșiere a unității românești în ordinea Bisericii*, dezbinare între frații de un sînge și de o lege; dezbinare între ceea ce nu trebuia și nu trebuie să fie dezbinare, ci, dimpotrivă, biblic vorbind, trebuie să constituie obligația și frumusețea cea mai sfîntă și mai mare a unui neam în Hristos-Dumnezeu, în Hristos-Biserica".

De aceea, în încheire, autorul conchide: „Bine știind că noi ne-am sfințit și ne-am înfrumusețat ființa aproape două mii de ani în Taina și-n Frumusețea cerească a Ortodoxiei, în mii de biserici, schituri și mănăstiri, în sfînta Liturghie vom zice toți, din tot sufletul și din tot cugetul nostru: Ajută-ne, Doamne Dumnezeul părinților noștri, și apără-ne de războiul cel dintre noi, de care s-ar bucura șarpele; dă-ne harul iubirii Tale ziditoare ca să Te mărturisim și să-ți slujim într-un crez și într-un gînd, în gîndul și-n crezul curat și neschimbat al părinților și străbunilor noștri din morminte și din cer."

*

Din ziarul „România liberă", nr. 129 din 27 mai 1990 aflăm știri despre „Aducerea moaștelor Sf. Ioan Iacob", relatate de ierod. Timotei Aioanei de la Mănăstirea Neamțu. „Un călugăr viețuitor al mănăstirii Neamțu, care de Sfintele sărbători ale Învierii Domnului a fost anul acesta în pelerinaj la Ierusalim mărturisește: Monahul Ioanichie Pîrîială, ucenicul devotat care stă permanent de veghe la racla cu moaștele Sfîntului Ioan Iacob era anul acesta tare abătut. Avusese un vis care se repetase de cîteva ori. Sfîntul îi spunea: Ioanichie, aș vrea să mă întorc la mănăstirea Neamțu. Ioanichie, trebuie să mă duc.

Se împlinesc anul acesta 30 de ani de la plecarea cuviosului din această lume vremelnică. Se poate ca aceasta să fie dorința lui, să revină la mănăstirea de metanie, unde a fost rînduit în ceata monahilor și unde a gustat din primele bucurii ale acestei vieți îngerești. În vremurile noi în care am intrat, problema aducerii Sfintelor lui moaște în țară se poate rezolva cu mai multă ușurință. Dorința cuviosului Ioan Iacob de a reveni la mănăstirea Neamțu de care-l leagă atîtea amintiri, trebuie să fie pentru mulți dintre noi un semn de întrebare. A venit oare ceasul împlinirii dorinței lui?"

*

În articolul *„Ierocrația bisericească română"* („România Liberă", nr. 141 din 10 iunie 1990) Pr. Boris Răduleanu este de părere că „în actualele condiții BOR este departe de a fi forța care să lupte pentru înnoirea proprie și a Neamului" și că „în această situație este indispensabil a se cere ajutorul ierarhilor și Preoților români din afara țării și chiar eventual a unui Forum inter-ortodox". Afirmația aceasta este deosebit de gravă, eronată și tendențioasă, ca și cînd Biserica Ortodoxă Română ar fi o instituție pur umană și nu un organism teandric, ce nu mai are resurse de înnoire și depășire a crizei.

*

Din articolul Pr. prof. Dumitru Stăniloae, intitulat *„Dați Cezarului cele ale Cezarului"* („România Liberă", nr. 117 din 13 mai 1990) aflăm că „Acesta a fost răspunsul dat de Mîntuitorul Iisus Hristos întrebării viclene puse de adversarii care, pregătind uciderea Lui, voiau să-l prezinte autorității statului roman care stăpînea peste țara în care viețuia El ca om, ca ațîțînd poporul la nesupunere față de ea. Iisus Hristos cunoscînd viclenia lor le-a dat răspunsul de mai sus (Mt. 22, 15—22; Mc. 12, 14; Lc. 20, 22).

Răspunsul are un caracter general şi cere unele precizări. Mîntuitorul a dat o precizare concretă, cerînd un ban de dajdie pe care văzînd chipul Cezarului a răspuns celor ce-L ispiteau că, acceptînd să folosească banii cu acest chip, sînt datori să dea din aceştia Cezarului partea ce se cere din partea lui ca să poată susţine birocraţia cerută de stat.

Acest răspuns poate fi exprimat în alţi termeni: daţi Statului ceea ce primiţi de la Stat. Acesta organizează viaţa economică necesară trupului şi susţine ordinea exterioară. Acestea privesc viaţa trupului. Dar el nu-mi poate reglementa viaţa sufletească. El nu poate opri pe cetăţenii lui să creadă în Dumnezeu şi să împlinească poruncile vieţii morale care depăşesc respectarea simplelor relaţii exterioare între ei. Desigur, cînd statul respectă o tradiţie care se identifică întreg cu trecutul spiritual şi cu identitatea sufletească a neamului pe care îl reprezintă Biserica întemeiată de Hristos se bucură de aceasta, dar nu-i încredinţează statului grija împrospătării continue a ei".

„Cînd statul însă vrea să oprească pe cetăţenii săi de la voinţa şi de la mijloacele prin care se pregătesc pentru viaţa cerească, atunci ei au dreptul şi datoria de conştiinţă să i se opună.

Şi aşa au făcut creştinii rîvnitori în toate timpurile, mergînd în această apărare a drumului lor spre viaţa veşnică pînă la moartea de martiri.

Ar fi bine de aceea ca şi azi, urmînd exemplul întregului ei trecut, Biserica noastră Ortodoxă să cinstească memoria atîtor sute de preoţi şi membri laici ai ei, morţi în închisorile trecutului regim, cum face Biserica romano-catolică cu Monseniorul Ghika pentru acest motiv.

Tot aceasta ar putea-o face şi cu miile de tineri morţi ca martiri din rîvna pentru eliberarea credinţei poporului nostru de persecuţia acelui regim".

Noi creştinii — conchide autorul — avem viaţa de la Dumnezeu şi „Lui trebuie să i-o dăm. Şi pentru El trebuie să o trăim, ca s-o avem deplină şi în veci fericită.

Statul care ar vrea să ne ia credinţa, vrea de fapt să ne ia înţelegerea vieţii şi sensul ei. De aceea creştinii preferă să se lase omorîţi ca martiri decît să-şi părăsească credinţa".

*

Sub titlul *„Un nou apel către Guvernul României"*, ziarul România Liberă din 29 martie 1990 publică apelul următor adresat de către Biserica Ortodoxă Română:

„Avînd, prin natura şi vocaţia ei, slujirea reconcilierii şi promovarea slujirii frăţeşti între oameni, Biserica Ortodoxă Română este preocupată şi îngrijorată de orice radicalizare a divergenţelor şi tensiunilor în cadrul poporului pe care-l slujeşte. Sensibilă la apelurile crescînde prin care i se cere să medieze în promovarea diminuării tensiunilor şi polarizărilor actuale de ordin social din ţara noastră, Biserica Ortodoxă Română, cu înaltă consideraţie, adresează un apel Guvernului României, să dea dovadă de generozitate şi înţelegere în căutarea cît mai urgentă a căilor de a intra în dialog cu cei care se află acum în greva foamei. Sîntem convinşi că un astfel de dialog va fi de folos pentru binele şi unitatea întregii naţiuni.

Teoctist

Patriahul Bisericii Ortodoxe Române

*

Ziarul „România Liberă" din 3 iunie 1990 publică, în traducerea lui Răzvan Bucuroiu, sub titlul *„Impresii româneşti"*, impresiile domnului profesor Olivier Clement asupra a trei probleme dintre cele mai arzătoare care se pun azi în România: „situaţia şi reînnoirea episcopatului ortodox, coabitarea în Transilvania dintre români şi unguri şi problema uniaţilor".

Aceste impresii i-au fost prilejuite distinsului oaspete, profesor la Institutul Saint-Serge din Paris, în urma vizitei făcute în România pentru a participa la hirotonia întru episcop vicar a P. S. Serafim Joantă.

Imaginea Bisericii de ieri şi a celei de mîine este simbolizată, în viziunea profesorului francez, de membrii ierarhiei bisericeşti, cei de dinainte şi cei ti-

neri aleși după revoluție, care au căutat mereu să țină vie flacăra credinței și să păstreze în plenitudine ființa Bisericii Ortodoxe Române.

Coabitarea româno-maghiară în Transilvania este un alt aspect care a reținut atenția profesorului O. Clement. Concluziile domniei sale sînt desprinse din realitate: „Timp de secole ungurii au fost stăpîni și românii sclavi". După revoluția din decembrie au izbucnit grave conflicte interetnice, pentru curmarea cărora „intelectualii din cele două țări se întîlnesc, gîndesc împreună soluții".

Problema uniaților este analizată cu mult spirit critic. Profesolul O. Clement sesizează corect că această nouă divizare în sînul Bisericii Ortodoxe Române este „dramatică și compromite dialogul între catolicism și ortodoxie". Ba, mai mult, în spirit irenic, profund uman și creștinesc, el cheamă pe ierarhii ortodocși și pe cei greco-catolici la înțelegere frățească, îndemnîndu-i să se abțină de la orice acuze defăimătoare pe care le-ar putea aduce unii împotriva altora pentru că „nu este firesc ca greco-catolicii să-i acuze pe ortodocși de trădare de patrie, colaborînd cu regimul, cînd în același timp și ei au fost persecutați. Biserica ortodoxă a salvat credința poporului și mii de preoți, călugări și teologi au fost întemnițați. De asemenea nu este firesc ca anumiți ierarhi ortodocși să afirme de data asta invers, că numai ortodocșii sînt adevărați români: pluralismul trebuie stabilit, toți sînt români..."

Diac. *P. Cherescu*

Din actualitatea panortodoxă şi ecumenică

DIN ACTUALITATEA PANORTODOXĂ ŞI ECUMENICĂ

Relaţiile între Patriarhia Moscovei şi Vatican în contextul tensiunilor create de uniatism în Ucraina occidentală

Noul preşedinte al departamentului pentru relaţii externe al Patriarhiei Moscovei, *arhiepiscopul Kiril de Smolensk* a anunţat la 27 decembrie 1989 că Biserica Ortodoxă Rusă e gata să ia în considerare recunoaşterea Bisericii catolice ucrainiene de rit oriental (greco-catolice) dacă aceasta este legalizată de statul sovietic. Arhiepiscopul Kiril exprimase aceeaşi atitudine încă la 12 decembrie într-un interviu acordat agenţiei catolice de presă austriece „Kathpress", în care a făcut o analiză generală a evoluţiei situaţiilor comunităţilor creştine din U.R.S.S. El a evidenţiat faptul că, graţie noului curs politic din ţară, *societatea sovietică e astăzi „deschisă unei participări active a creştinilor la soluţia problemelor existente". Faptul că Bisericile „trăiesc într-un stat secularizat"* implică, însă, *„necesitatea categorică" ca ele să coexiste şi să lucreze în comun căci de aceasta depinde viitorul creştinismului* în U.R.S.S. Este esenţial faptul ca creştinii să trăiască această deschidere într-un spirit de cooperare fraternă şi nu într-o atmosferă de conflicte interconfesionale. În această ordine de idei, tensiunea şi confruntarea existentă actualmente în Ucraina occidentală ca urmare a recunoaşterii publice a comunităţilor uniate, riscă să compromită credibilitatea mesajului creştin în U.R.S.S.

Amintind că *„uniaţia"*, aşa cum a fost ea concepută de teologia Contrareformei şi impusă Sinodului de la Brest din 1596, *nu a fost, nu este şi nu va putea fi „un mijloc de unire" viabilă* a celor două Biserici şi că ea *„comportă pericolul unor noi separaţii"*, el a subliniat faptul că trebuie recunoscut că *„există şi un alt aspect al chestiunii: drepturile omului şi libertatea religioasă". „Fiecare om are dreptul de a se ruga aşa cum înţelege şi legile statului trebuie să-i garanteze acest drept"*. În continuare el a declarat: *„Fără a recunoaşte teologic uniaţia, sînt convins că este necesar a da catolicilor ucrainieni de rit oriental posibilitatea de a se ruga potrivit tradiţiei lor". „Chestiunea esenţială"* o constituie *modalităţile de realizare a acestui obiectiv, „ca ele să nu afecteze iremediabil relaţiile între ortodocşi şi catolici şi să nu dea naştere la noi separaţii confesionale care aduc ele noi suferinţi"*. Aceste chestiuni trebuie „studiate cu grijă în dialogul nostru cu Biserica catolică". „Pentru a ajunge la o soluţie acceptabilă pentru ambele părţi trebuie luate în considerare aspiraţiile celor două Biserici şi depăşite neînţelegerile seculare". Dificultatea chestiunii vine şi din relaţia strînsă a problemelor religioase şi naţionale în Ucraina occidentală. *„Ştiu că este foarte dificil"*, a subliniat el în încheiere, *dar este cu putinţă dacă există bună-voinţă"*.

În acest context şi pentru discutarea delicatei situaţii a comunităţilor greco-catolice din Ucraina occidentală a avut loc la *Moscova*, la centrul administrativ al Patriarhiei Ortodoxe Ruse de la mănăstirea Sf. Daniil, *cel de-al VII-lea colocviu între reprezentanţi ai Consiliului pontifical pentru unitatea creştină şi reprezentanţi ai Patriarhiei Moscovei*, colocviu ce trebuia să aibă loc la 12 octombrie anul trecut dar care a fost amînat pînă după întîlnirea de la Vatican dintre Gorbaciov şi papa Ioan Paul II de la 1 decembrie trecut. Delegaţia Vaticanului a fost condusă de cardinalul Jan Willebrands, fostul preşedinte al Consiliului pontifical pentru promovarea unităţii creştine, Mgr. Edward Cassidy, actualul lui preşedinte, Mgr. Pierre Duprey, secretarul Consiliului, şi Mgr. Miroslav Marusin, secretarul Congregaţiei romane pentru Bisericile orientale. Delegaţia ortodoxă rusă condusă de mitropolitul Filaret al Kievului şi Galiţiei, exarh patriarhal al Ucrainei, mai

cuprindea pe arhiep. Kiril de Smolensk, noul preşedinte al departamentului pentru relaţii externe, şi mitropolitul Iuvenali de Krutiţki şi Kolomna.

În cursul lucrărilor, participanţii au adoptat un document în zece puncte, text nedat însă publicităţii, el trebuind să fie mai întîi supus aprobării Sf. Sinod al B. O. Ruse şi Papei. S-a dat publicităţii însă un *Comunicat comun* în care se precizează următoarele:

În cursul întîlnirii, cele două delegaţii au discutat într-un spirit de iubire fraternă şi încredere, situaţia ortodocşilor şi catolicilor de rit oriental din Ucraina occidentală şi perspectivele de normalizare a relaţiilor reciproce.

Preocupaţi de numita situaţie, membrii celor două delegaţii au invitat la Moscova reprezentanţi ai comunităţilor catolice de rit oriental şi ortodoxe. La 16 ianuarie 1990 au avut loc două întîlniri: între delegaţia Bisericii romano-catolice şi reprezentanţii catolicilor de rit oriental, şi, respectiv, între delegaţii Bisericii Ortodoxe Ruse şi cei ai comunităţilor ortodoxe din Ucraina occidentală. Apoi, cele două delegaţii au avut întîlniri cu aceste grupuri separat. În cursul conversaţiilor a avut loc un schimb de vederi fundamental şi cele două grupuri invitate şi-au expus viziunile lor asupra situaţiei.

Vorbind despre evoluţia generală a vieţii bisericeşti în Uniunea Sovietică, inclusiv cea a catolicilor de rit oriental din Ucraina occidentală, după o perioadă de ilegalitate de fapt, cele două delegaţii şi-au exprimat satisfacţia lor pentru acest proces. Membrii delegaţiilor sînt convinşi că ortodocşi şi catolici trebuie să contribuie la eforturile societăţii sovietice în care trăiesc în vederea edificării unui adevărat stat de drept în care toţi creştinii să-şi poată exprima liber convingerile lor religioase.

Acest drept priveşte în mod firesc pe catolicii de rit oriental — şi comportă pentru ei posibilitatea de a-şi organiza structurile lor bisericeşti în sînul Bisericii romano-catolice — cum priveşte şi pe ortodocşii din Patriarhia Moscovei.

În mod evident, soluţia problemei între catolicii de rit oriental şi ortodocşii din Ucraina occidentală trebuie căutată în lumina şi iubirea Evangheliei şi în spiritul iubirii fraterne între Bisericile noastre surori.

Cu scopul de a realiza în practică această perspectivă care comportă între altele recunoaşterea deplină de către catolici şi ortodocşi, a dreptului de a-şi exprima în pace şi înţelegere credinţa lor în locuri potrivite pentru cult, delegaţiile doresc să continue contactul între cele două Biserici pentru a aprofunda şi extinde consensul deja atins între ele.

În cursul întîlnirii a fost elaborat un document care va fi făcut public după aprobarea lui de către autorităţile superioare ale celor două Biserici.

Exprimîndu-şi preocuparea lor faţă de dificultăţile pe care le întîlnesc relaţiile interconfesionale în Ucraina occidentală, reprezentanţii celor două Biserici au constatat că problemele din această regiune nu derivă întotdeauna din aspectul propriu-zis religios; ei şi-au repetat convingerea că ostilitatea şi violenţa trebuie considerate ca incompatibile cu spiritul creştin. Mai mult, ele trebuie condamnate pentru a permite celor două Biserici să dea mărturie împreună de pacea şi iubirea date de Hristos pentru mîntuirea lumii" (După „Episkepsis", nr. 432, 1 februarie 1990, p. 8—9).

La încheierea întîlnirii, arhiep. Kiril de Smolensk şi-a exprimat încrederea în rezultatele ei: „Cred că atît ortodocşii cît şi catolicii sînt interesaţi în găsirea unei soluţii paşnice".

De la recunoaşterea comunităţilor uniate ucrainene de către oficialităţile locale înaintea întîlnirii între Papă şi Gorbaciov la 1 decembrie trecut, situaţia rămîne extrem de încordată în Ucraina Occidentală. 600 de parohii uniate au fost înregistrate oficial şi 200 de preoţi au rupt deja cu Biserica Ortodoxă Rusă. Într-un comunicat oficial al Sf. Sinod din 20 decembrie 1989, Patriarhia Moscovei apreciază că au fost comise acte de violenţă faţă de clerul rămas fidel Bisericii ortodoxe a Moscovei şi că numeroase biserici şi parohii ortodoxe au fost ocupate cu forţa. Cunoscuţii dizidenţi religioşi ortodocşi, preoţii Gleb Iakunin şi Iuri Edelstein, au respins această interpretare indicînd că imensa majoritate a bisericilor ortodoxe din Ucraina occidentală, aproape 3 000, sînt vechi biserici uniate confiscate după 1946.

În orice caz, apropierea alegerilor în sovietele republicane și regionale de la 4 martie au antrenat în ultimele săptămîni o exacerbare a tensiunilor din Ucraina Occidentală mergînd pînă la confruntări directe. Ocuparea de către greco-catolicii ucraineni a vechilor biserici care le aparținuseră înainte de Sinodul de la Lvov din 1946, sinod care a reintegrat cu forța comunitățile uniate în Biserica Ortodoxă Rusă, a suscitat energice proteste din partea responsabililor acestei din urmă Biserici. Într-o telegramă din 31 ianuarie 1990 adresată șefului statului sovietic Mihail Gorbaciov, patriarhul Pimen cere acestuia să intervină personal pentru încetarea actelor ilegale de discriminare întreprinse față de Biserica Ortodoxă din Ucraina, acuzînd naționaliști ucraineni și grupe de „extremiști" pentru faptul de a fi ocupat biserici cu forța, de a fi alungat pe preoții ortodocși și-a fi împiedicat derularea slujbelor ortodoxe.

Intervievat de ziarul „Izvestia", arhiep. Kiril de Smolensk a subliniat faptul că afectarea lăcașelor de cult comunităților uniate de către autoritățile locale s-a făcut în condiții contrare legilor statului sovietic (fără denunțarea oficială a contractului care atribuie aceste biserici patriarhiei Moscovei), criticînd sever atitudinea prea complezentă față de uniație a președintelui consiliului pentru afaceri religioase din Ucraina, Mikola Kolesnik. Arhiep. Kiril s-a pronunțat în favoarea unui vot secret în fiecare parohie de la care să fie exclus orice element provocator străin de parohie, exprimîndu-și convingerea profundă că diferendul istoric între ortodocși și uniți în Ucraina occidentală „este folosit de grupuri extremiste în scopuri politice".

Rolul autorităților locale în această chestiune este foarte ambiguu, mediile ortodoxe apreciind că este vorba de o ultimă tentativă a aparatului politic de a-și menține pozițiile în preajma alegerilor locale în care mișcările naționaliste ucrainene vor juca, se pare, un rol important. Deciziile autorităților locale contribuie, deci, într-un context de campanie electorală, la ațîțarea patimilor și provoacă incidente violente cu populația ortodoxă.

În diferite locuri s-au semnalat ciocniri între uniți și ortodocși. Incidentele au izbucnit după ce, la 28 ianuarie, catedrala Învierii din Ivano-Frnakovsk a fost atribuită comunității unite. Se așteaptă ca autoritățile locale să ia o decizie identică privind catedrala Sf. Iuri (Gheorghe) din Lvov, centrul tradițional al uniatismului în regiune. În orice caz, surse bine informate relatează că în dioceza Ivono-Frankovsk, unde arhiepiscopul ortodox Makari a declanșat o grevă a foamei în semn de protest, contra ocupării catedralei de uniți, cele 300 de parohii au trecut toate la Biserica greco-catolică.

În altă ordine de idei, tot din Ucraina se manifestă tendința tot mai clară în favoarea restabilirii Bisericii ortodoxe autocefale a Ucrainei. La 9 decembrie 1989 s-a ținut la Kiev o adunare a unor reprezentanți ai parohiilor așa-numitei *„Biserici autocefale a Ucrainei"*, din 12 districte din cele 25 ale republicii. La 14 decembrie 1989 s-a întrunit un „sinod" la Lvov în biserica Sf. Ap. Petru și Pavel sub președinția episcopului *Ioan Bodnarciuk*. Un apel în favoarea unui sinod panucrainean fusese lansat încă din primăvara lui 1989 de părintele Bodhan Mihailetciko, preot ortodox ucrainean care conduce „Comitetul de inițiativă pentru recunoașterea Bisericii autocefale ortodoxe a Ucrainei". Una din primele acțiuni importante ale acestui comitet a avut loc la 19 august 1989 cînd circa o mie de ortodocși ucraineni adunați la Lvov în biserica Sf. Ap. Petru și Pavel au hotărît să rupă legăturile canonice cu Patriarhia Moscovei. Episcopul lor a fost urmat de circa 50 de parohii ortodoxe ucrainiene. Un bătrîn episcop al Patriarhiei ruse, disponibil, Ioann Bodnarciuk de Jitomir s-a prezentat ca conducător al acestei biserici, fiind însă imediat caterisit și redus la starea de laic de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse.

În întregime decapitată ca urmare a persecuțiilor religioase din Ucraina de la începutul anilor '30, Biserica autocefală ucraineană apărută necanonic ca urmare a tulburărilor provocate de revoluția din 1917, s-a reconstituit pentru prima oară în timpul celui de-al doilea război mondial. Profitînd de politica nazistă care încuraja mișcările naționaliste în teritoriile ocupate, a fost instalată rapid o nouă ierarhie pe care însă înfrîngerea trupelor germane a condus-o în exil, mai ales în S.U.A. și Canada unde grupează peste 400 de parohii. Canonicitatea acestei Biserici ortodoxe ucrainiene din exil din care se reclamă delegații

„sinodului" de la Lvov din decembrie 1989, nu e recunoscută de nici una din Bisericile Ortodoxe locale. În cursul unei vizite oficiale la Moscova la 11 februarie 1990 mitropolitul Chrysostomos de Myra a declarat că Patriarhia ecumenică nu recunoaşte nicidecum pe episcopul Ioann de Jitomir pe care-l consideră caterisit, împărtăşind întru totul poziţia Bisericii Ortodoxe Ruse (după „Service Orthodoxe du Presse" nr. 145 şi 146, martie—februarie 1990).

Adunarea extraordinară a episcopatului Bisericii Ortodoxe Ruse. Importante reorganizări administrative

Între 30—31 ianuarie 1990 a avut loc la Mănăstirea Sf. Daniil din Moscova, sub preşedinţia patriarhului Pimen al Moscovei şi întregii Rusii, o sesiune extraordinară a adunării generale a episcopilor Bisericii Ortodoxe Ruse *(arhiereski sobor)* consacrată adoptării unor serii de măsuri de reorganizare internă, ca şi examinării tensiunilor inter-etnice şi interconfesionale din Uniunea Sovietică.

În faţa presiunilor revendicărilor naţionale manifestate în regiunile occidentale ale ţării, adunarea episcopală a decis transformarea exarhatelor Ucrainei şi Bielorusiei în *Biserica Ortodoxă Ucraineană* şi, respectiv, *Biserica Ortodoxă Bielorusă*, cu scopul de a sublinia şi exprima mai bine înrădăcinarea locală a acestor Biserici. Cele două noi Biserici vor dispune de o autonomie internă în domeniile administraţiei, jurisdicţiei bisericeşti şi legislaţiei civile. Ele se vor putea organiza „în cadrul propriilor lor tradiţii naţionale", mai cu seamă în ce priveşte limbile lor naţionale. Cele două Biserici vor fi conduse de cîte un Sinod local însărcinat cu alegerea şi numirea episcopilor diocezani. Legăturile cu Biserica Rusă nu vor fi însă întrerupte, întîistătătorii celor două noi Biserici, mitropoliţii Filaret de Kiev şi Filaret de Minsk, rămînînd membri permanenţi ai Sf. Sinod al B. O. Ruse.

În acelaşi context al reorganizărilor administrative, *cele 3 Exarhate* ale Patriarhiei Moscovei în afara graniţelor U.R.S.S.: Exarhatul Europei occidentale (Paris), al Europei centrale (Berlin-Ost) şi Americii de Sud (Buenos Aires), au *fost* şi ele *suprimate*. Vechile structuri diocezane rămîn pentru moment în funcţie în regiunile menţionate, episcopiile din diaspora depinzînd de acum înainte direct de Sf. Sinod al Patriarhiei Moscovei.

S-a mai *decis reînfiinţarea a 3 dioceze ortodoxe în Ucraina*, vacante de la începutul anilor 60: Voroşilovgrad, Dniepropetorvsk şi Hmielniţki, ca şi crearea unei noi dioceze la Tiumen în Serbia occidentală.

Adunarea episcopilor B. O. Ruse a *recunoscut*, pe de altă parte, *dreptul la existenţă al comunităţilor ucraniene catolice de rit-oriental şi a adoptat protocolul acordului* semnat la colocviul de la Moscova între reprezentanţi ai Vaticanului şi Patriarhiei Moscovei din *12—17 ianuarie 1990*. Conform acestui document ratificat din partea catolică la 24 ianuarie, o *comisie quadripartită* cuprinzînd reprezentanţi ai Vaticanului, Patriarhiei Ortodoxe a Moscovei, Bisericii Greco-catolice Ucrainiene şi Bisericii Ortodoxe Ucrainiene, va urma să rezolve problemele practice, mai cu seamă cea a atribuirii locaşelor de cult în Ucraina occidentală.

Exprimîndu-şi şi neliniştea în faţa extinderii şi proliferării conflictelor interetnice şi naţionaliste, adunarea a decis să introducă în oficiile liturgice celebrate în întreaga Patriarhie a Moscovei rugăciuni speciale pentru restabilirea păcii şi înţelegerii (iniţiative similare au mai fost luate de Biserică în perioada războiului civil, 1919—1920, şi celui de-al doilea război mondial, 1941—1945).

La sfîrşitul lucrărilor sesiunii extraordinare a episcopatului ortodox rus, o delegaţie condusă de mitropolitul Filaret al Kievului a fost primită la 1 februarie la Kremlin de prim-vicepreşedintele sovietului suprem, Anatoli Lukianov. Delegaţia a ţinut să-şi exprime sprijinul faţă de procesul de transformare politică şi economică în curs în ţară ca şi voinţa Bisericii de a lua parte activă în căutarea de noi structuri juridice şi sociale cerînd totodată urgentarea adoptării noii legislaţii asupra libertăţii conştiinţei anunţate de doi ani şi care nu figurează în programul lucrărilor parlamentului sovietic (SOP nr. 146, martie 1990, p. 6—7).

Prima conferinţă a mişcării neoficiale „Biserica şi perestroika"

Prima conferinţă a mişcării „Biserica şi perestroika", organizată neoficial, creată în decembrie 1988 de preoţi şi laici ortodocşi ruşi, a avut loc între 30 noiembrie—1 decembrie la Moscova. Mai mult de 150 de persoane reunite într-una din sălile Casei cinematografiei au luat parte la două zile de expuneri şi discuţii ca şi la proiectarea unui film documentar asupra vieţii Bisericii Ortodoxe Ruse în ultimele cinci decenii.

Obiectivul conferinţei ca şi al mişcării este acela de a deschide o bază de reflecţie asupra mijloacelor adecvate pentru reactivarea vieţii Bisericii la toate nivelele ei. Mai multe comunicări prezentate de preoţi şi laici activi au prezentat principalele sectoare în care se face simţită necesitatea unei înnoiri de profunzime: relaţia Biserică—stat, redeschiderea de biserici, viaţa parohială, acţiunea misionară şi caritativă, cateheza, editarea de periodice şi literatură religioasă. Mulţi preoţi au luat cuvîntul în cursul discuţiilor pentru a-şi prezenta propriile opinii, impresii sau experienţe. În timpul dezbaterilor, părintele Ioann Ekonomţev, fost înalt funcţionar sovietic convertit la creştinism la sfîrşitul anilor 70 şi profesor la Academia duhovnicească de la Zagorsk, actualmente adjunct al preşedintelui departamentului pentru relaţii externe, a intervenit pentru a sublinia aspectul pozitiv conţinut în crearea mişcării „Biserica şi perestroika" şi a invitat pe participanţi să-şi pună în comun eforturile în sensul rezolvării problemelor ce se pun azi Bisericii.

Creată la invitaţia unui grup care adună mai mulţi preoţi şi laici ortodocşi condus de cunoscuţii preoţi dizidenţi Gleb Iakunin şi Iuri Edelştain, mişcarea „Biserica şi perestroika" a publicat la începutul anului trecut un program de înnoire spirituală a Bisericii care cheamă la folosirea posibilităţilor create de noua politică sovietică în ce priveşte lucrarea Bisericii în societate. (SOP nr. 146, martie 1990, p. 7—8).

Important „Comunicat comun" al primei subcomisii mixte ortodoxo-catolice asupra uniatismului (Viena, 26—31 ian. 1990)

În conformitate cu recomandările date de Comisia mixtă internaţională pentru dialog între Bisericile Ortodoxe şi cea Romano-catolică în iunie 1988 la Valamo (Finlanda) a fost înfiinţată o subcomisie mixtă care a început să studieze tema Bisericilor de rit oriental unite cu Roma şi problemele referitoare la uniaţie şi prozelitism.

*Această subcomisie s-a întrunit în prima ei consultaţie la Viena între 26—31 ianuarie 1990 sub preşedinţia comună a arhiepiscopului Styllianos al Australiei şi a arhiepiscopului Edward Cassidy, preşedinte al Consiliului pontifical pentru promovarea unităţii creştine.**

Din păcate, unii membri ai subcomisiei nu au fost prezenţi. Intîlnirea a avut loc într-un spirit de iubire fraternă şi încredere şi a fost caracterizată de o atmosferă de rugăciune. Cele două delegaţii au asistat sîmbătă seara la o liturghie săvîrşită în biserica patriarhală romano-catolică Alservostadt din Viena şi prezidată de cardinalul Franz König, fost arhiepiscop al Vienei. Duminică dimi-

---

* Din partea ortodoxă au fost prezenţi, alături de arhiep. Styllianos al Australiei (Patr. ecum.), protop. Vitali Borovoi (Patr. Moscovei), protop. Paul Ales (Bis. Ort. Cehoslovacă) şi prof. Th. Zissiş (Bis. Ort. a Greciei). Partea catolică a fost reprezentată, alături de Mgr. E. Cassidy, de ep. Alfons Nossol şi preoţii Jean Corbon, Démètre Salachas, Ernst Suttner şi Ronald Roberson. Din partea ortodoxă au fost absenţi: mitropoliţii Germanos de Petra şi Antonie al Ardealului şi păr. Nicolas Zenczewsky (Polonia). Arhiep. Kiril de Smolensk a fost reprezentat de protop. Vitali Borovoi.

neață, cele două delegații au asistat la liturghia festivă săvîrșită în biserica ortodoxă „Sf. Treime" din Viena, liturghie prezidată de arhiepiscopul Styllianos al Australiei. Au fost prezenți cardinalul König, mitropolitul grec al Austriei, Chrysostomos, și alte oficialități ecleziastice și politice.

Marți, 30 ianuarie, cardinalul Hans Hermann Groer, arhiepiscopul Vienei, a primit la locuința sa pe cei doi președinți ai subcomisiei cu care a avut o convorbire cordială asupra consultației și lucrului unității creștine.

În ce privește consultația, delegații au discutat materialul istoric și teologic referitor la tema abordată și au prezentat rapoarte speciale. În discuții s-au făcut referiri îndeosebi la evoluțiile politice din țările răsăritene în măsura în care se împletesc cu problema uniației (Ucraina, România, Polonia, Cehoslovacia).

Pe baza discuțiilor, subcomisia și-a exprimat acordul unanim asupra faptului că uniația (sau integrarea unei comunități ecleziale de către o alta) nu mai poate fi considerată ca un model pentru unirea celor două Biserici, întrucît eclezilogia în cadrul căreia ea s-a dezvoltat nu a fost inspirată de Tradiția comună a Bisericii nedivizate. Din acest motiv, căutarea unității ar trebui să aibă ca model pe acela al Bisericilor-surori în cadrul unei eclezilogii a comuniunii.

A existat un consens asupra faptului că orice fel de exclusivism (sau monopol) soteriologic contrazice eclezilogia Bisericilor-surori și, de aceea, trebuie respinsă orice formă de prozelitism care violentează libertatea religioasă a conștiinței și folosește mijloace necinstite și ilicite.

Subcomisia a evidențiat că în orice caz nu trebuie să se folosească metode de violență pentru rezolvarea oricărui fel de probleme existente între Biserici, întrucît folosirea violenței în revendicarea cererilor este contrară învățăturii creștine și trebuie condamnată hotărît.

Înțelegînd rațiunile poziției membrilor romano-catolici potrivit căreia nu trebuie căutată pur și simplu fuzionarea Bisericilor care au deja o istorie îndelungată cu o cealaltă Biserică (din care s-au desprins), chiar dacă originea lor este acceptată astăzi ca una critică, membrii au considerat totuși necesar să reamintească decizia Conferinței Panortodoxe de la Rodos (1961) care spune că „desființarea uniației și încorporarea membrilor bisericilor unite fie în Biserica romano-catolică latină, fie în Biserica Ortodoxă, ca urmare a unei alegeri libere" trebuie să constituie soluția problemei.

În acest cadru, subcomisia a subliniat importanța pe care o are evitarea oricărei acțiuni care ar putea agrava problema. S-a subliniat de asemenea că folosirea veșmintelor (odăjdiilor) și riturilor liturgice care aparțin moștenirii tradiționale a uneia sau alteia din cele două Biserici din partea comunităților sau membrilor clerului celeilalte Biserici trebuie respinsă în întregime dacă se face în scop de prozelitism.

În interesul soluționării problemelor care au legătură cu eclezilogia și istoria Bisericii și așteptînd venirea Domnului, trebuie să avem drept călăuză cuvintele Apostolului „răscumpărînd vremea căci zilele sînt rele" (Efes. 5, 16)", (traducere după „Orthódoxos Typos" nr. 873, 23 februarie 1990).

Întrunire a comitetului de coordonare a dialogului catolico-ortodox

Comitetul de coordonare al Comisiei mixte internaționale de dialog teologic între Bisericile Ortodoxe și Biserica romano-catolică s-a întrunit între 1—8 februarie 1990 la centrul administrativ al Patriarhiei Ruse de la mănăstirea Sf. Daniil din Moscova sub conducerea celor doi președinți ai Comisiei: arhiep. Styllianos și Mgr. Edward Cassidy. Comitetul a anunțat că viitoarea sesiune plenară a Comisiei mixte va avea loc între 6—15 iunie la München (celelalte reuniuni au fost: Patmos-Rodos 1980; München, 1982; Gonia, 1984; Bari, 1986, 1987; Valamo, 1988), și va fi consacrată studiului și adoptării unui document comun pe tema *„Consecințe eclezilogice și canonice ale naturii sacramentale a Bisericii. Conciliaritate și autoritate în Biserică"*. În cursul lui 1989, 3 subcomisii mixte au ela-

borat cîte un text pe această temă. Comitetul de coordonare a făcut sinteza lor și a stabilit versiunea care va servi ca text de bază în iunie la München. De asemenea, Comitetul de coordonare a decis să transmită Comisiei plenare și raportul subcomisiei de la Viena (26—31 ianuarie 1990) asupra uniatismului (S.O.P., nr. 146, martie 1990, p. 17—18).

Prima delegație a Bisericii ortodoxe autocefale a Americii primită la Patriarhia Ecumenică

O delegație a Bisericii Ortodoxe autocefale a Americii a făcut pentru prima dată la invitația patriarhului ecumenic Dimitrios I, între 12—15 februarie 1990, o vizită oficială la sediul Patriarhiei ecumenice din Istanbul. Delegația a fost condusă de Petru, arhiepiscopul de New-York, auxiliar al mitropolitului primat Teodosie de Washington, însoțit de preoții Leonida Kișkovski, responsabil cu relațiile externe și președinte recent ales al Consiliului național al Bisericilor Americii, și Robert Kondratick, cancelar. În cursul vizitei, delegația a fost primită într-o atmosferă frățească și călduroasă de patriarhul ecumenic, Dimitrios I, și membrii Sf. Sinod. În cursul discuțiilor s-a procedat la un schimb de vederi privind unitatea ortodoxă pe continentul nord-american ca și probleme referitoare la ultima fază a pregătirii viitorului Mare Sinod panortodox. S-au evocat de asemenea condițiile în care urmează să se efectueze călătoria patriarhului ecumenic Dimitrios I în S.U.A., programată pentru luna iulie 1990.

Nu s-a dat publicității nici o declarație oficială la sfîrșitul acestei prime întîlniri istorice între responsabilii celor două Biserici. S-a remarcat însă de o parte și de alta că e vorba de un pas important în vederea restabilirii relațiilor canonice între două Biserici. Întîlnirea din Fanar marchează voința Patriarhiei ecumenice de a găsi o soluție multiplelor jurisdicții ortodoxe existente actualmente în Biserică, relansînd dinamica procesului presinodal dat fiind că viitoarea conferință presinodală va fi centrată tocmai pe problema statului canonic al comunităților din afara zonelor geografice tradițional ortodoxe („diasporalele") și a modului acordării autonomiei și autocefaliei lor.

Biserica Ortodoxă autocefală a Americii numără peste 500 de parohii situate în principal în S.U.A., Canada și Mexic. Constituită din vechile parohii ale diocezei ruse a Americii a căror întemeiere urcă la sf. sec. XVIII odată cu sosirea primilor misionari ortodocși ruși în Alaska, ea constituie sociologic cea de a doua entitate eclezială ortodoxă de pe continentul nord-american după Arhiepiscopia greacă a celor două Americi dependentă de Patriarhia ecumenică. Hotărîtă să se plaseze nu în perspectiva unei Biserici de emigrație ci în cea a unei Biserici locale chemate să viețuiască și să dea mărturie ortodoxă în societatea americană, ea a primit în 1971 autocefalia de la Patriarhia Moscovei. Considerat unilateral, acest act n-a fost însă recunoscut de toate Bisericile ortodoxe, mai ales de Patriarhia ecumenică, ceea ce a determinat faptul că ea (și teologii ei de valoare de la Institutul teologic „Sf. Vladimir", New York, ca părinții A. Schmemann și J. Meyendorff) a fost ținută deoparte de la dialogurile ecumenice internaționale ale Ortodoxiei ca și de la procesul de pregătire a viitorului Sinod panortodox.

Decesul mitropolitului Meliton de Chalcedon

Mitropolitul Meliton de Chalcedon, decan și primul ierarh în ordine canonică al Sfîntului Sinod al Patriarhiei ecumenice, a decedat la 27 decembrie 1989 la Istanbul ca urmare a unei grave maladii care l-a ținut deoparte de funcțiile lui în ultimii cinci ani. Funeraliile au fost celebrate la 30 decembrie în biserica patriarhală din Fanar și au fost conduse de patriarhul ecumenic Dimitrios I, în prezența membrilor Sf. Sinod și a numeroși delegați ecumenici. Mitropolitul Meliton a fost una din figurile marcante ale Ortodoxiei contemporane exercitînd

vreme de peste 20 de ani un rol de prim-plan atît în relaţiile interortodoxe şi în pregătirea Sinodului panortodox cît şi în dialogul ecumenic.

Mitropolitul Meliton, pe numele lui laic Sotirios Hatzis, s-a născut la Constantinopol în 1913. După studii la liceul francez din acest oraş a intrat la Şcoala patriarhală de teologie din insula Halki pe care o absolvă în 1934. Devine predicator în dioceza Chalcedon, iar din 1938 lucrează la secretariatul Patriarhiei ecumenice. Hirotonit preot în 1941, este trimis în străinătate pentru a deservi comunităţile greceşti din Marea Britanie, calitate în care participă ca preot militar şi în campania engleză din Africa de Nord.

Rechemat în 1947 la Constantinopol, devine cancelar al Sf. Sinod. Hirotonit episcop în 1950, este ales mitropolit de Imbros, apoi în 1963 mitropolit de Helenoupolis. Însărcinat cu problemele panortodoxe el este mîna dreaptă a patriarhului Athenagoras I, punînd la cale procesul presinodal panortodox şi prezidînd în 1963 Conferinţa interortodoxă de la Rodos, iar în 1976 şi 1982 primele două Conferinţe presinodale. Într-un discurs memorabil la Conferinţa presinodală din 1982, el a stigmatizat „neomedievalismul Ortodoxiei în faţa exigenţelor epocii noastre" şi a subliniat că nu e posibilă înaintarea spre Sinod fără a instaura un dialog cu „ansamblul poporului credincios în fiecare parohie, în fiecare dioceză, un dialog de la rădăcină şi pînă la vîrful Bisericii".

În 1966 a fost ales mitropolit de Chalcedon devenind decanul Sf. Sinod al Patriarhiei ecumenice, a doua personalitate ca poziţie canonică după Patriarhul ecumenic. Prim-consilier şi principal colaborator al patriarhului Athenagoras, a deschis împreună cu el calea apropierii şi dialogului cu Biserica romano-catolică. Primit în 1975 de papa Paul IV în capela Sixtină, cu ocazia celei de-a zecea aniversări a ridicării anatemelor reciproce între Roma şi Constantinopol, a fost martorul unui gest istoric fără precedent: papa Paul VI a îngenuncheat înaintea lui îmbrăţişîndu-i picioarele în semn de reparaţie istorică şi iertare faţă de gestul predecesorului lui, papa Eugeniu IV, care în 1438 a cerut patriarhului Constantinopolului, lui Iosif II, ca să-l primească, să îngenuncheze înaintea lui şi să-i sărute picioarele.

La moartea patriarhului Athenagoras în iulie 1972, mitropolitul Meliton a asigurat interimatul patriarhal pregătind activ alegerea noului patriarh. Şters de pe lista candidaţilor eligibili de către guvernul turc dat fiind prestigiul său, a propus el însuşi candidatura actualului patriarh ecumenic Dimitrios I.

În locul mitropolitului Meliton a fost ales la 9 ianuarie 1990 ca mitropolit de Chalcedon şi decan al Sf. Sinod, al doilea ierarh în ordine canonică din Patriarhia ecumenică *mitropolitul Vartolomeu* de Filadelfia, care a fost şi întronizat solemn la 14 ianuarie în catedrala Sf. Treimi din Chalcedon în cadrul unei ceremonii prezidate de patriarhul ecumenic Dimitrios I înconjurat de membrii Sf. Sinod şi numeroşi reprezentanţi ai celorlalte confesiuni creştine şi organizaţii ecumenice.

Pe numele său civil Dimitrios Archondonis, mitropolitul Vartolomeu al Chalcedonului s-a născut la 12 martie 1940 la Imbros, insulă grecească aflată pe teritoriul Turciei, în apropiere de Dardanele. Licenţiat al şcolii de teologie patriarhale din Halki în 1961 şi-a continuat, după serviciul militar în armata turcă, studiile la Universitatea pontificală gregoriană din Roma unde a dobîndit titlul de doctor canonic, la Institutul ecumenic de la Bossey (Geneva) şi la Universitatea din München. La întoarcerea în Fanar în 1968 devine prorector al Şcolii (facultăţii) de teologie de pe insula Halki pînă la închiderea ei în 1971 de către guvernul turc. Hirotonit preot în 1969, în 1973 devine mitropolit titular de Filadelfia şi membru al Sf. Sinod. Cunoscut pentru solida lui formaţie intelectuală, gustul pentru dialog şi cunoaşterea limbilor străine (vorbeşte curent 6 limbi), mitropolitul Vartolomeu a fost din 1972 secretarul privat al patriarhului Dimitrios I. Este membru al consiliilor patriarhale pentru afaceri canonice, pentru afacerile interortodoxe, pentru instituţiile patriarhale din străinătate, pentru relaţiile intercreştine, pentru dialogul cu Biserica romano-catolică, pentru relaţiile cu Sf. Munte Athos, şi pentru rînduiala slujbelor liturgice (S.O.P., nr. 145, februarie 1990, p. 5—6 şi „Episkèpsis" nr. 432, februarie 1990).

Manifestații islamice în jurul Sfintei Sofia

O importantă mulțime de integriști musulmani a manifestat la 12 ianuarie la Istanbul reclamînd retransformarea în moschee a celebrei basilici justiniene Sfînta Sofia, actualmente muzeu. Manifestanții adunați pentru rugăciunea de vineri, ziua sfîntă a musulmanilor, au scandat lozinci ca: „La Vatican cei care vor biserici și muzee" sau „Sf. Sofia stindard al drepturilor batjocorite ale musulmanilor". Evocîndu-se recenta reconstrucție a clădirilor Patriarhiei ecumenice din Fanar, manifestanții au mai strigat: „Se dau autorizații patriarhiei, în timp ce Sf. Sofia e ocupată".

Această manifestație intervine în contextul unei intense campanii de presă naționaliste și islamice desfășurate în Turcia de cîteva luni vizînd să oblige guvernul turc să transforme din nou vechea basilică bizantină în moschee deschisă cultului musulman. Această campanie violentă a reiscat sentimentele de teamă care păreau a fi fost estompate de la ultima izbucnire antigrecească violentă a turcilor din 1953 care a făcut numeroase victime în comunitatea ortodoxă din Istanbul.

Capodoperă a artei creștine bizantine, basilica Sfintei Sofii a fost construită începînd din 532 și inaugurată în 537 de împăratul Iustinian. Mai multe sinoade importante au fost reunite aici din sec. VI în sec. XIV, iar ceremoniile liturgice și imperiale de aici impregnează pînă astăzi tradiția liturgică ortodoxă. Transformată în moschee în 1453 îndată după cucerirea Constantinopolului de către turcii otomani, Sf. Sofia a devenit în 1930 muzeu din ordinul lui Atatürk, fondatorul republicii turce pe baze pur laice.

Manifestație la Atena în favoarea grecilor ortodocși din Albania

Circa 10 000 de persoane printre care și numeroși episcopi și arhiepiscopul Atenei, Serafim, întîistătătorul Bisericii ortodoxe grecești, au manifestat la 11 februarie 1990 în centrul capitalei elene pentru a cere statului albanez respectul drepturilor omului, față de importanta minoritate greacă din sudul Albaniei sau Epirul de Nord, lipsită de orice drept de exprimare culturală. Adunarea a fost organizată de numeroase asociații elene și internaționale care susțin cauza populației din Epirul de Nord, la inițiativa mitropolitului Sevastianos de Konitsa (Epir), cunoscut militant pentru drepturile ortodocșilor greci din Albania.

După ce poporul a intonat imnul liturgic: „Apărătoare Doamnă", arhiepiscopul Serafim a salutat ca *„eroică"* recenta insurecție a poporului român și a citit un mesaj în care a prevenit guvernul de la Tirana de faptul că „politica dusă de el pînă în prezent îl va duce la o izolare internațională și ruină sigură". Mitropolitul Sevastianos a afirmat că în Europa nu mai există actualmente decît un singur „zid al rușinii", cel înălțat la frontierele ei de statul „stalinist" de la Tirana și a felicitat pe ministrul de externe, Antonios Samaras, pentru recenta sa declarație care stigmatizează violarea drepturilor elementare ale omului în Albania, stat proclamat în 1967 prin constituție primul stat „ateu" din lume! Strigînd lozinci ca: „Libertate epiroților din Nord" sau „Curaj, fraților, libertatea va veni", manifestanții s-au deplasat la ambasada Albaniei pentru a depune o petiție cerînd redeschiderea bisericilor și dreptul la învățămînt în limba greacă în Albania.

Opinia greacă a fost foarte sensibilizată în ultimele luni la violența impusă de statul albanez în Epirul de Nord, mai ales de la revelarea în luna noiembrie a anului trecut a asasinării de către poliția politică albaneză a unui număr de cetățeni albanezi ortodocși de origine greacă (printre care cei 4 frați Trassou) care au încercat să se refugieze trecînd ilegal frontiera în Grecia.

Potrivit unor statistici occidentale, creștinii albanezi, în majoritate ortodocși, reprezintă 20% din ansamblul populației unei țări în care majoritatea era musulmană și este supusă de aproape 25 de ani unei interdicții totale a practicării oricărei religii și unei violente și dure reprimări a credincioșilor practicanți (exe-

cuţii, închisoare, lagăre, mine etc.). Comunitatea greacă ortodoxă din Epirul de Nord, regiune la frontiera între Grecia şi Albania, este estimată la 400 000 de persoane. Există şi o comunitate ortodoxă sîrbă în regiunea Skodar din nordul ţării. De mai multe decenii aceste două comunităţi supuse unei severe represiuni religioase şi culturale sînt obiectul unei atenţii morale şi spirituale a Bisericilor greacă şi sîrbă de cînd Biserica ortodoxă autocefală a Albaniei creată în 1937 a fost suprimată de guvernul de la Tirana (S.O.P. nr. 145, februarie 1990, p. 7—8).

A doua consultaţie internaţională a femeilor ortodoxe

Între 16—23 ianuarie a avut loc la Academia ortodoxă a Cretei de la Gonia, cea de-a 2-a consultaţie internaţională a femeilor ortodoxe pe tema *„Biserica şi cultura"* (prima întîlnire de acest fel a avut loc în 1976 la mănăstirea Agapia, România, cu tema: *„Locul femeii în Biserica Ortodoxă")*. Plasată sub patronajul secţiunii „Femeile în Biserică şi societate" a Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi integrîndu-se în programul „Deceniului ecumenic de solidaritate a Bisericilor cu femeile", consultaţia, la care au participat 23 de femei ortodoxe din 15 ţări de pe toate continentele, a avut drept obiectiv principal elaborarea unei contribuţii ortodoxe la reflexia şi acţiunea Bisericilor în acest domeniu. Discuţiile şi reflexiile s-au purtat în jurul a 3 comunicări: *Femeia şi ministeriul eclezial. Dezvoltări recente ale reflexiei ortodoxe* (d-na Elisabeth Behr-Sigel, Franţa); *Dumnezeu şi limbajul sexual în perspectivă ortodoxă* (păr. Thomas Hopko, Instit. „Sf. Vladimir", New York) şi *Participarea femeilor la viaţa şi deciziile Bisericii Ortodoxe* (prof. Mary Thomas, India).

Grupul de reflexie asupra ministeriilor femeii în Biserică a subliniat faptul că „o restaurare creatoare a diaconatului femenin ar răspunde bine nevoilor vitale ale Bisericilor noastre" experienţă care ar putea provoca şi o reînviorare a diaconatului masculin devenit prea adesea o funcţie pur liturgică. S-a subliniat necesitatea unui studiu teologic aprofundat şi a unui dialog teologic în sînul unei grupe de teologi ortodocşi, bărbaţi şi femei, asupra disputatei în Occident probleme a accesului femeilor la preoţia sacramentală.

În ce priveşte problemele referitoare la etica sexuală, participantele au constatat varietatea contextelor culturale în care sexualitatea determină relaţiile umane şi şi-au exprimat dorinţa ca în Bisericile Ortodoxe să înceapă o dezbatere clară şi deschisă asupra problemelor contracepţiei şi planificării familiale subliniind necesitatea împărţirii egale a responsabilităţilor între bărbaţi şi femei în decizia de a da naştere unui copil.

Reflexia asupra participării femeilor la viaţa şi responsabilităţile Bisericii la diferitele ei nivele a dus la formularea cererii ca învăţămîntul teologic, ca şi formarea creştină de bază, să fie puse şi la dispoziţia laicilor şi ca Biserica să ţină seama în acest serviciu şi de competenţele deosebite ale femeilor atît în educaţie, învăţămînt, cateheză, cît şi în sînul parohiilor şi vieţii familiale. In concluzie s-a formulat dorinţa ca investigaţii mai avansate să permită discernerea mai clară şi precisă şi redescoperirea locului real al femeilor în Biserică (S.O.P. nr. 146, martie 1990, p. 10—11).

Scurte ştiri

— Între 22—28 ianuarie 1990 a avut loc la *Nikosia* (Cipru) cea de-a *5-a Adunare generală a Consiliului Bisericilor din Orientul Mijlociu.* Ea a reunit 200 de delegaţi ai tuturor comunităţilor creştine din această parte a globului: anglicani, ortodocşi, precalcedonieni, protestanţi şi, pentru prima dată, catolici de rit latin şi oriental, ca şi reprezentanţi ai Vaticanului, Federaţiei mondiale luterane şi Consiliului mondial al Bisericilor. Pentru prima dată de 15 secole toţi creştinii din regiune au luat parte la o reuniune comună desfăşurată sub egida temei

„Păstrați unitatea Duhului întru legătura păcii" (Efes, 4, 3). Comunitățile creștine din Orientul Apropiat și-au reafirmat cu acest prilej viguros responsabilitatea lor și dorința de a participa la o soluționare globală în spirit evanghelic și a învățăturii biblice fundamentale despre om ca și chip al lui Dumnezeu a tuturor problemelor grave care se pun în această regiune în care a apărut și s-a răspîndit creștinismul, la o prezență creștină și ecumenică mai evidentă într-un spațiu marcat de violente conflicte și scindări interetnice, interconfesionale și interreligioase. Adunarea a aprobat apoi o serie de rezoluții care cer unitatea Libanului și Ciprului, susțin dreptul poporului palestinian la autodeterminare și independență, apelează la aplanarea conflictelor între armeni și azeri în U.R.S.S. și urgentează inițierea unui dialog cu Islamul. Primații ortodocși din regiune, patriarhii Partenie al Alexandriei, Ignatie al Antiohiei, Diodor al Ierusalimului și mitropolitul Chrysostomos al Ciprului, și-au exprimat totodată sprijinul nelimitat față de Biserica Ortodoxă soră Rusă și protestul energic față de violarea drepturilor religioase ale ortodocșilor de către uniți în Ucraina (S.O.P., nr. 146, martie 1990, p. 12—13).

— Între 30 ianuarie-8 februarie a avut loc la *Curitiba* (Brazilia) *cea de-a VIII-a Adunare generală a Federației luterane mondiale.* Adunarea a discutat și adoptat un text în care se tratează 4 teme: comuniunea, mîntuirea, pacea în dreptate și o creație eliberată. S-a adoptat și o nouă constituție a Federației care cuprinde 105 biserici luterane din întreaga lume și care a devenit dintr-o „asociație liberă" o „comuniune de Biserici". În ce privește relațiile cu Bisericile ortodoxe, Adunarea a declarat că luteranii vor putea reveni la versiunea originală a Simbolului de credință niceo-constantinopolitan fără adaosul „Filioque".

— Președinții Conferințelor episcopale romano-catolice din R.F.G. și R.D.G. Mgr. Karl Lehmann, episcop de Mainz, și Mgr. Georg Sterzinsky, episcop al Berlinului răsăritean, au anunțat pentru 7—8 martie 1990 la Augsburg (R.F.G.) o reuniune comună a celor două conferințe episcopale care să pregătească unificarea lor.

— La 2 februarie 1990 Universitatea catolică din Louvain (Belgia) a proclamat doctori „honoris causa" pe fratele Roger Schutz, cunoscutul prieur al comunității monastice protestante de la Taizé, și pe Tadeusz Mazowiecki, actualul primministru al Poloniei.

— La 11 februarie 1990 *a încetat din viață* în vîrstă de 95 de ani unul din cei mai cunoscuți teologi francezi ai secolului, *părintele* dominican *Marie Dominique Chenu.* La funeraliile oficiate la 15 februarie la Notre Dame de Paris și la care au luat parte 3 000 de persoane, s-a citit un mesaj de condoleanțe din partea papei Ioan-Paul II.

Născut la 7 ianuarie 1895 la Soisy-Seine, M.-D. Chenu a intrat în 1913 în ordinul dominican, fiind hirotonit preot în 1919. Cunoscut istoric al teologiei și medievist preocupat în special de înțelegerea rațională a credinței și de statutul de știință al teologiei în sens tomist, păr. Chenu a fost rector între 1932—1942 al cunoscutei facultăți de teologii dominicane de la Le Saulchoir (lîngă Paris), iar ulterior a devenit fondator al Institutului de studii medievale de la Ottawa (Canada). În 1954 a fost exilat la Rouen cu ocazia măsurilor luate de Vatican atît împotriva ordinului dominican cît și a mișcării preoților muncitori din Franța. La Conciliul II Vatican a fost ales ca expert teologic, gîndirea lui exercitînd o influență asupra redactării mai multor texte conciliare. Pînă la sfîrșit a continuat să însoțească în reflexia lor în măsura puterilor și posibilităților sale, pe preoții-muncitori și pe militanții și mișcările laice catolice franceze de tipul „Acțiunii catolice". Dintre operele sale fundamentale menționăm aici:

La theologie comme science au XIII-e siécle (1927);
Une école de theologie: Le Saulchoir (1937, condamnată de Roma 1924);
Introduction à l'etude de S. Thomas d'Aquin (1950);
Pour une theologie du travail (1955);
La foi dans l'intelligence (1974);
L'Evangile dans le temps (1974) (culegere de studii);
La doctrine sociale de l'Eglise comme ideologie (1979).
(după „Documentation Catholique" nr. 2002, 18 martie 1990, p. 327).

Redacția

HANS KÜNG DESPRE RELAŢIILE DINTRE ORTODOXIA RĂSĂRITEANĂ ŞI CATOLICISMUL OCCIDENTAL

De zece ani deja, mai exact de la 15 decembrie 1979, Hans Küng nu mai este părintele Hans Küng profesor de teologie dogmatică şi ecumenică la facultatea de teologie catolică a Universităţii din Tübingen şi director al Institutului de cercetări ecumenice de pe lîngă această facultate, ci „cazul" Küng.

Născut în 1928 la Luzerna în Elveţia, H. Küng a devenit profesor de dogmatică la Tübingen în 1960 după strălucite studii la Roma (Gregoriana) absolvite în 1957 cu o cunoscută teză de doctorat despre conceptul de „îndreptare (justificare) la Karl Barth din punct de vedere catolic". În legătură cu Conciliul II Vatican (1962—1965) la care a fost chemat ca expert teologic de papa Ioan XXIII şi la care a făcut parte din tabăra „progresiştilor" şi „liberalilor" pe care o reprezintă şi susţine în continuare şi astăzi, H. Küng a publicat o serie de lucrări ca: *Konzil und Wiedervereingung. Erneuerung als Ruf in die Einheit* (1960), *Strukturen der Kirche* (1962), *Kirche im Konzil* (1963), *Wahrhaftigkeit. Zur Zukunft der Kirche* (1968), culminînd în monumentala monografie *Die Kirche* (1967) şi *Unfehlbar? Ein Anfrage (Infailibil? O interpelare)* (1970), lucrări care au avut un mare ecou atît în teologia catolică, cît şi, mai ales, în cea protestantă şi ecumenică. Căci atît *Die Kirche* cît şi, mai dezvoltat, *Unfehlbar?* au pus foarte serios în discuţie din perspectiva exegezei şi istoriografiei moderne atît primatul cît şi infailibilitatea papală formulînd extrem de numeroase obiecţii şi rezerve asupra modului în care ele au fost dogmatizate (Conciliul I. Vatican, 1870) şi practicate în istorie de către Biserica Romano-Catolică. Pentru Küng primatul adevărat în Biserică nu are decît un sens pastoral iar infailibilitatea Bisericii se reduce la o anumită indefectibilitate sau păstrare a ei fundamentală în adevăr, păstrare conciliabilă cu erori în enunţurile de credinţă şi morale „definitive" ale magisteriului Bisericii.

Deşi declanşase un proces doctrinar în toată regula împotriva acestor două cărţi, Congregaţia pentru doctrina credinţei — fosta Congregaţie a Sfîntului Oficiu al Inchiziţiei şi al Indexării cărţilor interzise — a preferat într-o primă fază să răspundă indirect publicînd celebra „declaraţie pentru apărarea doctrinei catolice despre Biserică împotriva unor erori contemporane" *Mysterium Ecclesiae* („Documentation Catholique" nr. 1636, 15 iulie 1973, p. 664—670), declaraţie discutată pe larg de P. S. episcop Dr. Antonie Plămădeală în studiul *H. Küng şi Declaraţia „Mysterium Ecclesiae"*, „Ortodoxia" nr. 1/1974 şi *„Ca toţi să fie una"*, Bucureşti, 1979, p. 193—268. Hans Küng a fost invitat în mai multe rînduri să-şi declare adeziunea la această declaraţie şi să nu-şi mai propage tezele sale contrare magisteriului catholic şi atunci procedura deschisă împotriva lui urma să fie închisă. Pentru ca să nu mai existe nici un fel de dubiu, Declaraţia Congregaţiei din 15 februarie 1975 (D. C. nr. 1672, p. 258) menţionează explicit cele două cărţi ale lui Küng şi trei erori doctrinare afirmate în ele: negarea infailibilităţii ca imposibilitate de a greşi a Magisteriului în formularea credinţei; negarea competenţei proprii şi exclusive a acestui magisteriu de a interpreta autentic depozitul revelat (ceea ce duce la negarea caracterului obligatoriu şi permanent al definiţiilor acestui magisteriu); şi, în fine, recunoaşterea competenţei laicilor de a săvîrşi, în cazuri excepţionale, Euharistia.

Între timp, în 1974 H. Küng publicase o impozantă lucrare de hristologie: *Christsein*, prezentată ca o mică „sumă" asupra credinţei şi vieţii creştine în per-

spectiva achizițiilor exegezei biblice și istoriei, ca și a problematicii lumii contemporane și a modernității occidentale. Scrisă incontestabil cu multă vervă strălucitoare și erudiție impresionantă cartea îl înfățișează pe Küng ca pe un teolog „liberal" biblicist, mult mai aproape de protestantismul modern decît de Tradiția din totdeauna a Bisericii nedivizate, Tradiția Sinoadelor ecumenice și a Părinților. Interpretarea umanistă și funcțională, neontologică, a Persoanei și operei lui Iisus Hristos se reflectă semnificativ în conceptul central al hristologiei sale: Iisus Hristos ca „mandatar" *(Sachverhalter)* al lui Dumnezeu pe pămînt care vestește lumii voia lui Dumnezeu concentrată în etica nouă a Fericirilor și Predicii de pe Munte, și niciodată explicit afirmat ca Fiul Cel Unic al Tatălui. Lipsa de claritate și înțelegere a misterului Persoanei și lucrării divino-umane a lui Hristos în sensul în care a fost precizat de Sinoadele ecumenice și de Sfinții Părinți, reducția și concentrarea hristologică unilaterală excesiv pe umanitatea Lui, îl duc pe H. Küng la relativizarea periculoasă a unor dogme fundamentale ale creștinismului cum sînt cele privitoare la consubstanțialitatea Sf. Treimi, la Fecioara Maria, la Biserică și la Sfintele Taine, așa cum au arătat zece teologi de marcă ai catolicismului contemporan ca: H. U. von Balthasar, K. Rahner, A. Grillmeier, W. Kasper, K. Lehmann, J. Ratzinger ș.a. în broșura *Diskussion über H. Küng's „Christsein"* (1976) și Declarația episcopilor germani din 14 noiembrie 1977 (D.C. nr. 1734, p. 1 066—1 070). Remarcabilă în multe privințe, deschisă, generoasă și sinceră în voința de a fi înnoitoare și a veni în întîmpinarea omului modern și a-i apropia mesajul lui Hristos, teologia lui H. Küng ilustrează, pe de altă parte, drama și impasurile teologiei „liberale" sau „progresiste" romano-catolice actuale dezvoltate după Conciliul II Vatican, și pe care critica justă făcută inovațiilor „tradiționale" papale i-a îndepărtat însă nepermis de Tradiția veche și autentică a Părinților Bisericii și i-a apropiat periculos de extremele relativizante ale unui protestantism liberal, iar voința de înnoire cu orice preț i-a făcut să preia și adopte necritic o serie întreagă de metode, prejudecăți și sensibilități ale modernității.

Reluarea într-o formă radicalizată a tezelor sale despre infailibilitate — în sensul că ea n-a existat, nu există și nici nu este necesară în Biserică, ci e numai o indefectibilitate care face ca prin har Poporul lui Dumnezeu să fie în stare, și fără definițiile magisteriului să găsească calea adevărului, adică modul just de a-i urma și a fi credincios lui Hristos — în două studii din 1979 *(Kirche gehalten in der Wahrheit?* și prefața la carte a lui A.B. Hasler, *Wie der Papst unfehlbar wurde)* i-au atras asupra lui Küng intervenția amînată, decisă de data aceasta, a Congregației pentru doctrina credinței. Într-o Declarație datată 15 decembrie 1979 (D.C. nr. 1 778, 20 ian. 1980, p. 70—72 și 72—83) și care a primit aprobarea noului, energicului și autoritarului pontif roman de origine poloneză, papa Ioan Paul II, această Congregație declară în numele papei că, întrucît în scrierile sale se îndepărtează de integralitatea credinței catolice, H. Küng nu mai poate fi considerat oficial teolog catolic. I se retrage, deci, autorizația canonică (nihil obstat) și-și pierde dreptul de a preda teologie catolică în numele Bisericii și ca dascăl recunoscut de Biserică, rămînînd în continuare preot și nefiind exclus din Biserică. Sentința a fost confirmată la 28 decembrie și rămîne definitivă pînă ce Küng nu-și va retrage și revizui public opiniile incompatibile cu doctrina catolică. Trebuie însă spus că, spre deosebire de Schillebeeckx, H. Küng a refuzat sistematic să dea curs multiplelor invitații ale Congregației de a veni la Roma și a dialoga cu aceasta.

În consecință, prof. Küng a încetat de a mai preda teologia dogmatică la facultatea catolică în numele Bisericii catolice, rămînînd însă la Institutul de cercetare ecumenică din Tübingen și continuînd să predea dar cu titlu particular, fără a avea dreptul de a mai examina sau conduce lucrări de licență și doctorat în teologie în numele Bisericii catolice. În acești ultimi zece ani activitatea sa s-a orientat și concentrat cu precădere pe terenul teologiei fundamentale și ecumenice și al dialogului interconfesional și interreligios, domeniu în care a continuat să țină prelegeri, cursuri și conferințe și în care a publicat singur sau în colaborare o serie de lucrări importante și de „avangardă" ca: *Existiert Gott? Antwort an die Gottesfrage der Neuzeit* (1978), *Ewiges Leben?* (1981), *Christentum und Weltreligionen. Hinführungen zum Dialog mit Islam, Hinduismus und Buddhismus*

(1984), *Christentum und Chinesische Religion* (1988), *Theologie im Aufbruch. Ein ökumenische Grundlegung* (1987) sau culegerile de studii: *Theologie — wohin? Auf dem Weg zu einem neuen Paradigma. Stukturen und Dimensionen* (2 vol. 1984—1986) şi *Katholische Kirche — wohin? Wider den Verrat am Konzil* (1986).

Una din aceste conferinţe pe teme ecumenice ale prof. H. Küng este şi cea tradusă de noi mai jos (cu excepţia introducerii şi încheierii prea contextuale — subtitlurile ne aparţin) după „Stimme der Orthodoxie" — revista lunară a Exarhatului Patriarhiei Moscovei pentru Europa Occidentală din Berlinul răsăritean nr. 12/1988, p. 26—34, — şi intitulată *Die Faszination des christichen Ostens. Ostliche Orthodoxie und Katholische Kirche des Westens heute.* Ea a fost susţinută în iulie 1988 la Universitatea din Tübingen şi a fost ocazionată, cum se arată în introducerea şi încheierea netraduse, pe de o parte, de serbarea festivă în iunie 1988 în Rusia a mileniului creştinării ruşilor kieveni iar, pe de alta, de schimbarea epocală a relaţiilor dintre Biserica Ortodoxă şi statul sovietic în condiţiile noului curs politic imprimat ţării şi întregului Est European de Mihail Gorbaciov după 1987.

Recentele schimbări, survenite şi în România în urma Revoluţiei din Decembrie 1989, cer, după Küng, Bisericii şi creştinilor din Est — şansă şi o provocare totodată — o contribuţie decisivă la umanizarea şi regenerarea morală a societăţii prin crearea unei noi etici şi spiritualităţii care pe de o parte, să permită societăţii ieşirea din pasivismul, inerţia, cinismul, materialismul moral şi practic vulgar şi decadent al moravurilor, din declinul şi confuzia valorică acumulate în atîtea decenii de dictatură totalitară a ideologiei amorale sprijinite pe minciună şi teroare, a comunismului cu toate „feţele" lui; iar pe de altă parte, să dea un conţinut moral şi spiritual concret şi viabil noii societăţi în curs de reconstituire. Ori aceasta reclamă neîntîrziat ca Biserica să se folosească rapid şi din plin de spaţiul liber oferit în primul rînd pentru înnoirea ei proprie, pentru o reconsiderare, „restructurare" şi o „transparenţă" cît mai grabnică a instituţiilor şi strategiilor ei atît interne cît şi externe, atît locale cît şi ecumenice. In acest sens, conferinţa prof. Küng oferă o serie de reflecţii şi observaţii utile şi interesante, chiar dacă nu toate şi originale.

Demnă de reţinut şi de meditat asupra ei este interpretarea dată evoluţiilor diferite şi sciziunii intervenite în istorie între Biserica Ortodoxă răsăriteană şi Biserica Catolică occidentală. Reluînd şi rezumînd explicaţia dezvoltată în 1965 de profesorul de la Institutul pontifical oriental din Roma Wilhelm de Vries S.J. în *Oskirche und Katholizismus, Gegensatz oder Ergänzung?*, H. Küng vede şi el cauza principală a acestor evoluţii istorice diferite şi a separării lor în rezolvarea diferită a problemei raportului principial între Biserică şi Stat (naţiune) şi a celei a unităţii Bisericii la nivel universal. S-au conturat, astfel, începînd cu sec. IV, două modele ecleziologice şi politice în acelaşi timp, nici unul perfect, ci fiecare cu avantajele şi dezavantajele lui (chestiune de apreciere şi judecată de valoare deci de criterii spirituale în ultimă instanţă!):

a) Modelul constantinian bizantin „simfonic" al Bisericii de Stat *(Staatskirche)* sau al Bisericii oficiale a Imperiului *(Reichskirche)*, ulterior cel al Bisericilor naţionale autocefale, în care s-a dezvoltat sistemul patriarhatelor sau al Bisericii universale ca şi comuniune de Biserici locale. Acest sistem a permis menţinerea mai fidelă a principiului comuniunii şi al spiritului tradiţiei soborniceşti-comunitare şi sinodale în organizarea şi conducerea Bisericii ca şi întruparea organică şi inculturarea firească a creştinismului în fiinţa şi cultura popoarelor ortodoxe. Dezavantajele şi riscurile lui se leagă — aşa cum a arătat sucombarea acestor popoare sub dominaţia teocraţiei islamice şi ateocraţiei comuniste în urma revoluţiei din 1917, şi urmările lor — pe de o parte de separatismele naţionaliste şi de dificultatea de a găsi o exprimare efectivă şi concretă a unităţii Bisericii în plan universal, iar, pe de altă parte, de subordonarea prea evidentă şi absenţa unei independenţe efective şi delimitări critice clare faţă de stat.

b) Modelul papal al Bisericii-Stat *(Kirchenstaat)* dezvoltat în Occident. Avantajele practice incontestabile ale acestui sistem în istorie au fost o atitudine mai liberă şi mai critică a Bisericii faţă de Stat şi o expresie mai evidentă a unităţii Bisericii la nivel universal. Dar este o problemă ce rămîne de discutat dacă

aceste avantaje practice şi istorice compensează „dezavantajele" nu numai istorice ci principiale (deci dogmatice, adică „ereziile" practice şi ecleziologice) ale monarhismului ecleziastic, centralismului instituţionalist rigid şi universalismului excesiv, şi care au generat, cum se ştie, în decursul istoriei, pe rînd, reacţiile negative şi opoziţia vie faţă de Biserica romano-catolică, şi chiar al creştinismului însuşi, din partea Imperiului, statelor naţionale, Reformei şi modernităţii cu care Roma s-a aflat şi se află într-un permanent conflict.

În sine, atît teocraţia imperială orientală bizantină creştină, ca şi cele necreştine, islamică şi comunist-atee, cît şi teocraţia creştină papală occidentală sînt „utopii" totalitare foarte periculoase în pofida aparentului lor succes istoric. Pentru că, negînd practic din principiu libertatea spiritului şi recomandînd violentarea, constrîngerea conştiinţei umane pentru realizarea *binelui* (nu a răului!) în istorie, ele neagă de fapt însăşi esenţa spirituală a creştinismului, trădează triumfalist calea Crucii şi aleg calea „marelui Inchizitor", (din geniala „legendă" cu acelaşi titlu a lui F. Dostoievski din romanul său „Fraţii Karamazov", 1881) cedînd ispitelor demonice ale pîinii, miracolului şi puterii. De aceea, dacă Ortodoxia n-a putut apăra întotdeauna în istorie pe credincioşii ei şi pe sine însăşi de ambiţiile şi tentaţiile sistemelor totalitare islamic şi comunist — căci pentru aceasta ar fi trebuit să devină însăşi stat, cum a făcut şi face Biserica romano-catolică, şi să cedeze tentaţiilor inerente teocratismului —, are cel puţin meritul istoric şi avantajul „spiritual", nu istoric, de a respecta libertatea persoanei şi ideea comuniunii libere infinit mai mult decît catolicismul şi de a nu se fi impus niciodată lumii prin constrîngerea conştiinţei în numele binelui şi libertăţii în baza forţei exterioare a unor structuri ecleziale şi instituţionale quasistatale. Păcatul cedării şi compromisului cu puterea şi statul este calitativ diferit şi incomparabil mai mic în plan spiritual decît acela de a deveni putere şi stat, cum arată clar exemplul Mîntuitorului, şi de aceasta Biserica Ortodoxă a fost ferită, poate, tocmai de pretenţiile Statului şi Imperiului. Şi tot de aceea, paradoxal, autenticitatea spirituală este de partea ecleziologiei comuniunii cu toate slăbiciunile ei în plan istoric, şi nu de partea ecleziologiei primaţiale cu tot relativul ei „succes" istoric.

De aceea, H. Küng are dreptate atunci cînd consideră că principala problemă între Biserica Răsăritului şi cea a Occidentului este înţelegerea primatului în Biserica universală care are un înţeles spiritual şi politic diferit în cele două ecleziologii aflate la baza celor două modele teologico-politice menţionate mai sus. Dar îşi face iluzii atunci cînd crede că e suficientă schimbarea modului de exercitare a acestui primat de către papă care trebuie să-l înţeleagă nu ca un primat al dominaţiei ci ca un primat al slujirii (în sensul lui Mt. 20, 26). Faptul s-a mai subliniat deja în teologia românească: „Ortodocşii nu se vor putea declara de acord nici măcar cu un astfel de primat. Nu pentru că ar fi împotriva slujirii, Doamne fereşte, ci pentru că experienţa multor veacuri de „slujire" papală a arătat că ea nu poate fi altfel decît stăpînire. Dacă ar putea fi slujire efectivă, slujire adevărată şi dezinteresată, în afara pericolului transformării în stăpînire, problema s-ar aborda pe alte dimensiuni. Dar cum să crezi în slujire, cînd papalitatea reclamă supunere, întoarcere sub sceptrul stăpînitor. Slujitorul nu reclamă supuşi, ci fraţi... Dacă papei i s-ar recunoaşte primatul de slujire, acesta ar putea foarte repede degenera din nou într-un primat al puterii... Menţinînd primatul slujirii Küng contează pe himere şi pe exemplul izolat al papei Ioan XXIII, şi propune în fapt menţinerea primatului aşa cum este el exercitat astăzi." De altfel „şi astăzi romano-catolicii de la Vatican întrebaţi asupra naturii primatului răspund deja că e vorba doar de un primat al slujirii, spunînd că întotdeauna a fost aşa". („*Ca toţi să fie una*", p. 224—226). Prin primatul de slujire, „papa vrea să fie întîiul prin faptul că este întîiul în slujire. Dar Hristos dă fiecăruia îndemnul să fie întîiul în slujire; aceasta nu este un privilegiu al unei persoane. Iar această aplicare a fiecăruia în faţa celorlalţi are ca rezultat comuniunea sau în cazul episcopului, sinodalitatea, în care fiecare vrea să fie condiţionat de ceilalţi, vrea să ţină seama de judecata celorlalţi chiar în slujire" (Păr. Prof. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, II, 1978, p. 249).

Aproape că nu mai trebuie subliniat faptul că, în calitatea lui de „dizident" intern şi critic neîmpăcat al primatului de dominaţie al papalităţii, H. Küng

contestă, pe de o parte, categoric viabilitatea uniatismului ca model și metodă de realizare a unității celor două Biserici, întrucît el este emanația istorică și expresia tipică a unei ecleziologii de tip primațial, iar, pe de altă parte, denunță sincer politica duplicitară și antiecumenică dusă de Vatican față de Biserica Ortodoxă vis-à-vis de Bisericile unite.

Cu aceste observații să trecem la textul incitantei conferințe a prof. Küng care începe cu relatarea fascinației pe care o exercită asupra Occidentului Liturghia ortodoxă săvîrșită în marile catedrale ale Ortodoxiei.

II.

Ortodoxia: fascinație și reflexie, Liturghie și istorie

Dacă vrem însă să luăm în serios provocarea ce ne vine de la Răsăritul creștin nu trebuie să rămînem, ca unii amatori nostalgici ai liturghiei și teologiei răsăritene, la simpla admirație romantic-estetizantă a misticii, spiritualității, muzicii liturgice, cinstirii icoanelor și cultului luminărilor. Trebuie atunci să luăm o dată în serios Biserica reală a Răsăritului care în multe părți se menține în viață numai în condiții extrem de grele.

În prezentarea mea mă voi referi în mare măsură, în același timp paradigmatic și cu titlu reprezentativ, la Biserica Ortodoxă Rusă. Și aș vrea să mă consacru unei preocupări mai sobre, și anume unei analize a diferenței fundamentale, cu toate consecințele ei politice în relația Catolicism-Ortodoxie și să trag de aici unele concluzii ecumenice. Faptul este cu deosebire important în epoca „restructurării" și „transparenței" întrucît acum în Răsărit rolul religiei și Bisericii se definește din nou și s-a inaugurat o nouă politică religioasă care e posibil să revină la modelul tradițional al „simfoniei" între Stat și Biserică.

Biserica de stat imperială bizantino-rusă și revoluția din 1917

Cu nețărmurită admirație ne plecăm înaintea istoriei pătimirii Bisericii Ortodoxe Ruse comparabile numai cu cea a creștinismului primar, istorie care a durat de la revoluție pînă în momentele cele mai recente ale timpului de față și al cărei martiriu reprezintă pentru noi, cei din Occident, o provocare la reflecție.

Cu toate acestea, Ortodoxia în Rusia se reprezintă astăzi ca o mărime ambivalentă. Meritul ei cel mai important este acela că odată cu ea a putut supraviețui în statul sovietic, oficial ateist, și creștinismul; mai mult, dacă semnele nu înșală, datorită acestui fapt pare posibilă astăzi chiar o nouă primăvară religioasă. Pe de altă parte, în urma experienței istorice, sistemul ortodox-răsăritean al Bisericii de stat (östlich-orthodoxe Staatskirchentum) *este astăzi dezavuat, fapt de cea mai mare importanță pentru punerea actuală a problemelor între Biserica Răsăriteană și cea Occidentală.*

Acest sistem a fost fundamentat politic și ideologic de întemeietorul Imperiului creștin (Imperium christianum) *Constantin cel Mare, prototipul tuturor cezarilor, împăraților și țarilor creștini. Teologul curții lui Constantin, episcopul Eusebiu de Cezareea, a propagat foarte eficient pe baza „teologiei" sale „politice" acest sistem în scrierile sale asupra lui Constantin și în Istoria sa bisericească și l-a imprimat pentru o lungă durată în conștiința istorică și în ideea de Stat și Biserică ale Ortodoxiei, mai întîi a celei bizantine și apoi și a celei a slavilor răsăriteni.*

În acest sistem, Imperiul și Biserica Imperiului (Reichskirche) *sînt conexe, fac parte dintr-un tot comun, în a cărui „simfonie" și „armonie" în mod clar împăratul și numai el dă tonul. Cu totul în descendența împăratului roman divinizat, și împăratul creștin trece ca reprezentantul lui Dumnezeu pe pămînt și ca icoană a singurei stăpîniri (autocrații) a lui Dumnezeu. Pe baza unui atare har nemijlocit al lui Dumnezeu, autocratorul este nu numai domn și stăpîn al statului, ci și protector al Bisericii, apărător al unității și adevărului ei. El este cel ce convoacă și prezidează Sinoadele ecumenice, și pune în vigoare hotărîrea lor pentru Imperiu și Biserica Imperiului.*

Lîngă un astfel de împărat, în Constantinopol, „a doua Romă" (după Constantin cel Mare), „Roma cea nouă" (după Sinodul II Ecumenic, Constantinopol, 381) — cu totul altfel decît în vechea Romă acum în fapt lipsită de împărat — nici un

papă nu putea sta ca un rival politic, astfel că în Răsărit o ceartă pentru investitură între puterea lumească și cea spirituală era exclusă din capul locului. Patriarhul Constantinopolului rămînea limitat în funcțiunile sale exclusiv la sfera spirituală: păstrarea purității învățăturii de credință și a rînduielii de cult și disciplină bisericească în sens strict.

Și chiar și această libertate spirituală cu care patriarhul trebuia să mustre și pună la punct pe împăratul ori de cîte ori acesta încălca sau se abătea de la învățătura și legea morală a Bisericii, a fost retezată, atunci cînd, după prăbușirea Imperiului bizantin ,a „celei de a doua Rome" în 1453, tînărul mare principat (knezat) al Moscovei — singura putere politică independentă a Răsăritului creștin după supunerea Bulgariei și Serbiei de către turcii otomani — a revendicat întreaga moștenire a Bizanțului și conducerea Ortodoxiei: marele kneaz Ivan III, căsătorit cu nepoata ultimului împărat bizantin, a introdus în stema de stat rusească vulturul bicefal imperial bizantin; Moscova devine noul Bizanț, „a treia Romă"; în 1589 mitropolitul Iov al Moscovei este instalat de Patriarhul Constantinopolului, Ieremia II, ca „patriarh al Moscovei și al întregii Rusii".

Ideologia moscovită a țarului ca reprezentant al lui Dumnezeu și domn asupra Statului și Bisericii, această ideologie care atribuia țarului — altfel decît în Bizanț — și o plenitudine de putere bisericească practic incontrolabilă, a fost dezvoltată deja încă pe timpul lui Ivan III de egumenul mînăstirii Volokolamsk Iosif Samin (1439—1515): e vorba de așa-numitul iosifism care a înțeles să se impună și împotriva monahismului circumspect în ce privește libertatea Bisericii (al adepților Sf. Nil Sorski).

Faptul s-a arătat clar în victoria lui Ivan IV cel Groaznic asupra mitropolitului Filip în secolul XVI, apoi în eșecul reformei orientate mai mult după modelul bizantin al patriarhului Nikon în sec. XVII și, în fine, în desființarea constituției patriarhale a Bisericii ruse și înlocuirea ei cu una sinodală aflată sub stricta supraveghere a unui Oberprokuror imperial de către Petru cel Mare la începutul secolului XVII. Abia în timpul Revoluției din 1917 patriarhatul a fost restabilit din nou.

Într-un articol anonim, deci autoritativ, din revista „Nauka i relighia", organul ateist sovietic oficial, se scria încă în 1984 astfel: „Oamenii de știință sovietici nu contestă rolul Bisericii în destinul istoric al patrei noastre, nu neagă faptul că ea a influențat anumite evenimente. Nu contestă nici rolul binecunoscut al clerului în introducerea cititului și scrisului, în redactarea de cronici, în evoluția arhitecturii, picturii ș.a.m.d. Totuși, ca să rămînem la faptele istorice, oamenii de știință marxiști arată că Biserica a fost în mod statornic o proptea de căpetenie a feudalismului, a puterii absolute și proprietății individuale, că ea a persecutat pe cei ce nu împărtășeau credința ei sau erau de alte origini etnice, că ea s-a opus în mod ostil bunei înțelegeri și prieteniei între popoare".

Este vorba de un aspect întristător al Ortodoxiei ruse pe care nu trebuie, însă, să-l trecem cu vederea: în Rusia secolului trecut ierarhia și teologii ei din așezămintele de formare teologică nu au adus o contribuție critic-constructivă la schimbarea raporturilor sociale devenite încă de pe atunci deja insuportabile.

În pofida eticii ioaneice a iubirii și a accentuării fraternității (în celebrarea euharistică și liturgică pascală), Biserica Ortodoxă Rusă a fost văzută luată ca un întreg, un instrument docil al absolutismului țarist și a legitimat teologic politica socială și culturală reacționară a împăratului „prin harul lui Dumnezeu": religia devenea în acest sens, în fapt și în mod real, un opiu al poporului. În mod semnificativ, și contele Lev Tolstoi, cel mai cunoscut luptător pentru o reformă socială creștină, influențat și de idei protestante germane și anglo-saxone, s-a aflat într-o acută opoziție față de această Biserică de Stat care pentru criticii ei promova mai mult prostirea decît educația poporului.

Ce-i drept, lucrurile stăteau altfel — deși ele sînt pînă acum foarte puțin cercetate — cu membrii simpli, de jos, ai Bisericii. Teologul luteran Ernst Benz care a acordat o atenție specială problematicii social-etice și politice a Ortodoxiei ruse (Geist und Leben der Ostkirche, *1957, cap. IX—XII) relevă faptul că în clerul de rînd și între laicii ortodocși — și mai cu seamă la credincioșii de rit-vechi („starovierți") și „slavofili" — reprezentările privitoare la reforma socială erau deosebit de virulente.*

Mai cu seamă seminariile preoțești care formau tineri înzestrați din familii de preoți și straturile inferioare, erau locuri de germinare pentru idei de reformă socială ba chiar și de revoluție socială: leaderi ai nihilismului rus ca și ai comunismului rus (și nu în cele din urmă, seminaristul din Tiflis, Iosif Visarionovici Djugașvili, mai tîrziu numit Stalin) au ieșit din seminariile preoțești ale Bisericii Ortodoxe ruse.

Tot dintr-un seminar preoțesc a ieșit și un politician social atît de însemnat, din păcate atît de puțin cunoscut în Occident, ca părintele Grigori Petrov, *care cu mult timp înainte de revoluție a scos o „Pravda" — și anume publicația socialist-creștină „Pravda (Dreptatea) lui Dumnezeu" — cu un mare ecou în poporul ortodox și suspiciune în cercurile marxiste. Inițial profesor de casă în două familii de mari prinți, Petrov trebuia să devină educator al moștenitorului tronului Alexei, dar a intrat în opoziție față de sistemul dominant fiind ales ca deputat independent în Duma, primul parlament rus.*

Petrov a criticat aspru clerul neangajat social și politic al Bisericii de Stat și în 1908 scria mitropolitului Antoni următoarele: „Nu există un împărat creștin, un guvernămînt creștin, o orînduire socială creștină. Straturile sociale superioare stăpînesc pe cele inferioare, un mic grup stăpînește întreaga populație... Ele au exclus clasele inferioare de la orice: de la putere, știință, artă ba chiar și religie; și-au făcut din religie servitoarea lor... Dar Biserica nu a transfigurat statul ci a luat numai de la stat strălucirea exterioară... Creștinismul a devenit religie de stat dar statul nu a încetat să fie păgîn. Explicația pentru acest fapt este aceea că influența creștinismului nu s-a îndreptat asupra orînduirii politice și sociale. Evanghelia a fost deviată de la misiunea ei largă de întemeiere a Împărăției lui Dumnezeu în societate și în stat pe calea strîmtă a virtuții și mîntuirii personale".

În consecință, Petrov cere Bisericii să se desprindă din legăturile care o leagă de sistemul țarist: „Biserica este o organizație general-umană, supranațională și suprastatală. Pentru Biserică nici unul din sistemele politice existente nu este desăvîrșit și intangibil. Un atare sistem statal aparține viitorului". Așa scria Petrov în 1908.

Reacția ierarhiei la un critic ca Petrov a fost excluderea lui din Biserică. Un deceniu mai tîrziu, însă, izbucnea revoluția și Bisericii nu i-a mai fost decît de puțin folos faptul că în 1917 unii leaderi ai Bisericii ortodoxe au invocat ideile lui Petrov. Ce-i drept, după revoluția din 1905 a existat libertate de expresie și a avut loc o amplă discuție asupra reformei Bisericii Ortodoxe Ruse; ce-i drept sub regimul provizoriu democrat al lui Kerenski un Sinod local a hotărît în august 1917 la Moscova reforme în interiorul Bisericii (restabilirea patriarhatului desființat cu două secole în urmă de Petru cel Mare, alegerea episcopilor de către credincioși, reprezentarea laicilor în consiliile parohiale, diocezane, și patriarhale). Dar nici acest Sinod nu s-a pronunțat pentru reforme sociale. Mai mult, Biserica s-a declarat pentru continuarea războiului împotriva Germaniei și împotriva păcii separate încheiate de Lenin la Brest-Litowsk.

Spre deosebire de leaderul menșevicilor (= minorității) și primul șef al guvernului provizoriu democratic, Kerenski, ale cărui impulsuri revoluționare veneau dintr-o convingere creștină, leaderul bolșevicilor (= majorității), Vladimir Ilici Ulianov, numit și Lenin, era pornit împotriva religiei. De ce? El avusese experiențe rele cu statul și religia din Rusia țaristă: executarea fratelui său, Aleksandr, la 1 mai 1881 în legătură cu asasinarea țarului Aleksandr II l-a cutremurat profund și l-a marcat pentru întreaga viață.

Deși reținut politic în exterior, Lenin a inițiat o violentă campanie împotriva religiei, care pentru el nu era numai, ca pentru Karl Marx, „opiu al poporului", la care se dedă poporul însuși pentru atenuarea mizeriei lui, ci „opiu pentru popor" administrat în mod conștient de stăpîni în stat și în biserică: „un fel de poșircă spirituală în care sclavii capitalului își îneacă fața lor umană și revendicările la o viață întrucîtva umană; însă... muncitorul modern cu conștiință de clasă respinge cu dispreț prejudecățile religioase, lasă cerul popilor și bigoților burghezi și își cîștigă în luptă o viață mai bună aici pe pămînt".

De la respingerea verbală masivă a religiei și pînă la masiva ei persecutare practică, așa cum s-a instaurat mai ales sub Stalin, a fost numai un pas și el a fost făcut neîntîrziat.

Statul-Biserică papal la originea Schismei

După această critică a Bisericii de Stat (Staatskirche) *bizantino-ruse trebuie să ne întoarcem acum la critica Bisericii-Stat* (Kirchenstaat) *latine-occidentale care pentru Biserica răsăriteană constituie pînă astăzi principala dificultate în calea unei înțelegeri ecumenice între Bisericile apuseană și răsăriteană: biserică-stat așa cum se conturează ea nu numai în actualul stat al Vaticanului, ci în întregul sistem al Bisericii romane.*

Dacă vrem să înțelegem aversiunea aproape de neextirpat, întemeiată pe o lungă istorie, și încă și astăzi virulentă, a nenumărator creștini răsăriteni împotriva Romei, atunci trebuie să cunoaștem diferiții factori care au condus la schisma între Apus și Răsărit. Stăpînirea trecutului relațiilor dintre Biserica catolică și cea ortodoxă nu este numai o problemă teologic-dogmatică, ci, în primul rînd, o problemă istoric-psihologică. Este, deci, necesară o retrospectivă istorică mai mult decît familiară bizantinologilor și slaviștilor.

Ar putea suna straniu: schisma între Bisericile răsăriteană și apuseană nu poate fi propriu-zis datată. Teologul ortodox rus John Meyendorff, profesor pentru istoria Bisericii și patristică la Institutul Ortodox Sf. Vladimir de lîngă New York, constată: „Toți istoricii sînt astăzi de acord asupra faptului că Răsăritul și Apusul s-au separat în baza unei înstrăinări reciproce progresive care a coincis cu creșterea la fel de progresivă a autorității papale“ (Rom und Orthodoxie — Autorität oder Wahrheit? *„Catholica“ 31, 1977, p. 334).*

Un rol important în această înstrăinare crescîndă l-au jucat factori religios-culturali generali:

— limbile diferite ale Bisericilor apuseană și răsăriteană care au condus de multe ori la o încapsulare spiritual-culturală reciprocă și la nenumărate neînțelegeri chiar și în terminologia teologică;

— culturile diferite care au făcut ca grecii să apară latinilor ca rafinați și perfizi iar latinii grecilor ca necultivați și barbari;

— „riturile“ diferite care tocmai pentru răsăriteni însemnau nu numai un ceremonial liturgic diferit, ci o formă de credință și viață bisericească integrală (cuprinzînd teologie, cult, evlavie, constituție și organizare) proprie și la fel de îndreptățită.

Dar acești factori culturali-religioși nu făceau nicidecum necesară o schismă. Decisivi pentru aceasta au fost — pe fundalul unei evoluții teologice „in nuce“ deja preconstantiniene a unei pretenții romane la autoritate și putere din ce în ce mai mari — mai degrabă anumiți factori de politică bisericească: calea de la primatul pastoral al Bisericii romane la primatul de jurisdicție, de la primatul de slujire la primatul de putere mai întîi în Biserică și, în cele din urmă, și în societate în genere a fost promovată în mod hotărîtor de acțiuni și evoluții politice bine determinate. Și ține de necesara stăpînire psihologic-istorică a trecutului a avea sub ochi mai cu seamă trei faze, *căci aici trebuie să mă limitez foarte mult:*

a) *Faza 1, în sec. IV—V: o nouă capitală a Imperiului și distrugerea celei vechi!*

Dacă împăratul roman ar fi rămas pe Tibru, episcopii romani n-ar fi putut în nici un caz să-și clădească puterea lor politică într-un mod simili-imperial. Însă împăratul s-a retras din Roma cea veche în Roma cea „nouă“ de pe Bosfor: Constantinopolul, consacrat capitală de Constantin cel Mare în 330.

„Vechea Romă“ invincibilă a fost, exact 80 de ani mai tîrziu, pentru întîia oară după sute de ani cucerită și jefuită timp de 3 zile de vizigoții lui Alarich și astfel distrusă ca și capitală și centru administrativ; un eveniment apocaliptic, uriaș pentru epoca aceea! Pedeapsa lui Dumnezeu pentru Roma cea veche, păgînă, care, potrivit planului Providenței, se spunea în Bizanț, a fost desființată de Roma cea nouă, creștină.

Altfel, însă, în Occident, unde — sub influența hotărîtoare a lucrării „Cetatea lui Dumnezeu“ *a lui Augustin — Biserica catolică era văzută în mod crescînd*

drept urmașa și moștenitoarea Imperiului roman și unde Bizanțul și pretențiile lui erau ignorate. Iar episcopii Romei celei vechi au făcut și ei totul ca în tulburările epocii invaziilor popoarelor migratoare să umple (pînă și în perceperea impozitelor) prin propria lor putere vidul de putere apărut în Occident și să se facă observată, cu invocare la Petru, o pretenție la conducerea bisericească și politică.

Bizanțului, firește, aceasta a trebuit să-i apară ca o rebeliune deschisă față de unica autoritate imperială legitimă din Imperiul creștin. Astfel Răsăritul și Apusul se înțelegeau din ce în ce mai puțin disputîndu-și reciproc pretenția la conducerea bisericească și politică.

— Dacă Roma încerca să impună principiul bisericesc papal (papalism), „papocezarism", ceea ce a condus încă de la sinodul de la Sardica din 342 la o primă ruptură între Răsărit și Apus, totuși, abia la sfîrșitul sec. V un papă — Gelasius I (sub domnia regelui got Theodorich el era de fapt independent de împărat) — a revendicat o putere sacerdotală supremă nelimitată și deplin independentă de puterea imperială, asupra întregii Biserici,

— Răsăritul apăra, dimpotrivă — cu mijloace adeseori nu tocmai bine alese — principiul bisericesc imperial („cezaro-papism" pe care în sec. VI și VII l-a impus iarăși fără compromis și în Occident; împărații Iustinian (în disputa celor „trei capitole" din sec. VI) și Constans II (în disputele monotelite din sec. VII) au lăsat pur și simplu ca papii să fie arestați și transportați la Constantinopol pentru ca acolo să li se impună voința imperială în chestiuni dogmatice.

b) Faza a 2-a, în sec. VIII—IX: întemeierea Imperiului germanic și schisma fotiană!

Trădare a Imperiului — trădare a statului și Bisericii Răsăritului — și ruptură a unității politice pînă atunci sacrosancte a creștinătății a însemnat în ochii Răsăritului îndreptarea Romei celei vechi, a papei, ce căuta (din motive politice lesne de înțeles în Occident) ajutor către barbarii dușmani ai Imperiului: cînd papa Ștefan II a călătorit în 753 la curtea regelui franc Pippin pentru a-și face garantat pe seama unui teritoriu pînă atunci bizantin un stat propriu al Bisericii („donația pippiniană").

Ruptura politică a devenit definitivă cînd papa Leon III a acordat cu de la sine putere titlul de Cezar — rezervat numai împăratului din Bizanț — unui rege barbar, a încoronat în noaptea de Crăciun a anului 800 în catedrala Sf. Petru pe regele francilor Carol ca împărat roman, recunoscînd prin aceasta un Imperiu occidental împotriva Bizanțului. Roma cea veche a devenit acum definitiv eretică pentru Roma cea nouă, fapt pe care mulți creștini și teologi răsăriteni îl susțin cu tărie pînă astăzi.

Cîțiva ani mai tîrziu a urmat și ruptura bisericească, schisma dintre papa Nicolae I și patriarhul Fotie care susținea autonomia patriarhală împotriva înțelegerii acum deplin centralizate cu ajutorul decretaliilor „pseudo-isidoriene" pe care o susținea papa Nicolae I. Și conceperea diferită a purcederii Duhului Sfînt din Tatăl (în Răsărit „numai din Tatăl" sau și „prin Fiul"; în Apus „și de la fiul"=„Filioque") în spatele căreia stă o abordare diferită a Treimii (în Răsărit, principiul unității e Unul Dumnezeu Tată, în Apus natura divină una), a fost pentru prima dată pusă în dezbatere, ca atare, tot de Fotie.

Excomunicarea reciprocă (și această primă polemică în jurul adaosului „Filioque" în Crez) a fost ridicată de Sinodul din Constantinopol din 879 care a fost recunoscut de Ioan VIII, urmașul lui Nicolae I, și ceilalți papi care i-au urmat vreme de 200 de ani pînă la reforma gregoriană, și care ar putea redeveni important și pentru o înțelegere actuală: recunoaștere a primatului tradițional al Romei, dar fără o jurisdicție papală asupra Răsăritului; întărirea textului original al Crezului (fără „Filioque").

c) Faza a 3-a, în sec. XI—XII: Excomunicarea patriarhului Kerullarios de către cardinalul Humbert, scolastica și cruciadele!

După declinul deplin al papalității în sec. X („secolul obscur"), o papalitate reformată și reîntărită de împărații germani s-a putut angaja într-o încercare de forță cu Constantinopolul. În cursul lor s-a întîmplat că legatul papal, cardinalul Humbert de Silva Candida, un reprezentant al ideii cluniacense despre supremația papei și în sfera lumească civilă („donația constantiniană" și decretaliile „pseudo-isidoriene"!) a depus la 16 iulie 1054 pe altarul Sfintei Sofia acea scrisoare de ex-

comunicare formulată în toate privințele fără nici o măsură, împotriva „episcopului" de Constantinopol Kerullarios (trata cu el ca un supus), și împotriva partizanilor lui.

S-a încercat astăzi, din rațiuni ecumenice, minimalizarea acestui eveniment. Dar nu poate fi trecut cu vederea faptul că din 1054 ruptura bisericească dintre Răsărit și Apus a fost pecetluită; de atunci papii au privit Biserica grecească ca separată de Roma, ca schismatică și apoi, și ca eretică. Reforma gregoriană instaurată curînd după schismă, pe de o parte și teologia scolastică-latină de cu totul alt gen, pe de altă parte, au cimentat sciziunea.

Cruciadele inițiate spre sfîrșitul sec. XI au oferit, însă, pentru Roma o șansă nu numai de a respinge Islamul, ci și a aduce definitiv Biserica nesupusă a Bizanțului sub autoritatea papală și de a impune militar unitatea.

A rămas pînă astăzi o traumă pentru creștinătatea răsăriteană faptul că papa a preluat conducerea într-un „război sfînt" cu multe nelegiuiri îngrozitoare care a fost îndreptat în fapt împotriva Ortodoxiei răsăritene: în 1204 Constantinopolul a fost cucerit și jefuit de trupele cruciate latine, împăratul și patriarhul au fost izgoniți din oraș spre Niceea, și, împotriva oricărui drept, a fost instituit un Imperiu latin, un patriarh latin, o ierarhie latină paralelă; toți clericii greci au fost constrînși la un jurămînt de supunere față de Roma și teritoriile ortodoxe ocupate au fost latinizate.

Cu 1204 schisma a fost desăvîrșită și ideea unei reuniri ruinată. Incercările de unire ulterioare întreprinse de papi și împărați bizantini, politic motivate (Conciliul II Lyon, 1274, și Conciliul de la Florența, 1439) n-au schimbat cu nimic situația. Cînd în 1453 Constantinopolul abandonat de latini a căzut în mîinile turcilor, neîncrederea și aversiunea răsăritenilor față de latini a devenit deplină, și în secolele următoare s-a auzit împotriva prozelitismului roman cuvîntul: Mai bine moartea decît Roma! Mai bine turbanul turcesc decît tiara papală!

O aversiune similară împotriva Romei s-a răspîndit mai tîrziu și în Rusia: mai întîi — tocmai în timpul invaziei tătarilor în Răsărit — datorită expedițiilor cruciate ale ordinului cavalerilor teutoni împotriva triburilor baltice păgîne, și care erau îndreptate în același timp și împotriva vechilor principate ortodoxe din nordul Rusiei. Apoi — în epoca „marilor tulburări" — prin repetatele invazii ale polonezilor catolici, care năzuiau după conducerea Imperiului moscovit și supunerea Bisericii Ortodoxe Ruse sub domnia Poloniei și Romei.

Astfel, în concepția Răsăritului, de-a lungul veacurilor Roma a făcut totul ca să submineze și slăbească cele două mari „bastioane ale creștinătății" împotriva arabilor, turcilor și mongolilor necreștini: mai întîi Imperiul bizantin, „a doua Romă", apoi Imperiul moscovit, „a treia Romă".

O lungă și tristă istorie este această evoluție și consolidare teologic-bisericească și cultural-politică a schismei între Bisericile Apusului și Răsăritului. Ea nu mai trebuie continuată de noi acum și aici și pentru ultimele secole care au adus cu sine, odată cu activitatea colegiului roman „de Propaganda Fide" și instituirea (respectiv: cucerirea) patriarhatelor unite cu Roma („Bisericile unite"), din nou o dublare a ierarhiei și sciziuni și dezbinări în Răsărit.

Inceputul dialogului

Cu atît mai mult vom ști să apreciem, pe acest fundal întunecat, schimbarea pe care a efectuat-o în secolul nostru fostul legat apostolic în Bulgaria, Turcia și Grecia, Angelo Giuseppe Roncali, ca papă Ioan XXIII, împreună cu Conciliul II Vatican. De partea ortodoxă, patriarhul Athenagoras I a pășit și el la fel de imperturbabil împotriva afectului antiroman generalizat.

Ioan XXIII a fost cel care a adus o schimbare de conștiință în întreaga Biserică occidentală față de Răsăritul creștin: un alt climat psihologic, care s-a propagat și în Bisericile Ortodoxe însele și și-a produs efectul în Conferințele panortodoxe. Papa Ioan XXIII a adoptat o altă atitudine fundamentală, una ecumenică, a înlesnit noi contacte și vizite reciproce; a înființat Secretariatul pentru unitatea creștinilor și a invitat la Conciliu observatori ai Bisericilor răsăritene. Împreună cu Conciliul II Vatican, Ioan XXIII a creat premizele pentru o schim-

bare de paradigmă: pentru acel „dialog al iubirii" în care cele două Biserici au devenit din nou conştiente de adînca lor comunitate şi s-au recunoscut din nou ca Biserici surori.

În locul izolării, înstrăinării, ba chiar duşmăniei de pînă acum trebuie realizate acum o reîntîlnire de ambele părţi, o apropiere, o împăcare şi comuniune. Decretele conciliare accentuează limpede ceea ce este important în mod comun şi special pentru înţelegerea ortodoxă a Bisericii: Biserica ca şi comunitate de credinţă şi popor al lui Dumnezeu, dimensiunea pnevmatică a Bisericii, colegialitatea episcopilor, egalitatea Bisericilor Răsăritene cu cele ale Occidentului, dreptul (şi datoria) lor la o Liturghie, ordine juridică şi spiritualitate proprie, valabilitatea Botezului, Euharistiei şi Hirotoniilor ortodoxe...

Aşa au fost puse bazele pentru noi relaţii cu Bisericile Ortodoxe.

Ioan XXIII însă a murit încă după prima sesiune a Conciliului. Urmaşul lui, Paul VI, a continuat în acest domeniu, mai hotărît decît în altele, opera lui Ioan XXIII. Cînd cunoaştem distanţa, ignoranţa, ba chiar aversiunea şi duşmănia seculară dintre Roma şi Constantinopol, vom putea aprecia mai bine declaraţia Patriarhului Ecumenic, Dimitrios I, cu prilejul morţii lui Paul VI la 7 august 1978, declaraţie în care aduce cea mai mare laudă acestui papă ca evanghelist al iubirii, împăcării şi păcii şi aminteşte cele 5 etape care marchează cotitura istorică dintre Biserica Răsăriteană şi cea a Apusului.

„Ca Patriarhie ecumenică şi Patriarh ecumenic privim în acest ceas sfînt al plecării sale din această lume drept datoria noastră să ne reamintim şi să evidenţiem cele cinci etape istorice care privesc relaţiile Patriarhiei ecumenice cu Vaticanul şi, în general, împăcarea Bisericii Ortodoxe şi a celei Romano-Catolice:

— întîlnirea de la Ierusalim dintre papa Paul VI şi neuitatul nostru predecesor, patriarhul Athenagoras, în anul 1964;

— ridicarea anatemelor dintre Bisericile Romei şi Constantinopolului în anul 1965;

— vizita Papei Paul VI la Patriarhia ecumenică în anul 1967;

— vizita predecesorului nostru Athenagoras I şi primirea lui cordială la Vatican tot în anul 1967, şi

— contribuţia personală a papei Paul VI în importanta chestiune a trecerii dialogului dintre Biserica Ortodoxă şi Romano-Catolică din stadiul de dialog al iubirii în stadiul de dialog teologic".

La ridicarea reciprocă a anatemelor, Paul VI şi Patriarhul Athenagoras I şi-au exprimat „regretul" pentru „cuvintele jignitoare" din 1054, şi s-au pronunţat pentru faptul ca „excomunicările" de atunci să fie „înlăturate din amintirea şi din mijlocul Bisericii". Ce-i drept, cu suprimarea excomunicării n-a fost încă nicidecum restabilită comuniunea deplină. Abia cu restabilirea comuniunii euharistice între cele două Biserici se va pune capăt schismei. Cum se poate trece însă, de la gesturi simbolice la împăcarea reală? Nu fără clarificarea diferenţelor teologice!

La înlăturarea schismei trebuie, deci, să servească „dialogul teologic" oficial, pregătit de dialogul (fireşte, încă necesar în continuare) al iubirii şi care, aşa cum au dorit Conferinţele panortodoxe, trebuie să fie purtat pe picior de egalitate. După toate pregătirile desfăşurate sub Paul VI, Ioan Paul II a putut anunţa la vizita sa la Constantinopol în noiembrie 1979, împreună cu Patriarhul ecumenic Dimitrios, începutul acestui dialog teologic şi înfiinţarea unei comisii teologice mixte pentru dialogul între Biserica romano-catolică şi Bisericile ortodoxe.

După primele întîlniri de la Patmos şi Rodos 1980, această Comisie mixtă se întruneşte regulat, o dată la doi ani, fără să fi pus încă mîna pe „fierul încins". În loc de aceasta, au fost elaborate două — între timp trei documente —: „Taina Bisericii şi Euharistiei în lumina tainei Sfintei Treimi" *(München, 1982);* „Credinţă, Taine şi unitatea Bisericii" *(Bari, 1987)* şi „Taina Preoţiei în structura sacramentală a Bisericii" *(Uusi Valamo, 1988). Rezerva mea exprimată încă în 1980, s-a dovedit, din păcate justificată: nu se abordează oare teme de înaltă abstracţiune teologică şi care, în esenţă, nu sînt controversate?*

Profesorul Hermann-Joseph Vogt, el însuşi membru al Comisiei, a arătat într-o conferinţă aici la Tübingen la 20 ianuarie 1988, unde au apărut conflicte: în chestiunea Bisericilor unite cu Roma. În subtext: în înţelegerea primatului ro-

man. De aceea, de la început au existat dificultăţi şi sesiunea de la Bari 1986 a chiar eşuat din pricina lor; ea a trebuit să fie reluată în 1987; punctul decisiv al disputei a rămas neclarificat.

Desigur pentru un astfel de dialog trebuie timp, dar — în faţa situaţiei dificile a lumii şi creştinătăţii scindate între Est şi Vest — nu trebuie nici pierdut timpul. Trebuie, desigur, plecat de la lucruri comune, dar diferenţele decisive nu trebuie mereu împinse înainte. Sacramentele — fapt recunoscut de Vatican II — se numărau pînă acum printre lucrurile comune fundamentale ale celor două Biserici; unele diferenţe în practica sacramentală (privitor la Mirungere sau Nuntă) nu contau ca separînd cele două Biserici.

Altfel decît în raportul Bisericii catolice cu cea evanghelică (luterană), nu există controverse separînd cele două Biserici cu privire la înţelegerea Euharistiei, a succesiunii apostolice, a valabilităţii Preoţiei şi Euharistiei în Bisericile Ortodoxe. De ce să nu presupunem deci, ca şi pînă acum, comunitatea noastră în ce priveşte sacramentele (Tainele) şi să nu ne dedicăm acelor chestiuni care apar neîncetat în discuţia asupra Tainelor şi care separă realmente Bisericile din Apus şi din Răsărit, aşa cum am văzut: chestiunea referitoare la Biserică, la constituţia ei, la autoritatea şi unitatea ei? Aici se află provocarea propriu-zisă a Bisericilor Ortodoxe!

Bisericile unite şi duplicitatea politicii Vaticanului

Dar tocmai în această chestiune decisivă ortodocşii constată o anumită duplicitate a Romei: pe de o parte, mesaje de iubire, frăţie, bunăvoinţă şi cooperare, pe de altă parte, însă o politică bisericească care promovează, în loc să demoleze, neîncrederea veche de secole şi întipărită cu multe suferinţi, faţă de cuvintele şi gesturile Romei. Aşa că în Răsărit chiar şi mulţi oameni de bunăvoinţă se întreabă: Nu este vorba iarăşi, numai de vechea politică de expansiune a Romei într-o haină, ce-i drept, nouă şi prietenoasă, cu noi forme şi noi metode? Este vorba, înainte de toate, de Bisericile răsăritene unite cu Roma.

Bisericile unite cu Roma din mijlocul Ortodoxiei răsăritene (Biserica greco-catolică ş.a.), ameninţă Bisericile răsăritene surori din interior. Nu se poate contesta din partea catolică că planul Romei de „întoarcere acasă" a Bisericilor ortodoxe din interiorul lor a eşuat şi că cea de-a doua ierarhie, paralelă cu cea ortodoxă, reprezintă, de fapt, o anomalie (două patriarhate de Ierusalim, de Antiohia, de Alexandria, doi arhiepiscopi de Atena, ş.a.m.d.).

Desigur, patriarhii şi episcopii Bisericilor unite orientale au făcut foarte mult la Conciliul II Vatican pentru a crea înţelegere pentru Ortodoxie în Biserica apuseană; mai ales patriarhul melkit Maximos V şi-a cîştigat aici (asemenea predecesorului lui la Conciliul I Vatican) mari merite. Dar din partea ortodoxă, Bisericilor unite nu li se admite acea funcţie de punţi între Roma şi Răsărit, pe care aceste Biserici o pretind cel puţin mai nou, ci li se atribuie o ascuţire a dezbinării. Oricum ar fi, trei puncte de vedere ar trebui, aşa mi se pare, luate în considerare simultan:

1. O înţelegere între Roma şi Ortodoxie pur şi simplu prin Bisericile unite mi se pare nerealistă şi imposibilă.

2. Dublarea ierarhiei în Răsărit trebuie să fie înlăturată cît mai curînd cu putinţă.

3. Între timp un lucru este important: prozelitismul catolic planificat — faţă de ortodocşi în principal din ţinuturile sărace — trebuie neîntîrziat stopat.

Din păcate, în ultimul timp de la Roma se dau semne mai degrabă antiecumenice decît ecumenice. Ca antiecumenică a fost privită în întreaga Ortodoxie scrisoarea papei Ioan-Paul II către cardinalul Slipyi, episcop al Bisericii unite ucrainiene din 19 martie 1979, care — fără măcar să numească Biserica Ortodoxă Rusă — caracteriza Biserica ucraineană unită cu Roma drept formă de exprimare autentică în cel mai înalt grad a Bisericii Rusiei. Răspunsul cardinalului Willebrands la plîngerea Patriarhiei Moscovei (prin mitropolitul Iuvenali) n-a putut mulţumi conducerea Bisericii Ortodoxe Ruse şi a fost puternic criticat şi în Grecia.

Între timp, Roma urmează o strategie cu două linii, așa cum s-a arătat limpede și în legătură cu serbarea mileniului creștinării rușilor: pe de o parte, Roma încearcă să consolideze dreptul la existență de sine stătătoare al Bisericii greco-catolice ucrainiene, ceea ce se lovește bineînțeles de rezistență în Patriarhia Moscovei. Pe de altă parte, însă, Roma ar dori să îmbunătățească raporturile ei cu Biserica Ortodoxă Rusă: după o pauză de șapte ani, convorbirile bilaterale au fost reluate. În fața acestei situații atît de dificile, imprimate de diferite interese religioase și naționale, este de înțeles că la serbările mileniului a fost invitată o mare delegație romano-catolică, nu însă și papa însuși.

O soluție s-ar putea desemna însă abia atunci cînd Roma va renunța și aici la pretențiile ei de dominație imperiale și, pe de altă parte, Moscova va rezolva atît chestiunea naționalităților cît și a Bisericilor într-un sens cu adevărat federativ: aici Roma ar trebui să o ia înainte, și cu aceasta am ajuns la principala chestiune disputată.

Problema cheie: primatul și înțelegerea lui

Secretarul Comisiei pentru pregătirea viitorului Sinod panortodox, mitropolitul Damaskinos de Tranoupolis, a fost de curînd întrebat ce separă încă astăzi în modul cel mai decisiv Constantinopolul de Roma. Răspunsul lui, care este valabil desigur pentru întreaga Ortodoxie, a fost: „Primatul de jurisdicție al papei, întrucît, pe de o parte, Roma vede acest primat ca fiind constitutiv pentru unitatea Bisericii, iar pe de alta, Răsăritul vede în această pretenție o alterare a structurii episcopale a Bisericii, așa cum o înțelege Ortodoxia".

Iar cel de-al cincilea dialog între Patriarhul Moscovei și Biserica Romano-catolică de la Odessa (martie 1980) a evidențiat și el drept marea problemă nesoluționată: „rolul Bisericii romane și a episcopului ei", și „formulările dogmatice ale Consiliului I Vatican asupra primatului universal de jurisdicție și infailibilității episcopului Romei".

Să nu ne facem iluzii — iar acest fapt îl învață întreaga istorie a relațiilor dintre Bisericile Răsăritului și Apusului pînă în ziua de azi: fără o schimbare de gîndire ecleziologică (ekklesiologisches Umdenken) *în chestiunea primatului și infailibilității nu este posibilă o înțelegere între Roma și Constantinopol, între Roma și Moscova, între Biserica Catolică a Occidentului și Bisericile Ortodoxe ale Răsăritului! Aici se află provocarea centrală a Răsăritului creștin! Iar Comisia mixtă de dialog se va întruni încă și în anul 2054 — anul în care se va împlini un mileniu de la excomunicarea reciprocă — dacă va amîna mereu chestiunea disputată centrală, pentru că Roma refuză să-și verifice critic evoluția proprie, discutabilă în cel mai înalt grad, a pretențiilor ei jurisdicționale și magisteriale în Răsărit și în Apus și să se corecteze dacă e cazul pornind de la Evanghelia însăși.*

Încă o dată. Nu este necesar ca papa să renunțe la primatul lui. Și în Răsărit — am auzit-o — se admite episcopului Romei faptul că este primul episcop al creștinătății. Și aceasta este — privit mai îndeaproape — nu numai un „primat onorific" de „întîistătător în iubire" (Sf. Ignatie) —, ci ar putea fi, mai bine, un primat pastoral. Deci nu — așa cum Răsăritul se teme pe bună dreptate — un primat de dominație, care intervine în afacerile interne ale Bisericilor, ci un primat de slujire, după modelul unui Ioan XXIII, activ ca unul care inspiră, coordonează, mediază. Nu un imperialism roman, ci o diaconie ecumenică cu conștiința failibilității sau putinței omenești (ca și petrine) de a greși.

Dacă ar fi rezolvată această chestiune centrală în separarea Bisericilor, atunci întîlnirea cu Răsăritul creștin ar putea deveni o nouă reflexie asupra începuturilor creștinismului, întrucît ele au fost mai pur păstrate în Ortodoxie. Aceasta ar putea duce, de ambele părți, la un fel de „restructurare" și „transparență" interbisericească și ecumenică cu consecințe majore asupra istoriei ulterioare a creștinismului.

Prezentare și traducere de
Diac. asist. *Ioan I. Ică*

Însemnări, note, comentarii

ORTODOXIA ÎN VEST ȘI EST ȘI ÎN FAȚA LUMII CONTEMPORANE

— Interviu cu păr. prof. John Meyendorff —

Specialist în istoria și gîndirea Bisericii bizantine, părintele John Meyendorff — în vîrstă de 63 de ani (născut în 1926 în emigrația rusă din Franța), cu studii de teologie la Institutul de teologie ortodoxă „St. Serge" și litere, doctor la Sorbona în 1958 — este decanul Institutului de teologie ortodoxă „Sf. Vladimir" de lîngă New-York (Crestwood). Este unul din teologii cei mai cunoscuți și reputați ai Ortodoxiei contemporane și unul din părinții fondatori în 1970 ai Bisericii Ortodoxe autocefale a Americii.

Între numeroasele sale lucrări apărute atît în franceză cît și în engleză, menționăm: *„Introduction à l'etude de S. Gregoire Palamas*, Seuil, Paris, 1959 (teză de doctorat), *S. Gregorie Palamas et la mystique orthodoxe*, Seuil, Paris„ 1959 (prezentare de sinteză), editarea și traducerea franceză a Triadelor Sfîntului Grigorie Palama: S. Gregoire Palamas, *Triades pour la defense des saints hesychastes*, 2 vol., Louvain, 1959; *L'Eglise orthodoxe hier et aujourd'hui*, Seuil, Paris, 1960, ed. II, 1969 (trad. engl. și italiană); *Orthodoxie et catholicité, Seuil*, 1965 (culegere de studii); *Le Christ dans la theologie byzantine*, Cerf, Paris, 1969; *Initiation à la theologie byzantine*, Cerf, 1975; *Byzantine Hesychasm. Historical, Theological and Social Problems*, London, 1974 (culegere de studii); *Living Tradition*, 1978; *Byzantium and the Rise of Russia* 1980; *The Byzantine Legacy in the Orthodox Church*, 1982; *Catholicity and the Church*, 1983 (culegere de studii). În curs de apariție este un important volum asupra istoriei Bisericii în Orient și Occident în sec. V—VII: *Imperial Unity and Christian Divisions. The Church 450—680 A.D.* (St. Vladimir's Press, Crestwood — New-York).

În interviul de față acordat lui Antoine Nivière, redactor la „Service Orthodoxe du Press", și pe care-l prezentăm în traducere mai jos, părintele J. Meyendorff își exprimă punctul de vedere asupra mai multor chestiuni de mare actualitate: Ortodoxia în Occident și pregătirea Sinodului panortodox; Ortodoxia în America; evaluarea situației actuale a Ortodoxiei în Estul Europei; promovarea unității și sarcinile pe care ea le pune Bisericii Ortodoxe astăzi.

*

— *În luna ianuarie a anului curent ați dat mai multe conferințe la Paris. Una din ele cu titlul: „Biserica Ortodoxă mai este încă orientală?" De ce această întrebare și care e răspunsul Dv.?*

— Creștinii occidentali au prea adesea tendința de a identifica Ortodoxia ca religia grecilor și a unor popoare din Balcani și Orientul Apropiat. Ei identifică tradiția ortodoxă cu o cultură sau cu culturi periferice în raport cu cultura Occidentului. Cu toate acestea, ne găsim într-o epocă în care această diviziune nu-și mai are rațiunea de a fi, pur și simplu pentru că există ortodocși care locuiesc în Occident și aceasta nu numai ca „diaspora" sau „dispersie" cum sînt numiți uneori, căci cel mai adesea ei fac parte integrantă din cultura occidentală. De fapt nu sînt mai puțin occidentali ca ceilalți occidentali.

Pe de altă parte, dacă vorbesc de teologie, de demersuri intelectuale, se poate spune că încă din secolul XIX în Ortodoxia Europei răsăritene s-au adoptat anumite concepții științifice, anumite abordări metodologice proprii civilizației occidentale. Prin urmare nu mai e ca în timpurile Bizanțului cînd efectiv oamenii

vorbeau două limbi diferite, aveau structuri sociale foarte diferite, trăiau într-o lume intelectuală foarte diferită.

Acum ne înțelegem mult mai bine decît la sfîrșitul Evului Mediu sau chiar la începutul secolului XIX. Sîntem, deci, mai bine pregătiți pentru a discuta unitatea creștină, pentru a reuși să separăm ceea ce e cu adevărat Tradiția apostolică de ceea ce e tradiție omenească. Astăzi Ortodoxia nu are valoare și interes decît dacă se prezintă ca martor al Tradiției apostolice ca atare și nu pur și simplu ca moștenitoare a civilizației bizantine sau al civilizației ruse.

— *Ce implică această situație nouă în același timp culturală și sociologică pentru aceste comunități din întreaga lume, mai cu seamă în țările netradițional ortodoxe și pentru mărturia lor? Ce viitor există pentru aceste tinere comunități?*

— Viitorul și misiunea lor e de a da mărturie de Ortodoxie într-o atmosferă de dialog, participînd ca parte întreagă la dezvoltarea vieții țărilor, societăților, lumilor intelectuale în care ele se dezvoltă.

Aș vrea să subliniez însă că există în sînul Ortodoxiei însăși o anumită problemă pe tema acestor comunități. Există oameni, nu aici în Occident, ci în țările tradițional ortodoxe, uneori chiar la nivelul responsabililor de Biserici, care nu-și exprimă o încredere totală în acești ortodocși de formație occidentală. Există ortodocși care, și ei, identifică tradiția ortodoxă cu culturile lor locale.

Noi, în Occident, avem în acest punct datoria de a-i pune față în față cu contradicția lor și de a-i întreba dacă cred realmente că tradiția ortodoxă e o tradiție universală și catolică, Tradiția întregii Biserici, căci în acest caz ea nu poate fi limitată la anumite arii culturale umane. În același timp mărturia noastră ne obligă să spunem același lucru și occidentalilor. Comunitățile noastre în Occident au această datorie de a vorbi ambelor părți, datoria de-a vorbi tuturor celor ce ar voi să pună piedici mărturiei Ortodoxiei.

— *Biserica Ortodoxă intră în ultima fază pregătitoare a viitorului Sinod panortodox, fază în centrul căreia se află chestiunea organizării canonice a tuturor Bisericilor Ortodoxe noi din Europa, America, Australia, Japonia, a ceea ce se numește „diasporaua". Ce credeți despre pregătirea Sinodului și mai ales asupra acestui punct?*

— Dacă pregătirea continuă așa cum s-a făcut pînă acum, n-are nici o șansă să reușească, în măsura în care cei ce sînt primii interesați în această problemă nu sînt invitați. De altfel cred că aceasta începe să se înțeleagă cam peste tot. Desigur, în practică, acești primi interesați, ortodocșii din „diaspora", participă la această lucrare pregătitoare: scriu, iau cuvîntul, se recunoaște faptul că ei există. Dar participarea lor rămîne, totuși, extrem de limitată. Anumite centre tradiționale ale Ortodoxiei nu consideră acceptabil faptul că trebuie să li se acorde un loc. E un fapt cu totul deplorabil.

Sper că Patriarhia ecumenică, care e prima responsabilă de pregătirea acestui Sinod, va ști să găsească mijlocul de a debloca aceste impasuri care sînt destul de artificiale în multe privințe și că pregătirea viitorului Sinod va fi astfel facilitată.

— *Unde este actualmente Biserica Ortodoxă în America?*

— Avem o conferință permanentă care reunește pe episcopii diferitelor jurisdicții, dar ea nu funcționează foarte bine. În fapt între membrii acestei organizații se desenează perspective diferite, ceea ce suscită anumite tensiuni.

În ce o privește, Biserica Ortodoxă autocefală a Americii nu se consideră ca parte a „diasporei", ci ca o Biserică locală. Responsabilii arhiepiscopiei patriarhiei Antiohiei din America — ortodocși americani de origine siro-libaneză — tind de asemenea să refuze această noțiune de „diaspora". Prioritatea noastră constă din a defini existența Ortodoxiei în America în termeni de Biserică locală. Există, de altfel, mulți greci care sînt de acord asupra acestui principiu, viziunea aceasta nu e limitată numai la aceste două jurisdicții. Dar, în paralel, există o viziune diferită care tinde să ia mai în serios prioritățile Bisericilor din lumea veche (Europa) decît realitățile din America.

În prezent, o delegație a Bisericii Ortodoxe a Americii face pentru prima dată o vizită oficială la Fanar, sediul Patriarhiei ecumenice, în cadrul pregătiri-

lor vizitei patriarhului Dimitrios I în Statele Unite așteptată pentru luna iulie 1990. E poate un semn.

— *Cum vedeți situația în Europa de Est după răsturnările ultimului an? Și îndeosebi în ce privește viața Bisericii în România, Bulgaria și Uniunea Sovietică?*

— Pînă în prezent ierarhia din aceste țări a fost într-o anumită măsură compromisă sau cel puțin, că a vrut sau nu, obligată să participe la corul laudelor pentru Ceaușescu, Jivkov, Stalin... Este evident că Biserica va avea de acum posibilități de expansiune cu totul noi. Sinodul Bisericii din România a publicat și difuzat în exterior o declarație în care-și exprimă căința și speranța ei de înnoire. N-am cunoștință încă de declarații similare în Bulgaria și U.R.S.S.

Totuși problema principală este de a ști dacă conducătorii acestor Biserici vor putea continua să-și exercite funcția lor... În pofida a toate, sper că va exista o anumită continuitate, că nu va exista o revoluție violentă în Biserică, cum a avut loc la nivel politic. Evident, au existat uneori cazuri deplorabile, dar în ansamblu această ierarhie a făcut tot ce se putea în aceste lungi decenii. Este foarte ușor să emiți o judecată față de ea, mai cu seamă cînd trăiești în Occident.

În orice caz, sper că unitatea Bisericii va fi menținută, că soluția nu va fi cea a schismei. Că anumiți episcopi, anumite personalități în funcție trebuie să plece, e un fapt. Dar crearea unei Biserici paralele e altceva.

Atmosfera în U.R.S.S. — cunosc mai puțin situația în România și în Bulgaria — e foarte periculoasă. Este posibil ca în U.R.S.S. Biserica să intre într-o perioadă asemănătoare puțin celeia care a existat în anii 1920 cu toate schismele care au avut loc atunci. Aceasta face, de altfel, jocul adversarilor Bisericii. Mai mult, actualmente în Uniunea Sovietică se dezvoltă un element ultra-naționalist și monarhist cu carcater fascizant reprezentat de mișcarea „Pamiat" și nu cred că va fi spre binele Bisericii.

Faptul că patriarhul Tihon a fost canonizat îmi pare foarte important, căci patriarhul Tihon reprezintă imaginea și modelul unui autentic conducător al Bisericii. Acest model trebuie să facă unitatea în loc de a se asista, cum se vede acum, la crearea de grupulețe de tot felul. Sf. Tihon a fost foarte ferm față de putere, dar mai apoi a știut să adopte o atitudine mai conciliantă, căci a vrut înainte de toate să salveze Biserica. Dar s-a arătat întotdeauna adversarul înverșunat al tuturor schismelor, atît a celei a „înnoitorilor", cît și a Sinodului din afara frontierelor. Era realmente convins că unitatea Bisericii este ceva esențial, că nu e o unitate instituțională, ci o unitate mistică, organică.

În acest sens *aș vorbi de continuitatea care trebuie menținută. Biserica nu se poate „epura". Biserica trebuie înnoită din interior fără a o diviza. Aceasta nu poate fi însă făcută decît de oameni care au cu adevărat simțul unității ei.* Uneori dizidenții „profesioniști", militanții naționaliști și, de asemenea, birocrații, n-au acest simț. Trebuie, deci, mers dincolo de birocrați, dincolo de naționalisme și dincolo de dizidență.

— *Uneori ai impresia că creștinii s-au „instalat" în diviziunile lor... sau în ecumenism. Diviziunea creștinilor nu este însă un scandal? Și în acest caz de ce n-a fost încă restabilită unitatea cu catolicii, anglicanii, protestanții?*

— Într-adevăr. Ecumenismul a pierdut, oarecum, astăzi mult din dinamismul lui. E un fapt. Aceasta privește mai cu seamă ecumenismul instituțional, ecumenismul organizat, cel al unei anumite birocrații, cu marile lui congrese și manifestări, ca în anii '50. Acest gen de ecumenism n-a ajuns la rezultatele așteptate. După părerea mea era, probabil, inevitabil.

Sîntem acum într-o perioadă care cere răbdare și, deopotrivă, o atitudine mai onestă, mai aprofundată, care urmărește să abordeze problemele pe un plan mai teologic și mai spiritual. Aceasta trebuie făcută și la nivel local și nu numai în întîlnirea dintre instituții.

Bineînțeles, un creștin nu poate fi contra unității și lucrării pentru a o realiza. Poate că ortodocșii, tocmai pentru că sînt puțin alergici la orice organizare și la marile structuri, au un mesaj care ar consta în a prezenta o imagine a catolicității și unității bazate pe credință și pe experiență, mai mult decît pe autoritate sau instituții.

Unitatea Bisericii nu se face definind pur şi simplu organele autorităţii. Este una din tentaţiile Occidentului. De o parte ni se spune: să definim structuri de autoritate înainte de a defini credinţa. Nu, noi nu mergem după aceste criterii. Pentru noi credinţa este pe prim-plan. Pe de altă parte, există relativiştii care ne spun că credinţa e un dat indefinibil, că unirea dogmatică trebuie, deci, redusă la un minimum şi să ne facem ca şi cum am fi uniţi în credinţă. Noi nu putem merge nici în această direcţie. Pe acest plan nu cred că istoria ecumenismului din ultimele decenii a dezminţit înţelepciunea atitudinii ortodocşilor.

— *Dacă exista un mesaj specific al Ortodoxiei către ceilalţi creştini, ce poate ea, la rîndul ei, primi de la aceştia?*

— Avem multe de învăţat. Tentaţia ortodoxă este de a fi prea eshatologică, de a reduce viaţa creştină la Liturghie, la un fel de contemplare a Împărăţiei lui Dumnezeu pînă într-acolo încît toată responsabilitatea faţă de lume e uitată. Chiar în cazul instituţiilor ecleziale universale, ortodocşii au o asemenea spaimă de papalitate că reacţionează negativ la orice manifestare de unitate sau primat, chiar şi faţă de cel al Constantinopolului, pentru că sînt opăriţi de pericolul papist. E păcat şi păgubitor. Ar trebui o abordare mai sănătoasă.

Este evident că avem nevoie de un patriarh ecumenic, dar trebuie ca el să fie cu adevărat ecumenic şi să ştie cum să împlinească acest ministeriu al primatului. Dacă e vorba de o instituţie care rămîne monopolizată de o etnie, şi încă din raţiuni istorice, din pricina turcilor, atunci nu aceasta este soluţia... În trecut au fost făcute mai multe propuneri ca Patriarhia ecumenică să aibă un personal internaţionalizat şi ca să găzduiască în permanenţă în jurul lui un comitet reprezentînd celelalte Biserici autocefale, pe scurt ca să fie instaurată o conciliaritate dinamică şi permanentă; dar actualmente nu există aceasta.

— *Ce mesaje poate aduce Ortodoxia lumii agnostice şi secularizate care caracterizează aceste ultime decenii?*

— Mesajul Ortodoxiei e experienţa Duhului Sfînt, ceva esenţial; tocmai ceea ce face Biserica să fie Biserică. Numai că ortodocşii nu ştiu bine nici cum să transmită această experienţă, nici care sînt premizele acestei acţiuni a Duhului în lume. Aici intervine mai curînd geniul creştinismului occidental şi cred că există o anume complementaritate între ele, complementaritate care s-a pierdut din cauza schismei.

Biserica Ortodoxă respinge, nu fără motiv, orice formă de scleroză care duce la o anumită dogmatizare a instituţiilor, cum e cazul de exemplu în romano-catolicism. Dar ea trebuie să înveţe, la rîndul ei, cum trebuie prezentat mesajul ei lumii într-un mod în acelaşi timp dinamic şi despuiat de aberaţiile instituţionale pe care le respinge.

Dar cum trebuie făcută aceasta? Dacă nu ai papă, ce ai în loc? Cum funcţionăm ca Biserică una? Cum se manifestă aceasta? Desigur aceasta se manifestă în unitatea de credinţă. Ortodocşii nu încearcă dificultăţi pe acest plan. Ei au între ei o unitate teologică, o unitate de credinţă pe care o realizează bine. Dar în practica eclezială ei sînt mult mai divizaţi. Existenţa jurisdicţiilor paralele în Occident este o ilustrare clară a acestei slăbiciuni a Ortodoxiei care poate pune în pericol credibilitatea mărturiei ei.

(Traducere după „Service Orthodoxe du Presse" nr. 146, martie, 1990, p. 19—24).

Redacţia

Figuri de vrednici înaintaşi

PROTOPOPUL IOACHIM MUNTEANU (1847—1941)

Printre luminaţii slujitori ai Altarului Bisericii şi ai neamului din frămîntatul Ardeal de la răscrucea veacurilor XIX şi XX a fost şi protopopul Agnitei, Ioachim Munteanu, a cărui viaţă a fost o pildă şi activitatea o strădanie continuă pentru luminarea şi emanciparea acelora din mijlocul cărora s-a ridicat şi cărora le-a dedicat — de-a lungul anilor mulţi de trăire intensă — tot ceea ce mintea sa ageră a putut culege ca învăţătură, simţirea sa a avut mai nobil şi voinţa sa deosebită l-a îmboldit spre zidire ortodoxă şi românească.

Facem — în rîndurile de faţă — evocarea personalităţii sale, încredinţaţi fiind că poate fi aşezat în rîndul marilor „apostoli" ai satelor ardelene.

Viaţa

S-a născut la 18 ianuarie 1847 în satul Tilişca, din părinţii Achim Munteanu şi Paraschiva, născută Rodeanu, fiind ultimul vlăstar din cei şapte copii ai acestora. Se pare că numele de „Munteanu" se datoreşte poreclei pe care consătenii au dat-o unui strămoş de-al său, venit „de peste munte" în Ardeal, în urma năpăstuirilor turceşti.

Îşi aminteşte cu multă dragoste şi filială admiraţie de părinţii săi ca fiind „oameni harnici şi cruţători, drepţi, de omenie, iubitori de adevăr şi cu frica lui Dumnezeu".[1]

Şcoala primară a început-o în satul natal şi a continuat-o la Sibiu. In anul 1861 a intrat la Gimnaziul de stat din Sibiu, absolvind şapte clase în 1868. Fiind înzestrat cu o rară inteligenţă şi putere de muncă, elevul Ioachim Munteanu reuşeşte să se afirme în timpul anilor ca un element destoinic, fiind mult apreciat şi adeseori răsplătit cu premii pentru sîrguinţa sa. Dar un incident (pe care îl vom aminti ulterior) l-a determinat să se retragă înainte de a absolvi şi clasa a opta.

Aşa încît la 21 de ani (1868) îşi găseşte post de învăţător în Tilişca, unde activează vreme de doi ani.

În toamna anului 1870 a părăsit catedra şi s-a înscris la Seminarul Andreian. Remarcat pentru sîrguinţa sa de către Mitropolitul Andrei Şaguna, tînărul student urma să fie trimis la studii în străinătate, dar planul acesta nu s-a putut realiza întrucît Marele Andrei a trecut la cele veşnice în iunie 1873.

La terminarea Teologiei s-a reîntors ca învăţător în Tilişca (1873), pentru ca în anul următor să fie ales învăţător definitiv la Sălişte.

---

1 Cu excepţia citărilor cu indicaţie numerică, toate datele, informaţiile şi citatele nenumerotate sînt luate din lucrările autobiografice: „Crîmpeie din viaţa protopopului ortodox român Ioachim Munteanu", Sibiu, 1933, 201 pag. şi „Autobiografie — Memorial din viaţa mea", manuscris, Gura-Rîului, 1904—1906, 940 pag.

La 30 septembrie 1873 s-a cununat cu Maria n. Banciu, cu care a convieţuit în frumoasă armonie. Energică, harnică şi credincioasă, soţia sa i-a fost de un real sprijin în munca şi încercările survenite mai apoi. Viaţa familială le-a fost binecuvîntată de Dumnezeu prin naşterea a patru copii, dintre care doar doi au rămas în viaţă: Marioara şi Eugeniu (pe care linie descendentă s-a ajuns pînă astăzi la a patra generaţie de preoţi).

După trei ani petrecuţi la Sălişte a fost ales capelan în parohia Gura-Rîului, fiind instalat la 3 iulie 1877 de către protopopul Ioan Hannia, iar peste doi ani rămîne o perioadă singurul preot. Păstoreşte aici vreme de 29 de ani, din care 15 ani au fost plini de lupte, privaţiuni, ostilităţi şi nedreptăţi, dar care se încheie cu o biruinţă: în 1906, la 59 de ani, îndemnat de Mitropolitul Ioan Meţianu, candidează şi reuşeşte la concursul pentru funcţia de protopop al Agnitei. Aici păstoreşte pînă la 2 iulie 1925, cînd s-a retras la Sibiu.

În acelaşi an, la 24 iulie, după 52 de ani de fericită convieţuire şi-a pierdut soţia. Rămas văduv, se consolează evocîndu-şi în lungi meditaţii mulţimea amintirilor. Dar pe linie duhovnicească mai are însă satisfacţia de-a fi un timp confesor la Spitalul public din Sibiu.

Între anii 1914—1926 a fost deputat eparhial.

La 22 februarie 1941 pleoapele obosite se apleacă cu regret, fără revenire. Prohodirea a avut loc în Catedrala Mitropolitană la 24 februarie, slujba fiind săvîrşită de Arhiereul-Vicar Teodor Scorobeţ, delegat al Mitropolitului Nicolae Bălan. După 94 de ani de trăire intensă şi rodnică s-a stins ca o „lumină lină luminînd", momentul fiind evocat de ziare bucureştene („Universul", „Curentul", „Timpul") ca şi de cele din Sibiu şi Cluj.

Activitatea

a. *Pe tărîm patriotic-naţional.*

Începem cu această latură a multiplei sale activităţi pentru că întreaga viaţă omul Ioachim Munteanu şi-a dedicat-o cu multă hotărîre şi deosebită abnegaţie cauzei naţionale, pentru binele „celor de jos" şi „mulţi", pe care stăpînirea şovină austro-ungară şi mai apoi cea a partidelor politice interbelice doreau — una — să-i deznaţionalizeze, iar cealaltă să-i ţină în întuneric şi să-i asuprească.

Fiind elev la gimnaziu şi avînd coleg pe un fiu de colonel sas din Sibiu, un grup de colegi l-au rugat pe colonel să-i ducă la Turnu-Roşu, să vadă graniţa. Peste Olt se vedeau soldaţii români, îmbrăcaţi în portul lor ţărănesc, făcînd exerciţii într-o livadă. Arătîndu-i, colonelul a zis: „Her Munteanu, schauen Ihre Landsleute!" „N-am zis nimic, dar mi-a căzut greu. Eu însă îi iubeam aşa cum erau!". „După 10 şi 50 de ani am regretat că după luptele de la Griviţa şi Plevna, Mărăşti şi Mărăşeşti nu i-am mai putut răspunde: Diese sind auch meine Landesleute, Her Oberst!" La intervenţia colonelului au fost lăsaţi să treacă graniţa pentru cîteva momente şi „eu am cules cîteva floricele şi pietricele, pe care le-am păstrat multă vreme ca suvenire".

Un fapt cu profunde semnificaţii pentru sufletul românilor din „tînărul" Imperiu austro-ungar (1867) şi care duce la pozitive concluzii asupra personalităţii în formare a lui Ioachim Munteanu l-a constituit „greva" elevilor români de la Gimnaziul de stat din Sibiu (1868). Un profesor, care ura şi persecuta pe români, a insultat şi pălmuit un elev român din clasa a cincea. Colegii din clasa a şaptea au hotărît să nu mai participe la prelegerile acelui profesor. O delegaţie de şapte elevi — între care şi Ioachim — au prezentat cazul directorului şcolii, care i-a sfătuit să cedeze. Ei au continuat greva, ceea ce a atras anchetarea cazului de către un comisar gubernial din Cluj. În decursul celor trei săptămîni de presiuni pentru a se afla căpeteniile revoltei, tînărul Ioachim Munteanu a fost anchetat de trei ori, promiţîndu-i-se — în schimbul delaţiunii — un sprijin material pentru a putea urma Politehnica. Cu demnitate, elevul de atunci a refu-

zat, spunînd că purtarea profesorului a fost asemeni „unei scîntei într-un vas cu praf de puşcă" şi ca atare n-a fost nevoie de nici un conducător. Ancheta s-a încheiat, însă în anul următor au rămas foarte puţini elevi români pentru clasa a opta!

Pentru toată suflarea românească, anul 1877 a fost providenţial în lupta pentru Independenţă. După declanşarea războiului ruso-romăno-turc, fraţii ardeleni, pe lîngă nenumăraţii luptători voluntari pe care i-au dat cauzei naţionale, au iniţiat şi împlinit numeroase acţiuni de ajutorare financiar-materială a oştirii române, în ciuda opreliştilor şi obstrucţiilor de tot felul pe care le-au pus în cale autorităţile austro-ungare. Răspunzînd apelului făcut de Comitetul femeilor române din Sibiu, învăţătorul Ioachim Munteanu a organizat în Sălişte o colectă, adunînd de la 44 de locuitori suma de 390 lei/aur, pe care i-a trimis Iuditei Măcelaru (iunie 1877[2]). După instalarea în Gura Rîului, „vrednicul (preot) patriot Ioachim Munteanu a pus bazele unui centru de colectare de ofrande pentru ostaşii români răniţi. Împreună cu Ioan Stoiţă, a adunat bani de la săteni umblînd din casă în casă. Eludînd dispoziţiile autorităţilor austro-ungare a folosit şi biserica pentru a strînge ajutoare pentru fraţii răniţi în luptă. Concomitent, soţia sa activa în rîndul femeilor, colectînd ofrande materiale... Ioachim Munteanu a reuşit să adune contribuţii băneşti în sumă de 120 lei/aur de la 69 de persoane după cum şi însemnate cantităţi de ofrande materiale"[3]

Credincios, fidel principiului „suum cuique tribuere", a luat atitudine împreună cu intelectualitatea sibiană împotriva îndepărtării — silite de factorul politic străin — de la redacţia „Telegrafului Român" a lui Nicolae Cristea. Iată o scrisoare edificatoare în acest sens: „Preaonorate Domnule Protoprezbiter, Mînecînd de la acel principiu, că popoarele ca şi indivizii, numai atunci pot pretinde să fie respectate de alţii, dacă ei înşişi ştiu să se respecteze, mi-permit a emite părerea că convingeri manifestate cu bărbăţie de particulari în folosul naţiunei trebuiesc afirmate şi susţinute cu tărie de întreaga naţiune. Revenind la obiectul scrierii de faţă, cred a nu greşi, dacă mi-exprim modesta opiniune susţinută şi de alţii ca din incidentul repăşirei involuntare a Rev. Domn Nicolae Cristea de la redactarea „Telegrafului Român", inteligenţa din jur să aranjeze o demonstraţiune, fie prin conduct cu facle, fie prin o colectă sau prin alt act memorativ, prin care să-şi arate pe de o parte consimţămîntul la modul în care s-a redijat numitul ziar, iar pe de alta regretul pentru că domnul redactor a fost silit a se retrage de pe arena de luptă ca publicist. Binevoiţi deci a medita asupra acestui obiect şi punîndu-vă în contact cu bărbaţii pe care-i veţi afla apţi spre a conferi cu ei, să ne comunicaţi în grabă spre orientare cele ce veţi decide. Cu profund respect, (Pr.) Ioachim Munteanu. Gura-Rîului, 12.X.1883".[4]

Alese simţăminte patriotice le trăieşte în mijlocul miilor de români adunaţi în afara Tribunalului din Cluj la Procesul Memorandumului (1894). Iată ce spune: „Impresionant a fost tabloul mergerii acuzaţilor în şir cu Dr. I. Raţiu în mijloc, şi la dreapta acestuia Dr. V. Lucaciu, avînd în mînă cartea Memorandului legată în tăblii, înfrumuseţată cu treicolori naţionale, păşind vitejeşte spre casa strîmbei judecăţi". Prezenţa sa la Cluj a avut drept consecinţă impunerea, vreme de două săptămîni, a domiciliului forţat, fiindu-i păzită casa de jandarmii unguri.

---

2 Cf. Paul Abrudan, *Contribuţia Sibiului la Războiul pentru independenţă din* 1877—1878, în vol. „Repere sibiene", Sibiu, 1977, p. 32.

3 Ibidem, p. 33.

4 Din Anca Sârghie, *Ioan Slavici în dialog cu memorandistul Nicolae Cristea*, în rev. „Manuscriptum", nr. 4/69 din 1987, p. 49—50.

Anul dreptăţii naţionale, 1918, îl găseşte pe protopopul Ioachim Munteanu între fruntaşii românilor din zona Agnitei, fiind chiar preşedintele circumscripţiei pentru desemnarea a doi delegaţi la Alba Iulia. Vîrsta înaintată (71 de ani) şi starea precară a sănătăţii l-au împiedicat să fie prezent la Marea Unire, dar îşi motivează absenţa într-o vibrantă scrisoare adresată „Înaltului Prezidiu al Măreţei Conferinţe Naţionale", din care spicuim: „Salut deci pe aceastǎ cale cu toată căldura inimii mele Măreaţa Adunare şi declar sărbătoreşte că aderez la concluzele ce se vor aduce".[5]

b. Pe plan administrativ-bisericesc şi economic.

Din momentul intrării în parohie (1877) tînărul preot începe o activitate bogată în fapte, care i-au adus multe decepţii, dar şi multe satisfacţii şi aprecieri. Atitudinea sa fermă, în toate sferele de viaţă locală, prin dejucarea abaterilor şi îndepărtarea ilegalităţilor l-au ajutat într-o oarecare măsură, dar au atras şi coalizarea celor interesaţi, care i-au produs multe momente de mîhnire. Toate acestea nu i-au înfrînt voinţa în avîntul său de-a statornici dreptatea, adevărul, cinstea şi de-a sprijini neamul românesc cel atît de oprimat, dorinţa sa de-a realiza — după puterile lui — lucruri mari pentru Ortodoxie.

Cu elan tineresc, perseverenţă, dăruire, zbucium şi eforturi neprecupeţite pentru învingerea greutăţilor, după 10 ani reuşeşte edificarea actualei biserici din Gura-Rîului, în locul celei vechi, necorespunzătoare. S-au procurat şi cele necesare: un orologiu (adus de la Viena), trei clopote, mobilierul, două rînduri de odăjdii etc., aşa încît la sărbătorirea Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil, 1887, a avut loc sfinţirea lăcaşului de închinare de către Mitropolitul Miron Romanul. Întreaga lucrare a costat 76.500 de coroane.

Meticulos şi ordonat, preocupat de viaţa spirituală a parohiei dar şi de administraţia bisericească, introduce — cu 14—15 ani înainte de a se generaliza în întreaga Mitropolie a Ardealului — Protocolul de exibite şi un foarte detailat Registru de evidenţă a enoriaşilor.

La Agnita, imediat după instalare, adresează o circulară tuturor parohiilor — adevărat crez şi program de muncă, atît pentru el cît şi pentru cei în subordine. Pentru bogăţia de idei şi importanţa acestui apel, redăm fragmentele următoare: „cine intră în vreun oficiu... se împărtăşeşte nu numai de drepturi, ci ia asupra-şi şi anumite datorinţe... Programul meu de muncă l-aş putea rezuma în patru cuvinte: viaţă cinstită şi activitate mănoasă... Voi stărui cu insistenţă pentru cultul curat şi nefăţărit al religiozităţii şi moralităţii publice în păturile largi ale poporului ca temeiuri neclintite ale creştinătăţii... De la preoţi ca părinţi şi conducători sufleteşti voi cere cu tărie să fie model în toate sau după cuvîntul Evangheliei „sarea pămîntului" şi „lumina lumii"... De la învăţătorime voi cere ca ea să fie conştientă de înalta ei chemare ca purtătoarea făcliei de lumină intelectuală... Pretutindenea şi în toate se va introduce o disciplină riguroasă pentru îndeplinirea cu punctualitate a datorinţei, căreia vor avea a se supune cu toţii...".

Încă în acelaşi an, 1906, cumpără cu 15 000 de coroane o casă care va fi sediu şi locuinţă protopopească. În anul următor donează 200 de coroane ca început al unui fond pentru zidirea unei noi biserici în Agnita. La sfaturile şi îndemnurile lui, în parohiile protopopiatului (pe atunci 36 matere cu 4 filii) s-au ridicat două biserici noi şi s-au renovat multe altele, protopopul Munteanu fiind şi delegat arhieresc la binecuvîntarea lucrărilor săvîrşite.

Pentru cunoaşterea mai bine a preoţilor, pe lîngă vizitaţiile oficiale în parohii, a introdus „conferinţe anuale ambulante preoţeşti" şi a alcătuit o Evidenţă complexă, cu date personale şi familiale ale fiecărui preot în subordine.

---

5 Cf. Mihai Săsăujan, *Protopolul Ioachim Munteanu din Agnita (1847—1941)* în rev. „Telegraful Român", nr. 29—32 din 1988, p. 7.

c. Activitatea social-culturală

Profund ancorat în viaţa neamului său, omul şi preotul Ioachim Munteanu a fost şi un luminat cărturar şi un neobosit luptător pentru emancipare social-culturală.

Ca învăţător în Tilişca face o nouă organizare internă a şcolii alcătuind şi un „Proiect de regulament şcolar". Introduce conferinţele cadrelor didactice de două ori pe lună, fiecare învăţător fiind obligat să lucreze cîte o temă în scris. Pune bazele unei biblioteci şcolare, donînd 15 volume, între care două manuscrise: piesa „Ambiţiosul" şi „Armand" (nuvele) — ambele creaţii proprii. A pregătit cu elevii serbări populare (maialuri), la care participanţii defilau cu tricolorul şi a ţinut cuvîntări cu caracter religios-moral, didactic şi economic. În cei doi ani cît a fost învăţător la Tilişca a dovedit „o energie de fier, un zel extraordinar, ridicînd şcoala şi prin aceasta comuna întreagă la un nivel cum nu mai fusese".[6]

Ca teolog, a activat în „Societatea de lectură" şi a colaborat la foaia studenţească „Musa", dintre lucrările susţinute amintind „Despre propunerea gramaticei în şcoala poporală", publicată în „Telegraful Român", nr. 1—6/1873.

După absolvirea Teologiei este din nou învăţător întîi în Tilişca, apoi vreme de trei ani de zile în Sălişte. „Aici a dezvoltat o muncă şi mai rodnică... A ţinut adevărate prelegeri poporale prin multele şi desele predici din biserica cea mare din Sălişte. A aranjat cu elevii şcoalei producţiuni şcolare menite a dezvolta în popor iubirea şi spiritul de jertfă faţă de şcoală".[7]

Ajuns preot în Gura Rîului desfăşoară în paralel cu slujirea preoţească şi acţiunea de culturalizare a maselor. La sfatul şi cu concursul său s-a edificat, pe lîngă noua biserică şi o şcoală nouă, dotată cu cele necesare unui proces instructiv-educativ modern. Cu aranjamentul interior, şcoala a costat 55 000 de coroane. Răgaz găseşte şi pentru alte îndeletniciri: membru activ al despărţămîntului Sălişte al „Astrei" (din 1877), apoi al despărţămîntului Agnita (din 1906), fiind o perioadă chiar preşedintele acestui despărţămînt, iar din 1922 membru pe viaţă; membru şi contribuabil al „Societăţii pentru fondul de teatru romîn" din Braşov (1910), al „Societăţii meseriaşilor români" din Sibiu, sprijinitor al „Fondului azilului de bătrîni" din Sibiu.

Cuvîntările, dizertaţiile, conferinţele, predicile pe care le-a susţinut au vădit un intelectual fin, un bun orator, preocupat atît de forma, cît şi de fondul expunerilor, dovadă fiind publicarea multora dintre ele în „Vatra satului", „Telegraful Român", „Foaia poporului" sau „Tribuna".

Între realizările literare ale lui Ioachim Munteanu se impune a fi amintită „Monografia economico-culturală a comunei Gura Rîului", lucrare premiată cu premiul II la concursul pentru monografiile comunelor comitatului Sibiu. Publicată prima dată în „Foaia Poporului", scrierea apare în broşură la Sibiu, în 1896, format 15/11 cm, XII + 219 pagini. Lucrarea a fost elogiată de către profesorii Dr. D. P. Barcianu şi Demetriu Comşa (aflaţi pe atunci în temniţă la Vaţ, urmare procesului Memorandumului): „Lucrarea e făcută după o bună împărţire, cu multă diligenţă şi lăudabil zel. Şi limba şi stilul sînt, cu puţine excepţii, destul de bine netezite. Este, dintre lucrările examinate, cea mai bine succeasă!" sau Eugen Brote: „... este nu numai o scriere prea interesantă ci totodată o vie dovadă despre spiritul unei activităţi literare mănoase răspîndit odinioară din centrul „Tribunei".

Viitorul Patriarh Miron Cristea — la acel moment secretarul consistoriului din Sibiu — publică în 1901 nu volum de proverbe, maxime, asemănări etc. Dintre cei 20 de colaboratori, preotul Ioachim Munteanu contribuie cu 1 016 din cele 2 851 de proverbe incluse în lucrare. În „Precuvîntare" Dr. Elie Miron Cristea face următoarea precizare: „Preotul... Ioachim Munteanu..., un zelos cărturar şi isteţ observator al tuturor momentelor vrednice de luat în considerare din bogata

6 După Ioan Bratu, Monografia şcolii greco-orientale din Tilişca, Sibiu, 1913, p. 89.

7 Ibidem, p. 90.

viaţă spirituală a poporului nostru... d-sa a colectat mai mult, ţinînd să se facă vrednic părtaş şi la această lucrare întreprinsă în folos obştesc".[8]

De fapt, începutul colaborării pentru colecţia amintită, preotul Ioachim Munteanu l-a făcut prin conferinţa despre „Însemnătatea proverbelor poporale", susţinută în cadrul adunării generale cercuale a despărţămîntului V (Sălişte) al „Asociaţiunii" ţinută în 26 mai 1898 la Apoldu de Jos şi publicată în nr. 99—105/sept. 1898 ai „Telegrafului Român". Dizertaţiunea, după consideraţii asupra spiritualităţii poporului român, asupra rolului intelectualităţii în ridicarea culturală a maselor, este alcătuită dintr-o înlănţuire de peste 200 proverbe, atît de armonios şi inteligent potrivite încît formează un tot unitar, cu înţeles deplin.

În perioada Agnita, protopopul Munteanu continuă opera samariteană. A înfiinţat prima bancă românească, „Frăţia" (1907), fiind o vreme creierul, inima şi braţul instituţiei, bancă — cu sugestiv nume — pentru „a veni în ajutorul românilor... şi a şcolilor cu unele dotaţii"; a pus bazele unei „Reuniuni de înmormîntare" (1909) pentru „a veni în ajutorul familiilor în cele mai critice momente" şi împreună cu preoteasa Maria au iniţiat, prin donarea a 20 000 de lei, un „Fond filantropic-cultural al bisericii ortodoxe române din Tilişca" (1925).

Alături de împlinirea misiunii duhovniceşti, dăscăleşti, administrative şi literare, în preocupările lui Ioachim Munteanu intrau tot felul de probleme pe care mintea sa avidă putea să le adune cu folos. Cunoştea limba latină, din care cita foarte des, iar limba germană o vorbea la perfecţie. Se cuvine a aminti despre caietul său de „Notiţe" (format 20/24 cm, 374 pagini), culese începînd cu anul 1884, în care neobositul cititor a transcris în limbile română, latină şi germană (caractere gotice) diferite citate, cugetări, fragmente din teologie, filosofie, poezie, istorie, geografie, drept, economie şi chiar reţete medicale.

Fin observator al vieţii, al stărilor de lucruri, simţind, dar şi trăind pulsul istoriei protopopul agnitean a dovedit a fi şi un bun cronicar şi un subtil comentator. Ilustrăm doar cu aprecieri făcute asupra a trei evenimente:

— La moartea lui Şaguna (1873) scria: „O deznădejde generală, o presiune neobişnuită părea că domneşte în atmosferă şi apasă asupra tuturor. Un simţ nedeslușit de părăsire a cuprins inimile noastre în zilele acelea. Era nemărginitul gol pe care l-a lăsat marele bărbat, stîlpul Bisericii, fala neamului românesc, prin moartea sa".

— În legătură cu starea de spirit a românilor ardeleni în anul Marii Uniri (1918) spunea în 1922: „Ba eu cred că de s-ar fi pus pe tapet şi unirea religioasă, şi aceea s-ar fi votat cu mare însufleţire de mulţimea zecilor de mii".

— În 1932, făcînd comparaţie între demnitatea şi neînfricarea Memorandiştilor în faţa procesului (1894) şi lipsa de vigoare şi interes a celor chemaţi a fi conducători ai destinelor poporului, consemnează cu amărăciune: „Atunci eram robi şi ne purtam ca eroii, astăzi sîntem liberi şi ne purtăm ca sclavi. Atunci era însufleţire, acum e lîncezire".

Monumentală însă este opera preotului Ioachim Munteanu: „Autobiografie — Memorial din viaţa mea", manuscris aflat în posesia descendenţilor săi, o lucrare amplă, de 940 de pagini, de dimensiunea 34/22 cm, cu 43 rînduri pe pagină, aşternută în scris între anii 1904—1906 în Gura-Rîului. Deşi opul are un „Cuprins", pe capitole şi cu indicarea paginaţiei, îl prezentăm în două părţi.

Prima parte se întinde între paginile 1 şi 128 şi conţine următoarele capitole: Introducere, Date familiale (care urcă pînă la 1807 — n.n.), Amintiri din copilărie, Ca şcolariu în sat, Din viaţa mea de şcolar în Sibiu, Ca student, Găzduirea, Încercări literare, Doi ani de dăscălie în Tilişca, Trei ani de teologie în Sibiu, Un an de dăscălie la Tilişca, a doua oară, Trei ani de dăscălie în Sălişte. Sînt pagini de o deosebită frumuseţe, cu descrieri de locuri, săteni, dascăli, gazde, de jocuri şi peripeţii, de întîmplări din viaţa sa şi a semenilor, a satului, consemnînd o serie de evenimente, de acţiuni, atitudini, fapte, dintre care am amintit anterior cîteva. Sînt pagini care prin acurateţea limbii, prin

8 Din vol. „Pagini dintr-o arhivă inedită", Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de Antonie Plămădeală, Ed. Minerva, Bucureşti, 1984, p. 298.

măiestria stilului, prin claritatea exprimării, prin umorul sănătos şi subtila ironie pot sta alături de cele ale marelui Creangă.

Partea *a doua* (paginile 129—940) descrie activitatea sa în Gura-Rîului, încheindu-se cu Circulara sa către parohiile agnitene şi Actul chiriarhal de *numire ca protopop*. Cuprinde o relatare a strădaniilor, frămîntărilor, greutăţilor, luptelor, acuzaţiilor neîntemeiate, a prejudecăţilor morale şi materiale suferite pe nedrept, sancţiunilor nemeritate, toate într-o formă epistolară imensă şi asiduă cu şi de la forurile bisericeşti şi civile. Spiritul de dreptate însă a învins, căci în urma actului nr. 139/21 august 1905, emis de Mitropolitul Ioan Meţianu s-a făcut lumină şi în sufletul zbuciumatului preot Munteanu. De asemenea, în această parte se află inserate conferinţele ţinute în cadrul „Astrei" în cercurile protopopeşti, luările de cuvînt şi discursurile cu ocazia diferitelor evenimente bisericeşti şi naţionale, predicile şi dizertaţiunile publicate (cca 40), corespondenţa sa cu şi de la persoane particulare, de fapt întreaga sa activitate în cei 29 de ani petrecuţi la Gura-Rîului.

Din această a doua parte însă se desprind cu claritate trăsăturile de caracter ale autobiografului, aşa cum reies de altfel şi din „Introducerea" la „Memorial". Dîrz în hotărîrile şi acţiunile sale, cu toată viaţa sa furtunoasă, nu cedează niciodată cu laşitate: „Soarta mi-a hărăzit o viaţă... schimbăcioasă, plină de frămîntări şi ispite. Admit că multe din năcazurile şi supărările cîte am îndurat, le voi fi provocat poate însumi eu prin energia şi neastîmpărul firii mele... Clipele de norocire, rari şi trecătoare, ce mi s-au ivit sporadice în drumul vieţii, le-am eluptat în sudoarea feţii mele, cu forţa". Cu tot complexul de trăsături energice şi voluntare, a fost totuşi o fire modestă: „După ranguri personale şi onoruri trecătoare n-am umblat... Am ţinut însă la principiul: decît bogat ocărît, mai bine sărac cinstit", dar iubitoare de adevăr şi dreptate: „În cele următoare voi fi deci strict în judecată şi conştiincios în expunere. Nu-mi voi ascunde virtuţile, nici îmi voi înfrumuseţa scăderile, de aceea nu doresc să apar înaintea oamenilor nici mai bun, dar nici mai rău; ci precum mă arată faptele".

Iar faptele vieţii lui au confirmat respectul pe care i l-au purtat Ioan Slavici, Dimitrie Cunţan, Simion Popescu sau Eugen Brote şi consideraţia cu care l-au înconjurat marii ierarhi ardeleni Andrei Şaguna, Miron Romanul, Ioan Meţianu sau Nicolae Bălan.

Pr. *Mihai Munteanu* — Petroşani

Jan de Waard și Eugene A. Nida, FROM ONE LANGUAGE TO ANOTHER. FUNCTIONAL EQUIVALENCE IN BIBLE TRANSLATING (DINTR-O LIMBĂ ÎN ALTA. ECHIVALENȚA FUNCȚIONALĂ ÎN TRADUCEREA BIBLIEI), Thomas Nelson Publishers, Nashville/Camden/ New York, 1986, 224 p.

Epoca noastră cunoaște o răspîndire fără precedent a Sfintei Scripturi. In fiecare an se tipăresc în întreaga lume peste un miliard de Biblii sau părți ale ei, în aproape 2000 de limbi și dialecte (în vara anului 1989, numărul exact al limbilor și dialectelor în care există tradusă Biblia sau cel puțin o parte a ei era de 1907). Un loc important în acest efort de a se oferi tuturor oamenilor cuvîntul lui Dumnezeu pe înțeles îl ocupă, desigur, realizarea în diferitele limbi și dialecte a unor cît mai bune traduceri ale textului biblic. O traducere bună nu se poate realiza la întîmplare, la „inspirația" fiecărui traducător. *Eugene A. Nida*, consultant la Societățile Biblice Unite (United Bible Societies) este principalul creator și promotor al unei noi *științe a traducerii*. Una din cărțile sale poartă chiar acest titlu: *Spre o știință a traducerii (Toward a Science of Translating*, Leiden, E. J. Brill, 1964). *Jan de Waard*, și el consultant la Societățile Biblice Unite, este, printre altele, coautor la două din așa-numitele „translator's handbooks" (manuale ale traducătorului), anume la cele asupra cărților Rut și Amos. În lucrarea de față, cei doi autori oferă o sinteză clară și convingătoare a metodei de traducere numită de ei a „echivalenței funcționale" (a „echivalenței dinamice", în lucrările anterioare ale lui Eugène A. Nida), metodă care are la bază ideea esențială că „a traduce înseamnă a comunica".

Acesta și este titlul primului capitol al cărții: *Translating Is Communicating* (p. 9—19). A traduce înseamnă a face deplin inteligibil sensul unui text într-o altă limbă. Autorii precizează: „Echivalența funcțională... înseamnă o înțelegere profundă nu numai a textului-sursă, ci și a modului în care e probabil că receptorii avuți în vedere vor înțelege acest text în limba receptoare" (p. 9).

În orice act de comunicare sînt implicate opt elemente principale:

— *Sursa*, în cazul Sf. Scripturi, textele din edițiile critice, deși rămîne problema variantelor textuale.

— *Mesajul*, care „constă atît din forma lingvistică, cît și din conținutul de idei" (p. 13).

— *Receptorii*, care, în cazul Sf. Scripturi, sînt foarte diferiți în ce privește vîrsta, pregătirea culturală etc. „Sarcina unui traducător al Bibliei este totdeauna dificilă, deoarece el este chemat să reproducă fidel înțelesul textului într-o formă care să răspundă efectiv la nevoile și așteptările receptorilor" (p. 14).

— *Contextul;* există două tipuri de context: 1) contextul original al comunicării, și 2) contextul în care e citită traducerea către sau de către receptori.

— *Codurile*, care „constau în esență din semne și combinații de semne" (p. 17). Mesajele scrise comportă și importante *trăsături extralingvistice*. In cazul traducerii Bibliei, astfel de factori sînt: ortografii diferite într-o anumită limbă; nevoia de a folosi diferite tipuri de literă pentru titluri, note marginale etc.; o aranjare specifică a textelor poetico-liturgice etc.

— *Canalul simțurilor* (sense channel), dominant în cazul comunicării verbale sau în scrierea Braille.

— *Canalul instrument* (aerul și lumina în comunicarea orală normală, dar și radioul, televiziunea etc.).

— *Zgomotul,* factor important mai ales în comunicarea electronică, în care el poate distorsiona mesajul.

Funcțiuni și roluri în traducerea Bibliei, acesta este titlul capitolului 2 (p. 20—44). Spre a se putea aprecia bazele teologice și implicațiile traducerii Bibliei, este important să fie înțelese: 1) motivele traducerii Sf. Scripturi; 2) natura limbajului religios al Scripturilor; și 3) principiile interpretative aplicabile Sf. Scripturi.

În ce privește *motivele* (1), autorii arată că, în contrast cu perspectiva centripetă a Vechiului Testament, după care neamurile erau invitate să vină la Ierusalim și să se închine Domnului, perspectiva Noului Testament este centrifugă (p. 20). Mîntuitorul a poruncit Apostolilor: „Mergînd, învățați toate neamurile" (Mt. 28, 19). La Cincizecime, cei prezenți au ascultat mesajul creștin fiecare în limba sa. Iată ,deci, tot atîtea temeiuri ale traducerii Sf. Scripturi în limba fiecărui popor. Această lucrare de traducere se desfășoară încă în primele veacuri creștine, luînd însă o amploare deosebită în urma creării societăților biblice. Astfel, dacă la mijlocul secolului al XV-lea, cînd a fost inventat tiparul, Sf. Scriptură sau părți ale ei existau traduse în numai 33 de limbi și dacă la începutul secolului al XIX-lea acest număr urcase abia la 72, la sfîrșitul anului 1984 exista cel puțin o parte a Scripturii în 1808 limbi, iar în 1989, cum am notat deja, în 1907 limbi.

Limbajul Sf. Scripturi (2) este „un limbaj religios primar" și, ca atare, el este adeseori figurativ, proclamă un adevăr dincolo de timp și de istorie, folosește expresii noi, distinctive pentru noua comunitate a credinței etc. În contrast cu „limbajul religios primar" al Scripturii este limbajul religios derivativ sau secundar, adică limbajul teologiei, care tinde să fie mai degrabă explicativ și exegetic decît kerygmatic, și care prezintă adevărul religios în mod sistematic și adeseori apologetic. „Oricît de prețios ar fi limbajul religios secundar, el nu este limbajul care trebuie folosit în traducerea Scripturii... Ar fi greșit să se elimine întreaga «obscuritate sublimă» (a Scripturii, n.n.) și să se încerce a se rescrie limbajul religios primar în stilul unei cărți de teologie biblică. Încercările prea zeloase de a explica totul în Scriptură poate priva limbajul religios primar de puterea sa creatoare de a angaja și reorienta viețile omenești" (p. 22—23).

În ce privește *principiile exegetice* (3), autorii relevă că orientarea interpretativă din Noul Testament — pe linia principiilor exegetice rabinice ale vremii — ridică serioase probleme pentru mulți traducători ai Bibliei. Ei arată apoi că „Scriptura trebuie lăsată să vorbească pentru ea însăși" și că este esențial ca traducerea „să reflecte cu acuratețe contextele culturale ale timpurilor biblice, fie ideologice, fie sociologice sau ecologice". Apoi: „Pe lîngă evitarea armonizării diferitelor texte ale Scripturii, este de asemenea important să se evite armonizarea afirmațiilor biblice cu perspectiva contemporană istorică sau științifică" (p. 24).

Spre a face înțelese cîteva din principiile de bază ale traducerii, cartea prezintă pe scurt *funcțiunile comunicative ale limbajului:* expresivă, cognitivă, interpersonală, informativă, imperativă, performativă, emotivă și estetică, la care se mai poate adăuga funcțiunea metalinguală (care înseamnă folosirea limbajului pentru a vorbi de el însuși).

Traducătorul, ca „sursă secundară sau intermediată", are, în primul rînd, rolul „de a comunica intențiile autorului original" (p. 32). Aplicarea acestui principiu nu este atît de ușoară pe cît pare la prima vedere. Există mai ales riscul ca traducătorul să redea propriile-i vederi teologice, sau interpretări ale exegeților moderni, iar nu traducerea propriu-zisă a textului.

Receptorii, la rîndul lor, nu sînt obiecte pasive ale comunicării, ci participanți activi în procesul de comunicare. Chiar atunci cînd textul este perfect inteligibil, se poate încă pune întrebarea dacă receptorii îl înțeleg corect sau nu. De pildă, în Ps. 1,1, exprimarea „și în calea păcătoșilor nu a stat" nu e cu totul fără probleme. „A nu sta în calea cuiva" înseamnă în limbajul curent a nu i te opune, a nu-l opri de la ceva. Ori, în Psalm ea înseamnă „a nu se asocia" sau „a nu se uni" cu păcătoșii, sens aproape opus celui din vorbirea curentă.

În prezent, înțelegerea corectă a unui text este mai mult o problemă de diversitate culturală decît una de diferențe lingvistice. Traducătorul trebuie să țină seama de această diversitate culturală. De pildă, un cuvînt ca „filacterii"

este rareori înțeles astăzi chiar de către cititorii instruiți. Iar expresia „săraci cu duhul" din Mt. 5,3 rămîne obscură pentru cei mai mulți dintre cititorii Noului Testament.

Problema crucială a traducerii este afirmată adeseori în termenii unui conflict între corespondența formală și echivalența funcțională. Dar aceasta înseamnă a simplifica lucrurile. Sînt, într-adevăr, necesare uneori schimbările de formă, dar acestea pot fi făcute numai în anumite condiții (p. 38—39). Uneori o traducere literală este perfect acceptabilă.

Problema rolului comunicativ al Bibliei „evidențiază o importantă distincție care trebuie făcută între exegeză și ermineutică, deși unii autori folosesc acești termeni în mod indistinct. Sarcina traducătorului poate fi descrisă ca fiind esențial exegetică, prin aceea că traducerea trebuie să reflecte fidel cine a spus, ce, cui, în ce împrejurări și cu ce scop... Responsabilitatea predicatorului sau a profesorului este de a lua acest mesaj și de a-l aplica ermineutic la diferitele contexte culturale în care trăiesc acum oamenii. Funcția predicatorului și a profesorului poate fi privită și ea ca un fel de traducere, dar ea este o traducere cultural-istorică, iar nu una lingvistică" (p. 40).

Traducerile pot fi de diferite tipuri: interlineare, literale, la un nivel literar, adaptate, reinterpretări culturale. Lucrarea de față se ocupă însă de semnificația și tehnicile folosite pentru producerea „echivalentului natural cel mai apropiat al textului original", care poate fi la un nivel literar sau la nivelul vorbirii comune (common-language level) (p. 42). Ea nu are, deci, în vedere alte tipuri de traduceri.

Capitolul se încheie cu discutarea *posibilității traducerii*. Deși „comunicarea absolută" în traducere este imposibilă și „există întotdeauna o oarecare pierdere în procesul de comunicare" (p. 42), totuși traducerea este posibilă și se realizează cu atîta succes în atît de multe împrejurări.

Cap. 3 (p. 45—59) prezintă unele probleme fundamentale în inițierea și realizarea oricărei traduceri. La o traducere, se va ține seama de audiență (pentru care e făcută traducerea), de folosirea ei, de limba sau dialectul în care se traduce, de nivelul limbajului în care se face traducerea, de textele ce trebuie traduse (cînd e vorba de traducerea și editarea parțială a Sf. Scripturi), de textul care va fi luat ca bază pentru traducere (căci, pentru circa 5 000 texte din Vechiul Testament și cel puțin 1 400 din Noul Testament există variante textuale care implică diferențe de interpretare). Mai presus de toate însă, se pune problema: Cine face traducerea? „Căci calitatea unei traduceri este direct proporțională cu competența traducătorului" (p. 45).

Prezentarea propriu-zisă a metodei echivalenței funcționale în traducerea Bibliei este făcută în capitolul 4 (p. 60—77). Intitulat sugestiv: *A traduce înseamnă a traduce înțelesul* (ceea ce în engleză dă un joc de cuvinte: *Translating Means Translating Meaning),* acest capitol explorează factorii sociosemiotici care sînt cruciali în determinarea echivalențelor funcționale, acordîndu-se o atenție specială conceptului de izomorfe. Acestea, „ca trăsături de similaritate și contrast", sînt fundamentale pentru studiul comunicării verbale. Ele sînt de două tipuri: cele care prezervă informația și cele care o alterează. „Traducerea implică un proces constant de a descoperi izomorfe funcțional valide între limbi la toate nivelele, în alte cuvinte, semne și serii de semne care vor fi funcțional izomorfice. Mereu trebuie să cauți cuvinte, structuri gramaticale și trăsături retorice așa-zis "echivalente", dar în trecerea de la o limbă la alta echivalențele sînt esențial funcționale, mai degrabă decît formale. Tocmai de aceea conceptul de relații izomorfice devine atît de important, căci semnificația izomorfelor constă nu în asemănarea lor formală, ci în echivalența lor funcțională" (p. 68).

Același capitol tratează despre înțeles și minte, evidențiind unele trăsături ale minții umane care fac posibilă comunicarea, despre natura automată a procesului verbal (oamenii pot vorbi foarte corect o limbă, fără a fi în stare să definească diferențele de sens) și, ceea ce este foarte important în traducerea Bibliei, despre abordarea sociosemiotică a sensului. Acest ultim punct se referă la faptul că un text nu poate fi izolat de contextul său. În traducere nu avem de-a face numai cu înțelesul cuvintelor și propozițiilor, ci și cu sensul evenimentelor. De

pildă, în relatarea despre Iacov şi Laban (Fac. 31, 51—55), a mînca împreună nu înseamnă numai a-şi satisface nevoia de hrană, ci reprezintă un eveniment simbolic, care atestă solemn validitatea legămîntului ce tocmai fusese încheiat.

Din perspectivă sociosemiotică, există întotdeauna trei elemente în orice relaţie referitoare la sens: semnul, referentul şi interpretantul. Autorii explică rolul acestor elemente cu interesante exemple din Sf. Scriptură şi din modul diferit al înţelegerii unor texte biblice în variate părţi ale lumii, în funcţie de presupoziţiile culturale specifice ale cititorilor (p. 74—77).

Capitolul 5 (p. 78—85) tratează despre *Funcţiile retorice*. Cuvintele *retorică* şi *retoric* au suferit o depreciere din pricina abuzului de retorism al oratorilor greci şi romani ai antichităţii tîrzii. Pentru a putea fi apreciată cum se cuvine semnificaţia sensului retoric, este important să se recunoască funcţiunile principale ale retoricii. Între acestea sînt: deplinătatea unui discurs, atracţia estetică pe care el o exercită, impactul, adecvarea, coerenţa, coeziunea, concentrarea asupra unei idei şi expresivitatea. Semnificaţia şi rolul fiecăreia din aceste funcţiuni sînt explicate prin citarea unor interesante exemple scripturistice.

Spre a se realiza funcţiunile retorice menţionate, sînt folosite *procedee retorice*, despre care tratează capitolul 6 (p. 86—120). Sînt prezentate şi ilustrate cu numeroase exemple din Sf. Scriptură astfel de procedee, ca repetiţia (foarte evidentă şi frecvent utilizată în textele biblice), conciziunea (care, ca procedeu retoric, include mai ales elipsele, folosirea expresiei generice, limbajul poetic etc.), articulaţia (care implică, în primul rînd, referinţa, legătura şi tranziţia), ritmul, anumite deplasări de sens, exploatarea trăsăturilor izomorfice (cu insistenţă asupra structurilor paralele şi chiasmice).

În cap. 7: *Sensul gramatical* (p. 121—137), se insistă asupra importanţei recunoaşterii diferenţelor fundamentale care există între relaţiile semantice profunde şi formele de suprafaţă sau ceea ce unii lingvişti numesc structurile de bază şi structurile de suprafaţă. Aici merită subliniată cu deosebire prezentarea unor probleme tipice referitoare la înţelesul gramatical, cu care sînt confruntaţi traducătorii. Şi la această prezentare sînt citate multe exemple interesante privind redarea în variate limbi a unor structuri gramaticale biblice. Sînt analizate 12 tipuri de dificultăţi mai frecvente: relaţionale, derivative, schimbări ale centrului de greutate, tranziţionale etc.

Reţinem aici două exemple biblice de dificultăţi aparţinînd tipului derivativ (p. 177):

În ebraică şi greacă există multe construcţii derivative ale unor unităţi lexicale care au implicaţii importante în ce priveşte sensul gramatical. Astfel, pentru rădăcina greacă *dik* — există o serie întreagă de derivate, între care *dike*, „zeiţa justiţiei"; *dikaios*, „just, drept, om drept"; *dikaiosune*, „dreptate, îndreptare, fapte caritabile"; *dikaioo*, „a face dreptate, a îndrepta"; *dikaioma*, „regulă"; *dikaiosis*, „îndreptare, justificare"; şi *dikastes*, „judecător". Forma *dikaiosune* prezintă probleme serioase. În primul rînd, e greu de ştiut dacă *dikaiosune* din unele texte este un derivativ al lui *dikaios*, care are sensul abstract de „drept", sau un derivativ al lui *dikaioo*, „a face dreptate" sau „a face drept". De aceea, în Rom. 1, 17, unde este vorba de „dreptatea lui Dumnezeu", problema este dacă *dikaiosune* trebuie pus în relaţie cu abstractul *dikaios* sau cu forma verbală *dikaioo*. Este vorba de dreptatea proprie a lui Dumnezeu sau de lucrarea lui Dumnezeu de îndreptare a oamenilor? În Mt. 6,1 apare o derivare a înţelesului foarte specifică pentru *dikaiosune*, căci în acest text nu e vorba de a face ca ceva să fie drept sau just, ci de săvîrşirea unor fapte care ţin de „dreptate" şi în special a milosteniei.

O problemă extrem de dificilă ridică şi expresia *marturia Iesou Hristou* din Apoc. 1, 2. Înseamnă această expresie: „mărturia despre Iisus Hristos" sau „mărturia care a fost dată de Iisus Hristos lui Ioan"? Răspunsul la această întrebare depinde de mai multe consideraţii, inclusiv de aceea dacă *marturia Iesou* trebuie privită ca o expresie tehnică referitoare la martiriu.

Capitolul 8 şi ultimul se ocupă de *Sensul lexical* (p. 138—181), care „probabil poate fi descris cel mai bine ca înţelesul părţilor de cuvinte, al cuvintelor şi al combinaţiilor de cuvinte", ultima categorie constînd în aşa-numitele expresii fixe,

locuţiuni şi „ziceri" sau adagii (p. 138). Acest capitol prezintă mai întîi factorii de bază relevanţi pentru înţelesul lexical. E vorba de (1) o serie de *afirmaţii fundamentale privind sensul* (ca: în general, sensul exact al unei unităţi lexicale este cel care corespunde mai bine contextului; o unitate lexicală e mai probabil să aibă numai un singur înţeles, şi nu mai multe; în afara existenţei unor indicii precise, trebuie acceptat sensul literal etc.); (2) schimbări ale înţelesului unor cuvinte pe parcursul vremii; şi (3) tipuri de nume (sînt demne de menţionat observaţiile pertinente asupra numelui Iehova-Iahve, a titlului Hristos, devenit chiar în Noul Testament grecesc echivalentul unui nume propriu, şi a numelui divin vechitestamentar *Şaddai*, p. 142—143).

Mai departe se tratează despre „sensul designativ", adică despre problema determinării sensului sau a sensurilor particulare ale unui cuvînt (căci, de exemplu, într-un dicţionar al Noului Testament grecesc care are circa 5 000 de cuvinte, sînt date peste 25 000 înţelesuri ale acestora), şi despre „sensul asociativ" (care constă în unele trăsături derivate în primul rînd din contextele practice în care e folosit un anume termen), iar apoi despre determinarea acestor sensuri; despre sensul literal şi cel figurat şi despre determinarea acestuia din urmă (cu exemple interesante despre redarea diferitelor tipuri de sensuri biblice figurate în variate limbi, mai ales în acele limbi care nu au o tradiţie de traducere a Bibliei); despre unele inadecvări în abordările tradiţionale ale lexicografiei biblice, cu evidenţierea unor diferenţe importante între metodele propuse aici şi cele adoptate în cele mai multe dicţionare bilingve ale limbilor biblice sau în alte lucrări; despre factorii implicaţi în determinarea sensurilor; despre dovezile pentru sensul unităţilor lexicale (sursele acestor dovezi fiind: (1) textele biblice; (2) limbile biblice, inclusiv datele specifice din dicţionare şi gramatici; şi (3) informaţiile istorice şi culturale privind cadrul comunicării); despre perspectiva exegetică a traducătorului ş.a.

Două *apendice* (A şi B) completează volumul.

Primul se ocupă de *Diferite teorii ale traducerii (p. 182—187)*, subliniind ca cea mai cuprinzătoare, şi deci mai avantajoasă, orientarea sociosemiotică.

Al doilea (p. 188—209) prezintă procesul optim al producerii şi editării unei noi traduceri a Sf. Scripturi, aşa cum apare el structurat pe baza atît de bogatei experienţe a Societăţilor Biblice Unite.

Volumul se încheie cu o *Bibliografie*, un *Indice de subiecte* şi un *Indice scripturistic*.

Cred că din cele spuse aici rezultă îndeajuns că *From One Language to Another* este un manual fundamental şi absolut obligatoriu pentru orice traducător al Sf. Scripturi. Numeroasele exemplificări biblice fac însă ca această carte să fie nu mai puţin utilă pentru toţi ostenitorii în domeniul studiului biblic.

Importanţa acestei cărţi, ca şi a întregii opere a lui J. de Waard şi Eugene A. Nida, constă în primul rînd în efortul de a impune o manieră cu adevărat ştiinţifică în lucrarea de traducere a Sf. Scripturi. Generalizarea unei astfel de maniere nu poate fi decît de dorit, căci ea va conduce la eliminarea traducerilor slabe, necorespunzătoare, şi mai ales a traducerilor vădit tendenţioase, create să susţină poziţii confesionale. Astfel de traduceri tendenţioase (cum este şi aceea în româneşte utilizată de grupările neoprotestante) sînt adînc păgubitoare pentru credinţa creştină. Este de neconceput a se mai continua folosirea cuvîntului lui Dumnezeu în scopuri care n-au nimic de-a face cu evlavia sau care chiar contravin flagrant voinţei dumnezeieşti. Pentru astfel de situaţii, rigoarea ştiinţifică nu poate fi decît salutară.

În ce priveşte metoda „echivalenţei funcţionale", ea poate fi considerată pe linia celei mai bune tradiţii a Bisericii în ce priveşte redarea textelor biblice. Sf. Părinţi ne dau cea mai bună pildă de evitare a literalismului îngust şi de căutare a sensului voit de autorii biblici. În forma propusă de E. A. Nida şi de J. de Waard, această metodă a început a fi aplicată, printre altele şi la realizarea unei traduceri ortodoxe a Noului Testament în greaca modernă. Desigur că metoda poate şi trebuie să fie mereu îmbunătăţită. Iar în această lucrare este de dorit o şi substanţială contribuţie ortodoxă.

Pr. prof. *Vasile Mihoc*

Arhid. prof. Alexie Al. Buzera, MUZICA LINIARĂ, Manual pentru Seminariile Teologice, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988, 507 p.

Părintele Alexie Buzera, profesorul de muzică al Seminarului Teologic Ortodox din Craiova, este un nume binecunoscut în lumea muzicală, nu numai bisericească dar şi în cea laică.

Etnomuzicolog, bizantinolog şi folclorist erudit, şi-a început educaţia în tainele muzicii la Seminarul Teologic din Craiova, le-a continuat la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti şi le-a desăvîrşit la Conservatorul „Ciprian Porumbescu" din Bucureşti. Aici, la Conservator a studiat cu profesori de reputaţie: Dragoş Alexandrescu, Adrian Raţiu, Myriam Marbe, Carmen Petra-Basacopol, Viorel Cosma ş.a.

A funcţionat după absolvirea Conservatorului la o şcoală generală din Craiova, iar din 1980 profesor de muzică psaltică şi liniară la Seminarul craiovean, instituţia care l-a format pentru a îmbrăţişa nobila misiune de slujitor al lui Dumnezeu şi oamenilor prin Arta sunetelor.

Arhid. prof. Alexie Buzera, pe lîngă activitatea didactică, la catedră, desfăşoară şi o laborioasă activitate publicistică, concretizată în studii, articole, recenzii, publicate în revistele noastre teologice, sau în cele de specialitate ale editurilor de stat.

S-a impus în atenţia muzicologilor ca un folclorist de profesie, şi ca protopsalt de vocaţie.

Dintre culegerile de folclor amintim: „De la Jiu în lung şi-n lat", „Folclor muzical din Gorj", „Folclorul obiceiurilor din Oltenia", şi altele.

Dintre studiile de muzicologie şi bizantinologie amintim: „Şcoala de psaltichie de la Madona-Dudu din Craiova la începutul sec. al XIX-lea şi sistema nouă", „Ghelasie Arhimandritul şi opera sa muzicală", „Un nou manuscris psaltic din sec. XIX" şi multe altele.

Arhid. prof. Alexie Buzera s-a impus şi pe linie componistică fiind autorul slujbei Sf. Grigore Teologul, precum şi al altor lucrări populare, patriotice sau colinde.

Ultima lucrare cu profil didactic elaborată şi care a văzut lumina tiparului, este manualul de Muzică liniară, pentru Seminariile Teologice, tipărit cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Aşa după cum mărturiseşte autorul în introducere, manualul „este primul de acest fel care apare în noua structură organizatorică a învăţămîntului nostru teologic de nivel mediu".

Cu siguranţă că manualul de muzică liniară este rodul unor eforturi substanţiale, dar şi al unei experienţe acumulate de autor în cei peste 30 de ani de activitate la catedră.

Elaborarea unui manual de muzică liniară pentru seminariile teologice necesită o cunoaştere profundă şi reală a specificului şi scopului acestui învăţămînt teologic, elemente pe care autorul le-a fructificat din plin, oferindu-ne, poate, cel mai complet manual de muzică liniară destinat învăţămîntului teologic ortodox de nivel mediu.

Autorul a ţinut să sporească eficienţa manualului din punct de vedere metodologic şi instructiv-educativ prin metode moderne şi echilibrate, metode pe care de altfel le enumeră în introducere:

a) Introducerea la lecţii a noţiunilor teoretice care prezintă problemele muzicale la nivelul exigenţelor etnomuzicologiei contemporane, fără a renunţa la principiul accesibilităţii;

b) Ilustrarea problemelor muzicale cu cîntece avînd şi conţinut religios. (Metodă extrem de eficientă în învăţarea de către elevi a partiturilor ce se predau şi la muzică psaltică cu notaţie dublă).

c) Dezvoltarea auzului armonic, folosind material sonor adecvat.

d) Sistematizarea noţiunilor teoretice ale fiecărei lecţii, în etapa fixării, sub genericul „Răspundeţi la întrebările . . .".

Valoarea intrinsecă a manualului rezidă şi din bogata bibliografie folosită, din care nu au lipsit manualele de specialitate din învăţămîntul de stat.

În paginile manualului au fost incluse şi partituri compuse, armonizate sau prelucrate de ceilalţi profesori de muzică de la Seminarii, Institute, sau de reputaţi dirijori de cor bisericesc. Acest lucru conferă manualului un iz de antologie în colaborare, şi aceasta spre marea cinste a autorului, cinste ce-l defineşte şi-l caracterizează.

În cele 134 de lecţii, elevii şi chiar studenţii teologi vor putea găsi un imens material informativ şi formativ, pe care acumulîndu-l şi însuşindu-l, îşi vor putea crea o solidă platformă muzical-intelectuală, în situaţia lor de a instrui ei înşişi în tainele muzicii bisericeşti, prin cunoştinţele teoretice expuse în manual, pe credincioşii noştri.

S-ar putea întreba cineva, care este rostul unui asemenea manual în învăţămîntul teologic?

Rostul pe care-l are orice manual indiferent de tematica şi problematica ce-o abordează slujeşte în primul rînd însăşi disciplina inclusă şi apoi urmăreşte aspectul instructiv-educativ al ucenicilor teologi.

Noţiunile de teorie, solfegiu, folclor şi armonie, stăpînite la perfecţie de elevi şi studenţi, le va putea oferi pasiunea în a se implica ei înşişi ca şi viitori slujitori ai Bisericii, în viaţa culturală a poporului nostru, plămădit în tinda Bisericii Ortodoxe, prin tradiţii inconfundabile şi de o valoare inestimabilă.

Viitorilor noştri preoţi le sînt deschise porţile tradiţiilor populare româneşti, ortodoxe, pe care le vor putea valorifica în autentice culegeri de folclor muzical bisericesc şi laic, folclor născut în colindele mioritice, în cîntecele de stea, în doine şi balade, în cîntece populare şi patriotice. Toate acestea aşteaptă să fie scoase la lumină, valorificate şi popularizate. Ori, fără însuşirea noţiunilor de bază privind teoria, folclorul şi armonia, expuse în manualul de muzică, lucrul acesta nu se poate realiza. Privit prin această menire şi perspectivă, utilitatea prezentului manual de muzică liniară nu mai necesită nici un comentariu.

Recomandăm deci, cu toată căldura procurarea acestui manual, dar şi îndemnul de a fi folosit în scopul ce şi l-a propus.

Sîntem recunoscători P.C. Arhid. prof. Alexie Buzera pentru darul ce ni l-a făcut, asigurîndu-l de întreaga noastră preţuire.

Pr. prof. *Vasile Stanciu*

TIPARUL
TIPOGRAFIEI EPARHIALE
SIBIU

DOCUMENTAR

ÎNSEMNĂRI, NOTE, COMENTARII

FIGURI DE VREDNICI ÎNAINTAŞI

RECENZII

TIPARUL
TIPOGRAFIEI EPARHIALE
SIBIU

DOCUMENTAR

ÎNSEMNĂRI, NOTE, COMENTARII

FIGURI DE VREDNICI ÎNAINTAŞI

RECENZII